

చెన్న పట్టణము, నవంబరు ౧౯౨౭

నంపుటము ౪

ప్రథమ సంవత్సరము కౌర్తికమాసము

సంఖ్య ౧౧

యు రీ త రణము

మద్దిపట్ల వేంకటరమణయ్య గారు

ప్రథితమేవాడరాజ్యసంధరణకాలి,
వీరనిలయ సిసోదియావారిధిందు,
డల్లరాణాప్రతాపసింహాధిపుండు
నెడు నొక్కడఁడు శైతకాశ్వంబుమీఁద.

ధాటిఁ దూపువలె దూఱుటయె కాని
నఁ బిక్కమాపని మేలుతేజ
నాఁడు విడి హల్దిఘాటు రణస్థలంబు
బలుచెడు నలంఘ్యుడైవవిశాకమునను,

తలెపరాజయానలశిఖాదహ్యమాన
హృదయుడై యేగుచుండె నుర్వీధపుండు
నడచుచున్నాఁడో హయ మెక్కినాఁడో కాక
యెఱుంగలేకుండఁ దను దాను మఱచిపోయి.

అరుగునది దుర్గమంబైన యటవినీమ;
త్రోవఁ జూప లేఁ డొక్కపురోగముండు;
తటుకునను గొండకొమ్మున దారి యాఁగ;
మిగుల నొకకమై కొండయు ముగిసె నచట.

తొంగిచూచెను తాడిలోతునను గ్రింద
నడతెగని ఘోషమున నెలయేలు పాటు;
భయదమై మృత్యువదనగవ్వారముభాది
నేబడదుగుల వెల్పున నెవ్వరే లోయ.

చెంత వినబడె బెనుకేక లింతలోన
వెనుదిరిగిచూచె మన్నీడు; కనగనయ్యె
“నోకు మోక్షశ్రియుడ! పాటిపోకు” మంచు
వెంబడించెడు రిపులయాశ్చికదళంబు.

తొమ్మిదీటలయెడము మార్పురకుఁ దనకు;
నులుకవలె నద్దరికీ గాక దొరకవలెను
గజకుదురకలక్రూరంపుఁ గరములకును;
తరమె యొక్కని కెదిరి యందఱును నలును?

మెల్ల వారునంబు మెడఁ దట్టె న రాతు;
వ్రాలి ముద్దుగొనియె ఫాలతలము;
“నాపటాణిమన్న! నాకూర్చిచేతకా!
మనలఁ దరిసె నదిగొ మలకదండు.

నీదురింభానముద్ధూత నిబిడఘాత
నందుకొనలేవుగద యెట్టిహయములైన;
పొచ్చుగద ధైర్య మిక్కట్టు తెచ్చువీకు;
ఏటిలెక్క నీకీవాగు దాటివేయ?

సురిగిపోవగ రాదది పిఱికితనము
ఏటు తరియించి దాటింపు మీపొవ్వు
ననుచుఁ బరికొల్పె బరమసాహసుఁ డతండు
ప్రాణములకంటె బ్రయమైనవాపురంబు.

నల్లె యనురీతి శీర్షంబు నల్ల నూచి
కాట్ల నాల్గును ముందఱఁ గలుపుకొనియె;
తటమునంచునఁ ద్రుటిసేపు తాళి మాపు
కొలిచెఁ గంటితో నావలీవలికి దప్పు.

కొమ్మకొనఁ బట్ట యెగురుచుఁ గూయుచాఁ
నరగ నకిలించె నొకమాటు జవనహయక
పెనుతుపానున లేచెడు వీచిపోల్కి
నాకనమునకుఁ జంగునఁ జొకళించె.

వీలి వేగాతిశయముచే బెల్లగిల్లి
దరిని గల గండ్రశిల లేట దొరలి డుల్లె;
అహుమాయిరాహుతుల గాయముల నల్ల
కలుపితము సేసె విమలహా నలీలమెల్ల.

కరము కదలకుండఁ, గల్లె మాడకయుండఁ,
జలన మొందకుండఁ జరణయుగము,
కూరుచుండె రాజకుంజరుఁ డలవోక
చెక్కుచెగరకుండా జక్కిపైని.

నీలజమూతమునఁ దటిన్మాలవోలె
దళుకుమంచును మెఱసె గత్తెముత
దయ్యమో బూతమో నాఁగ ధరణిధర్త
కంటి కగనడకుండఁగాఁ గడచె నేలు.

ఈతఁగానితోఁ గెరటంబుభాతి జక్క
నేలికను బూని యద్దరివ్రాలె జక్కి;
తత్తూలిపాతమునఁ జేసి ధరణిధరము
మ్రోగె నమ్మెటవెట్టన దాగలిగతి.

ముక్కుపై న్రేలు గదియించి బామ్మలట్ల
మలతుదను నిల్చిపోయెను మలకపిండు;
బలిర, నేబాను, బాపురే, వహ్వా యనుచు
వారిసోఘల నొకవట్టు బలుకు లొడవె.

“మాపునకును దగ్గ రావుతుం డీతండ
రావుతునకుఁ దగ్గ మాపు నిదియ
ఎవనివశము పట్ట నీకూరవకు” నంచు
మరలె వెనుకఁ కంతఁ దురకపాఞు.

ంగు ముందున కిడలేక యాగిపోయె
న మును డస్సియున్న యాకత్తలాని;
కుచున్నను నిలక కా ప్లాగసాగె
తాకునఁ బెనుతెల్లుకొండలట్లు.

న మాడిన చందాన మేననెల్ల
దజలబిందుమాక్తికశ్రేణి వర్ష;
లిమితిత్తులయోజు బ్రక్కలను మిగుల
నెగురవేయుచు రోజె నాయెక్కిరింత.

చుప్పనను దిగ్గి యెకిమీడు సైంధవంబు
నర్మమాది తద్భార మూడ్వంగఁ దొడఁగె;
అంతలోన నాసాంబ్రణి యవనిఁ గూలె
వాస నానుగోడవలె గుభాలు మనుచు.

కా! పైతకా! యంచు త్మృతలేశుఁ
డనుఁగుమోమును దనయొడియందుఁ జేర్చ
కనుల నీరొక్కఁ బుల్కుపుల్కునను దొరను
గాంచి యాతేజి కడసారి కన్నుమూసె.

సుతులు తెగినను నమ్మిన హితులు తెగినఁ
గుడిబుజమువంటి మొనగాండ్రు వడిన నాజె
జాటిసేయను నీవు జీవముల నుంటఁ
బ్రాపు నాకేది నీవె నక బాయ నింక?

ఓటమిని రాజ్యభ్రష్టత్వ మొకఁడె కల్గె
గలుఁగగాలేదు ధీరతాస్థలన మేమి
అకట! నీమృతిచే నిష్ప డదియు నొదవె
బల్లటిలె మానసముఁ ధృతిపాఁతు గదలి.

భూరి పాపిచ్ఛవస్తు పీహిమిడికంబు
తన్ను సేవించు వీశ్వనధనుల వైన
నిడుప్రాణముల్ చూచుచునుండఁ గొనెడు
స్వీయలాభపరాయణహేయబుద్ధి.

నన్నుఁ గాపాడి విడనాడినావె జీవ
మయ్యయో! యంచు తేడఁ చింతాబ్ధిముగ్ధ
అతని స్మృతిపటాంతరమందు నపుడు తోఁచె
జైతకకృతంబు లద్భుతచర్య లెన్నె.

యామున స్త్రోత్ర

మక్కపాటి నేంకటరత్నకవి గారు

శ్రీతిమాలచ్ఛాయనే కదా! గోపాలుఁ డాపులతోఁ జల్లు లూరిగించె?
ఈతీరభూములందే కదా! గొండ్లాడె ప్రేతలతో శిఖిరింభకూళి?
ఈవిల్లోదమందే కదా! నౌకావిహారంబుఁ గావించె నచ్యుతుండు?
ఈనికుంజములయందే కదా! క్రీడించె రాధావధూటితో మాధవుండు?
శారదీయనిశాంత జ్యోత్స్నామనోజ్ఞ-మైన యీశాద్వలస్థలమందే కాచె
విశ్వమోహన మహనీయ వేణుగాన-మెలమిఁ గావించె మున్ను శ్రీకృష్ణమూర్తి.

భాషా సంప్రదాయములు

శ్రీ పరవస్తు వెంకటరామానుజస్వామి గారు, యమ్. ఏ.

(నాలుగవ సంపుటము, నాలుగవ సంచిక తిరునామము)

౧౨. భాషాత్పత్తి

మైశ్వరీకతో నిదివరకు గీర్వాణభాష. కేరియున్న 'ఇండియా' రసియన్ భాషామటుంబమునుగుడించుచు, నందలి కొన్ని ప్రత్యేకకాళులనుగుడించుచు గొన్ని విషయములు తెలియజేయబడినవి. సందర్భవశమున భాషావిభాగములనుగుడించుట గొంతవఱకు చర్చింపబడినది. ప్రస్తుతము భాష యేవిధముగా నేర్పడినదో, అది యెల్లప్పుడును మారుచుండుటకు గారము తెట్టికో విచర్చింపబడును.

భాషయనునది యొకరియభిప్రాయమును మఱి యొకరికి తెలియజేయు వ్యక్తధ్వనిరూపమును సాధనమని చెప్పవచ్చును. దీనినిబట్టి భాషను రెండుముఖ్యమైన గుణములు గలదని యెఱుంగవలయును. భాషయనునది యభిప్రాయబోధకమును వ్యక్తధ్వన్యత్యక్తమును పైయుండవలయును. మన మాట మాట లభిప్రాయబోధకము లగునప్పుడే భాష యనిపించుకొనును. లేనిచో, జంతువులయొక్కయు, పక్షులయొక్కయు మాటలవంటి నిరర్థకధ్వనినిగూడ భాష యనవలసినదగును. అక్కడ మన చేదైనకొకభాష యది యర్థమనువారికి భాష యనునందుకొనునుగాని మిగిలినవారికి, తెనాలిరాకు కృష్ణుడు చెప్పినట్లు, సోలలో పోసిన గివ్వలకెబ్బయినలెనినబడును. కాబట్టి యభిప్రాయబోధకము లేనప్పుడే మన ముచ్చరించుకెబ్బములు భాష యనునందుకొనుమున్నవి. ఇట్లే యభిప్రాయబోధకము లగువ్యక్తధ్వనులే భాష యనునందుకొనును కాని మిగిలినపాఠనములు భాష యనునందుకొనవలెవు. మనయభిప్రాయములను పై

ములచేగూడ తెలియజేయవచ్చును. వ్రాతమూలమునొకరియభిప్రాయములను మఱియొకరికి తెలుపవచ్చును కాని వ్రాత యభిప్రాయములను పరంపరగా తెలియజేయుమగాని ప్రత్యేకముగా దెలుపజాలదు. వ్రాతవర్ణములద్వారముగా నభిప్రాయములను మనుచున్నది. వర్ణాత్మకభాష సిద్ధించినగాని టిపి సిద్ధించినదను. చిత్రములవలన మనయభిప్రాయములను పరలకు ప్రముగా దెలుపవచ్చును; కాని యాగి... సీరూపపదార్థములను, సంబంధములను దెలుపుట దుర్లభము. చిత్రములు మాత్రము శబ్దాత్మకభాషవలె సాంకేతికము కాక సర్వజనులకును శిష్యయనవరములేకయే యభిప్రాయములను తెలియజేయును. గణితశాస్త్రమునందువలె 1, 2, 3, x, y, z, మొదలగు సంజ్ఞలనే మనయభిప్రాయములను దెలియజేయవచ్చును కాని యాదిగముగా మనము సర్వకాలములయందును వ్యవహరించుట కష్టసాధ్యము. పాస్తచేష్టదీపసంజ్ఞలనే మాత్రము మనము సామాన్యాభిప్రాయములను బైవారికి దెలుపముగా దెలియజేయగలము. ఏకేనాభిప్రాయములు అనగా శాస్త్రీయవిషయములు-తెలియబడకపోవచ్చును. కాని లోకయాత్రాసంబంధమును విషయములన్నియు శబ్దలనే దెలుపవచ్చును. చిత్రములవలె నిదిగూడ-స్వలి గ్రాహ్యములు గాని శిష్టగ్రాహ్యములు కావు. ఒకటి మగు చేష్టనే నన్నిదేశములలోను నన్నివాడులవారికినొకేయర్థము చూచింపబడును. అకారముచేతనే మన భాష నెఱుగనివారిలో సంభాషించుటకు మనము సంజ్ఞలనుపయోగించుము. మఱియు 'నమెరికా' (America) ఖండమున గొన్ని వాడులవారు సంజ్ఞలతోనే యభిప్రాయములను బోధించుకొందురని 'జేమ్స్' (James), 'ఫీమర్'

నాటి వ్యక్తిగతభాషయనదేకాక మఱికొన్ని సాధన

(Fisher) మొదలగు పాశ్చాత్యులు వ్రాసియున్నారు. స్థంభాలు మనుష్యునికి స్వభావసిద్ధములు. మనుష్యుడు భావ మవయోగించుటకు బూర్వకాలమునండియు వీని నుపయోగించుచున్నాడు. వీనివలననే ప్రప్రథమమునండియు మనుష్యుడు జంతువులనుండి విభేదము వందుచున్నాడు. వర్ణాత్మక భావ మవయోగించునప్పుడు మాడ మనము తదనుగుణములగు చేష్టలను జేయుచునే యుండుము. మారమున మాటలాడుచున్నవారి మాటలు మనకు వివరణమన్నను వారి చేష్టలవలన వారు మాటలాడు విషయమును గొంతవఱకు మనము గ్రహింపవచ్చును. ఇట్లు వర్ణాత్మకశబ్దములమూలముననే కాక తదితర సాధనములచేగూడ మనయభిప్రాయములు బోధింప శక్యములగుచున్నను వానిని మనము భావయని వ్యవహరింపము. వ్యక్తగ్రన్థాత్మకమున సాధనమునే భావయని వాడెదము. కాబట్టి యభిప్రాయబోధక వర్ణాత్మకశబ్దమే భావ యగుచున్నది. అభిప్రాయబోధకము కాకపోయినను, వ్యక్తగ్రన్థసిరూపము-అనగా వర్ణాత్మకము కాకపోయినను, భావ యనుపించుకొనదు.

ఇచ్చట వ్యక్తగ్రన్థని యనగా నేమో విచారించవలసియున్నది. మన ముచ్చరించుచున్న మాటల స్వరములనియు, వ్యంజనములనియు రెండువిధములుగా విభాగముచేయబడియున్నవి. వీనిలో స్వరములన్నియు ఆప్ర, పిల్లి, బక్క, గుడ్డము, మేక, కప్పు, కాకి మొదలగు పశుపక్ష్యులయొక్కవలలో కనబడుచున్నవి. కాబట్టి స్వరములు మనుష్యజంతుసాహచర్యములు కాని మనుష్యులచే మాత్ర ముచ్చరింపబడుటలేదు. అచ్చలవలెనే యావృతముగూడ సంతకాలమైనను నడతెగక యుచ్చరింపవచ్చును. అంతస్థముగూడ వీనిని బోధియున్నవి. ఇది యుచ్చారణమున స్వరములవలన, స్పర్శలవలన ముగ్ధముగా నుండును. ఈయంతస్థమును, నూవ్యమును పశుపక్ష్యులయొక్కవలలో వినబడుచుండును. పైమాడ జాతులవర్ణములను జన్మించునప్పుడు నిశ్వాసమునను ముఖమాగ్ధమున పూర్తియగు ప్రతిబంధక మెచ్చట నుండదు. స్పర్శలుచ్చరించునపు డట్లుకాక, ఒక్క-త్రణము నిశ్వాసవాయువు వర్ణోత్పాదకవాయువుల పూర్తియగుస్పర్శచే నావబడును. ఇట్టివర్ణములు స్వకేంద్రముగా నుచ్చరింపబడక యచ్చలతో నైనను, సంతస్థములతో నైనను గలిసియే వినబడుచుండును. ఈస్పర్శలు పశుపక్ష్యుని జంతువులయొక్క గ్రన్థములలో వినబడుటలేదు. ఇది మనుష్యమాత్రోచ్చారికములు. ఇదియే మనుష్యుని జంతువులకంటె గొప్పవానిగ జేయుచున్నది. ఇదియే యర్థవ్యంజకములు. ఇది యుండుటచేతనే మనుష్యులుచ్చరించఁగల్గుదులు వ్యక్తము లగుచున్నవి.

భాషాకాస్త్రమున కృషిచేసినవా రెవఱును భాషాకృత్తినిగూర్చి యాలోచించి యాహులుచేసియున్నారు. మనమహాభారతపురాణాద్విగ్రంథములలో భాష యీశ్వరునిచే సృష్టిచేయబడినదని చెప్పబడియున్నది. అప్పటివారు ప్రపంచమునందుండే మనుష్యులకుపయోగములను నీశ్వరస్వప్నములని తలంచుటచే నట్టికనులచే మవయోగింపబడు భావమాడ నాతనిచే సృజింపబడినదని తలంచిరి. కాని యీశ్వరునిచే సృజింపబడిన యొకజాతి వస్తువు లన్నియు ప్రపంచమునం దెల్లడలను నొకేవిధముగా నుండగా భావమాత్రము ప్రతిదేశమునను భిన్న భిన్నములుగా నుండుటకు సరియగుయుక్తి కనబడుటలేదు. భావ మనుష్యునకు స్వభావసిద్ధమని చెప్పబడు గూడ వీలులేదు. అట్లైనచో ప్రతిభ్రమభునకును నాహారము తినుట, నడచుట మొదలగువానివలె భావమాడ నేర్పనవసరము లేకయే రావలసియుండును. అట్టియనుభవ మెవరికిని లేదు. భావ ప్రయత్నితూర్వకముగా నేర్చుకొనినవాని యేమనుజానమును రాదని చెప్పవచ్చును. మఱియు భావ మనుష్యునకు స్వకేంద్రమైనచో జనకుల భావయే వారిశిశువులకును రావలసియుండును. కాని సందర్భములనుబట్టి భాషాంతరమునుగూడ శిశువులు గ్రహించుట కలదు. ఆంధ్రదంపకు లేదైన నొకకాకముచే మహారాష్ట్రదేశమున నివాసముచేయుచున్నచో వారిశిశువులకు జనకులభావ యగు నాంధ్రభావయే కాక యాదేశమున వ్యవహరింపబడుచున్న మహారాష్ట్రముగూడ వచ్చును. మఱియు కాధిర్యముకల పిల్లలకు భావ వినబడకుండలచే మూకత్వము సంభవించుటగూడ కలదు. అట్టివారికి చికిత్సవలన బాధిర్యము పోయినచో నటుపై భావ యలబడును. కాబట్టి భావ దైవస్పృహ

రింపబడక యచ్చలతో నైనను, సంతస్థములతో నైనను గలిసియే వినబడుచుండును. ఈస్పర్శలు పశుపక్ష్యుని జంతువులయొక్క గ్రన్థములలో వినబడుటలేదు. ఇది మనుష్యమాత్రోచ్చారికములు. ఇదియే మనుష్యుని జంతువులకంటె గొప్పవానిగ జేయుచున్నది. ఇదియే యర్థవ్యంజకములు. ఇది యుండుటచేతనే మనుష్యులుచ్చరించఁగల్గుదులు వ్యక్తము లగుచున్నవి.

మనికొని, మనుష్యులకు న్యభావసిద్ధమనికొని పాశ్చాత్య భాషాశాస్త్రజ్ఞులంగీకరింపరు. వారు ప్రపంచ మొక్కర సృష్టమనికొని నంగీకరింపరు. పిలిచికొనిననుష్యపర్యంతము నుండుచేసకొటియందు బూర్వపూర్వసాధారణ భావభేదముచే నేర్పడినవని చెప్పుదురు. ఆరీలినే భాషకొని మనుష్యులయంద కర్వనలనుండి క్రమముగా నేర్పడినవని వారియభిప్రాయము. మనుష్యుడు పూర్వసాధారణముందు విశేషముగా జంతువులను బోలియుండెను. అప్పు డితడు జంతువులవలె రాగభేదముల నవ్యక్తధ్వనులచే దేయజేయుచుండెను. పక్కముదలగు కొన్ని జంతువులు వానియజంతువులభేదముచే గోపమునంతోపము మొదలగు భావములను తెలియజేయుటయే కాక పరిచితులను సాగరముచేసి శత్రువులను భయపెట్టుటకొన గలదు. ఈవిధముగానే మనుష్యుడుకూడ దర్పార్యసాధారణ దనమునో భావముల నవ్యక్తధ్వనులచే తెలియజేయుచుండెను.

మనుష్యు డతిమాత్కులేపమునుండి మనుష్యుడై సనేకసాహసంవత్సరముల కెట్లు పొందెనో దానివంతయు మార్పిగర్వమున పిండము లొమ్మిదిమాసములలో జొందుచున్నదని శివశాస్త్రవేత్తలు చెప్పుచున్నారు. అనగా గర్భపిండము మనుష్యుడైతియను సంశ్లేషముగా దెలుపుచున్నదని చెప్పవచ్చును. ఇట్లే శిశువుల భాష నేర్చుకొనువిధము భాషాత్పత్తిక్రమమును గొంతవరకు దెలుపగలవని భాషాశాస్త్రజ్ఞులభిప్రాయము. పిల్లల భాష పూర్తిగా నయ్యటకుపూర్వము వారియభిప్రాయముల ననుకరణమువలన తెలియజేయుదురు. పిల్లయను పదమును నేర్చుకొనుటకుపూర్వమే యాజంతువును గాని యరువు ననుకరించి 'మియా'వని తెలియజేయుదురు. ఈవిధముగానే ప్రాథమికావస్థలో జనులు తమయభిప్రాయముల కొన్నిటి నితరులకు దెలియజేసియుందురు. 'సంస్కృతము'లోని "కాక," "కుక్క" మొదలగు శబ్దములును, 'తీనా'భాషలోని "మియా" మొదలగు శబ్దములును, 'పాపు' (Papua) భాషలోని "బో-కా" శబ్దములును నిట్లు పుట్టినవనట నిష్పందేహము. ఇట్లు జంతువులవాచములే కాక కొన్నిక్రియావాచకములుకూడ జనించుచున్నవి. సంస్కృతములోని 'హన్',

పా.' మొదలగువాళ్ళు, నిట్లు జనించియుండవచ్చును. ఇట్టియనుకరణ మనుకృతశబ్దమునకు సమానముగా నుండు నవనరము లేదు. అట్లుండుటకూడ గవ్యము. ఒకేశబ్ద మనేమట కనేకవిధములుగా తెలిసి వినబడుచును. కాన నొకేశబ్ద మనేమటచే ననేకవిధములుగా ననుకరింపబడవచ్చును. ఒకపక్షియొక్కేశబ్దమే యొకజాతివారిచే 'బుల్ బుల్' అనియు, మఱియొకజాతివారిచే 'జోజో' అనియు, నింకొకజాతివారిచే 'హిహిహిహి' అనియు ననుకరింపబడుచున్నది. ఎట్లునుకరింపబడినను నాయాసంఘములవారి కాపక్షిని స్ఫురింపజేయుచున్నది. అంత మాత్రము చేసిన బాంతును. అప్పు డది యాపక్షి నామము కాగలదు. ఈరీతిగా ననుకృతశబ్దములు సమానములైనను వాని యనుకరణములచే నేర్పడినభాష యనేకవిధములుగా నుండవచ్చును. విశేషముగా మార్పులను జెంది యన్యధాపొందియున్న మనభాషలలో ననుకరణశబ్దము లిప్పుడు మనకు దిశోపేరములైయున్నను, శిశువులభాషలలోను, వారివంటి యనాగరికజాతులభాషలలోను నీ యనుకరణశబ్దములు విశేషముగా నగపడుటచే భాషయొక్క భాష్యావస్థలకొనెడ నం దనుకరణశబ్దములు విశేషముగా నుండినవని చెప్పవచ్చును. ఇట్లజంతువులేతను, ననుకరణములచేతను, వానియొక్క యనేకవిధములను మేళనములచేతను ప్రాథమికజనులు తమయభిప్రాయముల నొందొరుల కెఱిగించుచుండిరి. కాలక్రమమున మనుష్యులయభిప్రాయము లభివృద్ధిచెంది వారివాగరికత హెచ్చగా, వానిని దెలియజేయుట కేపదములు చాల కుండుటచే వారిలోకొందరు కొన్నిక్రొత్తపదములను గల్పించియుందురు. అవి కాలక్రమమున సర్వజనవ్యవహారములైనవో భాషలో ప్రవేశించును. లేనివో నశించును.

మఱియు మనుష్యుల కాశ్చర్యాదిభావములు కలుగునప్పుడు తమనుగూర్చు లగుధ్వనులు వారియభిప్రాయములను తెలుపదుమందును. మనుష్యులకు నాగరికత హెచ్చిన కొలదిని వా రట్టిధ్వనుల నణచుకొనుచుందురు. కాని విశేషవాగరకులుకూడ నతితీక్షణులుగు భావముల ననుభవించునప్పు డట్టిశబ్దముల నుద్వరింపక మానరు. ఇక జంతువునుండి విశేషము భేదించని ప్రాథమికజను లట్టిధ్వను

లకు విశేషముగా పాలగుట్ట యాశ్చర్యము కాదు. అట్టి గ్వములు కాలక్రమమున వాయుభావములను తెలియ జేయుకల్పములుగా బహిమించి భావలో ప్రవేశించును. అనేక భావలో నగ్నమును సూచించుపదము లోష్ణములతో ప్రారంభించబడియుండుటచే సంస్కృతములోని 'శే' యనుభావుమాడ నిట్లు జనించినదే యెయ్యండ వచ్చును. మఱియు మనుష్యులు పనులుచేయునప్పు యార కొనుటకంటె వాయుపనుల కనుగూములను గ్వములను జేయును బనిచేయుట కులభమనిపించును. ఇదికాక సంజలు చేయునప్పుడు ప్రవా రాసంజలను గవనించుటగా వాసంజలతో కల్పములను జేయుట సూజమై యున్నది. క్రమముగా నీకల్పము లాయాపనలను బోధించువచ్చును. భావలో ప్రవేశించును. ప్రపథమమున సంజతో చేయుసంజ ననుసరించు 'అ' అనుకల్పము క్రమముగా పండ్లు తినుట, అన్నము మొదలగువర్తములను తిలుపుకల్పములకు మాలమగుచున్నది. ఈరీతిగానే 'వై, వారి, వాయు' మొదలగుకల్పములుమాడ జనించియుండ వచ్చును.

ఇట్లు శబ్దలతోను, అన్యక్రద్ధములతోను ప్రారంభ మైనభావ క్రమముగా ననుకరకల్పములతోడను, భావచేష్టాద్యనగరికల్పములతోడను గూడినదై, యనేక విధములను నీవిమార్పులచేత నభివృద్ధిచొంది శబ్దము, నన్యక్రద్ధములను గ్రమముగా విడనాడి భావక్రింద నేర్పడి తిరుగ నది కాలక్రమమున నీదిగువ వర్ణించబోవు కారణములచే మార్పులను జొంది కాఘోపకాఘలుగా విజృంభించి యొకభాషాకుటుంబముక్రింద నేర్పడును. ఈరీతిగానే 'ఇండో-యూరసియన్' మాతృభాషమాడ జన్మించి క్రమముగా నభివృద్ధి పొంది దేశాంతరములలో కల్ల వ్యాపించి యనేకభాషలుగా మరి యొకపెద్ద కుటుంబముగా నేర్పడినది. దీనిక 'ఇండో-యూరసియన్' భాషాకుటుంబమనియు, 'ఇండో-జర్మానిక్' భాషాకుటుంబమనియు పేరు.

౧౨. భాషావివరికామము

భాష యనునది యభిప్రాయబోధక మగు వర్ణార్థకల్పము లేక వ్యక్తద్ధని యని యీవరకే చెప్పబడి

నది. మనుష్యులయొక్క యభిప్రాయములు పరస్పరా మారుమనే యుండును. కాబట్టి వానిని తెలియజేయు భాషనూడె లెల్లప్పుడును మారుమనే యుండును. మఱియు వర్ణములు జిహ్వద్ధవయోచములవలన బుట్టుచున్నవి గదా! అయినయవములలో కిలోష్ణస్థితి, ఆహారము, వృత్తులు మొదలగు ననేక కారణములచే మార్పు కలుగుచుండును. కాబట్టి వానివలన జనించు కల్పములుమాడ తదనుసారముగా మారుచుండును. అనగా భావ యెల్లప్పుడును మారుచుండును. దానికి మారుటయే స్వభావము. మఱియు బాలరు వృద్ధులు తాగు రిందుకల్పముల ననుకరించి భాషను నేర్చుకొనెదరు. నష్టోచ్ఛారణావయవములు ప్రతిమనుష్యునకును భిన్నముగా నుండుటచే సరియగు ననుకరణ మసాధ్యమగును. ఆకారణముచే నుచ్ఛారణము ప్రతిమనుష్యునకును భిన్నముగా నుండును. న్యుద్ధులయుచ్ఛారణమును వినికదా యనుకరింపవలసియుండును. శ్రోత్రేంద్రియములలో భేద ముండుటచే నొకవర్గ మొకనిచే నొకవిధముగాను, మఱి యొకనిచే మఱియొకవిధముగాను గ్రహింపబడవచ్చును. ఆశబ్దము ననుకరించుటలో వారిద్దరికిని భేదము కలుగును. ఇట్లు భాష మారుట కిన్ని విధములను కారణములు గలవు. కాన ప్రతిభాషయు కల్లప్పుడును మారుచుండుట యాశ్చర్యము కాదు. కాని యే భాషయైనను మార్పునొందక కొంతకాల ముండిపోయినచో మన మాశ్చర్యము పొందవలసియుండదు.

భాష మారుట కనేక కారణములున్నను వానిలో ముఖ్యమగువానిని కొన్నిటి నీక్రింద జేర్చి, యవి భాష నేర్పముగా మార్పునో తెలియజేసెదను:

౧. అనుకరణము లేక యన్యక్రధారణము:—
అనుకరణేచ్ఛ మనుష్యులతిసాధారణము. బాలరు వృద్ధులు చేయుపనుల ననుకరించుట మనమందఱము కెల్లగుదుము. నాగరికులకంటె ననాగరికులలో ననుకరణపుటల వాట విశేషముగా నగపడుచున్నది. నాగరికులలో గూడ నీగుణము కొంతవఱకు గలదు. వారియలవాటులన్నియు (fashions) నీగుణమును బురస్కరించుకొని యేర్పడినచే యని చెప్పవచ్చును. అదేవిధముగా వారి భాషమాడ నీయనుకరణేచ్ఛవలన విశేషము మార్పులను

జొందుచున్నది. కొన్ని భాతులవారు తమభాషను బూర్తిగా విడిచి వారిచుట్టుప్రక్కల నుండువారిభాషతో వ్యవహరించుట కలను. ఇట్లు 'అమెరికా' దేశమునందుండు వనేకులు తమభాషలను వదలి 'యూరప్' యిం దములోని 'ఇంగ్లీషు' మొదలగుభాషల నవలంబించియు న్నారు. కాబట్టి భాషాసామ్యమునుబట్టి జాతిసామ్యము నూహించుటకు వీలులేదు. భాషాసామ్యము పరస్పరసంబంధమునుబట్టి యేర్పడును. ఒకజాతివారైనను వివిధదేశములలోనుండి సంబంధభాషములను వేరు వేరు భాషలను వ్యవహరించుచుండవచ్చును. కొందఱు తమ భాషను బూర్తిగా విడిచి భాషాంతరమును గ్రహింపక పోయినను భాషాంతరపదములను విశేషముగా చదు భాషలో నుపయోగింపవచ్చును. 'ఇంగ్లీష్' భాషలో 'లాటిన్' పదములు విశేషముగా నున్నవి. తెలుగు మొదలగు ద్రావిడభాషలలో ననేక సంస్కృతపదములు ప్రవేశించియున్నవి. రెండుభాతులవారికి సంబంధముకలెని నప్పుడు వారియాచారవ్యవహారములందువలె వారిభాషలలోగూడ బరస్పరసాంకర్యము కొంత కలుగకమానదు. ఇట్లు పదములేకాక వర్ణములుగూడ నొకభాషనుండి మఱియొక భాషలోనికి బ్రవేశించును. ద్రావిడభాషకు స్వతఃసిద్ధమగు మార్గవ్యవర్ణములు పరస్పరసంబంధములన 'ఇండి-యూరపియను' కుటుంబములోని భాషయగు సంస్కృతభాషలో బ్రవేశించినవి. వాక్యరచనా రీతిని, బ్రత్యయములను నొకభాషనుండి మఱియొక భాష సాధారణముగా గ్రహింపదు. భాష వాక్య రూపముగా నుండునుగనుక వాక్యమునందలిపదముల పరస్పర సంబంధమును యొప్పుకొని ప్రతిభాషకును విలక్షణముగా నుండును. కాని యప్పుడప్పుడట్టి సాంకర్యముగూడ గనబడుట కలను. ఉత్తరసిందూదేశములోని 'హిందీ, బెంగాలీ, అస్సామీస్' మొదలగు భాషలు 'ఇండి-యూరపియన్' కుటుంబములో కేరెనైనను ద్రావిడభాషాసంప్రదాయముల కొన్నిటి నవి యవలంబించియున్నవి. ఉ. 'అస్సాం. manuh-bilak, మనుష్యులు; manuh-bilak or, మనుష్యుల-యొక్క; manuh-bilak-oloi, మనుష్యుల-కొరకు; manuh-bilak-ok, మనుష్యుల-ను; manuh-bilak-ot, మనుష్యుల-యందు; manuh-bilak-e, మనుష్యుల-వలన.

అనుకరణయొక్క బలము అన్యతరాకర్షణము లో (Analogy) విశేషముగా గనబడును. అన్యతరాకర్షణమునగా నొకపదముయొక్క రూపముగాని యర్థముగాని మఱియొకపదముయొక్క రూపముతోగాని యర్థముతోగాని పరిపూర్ణము మారుట పదములయొక్క యుత్పత్తి జనలకు దెలియనవ్వకు పరస్పరసంబంధము లేనిపదములను సంబంధములని భ్రమపడి యేకరూపముగా గాని పద్యతరూపముగాగాని వారు చేయవచ్చును. ఒక జాతిపదములు తమయగా వ్యవహరింపబడుటచే మఱియొక జాతిపదములనుగూడ వీనికి పద్యతరూపములుగా చేయబడవచ్చును. దీనికి అన్యతరాకర్షణము కారణమని చెప్పవచ్చు. 'ఇంగ్లీషు' భాషలో వనేకధాతువులకు ధూతకాలమున - (ed) అనుప్రత్యయము చేర్చబడుచుండుటచే, come అనుధాతువునకుగూడ వట్లే came అనుటకు మారుగా comed అనురూపము పొముగలచే తమయగా ప్రయోగింపబడుచున్నది. ఇట్లే - (e) s అనుబహువచన ప్రత్యయమును భాషాంతరపదములకుగూడ చేర్చి యాయాభాషలలోని రూపములకు మారుగా గ్రోత్తబహువచనరూపములు వాడబడుచున్నవి. సంస్కృతమున గూడ నిట్లు రూపాంతరము లేర్పడియున్నవి. అదంతే తరళబ్ధములలో నెల్ల వృత్తియాబహువచనమున -భిన్ అను ప్రత్యయ వగవడుటచే నేడమున వనతరళబ్ధములకుగూడ నీప్రత్యయము చేర్చి 'కర్ణా' అను మొదలగు రూపములకుమారుగా 'కర్ణభి' అను మొదలగు రూపములు ప్రయోగింపబడియున్నవి. ఇట్లే నకారాంతరళబ్ధముల యాకర్షణచే నణంతరళబ్ధముల వక్షిబహువచనరూపములలోను, గొన్నినపుంసకళబ్ధముల బహువచనరూపములలోను నకారము ప్రవేశించినది. వజ్జయు సర్వనామ కళబ్ధముల పాపాదర్యములన నకారాంతరళబ్ధముల కృత్రియా వక్షివిభక్తుల యేకవచనములలో గ్రమముగా -నిన, -స్య అనుప్రత్యయములు వ్యవహారములోనికి వచ్చినవి. ఈ ప్రకారముగానే ధాతురూపములలోగూడ నన్యతరాకర్షణములన గ్రోత్తరూపము లేర్పడినవి. 'అన్, అన్' మొదలగుధాతువుల వనుస్థితి 'ధూ' మొదలగు ధాతువులుగూడ లక్షుత్తమపురుషైకవచనమున - 'అ' యను ప్రత్యయమునకు మారుగా -'మి' యనుప్రత్యయమును గ్రహించినవి.

అమ్మి, eiMi, esmi - గచ్చామి, basko; భంమి, fero.

ఇట్లు వర్ణములయందును, బహుళములయందును గాక పుష్పాల్మలలోనుండ మాత్రము కలుగవచ్చును. వైదికసంస్కృతిభాషాజన్యము లగు నుత్తరహిందూదేశములోని 'హిందీ,' 'బెంగాలీ' మొదలగుభాషలు తజ్జవకములగు భాషల స్వరసంప్రదాయమును వదలి ద్రావిడభాషల సంప్రదాయమును గ్రహించినవి. వైదికభాషలో నుదాత్తము; అనుదాత్తము; స్వరీతము అని మాడుస్వరములు గలవు. తజ్జవకములగు నుత్తరహిందూదేశీయభాషలలో స్వరదార్ధ్యము ననుసరించినస్వరములు రెండే కలవు.

పదముయొక్క స్వరూపమే కాక యర్థముకూడ దశమగా మారుట కలదు. ఏదైన నొకక్రాంతపదార్థము జనులకు గనబడినచో నది తా మెఱిగినపదార్థములలో దేనిని తోలియున్నదో చూచి దాని కాపేరు నిడెదరు. ఉండేలవంటి జంతువును నీమకుండేలనియు, మిరియను వలె కారముగానుండు కాయను మిరెప (మిరియపు) కాయయనియు, గాకివలె నుండు పక్షులను మాలకాకి, చెమరకాకి యనియు వ్యవహరించెదరు. గోవునంటిజంతువు గనయునుకదా. మాస్తమవంటి యవయనము కల జంతువును మాస్తీ యనెదరు. పదార్థాంతరములయందు బ్రసిద్ధములగు క్రియాగుణములు కలవానికి వానివిబట్టి నామకరణము చేయుటకూడ గలదు. అక్కతమున నే, గచ్చతీతిగో; పరుగిడునది పరుగుడు; కఠోతీతి కఠణి. పురాణాగాలన్నియు నీవిధముగా నేర్పడినవే యని చెప్పవచ్చును. వైదికసాహిత్యము మనుష్యులవర్ణనలో సరిపోల్చి వర్ణింపబడియున్నది. కాలక్రమమున నీవిషయమును మనుష్యులు మఱచి యవి యథార్థముని తలంచి వానిని దేవతలుగా భావించ వారంభించిరి. దీనికి వ్యతిరేకముగా భామరులు తమ కప్రసిద్ధములగు పదములను దమ రెఱిగిన పదములలోనికి మార్చుటకూడ గలదు. ఇట్లే కుహకదా నయు కుక్కదాన మైనది. అంకురాకోపణము అంకు రార్పణమైనది. ఆర్యసోమయాజులు ఆర్యసోలలు, అయల సోమయాజులు అయిరుసోలలు నైనవి. 'హేమిల్టన్' (Hamilton) వంటెన యరవములో 'అన్యుబర్' (Barber) వంటెన యైనది.

2. స్పష్టప్రతిపాదనేచ్ఛ లేక దార్ధ్యపాదనము:—స్పష్టప్రతిపాదనేచ్ఛకూడ భాషావిపరీణాములు లో నవ్యక్తరాకర్షణమువలె బలమైన హేతు పగుటయే కాక సామాన్యముగా నీరెండుకారణములును గలిసి యగపడుచుండును. మన మాటలయొక్క ముఖ్యోద్దేశము మనయభిప్రాయములను బైచారికి దెలియజేయుట కనుక మనయభిప్రాయములు పైచారికి సరిగా దెలియనవ్వకుండు మనము మాటలను గట్టిగాను, స్వచ్ఛముగాను నుచ్చరించుటకు బ్రయత్నించుచేయుదుము. అప్పుడు వర్ణములన్నియు స్పష్టముగా వివరబడుటయేకాక పదములలో గ్రాంతివర్ణములు ప్రవేశించుటకూడ సంభవించును. కావుననే 'స్వర్ణము' 'కువర్ణ' మైనది. క్షు, క్షును యైనది. ఇట్లే మనభాషను బాగుగ తెలుగనివారితో సంభాషించు నప్పుడు మనము పదములను నిర్గరగాను, స్పష్టముగాను నుచ్చరించుము. క్షిప్రముగా గ్రహించువారితో మాట్లాడు నప్పుడు కొన్ని పదములను వర్ణములను విడిచి పెట్టుటకూడ సంభవించును. స్పష్టప్రతిపాదనేచ్ఛచేతనే యేకార్థపదములను రెంటి నవ్యుడప్పుడు మనము వాడుట కలదు. "అధికస్య అధికం ఫల"మృనున ట్లొకేయభిప్రాయము ననేకపదములతో దెలిపినయెడల దానికి స్పష్టత సంభవించును. ఈరీతిగానే 'యగ్నినిష్ఠ, చాదరేకులు, చెయికోగొలును, గజకరధను' మొనలగుపదములు వాడుకలోనికి వచ్చినవి. కొన్నియెడల నిట్టిపర్యాయపదములు క్రమముగా నర్థభేదములను గ్రహించి ప్రత్యేక పదములుగా నేర్పడును. ఉ. యశస్సు, కీర్తి-ఒకేపదము స్వల్పభేదములతో నిట్లు వివిధార్థములలో వాడబడుటకూడ గలదు. ఉ. మిత్ర, మిత్రమ్, కయ్యము, కార్యము.

3. అలసత లేక లఘీకరణేచ్ఛ:—మనుష్యులకు స్వభావసిద్ధమైన యలసతనలన పదములయొక్క స్వరూపమేకాక యర్థముకూడ మార్పును బొందవచ్చును. మనుష్యులకు గష్టపడుట కష్టముండదు. ఎల్లప్పుడును వారు గుఱుమును గోరుచుండురు. కాబట్టి పదముల నుపయోగించునపుడు వానియర్థములను బాగుగా పరికిరింపక మూలవృత్తితో నుపయోగించుచుండురు. వారు వివక్షించు నర్థ మాపదమునకు ముఖ్యార్థము కాకపోవచ్చును. కాని కాలక్రమమున నిదియే ముఖ్యార్థముగా మారును.

‘అసహ్య’ మనుపద మిట్లే యథామత మార్పును పొంది నది. ఈవిధముగానే విశేషార్థబోధకపదము సామాన్యార్థకముగాను, సామాన్యార్థబోధకపదము విశేషార్థకముగాను భారయందును. శత్యాశబ్దభవమున శేఖ యను పదము మహారాష్ట్రభాషలో గుఱ్ఱములు పండుకొనుటకు వేసిన పరిగడ్డిపదక యనుపదమున వ్యావహారికపదము చున్నది. సామాన్యప్రస్తావనముగా నుండిన సాని యనుశబ్ద మిప్పుడు వేశ్యావాచకముగా మారిపది చొర సాని మొదలగు కొన్ని సమాసములలో మాత్రము ప్రాచీనార్థమును బోధించుచున్నది. దీనికి వ్యతిరేకముగా నదీ విశేషవాచకమును గంగనామపదము నదీసామాన్యవాచకమై తుదకు జలవాచకమైనది. మృగశబ్ద మిట్లే జంతు వాచకమైనది. వ్యాకరణమున, ననగా ప్రత్యయములలో గూడ, నీయలసత్ మార్పును గలుగజేయును. కొన్నిశబ్దములకు రెండుమాడువిధములలో నొకేరూప ముగపడుచున్నది. విభక్త్యర్థములు ప్రత్యేకపదములచే బోధింపబడుచున్నవి. లేట్ వ్యవహారమునుండి నశించినది. లిట్, లక్, లుక్ లభేదము పాటించబడుచుండుటలేదు. ఇట్లే లిక్ లోట్లును, లుక్ లోట్లును.

పదములయర్థమునకంటె, వ్యాకరణమునకంటె పదస్వరూపమునందు నీయలసత్ విశేషమును మార్పును గలుగజేయును. సులభముగా నుచ్చరింపబడని వర్ణములు సులభముగా నుచ్చరింపబడు వర్ణములలోనికి మారుచుండును. కొన్నివర్ణములు పూర్తిగా లోపించి పదములు లఘ్యీకరింపబడుచుండును. లఘ్యీకరణేష్ట యలసత్వల్లనే పుట్టుచుండును. ఇట్టివర్ణలోపముచే గలుగు లఘ్యీకరణము ప్రకృతిప్రత్యయములుస్పష్టముగా కనబడుభాషలలో కంటె నస్పష్టప్రత్యయభాషలలో హెచ్చుగానుండును. మఱియు గ్రాంథికభాష లిభిత్మై దిగిపడియుండుటచే దాని కంటె వ్యావహారికభాషలో విశేషముగా మార్పు కలుగుచుండును. గ్రాంథికభాషయగు సంస్కృతభాష యిప్పటివఱకును నొకేరితిగా నుండగా వ్యావహారికభాష ప్రళమమున ప్రాకృతభాషలోనికిమారి తిరుగ గాల్గకనుమున ‘హిందీ, బెంగాలీ’ మొదలగు భాషలలోనికి మారి నది. ఈరితిగానే భాషాంతరసంబంధము విశేషముగా లేనిభాషలు మిగిలినవానికంటె స్వల్పముగా మారుచుం

డును. కావుననే ‘లింగురేనియన్’ భాష ‘ఇండియూరేనియన్’ భాష లన్నిటిలోను స్వల్పముగా మార్పులను పొంది ప్రాచీనావస్థలో నున్నది.

వర్ణములలో మా ర్పనేకవిధములుగా నుండునర్థాగమ వర్ణలోపములనుగూడ వర్ణ విపరీతామయలక్రిందనే పరిగణింపవలయుండును. ఈమార్పులనలన బదముల వ్యుత్పత్తిని దెలిసికొనుట కష్టముగా నుండును. ‘హిత’ యనురూపము ‘గా’ ధాతువునో సంబంధించినదనియు, ‘నీధి’ యనురూపము ‘అస్’ ధాతువునుండి వచ్చినదనియు భాషాశాస్త్రము తెలుగనివా రెవరు చెప్పగలరు? అయినను సంస్కృతభాషానియమముల ననుసరించియే యాదూపము లాయాధాతువులనుండి న్యాయముగా వచ్చినవని నిరూపింపవచ్చును. వర్ణవిపరీతామస్వరూపము తెలియలేదుటకు దానికొన్ని భేదము లిచ్చట వర్ణింపబడును.

వర్ణసమీకరణము (Assimilation):—ఒకవర్ణము దానికి పూర్వమునగాని, పరమునగాని యుండు వర్ణముయొక్క బలముచేత నావర్ణములోనికిగాని, దానికి సమానమును వర్ణములోనికిగాని మారవచ్చును. రెండు భిన్నవర్ణముల నుచ్చరించుటకంటె సమానవర్ణముల నుచ్చరించుట సులభము కనుక నీమార్పు సుఖాకాంక్షచలన గలుగుచున్నదని చెప్పవచ్చును. సంస్కృతభాషలోని సరికొత్తవర్ణములు చాలవఱ కీజాతిలోనివైయున్నవి.

ఉ. అ + న = అన్; వియ్యత్ + తివ్య = వియ్యజ్జివ్య.

కళ (ప్రాచీనరూపము, కల)
మర్ + పవతి = మర్పవతి.

ప్రాకృతభాషలలో నిట్టివర్ణ విపరీతామయములు విశేషముగా నగపడుచుండును. ఆభాషలలో సంయుక్తాక్షరములు నిలువవు. వానిలో మొదటిదికాని రెండవదికాని మిగిలినదానిలోనికి మారి ద్విత్వివర్ణ మేర్పడుచుండును.

ఉ. సం. చక్ర	ప్రా. చక్ర
” అగ్ని	” అగ్గి
” సార్థ	” సర్థ
” మన్మథ	” మమ్మథ

మన జాతిని చూచుచున్నామును నాది మునుమునకు తెలు
యచున్నామునును మాదులను దుష్టకొనుమందురు.
జనులను పరస్పరసంబంధమును గలుగజేయు నిమిషవారి
బంధు, వాతకాలలు, గ్రంథముల ము మొదలగునవిన్ని
యును, కొంతవఱకు భాషలో మాదుల రచనయింప
నాపున. అయినను మాదులను గలుగజేయుకారణములు
ప్రబలములుగానే భాష మారును జేయుచును. నాగరి
కతాపరములకు నిమిషవారులు మొదలగువాని నెరుగని
జనులలో భాష ప్రామాణిక మారుచుండును. మఱియు
బహుళసంబంధమునకు ప్రతిబంధములకు నెదురు, పర్వ
తములు, రంజ్యాంకజీవితములు మొదలగునవిమిష
కామిపరిణామమునకు గాని ములనుచున్నవి ఇట్టి

వారికి వ్యవహారములును మును జాతిభాష మును
కామిమిషమును గలవికాలముననే ప్రస్తుతముల వ్యవ
హారింపబడుచును. వారికి పరస్పరసంబంధమును
స్పష్టముగనులే వారిభాషలు ప్రస్తుతములను వ్యవ
హారింపజేరుచేరువు. ఇటుగా భాషలు మారుచును. ఇట్లు
కాలక్రమమున నొక భాషనుండి యొక భాషలు జన్మిం
చుమిండును. ఈ భాషను వ్యవహారింపవారికి మునుముక
భాష మునుమనంతకాల మని భాషాభేదమును
Dialects) అనియుకొని యుల్లముకాని భాష
అనియున్నవి ప్రత్యేక భాషలు (Languages) వ్యవ
హారింపబడును. ఇట్టి పరస్పరసంబంధము కల భాషలకు
భాషాసంబంధమని వ్యవహారింపబడును.

బంగారుఫలము

అధికారము సూర్యనారాయణరావు గారు

జ్ఞానశేఖర వేర బూనె నొకనాడు
శృంగార మనునొక్క బంగారుఫలము;
నీలకించుకండ్లకు తొలిసొముఖము,
పల్కెడువేలిక బహుధైర్యధనము,
గడియించునామ్మకు కైలాసమఖము,
శృంగార మైన సూర్యనారాయణము.
“ఉవిద! నీచెలిలో నన్ను ధరిమేము?
నల్లబండు భాషయిం? నెవ్వారికొరకు?”
అనుచు నే ప్రశ్నించు నెనిది కన్నులను
దన్యమో నేజులు నీంచుచుండి,
ధామము కామింపునోలు లలితహాసంబు
వదననీమను గాయ, నలిక నీరీతి:

“అగ్నిమవారికే నివ్వెన్ ముచ్చు,
ఇచ్చువారికే గన్గ టుక చెప్పినో?
నీనువారికే సర్వకలుషహరణము,
నీనువారి పుణ్యము గొనుటం నీ?
సంతాపనావాగ్ని జల్లార్చగలదు;
అనుమూసంపదాఖ్యము నీనుగలదు;
తినదీవా రొకరైన తిను, నిద్దరి!
అన్ని మలమలమాడ్చు నాకలిబాధ;
ధరణిలో నాకున్న కన మిల్ల నిదురు;
చెలికాడు! నీ కిచ్చు శ్రీమల్లు నిదురు;
కలసి తినుచో దేవతలము కాగలము;
వలచువారిబలము ప్రణయసత్ఫలము.

ఉత్తర రామ చరిత్ర

ఉవ్వారీ ను బ్రహ్మణ్య కాశ్మీ గారు

భవభూతి రచితమైన యుత్తర రామ చరిత్ర నాటకమునకు బ్రకృతి వాల్మీకి రచితమైన శ్రీమద్రామాయణోత్తర కాండమందలి కథయే యున్నది. అకాండముగాను గొన్నిటిని సూచించియు, గొన్నిటిని వివరాద్యులు, గొన్నిటిని లాఠిర్యవినాసములు కుండ్రుగించుకొనియు, గొన్నిటిని మార్చియు, గొన్ని క్రొత్తలు కల్పియు భవభూతిమహాకవి నాటకమును వ్రాసి యుండెను.

ఐహ్లాభిపే. కానంతరమున శ్రీరాముని నంది జనులు నటించుటను వాల్మీకి వాకొనెను. అవిచిత్రమును భవభూతి మహాకవి ప్రస్తావనలో నటించితే "తేనహి నిరూపయతా రాజ్యస్సుకరిశుద్ధా మునస్థానందధర్మి భావః!" అని సూచన నొంది దానిచే సీతావవాద మెల్ల యెక్కువ వ్యాపించియున్నదను సంశయమును వాల్మీకిప్రకృతమును బ్రసంగ సంగతితోఁ జెప్పించుచున్నాడు. "సర్వభా ఋషయో దేవతాశ్చ క్రేయా విభాస్యంతి" అనివాక్యాధిసూచన చేయుచున్నాడు. మఱియు "నేనాను కేచిదిహ కః ప్రథయా వ్యవస్థా జానంతి తే కము తాత్రాత్రి వైష యత్నః" అని యుత్తరార్థమునఁ జెప్పించిన కవిచూడత్యము

నూతనీప్రసంగముననే "వాచాం సాధుత్వే దుర్జిన్ జనః" అని లోకులు సామరస్యము మీద విసువుకొనుటచే వ్యవస్థాపనము. ఐహ్లాభిపే. కమునకు చెచ్చిన జనులమున్నగు రాజులు ముద్రలైనవా రెందమును పట్టరిని యు, వానసులును, రాక్షసులును రెండుమాని ములుండిపోయినవియు వాల్మీకి వ్రాసెను. అది యంతయు బ్రస్తుతనంతో సూత్రిభావము. "కి మిదానీల విశ్రాంతిచారణరణం చిత్వా స్థానాని" అని యదేగిసంప్రదించుచు నటించిన.

ఈప్రసంగములో గలిగి ముఖ్యశ్లోకముని యాధమునకు నెప్పించును, అనుభవము, సామర్యకేకమును ముత్రిలును వామురని తనచే గల్గించుటదేన యంతమును జెప్పెను. ఈకల్పన సీతను, గర్భభారానినను, గాఢవపునకు బావుటయందలి యనంధవరము దీసివేయుచున్నది. శబ్దమును, నసిష్ఠుడు, నయింపతియున యాశ్చర్యలో నుండికేని వాకు నిరీధించరా? కావున నది యనంధవము అనిపించుచున్నది. అట్లుబహుదకుండట కీకల్పన నికలచ్చుచున్నది. ఇదిగాక "యత్కేప్రజానామనురంజనే న్యాః" అను నసిష్ఠునిసందేశమున కాయన దూర

మొదట యుద్ధమునకు వామరక్షిణుల వాదము గూడ సహించునాడ దనునర్థము తీసికొనుటకు శ్రీరామునివారి కనకాశము కలిగినది. లేక సమీపమున నున్న "సతాం కేనాపి కాద్యేణ లోకస్య రాధం మతమే" అనుసిద్ధాంతము నట్లు సమన్వయించి శ్రీరామ చంద్రునకు గిరిజియునునో ఇట్టియొక లెవ్వియు నజ్ఞుకొనకుండ భవభూతిమహాకవి శ్రీరామస్వామినివలెనై న రామలక్ష్మణ భరణ శైలిపూర్వముననుమాత్రిమే య యాధ్యలో నిలించి సమీపమునను పుష్కలము మారమునకు నలుమునున్నాడు. ఇదియును నట్టిటను నాల్పిక కథారూపమున జెప్పి యూరికుండను. భవభూతి దానిని సీతారామపాత్ర చిత్రబోధణ ద్వారమున రసబోధణ కుం యోగించుకొనుచున్నాడు. తండ్రివియోగమున బాసకకై వైమ సస్యము కలిగినది. ఇమి వైమసస్యమును బోగొట్టుటకు శ్రీరామచంద్రుడు ధర్మాసనమును విడిచిపెట్టి వానగృహమున కే.గ. సీత గురుబాధువియోగమును సంతాపకరములనుచున్నది. దీనిచే నాయకకుండవలసిన శాలీ వత సీతయందఁ జూడబడినది. శ్మశాన నాయకులలోని యనుకూలునిరీతి శ్రీరాముని యందుఁ బ్రకర్షించబడినది. ఈవియోగముచే సంతాపకరముగ భావించి విమనస్కురాలగు సీత శ్రీరామచంద్రవియోగమున కెంతగా సంతాపించుచునునో అని నర్జించబడి బోవుసీతాశోకమున కీకల్పన రిపుష్టినోనగ దీని. అట్టి ఈపాటసీతావైమసస్యమున కోర్వ బాని శ్రీరామచంద్రు డిదివిలోసీతనొంటిగ

నింటిచి మెంటిగా శోకవ్యాకులు కమ్మెనో! అని శ్రీరామునియందుఁ బ్రకర్షించ బడ బోవు శోకసమ్మర్థికివైత మికల్పన చేయబడి నొనగుచు రసబోధక మనఁబడుచున్నది.

అమోఘమృదిరాక శ్రీమద్రామాయణమున గన్పట్టలేదు. భవభూతి కల్పించినాడు. ఈకల్పనలో బానమాయది యౌమునకుఁబోక సీతావిలోదమునకై శ్రీరాముం డింట నుండ ననుటచే సీతయందఁ శ్రీరామునికి గొప్పమెచ్చిమగుచున్నది. "ధర్మాసనా వ్యతితి వాపి గృహం" అనుటచే రాజసన్నిధి స్పృహమునకు సమస్తాధాన్య మిచ్చి యొకల్పన చేయఁబడి ప్రేమకన్న సీతాప్రేమ కానికృమునొనగుచు శ్రీరామునిచ్చట ననుకూలనాయకునిగృహ ద్విమట కవినిచ్చునది. మఱియు సుయ్యవైన క్రాగమునకల్పనలో గర్హిం యగు సీతకోక నిచ్చుటయందలి మహాకృత పల్లముయొక్కయు, శాంతయొక్కయు, ననుభవయొక్కయు సందేశమువలన గలుగుచున్నది. దీనివలన సీత నిద్ర లేచునప్పటికి లక్ష్మణుండురథముతో నన్నద్ధుడై యుండినప్పుడు తనతో నచ్చిన నన్న శ్రీరాముడు రాలేదేలాకో యని సీత కనుమూసము కలుగలేదు. తన కోర్కె తొందరగా దీర్చవలసిన దగుటచే శ్రీరాము దివిరకార్యవ్యగ్రతచే రాలేదని తెలుచి శ్రీరాముడు లేకుండ దాను నట్టిటకు నమ్మ తించనేమో సీత. అభిజ్ఞానశాకుంతలము పృథ్వాంకములో పనుమతిదేవి నిట్లే "కార్య భా కార్యోపరాధం మే వరిహరితి" అనిభర్తృ కార్యానుకూలము గలుదానినిగా మహాకవి

కాళిదాసుడు చూసినాడే. ఇదియును గాక యాయాష్టవక్రస్థనగములోని నసిష్ఠనందేశ మొకటి ముఖ్యముగ లోకావవాదభేదము గాఢముగాను విచారసాగరములో నొక ప్రవాహమునకు నెట్టుటకు పోగు నున్నది. శ్రీరామునివారికి నీత సత్యమును బంపుట నీ గర్భ మహా కళనశ్యమును గురు భక్తి రసముచేత లోపించి తేయుచున్నది. భక్తియు నీతావదమును శ్రీరాములతో జెప్పెడినమున నే ప్రాణికమున సంకల్పర మును శ్రీరాముడు గర్భియగు చేతను 'నీ కేమికోరిక గలదు? చెప్పుము' అనెను. 'గుగా తీరతపోవనముల సంచరింప గోరిక గలదు. 'నీ ప్రయోగ నపోవనముల వివరింపవలెను.' అని నీతతోచకొనెను. ఇది యిట్లు చూపుట భ కభూతికిచ్చును కాదేదు. నీత తపోవనసంచార కానికి గూడ గూర్ణమును ప్రవర్తింప నమకట్టి చిత్రదర్శనమును దగ వాలకములోనమకూర్చె ను. చిత్రములో బూర్వము చూడబడిన య పులు, కొండలు, నదులు, బయళ్లు మొదలై

నవిచిత్రావలగియున్నవి. వారినిన్నింటిని వివ రముగాఁ జూచి యప్పటిసందర్భము బన్నియు స్పృటికి నచ్చివచ్చియు మెంపొకలేరి కష్టము లైనను స్మరింపబడునప్పుడు వివరముగనే యుండును; కాని వనసంచారకళనాహము జాగకిం గలిగినవని చెప్పవలెనని నాటకకవి యుద్దేశము. ఇదిగాక యానాటకమున నొ భోగశృంగారము మొట్టమొదట నవ్యుద్భిగ నర్జింపబడుచుండుటచేతను, చిట్టచివరిగూడ నదియే ప్రకర్మింపబడు గావునను, ద్వితీయా క్షంకములం దెల్లయెడల గూర్ణవిప్రలంభము వర్జింపబడు గావునను, బ్రవాసవిప్రలంభ మును స్మరణాహమున గొంత చూపించి రీతారాముల సరస్వతియోగానహిష్టత న త్యంతసంతాపపారనశ్యములతో గర్భింపజే యవలయు నను కవి మూహయు నీచిత్రదర్శ నముచేతనే నొకవేడినది. ఇంక నైవ్యసందర్భ ములలో నీతారాముల యుత్తమగుణములెల్లం బూనగ్రచ్చినట్లు చూపబడినవి.

సందేశము

శ్రీమతి. సరస్వతి గారు

నిరదశపత్తి నీరసంబయ్యె
వజ్రనిర్ఘోషంబు వ్యర్థమైపోయె
కలకహంసకలకంఠ కలకలస్వనము
కర్ణార్ధంబులు కలశవాగాలి

అమృతగాంధులో నైకమైపోయె
పాలమున్నీటిలో ననలించియున్న
కమలనాభుండట్టై కనువిచ్చినాడు
కమలాలయంబైన కమలాకరంబు
కలుపించిపోగాంచి కన్నీరునించి
జడమయిపోయిన సత్యలోకంబు

చంగిలు జయము ప్రకృతిమార్గము
చల్లారిపోయిన జ్ఞానదీపము
సంస్కరింపఁగఁచెడి చక్రముచేసె
సాత్వికవృత్తులు నాదించినాడు.
శాంతిపుష్పకులు జపించుకొంచు
విద్యావ్యమోహిత విశ్వజగము
మేఘములనుబాసి మేఘాల్పినాడు
అరుచచక్రముతో నరికట్టినాడు
చూచినచేదనగాని లేచిరావోయి
శారదదేవత సాత్వికాంబు
రావోయిరావోయి రత్నాలతునక !

2

రాజరాజేశ్వరి రాజసమూర్తి
ఆంధ్రవీతిపూజ లంగీకరించి
చల్లనిదరహాస చంద్రికల్గురిసె
చంద్రికలో నూత్న సారస్వమెనసె
చంద్రమండలమార్గ పాండర్య మొలికె
నాదించుభలుమ్రోగె రాజచంద్రాక్ష
జాతీయ సన్మయ సన్నధమయ్యె
వీరహౌదవశీతి విశ్రుతంబుయ్యె
స్వాతంత్ర్య కేతన చ్ఛాయలలోన
జయజయస్వసములు శ్రవ్యులులయ్యె
ఉత్సాహవాక్యలో ఉద్యోగవీచి
స్వచ్ఛందస్వత్యంబు ననరించుచుండ
చంద్రతాపై మండ భిష్మగుడు
అయుధపాదై అరుదెంచుమోయి
రంగమునకు నుష్టరక్తంబు దాల్చి
రాజపుత్రుండవై రావోయి వత్స!

3

అనుకూల వమాన మభిముఖులయ్యె
సంకల్పలతికలు సఫలంబులయ్యె

రైతులకష్టాలు రతనాలు పండె
శాలిభూముల స్వస్థి సస్యముల్ నిండె
జనయిత్రి శ్రీదేవ్య సాన్ని స్యమందు
రాజస్వసభలోన రాజకీయజ్ఞ
లభిమానభనులయి ఆత్మలర్పించి
ప్రాణసర్వస్వంబు పంచెంబునొడ్డి
చతురంగమాడంగ చనుదెంచినాడు
ఆబాలగోపాల మార్గపుత్రకులు
వేయికన్నులతోడ వేంచేసినాడు
గర్భదేవత తొంగి తొలుతున్నాడు
వీడించెదవుగాని వెడలిరావోయి
నాయువిమానంబు నాకిటనిల్చె
కాంతిపథంబున కదలిరావోయి!

౪

నీలతమస్విని నిశ్చలబయ్యె
నిశ్చలమై స్పృహ విద్రాణమయ్యె
చుక్క రేచికిరై దిక్కులుచూచె
ఆలయాంతస్తులో ఆంధకారంబు
ఆర్షవాటికలలో ఆజ్ఞానతమము
విజ్ఞానదీప్తితో విదలించుకొంచు
స్వీయరోచిస్తుతో భేదించుకొంచు
శతసహస్రజ్యోతి బాజ్యమూన
తేజస్వయూపంబు దిగ్భాగినింబు
గీతానలీపుణ్య దివసంబునచ్చె
సుప్రసన్నములైన జ్యోతులతోడ
దేవీపరంజ్యోతి తిరికించవచ్చు.

భీష్మతమస్విని దెవరింబ లేదు
క్రూరినిశాచగుల్ వారింబ లేదు
కార్తికశుభదీప కంకణిహించి
న్నహాపూర్వంబుగా శేరరావోయి
రావోయిరావోయి రత్నాలతునక !

౧౬. ఈ విధి నేం జీవించుగ వరిందిక మాన్యు అంకన్యస్తి కం
 నే అదేమిదై నను మదియకృత్యాది పెంపు నాను పం
 భావన మెల్ల నొక్క లఘుపాత్రమునందునె ముందినై చె దిక్
 కుదిరెనా యశంబు నొకపాటుక అమ్మనుపుచ్చె వంశాయన్ !

[కాం. జ.]

వివేకానంద : శ్రీ డబ్ల్యు. వీ. ఆర్. రామారావు, చెన్న పురి.

మృగత్వం

చిత్రకారుడు: శ్రీ శ్రీ. వెంకటప్పగారు-వై.నూరు.

ఇది యిటీవల బొంబాయి నగరమున జరిగిన చిత్రకళాప్రదర్శనమున ప్రదర్శింపబడిన చిత్రముల ప్రతికృతులు.

కూచమరీచరము

చిత్రకారుడు: శ్రీ పి. కె. తామసుగారు.

ఇది యిటీవల బొంబాయి నగరమున జరిగిన చిత్రకళాప్రదర్శనమున ప్రదర్శింపబడిన చిత్రముల ప్రతికృతులు.

కాళిదాసకవి కార్తికేయభక్తుడు

సి. శివయ్యకాశ్రి గారు

కాళిదాస కవీంద్రుడు కవిగణనానందము నంద్రభమగణనం గన్నవాడు. తనకవితాకుసుమవాసనల సీయాదేమనక సకలశాన కానములు వాసింకడేసిన యనమోనుడు. ఇమ్మహానియుని తీవితచరిత మింతకు వివిధ వివాదగ్రస్తమై యిదమిథి మను కలుకునకుం గమదస్వన నున్నది. ప్రకృతవ్యాస బూకవి తల్లజుని యిష్టదైవముం గూర్చినది.

హాకశ్రయము నాంక్షిజ్ఞోకములు శివవరములగుట గొందఱు శ్రేష్ఠుడందురు. గ్రంథములయం దెందును శివప్రాముఖ్యముం వందఱుంజుంకున్మిది, బొందుంజుండ బడినశివస్తుతిలు శ్రేవములయియున్నను నేనల తత్త్వమాత్రితీపాదకము బగుటండేయు నేదాని యనియు, మింగమిక్కిలి యచ్చితి యనియు నందరు కొందఱు. నాంక్ష్యములు శ్రేవమలై యున్నంత నభిమతైవము శివుడని నిర్ణయించుటకు హానుగలుగునా యని నందఱుండువాడను. సుదృఢముగ శ్రేష్ఠుని నిర్ణయించబడిన కనములు కలుపున తమకావ్యములయందు విష్ణువును నుతియించియున్నారు. అల్లసానిపెద్దన్న శ్రేష్ఠుడయ్య శంకరుని

స్తుతించినవాడు. నంది తిమ్మన శ్రేష్ఠుడయ్య విష్ణుస్తోత్రము సప్నివాడు. శ్రీనాథుఁ జారాశ్యబ్రహ్మణ్యుడయ్య గ్రంథములయం కెల్లఁజూ విష్ణుస్తవ మొనర్చియుంటయు సుప్రసిద్ధము. కావ్యముల యునక్రమోన సంహారములు చాలవఱకు సంప్రదాయ బద్ధములు. కారణాలరములును నుండకపోవు. కావున గ్రంథాదేశ్యములంబట్టియే కవి యభిమతైవము నిర్ధరించుట కాంక్షితఫలముం గాంచుట కురవగుటెఱువు కాదనుకొందు.

కాళిదాసు డనుపేరిం బట్టియు, లోకవ్యాప్తిమూగు కళాబట్టియు నిక్కవి గాళిభక్తుఁ డనుటయుం గలదు. లోకమునందలి వందఱు రాగతములకు కథలు కేనల కల్పితములని నిరాకరించదగదు. కాని యవి యలవడిన చూఢారముల బలాబలముల ననుసరించి యుండును. ప్రబలాధారము లితరము లు నడివఱిజ్ఞ గథలుంగలసిన గలమునకుం గొంత బలము. కలియకపోయిన వానికి స్థల ము నగుట కానిది. కాళిదాసుయమున శయనించిన మన కవీంద్రుని నోట గాళివహజేవి వీటిరసము విచరుట నితని కీలితకవిత యలవడ

నని, “క్షవ్యేన కచ్చి త్కవ్యమనాంబభూష తాం
బూసాచేణ పరో జగన్యాః” అని వీలకంఠ
దీక్షితకవి గ్రంథశ్లోకము సహితము గావించి
యన్నడు. కాని కాళీధర్మండుగంటిని జను
లచే వ్యవహరింపఁ బడిన “కాళీదాసు”డని
కావే యుండవలయు?

“శ్యావో స్పంజ్ఞా ఛందసో ర్భవళం,”
అనుపాద్యనుశాసనమునాన “వై దేహీబా
ధోః” అను మొదలుగువానివలె నాధువైశ
దంఱిమా? ఇయ్యది సామాన్యనుశాసనము
గాక యుదంగుల గవ్యై కాచిత్యక్రయో
గములకు నాధుత్వముం గల్గించుపాఠంబు నిబ్బ
మైనదనుట సుస్పష్టము. జనులు సామాన్య
శాస్త్రమునఁ బ్రార్థించు “కాళీదాసు”డను
సరిశ్రమాఁడు అరిత్యకంఠవలయునని యెందో
మోక్షమునాన నశించియున్న బూవిశేషాను
శాసనము సాధారియుఁ జీసికొని పట్టి బలా
త్కారముగ ప్రావృణ్ణుడవలసిందెట్టి నిర్బంధ
మేము పెచ్చినదోమూలొత్పత్తిద్విత్య మనుకొంద
నన్న విక నెన్నడో సమకుమాగులు కా
కాదేవిక ధిక్కుడు కాగింపఁపడవ్యర్థమగు
సామాన్యని రినుటయు ససాధవము. ఇట్లే ప్రా
వృణ్ణసహితముగఁ బ్రావృణ్ణులకు మాత్ర
ము కారణము మృగ్యము.

కవులగు కార్మణములం గాళిదాసుకవిగ్రంథ
ముభిమనోదయము కార్మికేయుండఁ యుండు
నొక్క యని యొకమాట పాడఁతుడు.
కాళీదాసు డొకవియ్యగు వాల్మీకిమహాముని
శిష్యుడగుట సుప్రసిద్ధము. ఎన్నడోచన్న
వాల్మీకియు, నాశువశే తాద్రమువాఁ డనుచున్న

కాళీదాసుఁడునువిశిష్ట కాళీనులగుట, శిష్యత్వ
మెట్లు పానఁగు ననుకొనకుండు. కవియుం
గావ్యమును నొక్క తెఱఁగ. కావ్యముం గాం
చిఁ కవిం గాంచవలసిన యక్కఱ య
దు. కవికి గావ్య ము రాసతారము. కవికి శిష్యు
డనుటయు, గావ్యమునకు శిష్యు డనుటయు
నొక్కములే. అభిశోకమానరమణేయఁడు, మృ
దుందనముదయమునకు నందనమై రాజుల్లురా
మాయణము కాళిదాసునికవితకు మూలాధా
రమనుట నిర్వివాదాంశము. రామాయణమున
రాముండు జానకి నెడఁబసి కాననమునం
గ్రుమ్మరించు, ఖగనగాదాలకుఁ దనకాంతోదం
తముం బెల్పుచు, గరుణారస ముట్టిపడెం గావించి
చినవిధమును గాళీదాసుకవి రాస చిత్ర మోర్వ
శీయము నొనరియంకమున సొంపుగ జరిపితి
చియున్నాడు. అరణ్యకాండమందలి-

“కచ్చిత్ కీతిభృతాంనాథ,
సీతా నర్వాంగనుదరి,
రామా రమ్యవనోద్దేశే
మయా విరహితా త్వయా.”

అనుష్టకమునందలి ‘కచ్చిత్’ పదమును
మూర్తిము వీడి సర్వత్ర తిథ్యనిరూపకత్వ
స్థిరమున కనుకూలముగ ‘సర్వ’ అనుపదము
ను నెలకొల్పి పద్యమును సర్వమునే స్త్రీహిం
చివాఁడు. మతీయుఁ బరమపాపకంబగు సుంద
రికొండమందలి రాసునామొంకి తాంగుళి ప్ర
దానకథను సంప్రధింపఁగుతుండెను, తనశాకుం
తిలమున మూలమునలేని యంగుళీయక
ప్పత్తంతమును నెలకొల్పి, ‘అభిజ్ఞానశాకుం

తల' మని పరికినాను. నేనే? కాశీద
మహాకవి వాల్మీకినే గురువు. అమృతాకవి
యూదకాన్యమునందఁ గాశీదాన కవికిఁ గల
భక్తి గౌరవము లపారములు. అక్కాన్య
ముతోడ నీకవికిఁ గల నిరవధికఁ రిచయము
నకు మేర యిదే దరిముగాదు. కానఁ బరికించు
కొలుదొల బద్ధోద్ధరణములకును, బధానుకరణ
ములకును, బద్ధప్రయోగములకును నన్ని
నోని నుదాహరణము లుపనడుచుండు.

ఇకఁ గాశీదానకవీంద్రుని కార్తికేయ
పతిపాదములూర్చి యాయక కలమున గద
లింతము.

354

మనకవిశేఖరు యూదకాన్యముతోఁ జరి
పరిచితులకు గుట తొలుతఁ బాఠకాండమునది.

“కుమారసంభవశ్చైవ

ధన్యః పుణ్య స్తనైవ చ”

“భక్తిశ్చ యః కార్తికేయే

కాకుత్స్థ భవి మానవః,

ఆయుష్మాక్ పుత్రపౌత్రశ్చ

స్కందసాలోకతాం ప్రతేత్.”

అను కుమారోపాసనాభిలాషుని గదవి ద్భక్తి
గెరివిశ్వాసము గనుపలుక న్నాందపురాణం
నుదలి స్కందసంభవకాండసాహాయ్యమునఁ
దొలుదొల్లఁ గుమారసంభవకాండమును రచి
యించెను. అమ్మట సుందరకాండమునందలి
హనుమత్సందేశము మనసున నుంచుకొని
సేఖునూతకాన్యమును రచియించెను. దాని
తోఁ దనివిననక రామాయణ ప్రధాననాయ
కుడగు రామచంద్రుని పూర్వులగు సూర్య

తాదా

కుమా

కా

వ్రా

వ్యములును

రిఘువంశకాన్యః

విహారవిక్రమాభిషేకః

దుల జన్మవిక్రమవిహారాదులకు.

అందుఁ జేచియున్నాఁడను మచ్చనకుఁ గొన్న
టి నుదాహరించెద.

“సురనిరిదివ తేజోవహ్నివిష్ణువృత్త మైశ్వరం.”

“యో హేమకుంభస్తనవిర్స్పృతానాం,

స్కందస్యమాతంః పయసాం రసజ్ఞాః.”

“అథైవ మద్రేస్తనయా శుశోచ,

సేనాన్య మాలేఖ మివాసురాస్త్రైః.”

“ప్రాప్తో ముహూర్తే కు తస్య దేవీ,

కుమారకల్పం సుషువే కుమారం”

“ఉమాన్మహం శరజన్మనా యథా.”

మెడీయు రాజకుమారి రాజాత్మజుడు
లగు పదంబు లనేకంబు లుండఁ బల్కణం
కుమారందమునే ప్రయోగించువాడు.

“కుమారభృత్యా కుశలై రినుష్ఠితే,

భిషగ్భిరాస్తై రథ శర్భభర్మణి.”

“జనాయ సుద్ధాంతచరాయ శివననే,

కుమారజన్మామృతసమ్మతాత్మరం.”

[illegible][illegible][illegible]

255

॥ १ ॥

נתחייבתי לך

[illegible][illegible]

శ్రీమద్భగవద్గీతా : పాదము —

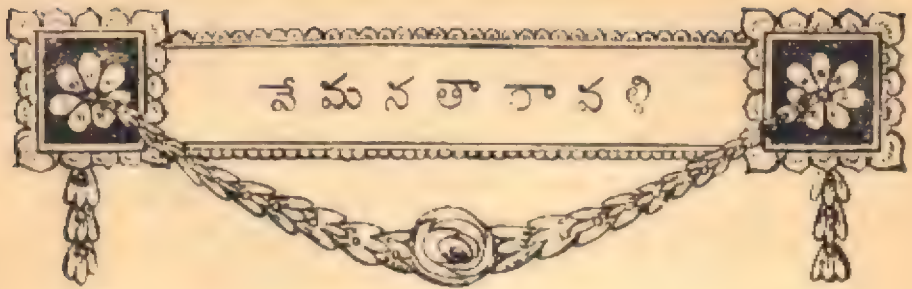
... ..

സ്വർഗ്ഗം ആസ്വദിക്കുക.

అభిరే. కం మహానామ

ಪರಾ ಪೈ ಮರುತ್ತಾ.

[illegible]

శ్రీరంగం సంస్కృతచక్రివర్తి రఘునాథాచార్యులయ్యవాల్మీకీగారు

సరసకవివతంసుఁ బరమహంసుని నిన్నుఁ-బడసి పుత్రుఁగాఁగ భరతభూమి
సాక్షిదేశముఁ బ్రశస్తిగొంచె గరమ్ము-విశ్వాదాభిరామ విమర నేను.

ఉ. ఆయాశక్తిక్రియైశ్చ మఖిలంఘభద్రానిపుణంబునైన నా
రాయణపాదపద్మమున యం నుదయించిన పంశమందా భ
ద్రానియశక్తిమూర్తితో లనదిరాటుఘోరలతో సుకీర్తితో
నాయమరావనోపముడవై చెలువొందితివోర నేమనా!

చ. నిన్ను గని కీర్తిగన్న జననీజనకుల్ భరలోన నెవ్వరో
యని వెలురీతులన్ పెదకి యప్పటికిన్ ఫలసిద్ధి బొంద కె
వ్వని మతి మెట్లు యట్లు నుడువన్ దొరకొన్న జనంబులోన నె
వ్వనింబుకుల్ గ్రహింపఁగలనాడను నేమనయోగి, చంద్రము.

ఉ. భోగపరాయణుండవగు పార్వవయస్సును గొంతపుచ్చి యా
వై గురువర్యుఁ గొల్చి యతిభక్తిని విద్య గ్రహించినందునన్
బాగుగ భోగమందుఁగల బాధలు నీమది కెక్కె మారు నా
గూగతులన్ వచింపఁగ ననున్కుడవైతివి నీవు నేమనా!

చ. మతములనన్నిటిన్ గలిపి మాటికి మాటికి దిట్టినాడ వ్రు
ద్ధతిమెంబు నేమనార్య, యటులొటను నీతంబేమొకాని నీ
మతమది వైతభిన్నమని మానసమందుఁ దలంచినాడ "నే
నతఁడ, యతఁడు నేన"యని యచ్చట వచ్చట నీవు నెల్కుటన్.

౪. కాయ మశాశ్వతంబనియె కాదు భనంబునుసూడ నశ్వరం
బే యనియొక్కొ కాదు జగమెల్లను మిథ్యయ యంచు నొక్కొ

- నియత బుద్ధి మయ్య నల విధులై త్త్విమునందు గాదు కా
నో యమినర్థ, నేమ, భవదూర్జితములనచేతనే నుమీ.
- మ. ఆరయం జెప్పెడి దొయం జేయునది ముద్దైక “నగుం ధర్మశా
స్త్రు రహస్యస్యకలాని విద్య” యను శిల్పత్వంశితమృత్యులం
నరిక బాగుగ సిగ్గునమ్మకముగా వాకొన్న ధర్మములం
చరణబెట్టి యడంతనం బొందు కచ్చెక పల్కితే నేమనా!
- ఉ. జ్ఞాని కాన నీ వితరనన్న్యసనవ్యధితాత్మ్యుల్లు నె
మ్మనను గావిదోనము మేటి బాబుగఁ జూచుచోక
సేన మొకండ తాల్పుచును మోదీయు నొక్కొకవేల నద్దయున్
మానియునుం జరించినపు మానినవర్తన, యోగి నేమనా!
- ఉ. భార్యణి శయ్యగా న్వభుజదండమె తల్లడగా విరిక్తియే
దారగ నాత్మనర్చనమె తంబ్రముగాఁ బరమాత్మభూయమే
సారధలంబుగా గురువిశేష ధీమతులవలె వేగు నీకు నం
సార విమోచన ప్రణాసార్థనహుండపు కాన నేమనా!
- చ. శరమము నిర్గణంబు నగు బ్రహ్మమునకు మఱెద్దియున్ హృదం
తగమున నెంచ వట్టియమినాథుడ వీ విటు లెట్టిదిక్కులన్
జరిగి సునీతిచోదన మదేవిగా నొకరించుకొన్న నా
దగులగు నాంధ్ర దేశ్యుల హితంబును శోరియకాదె నేమనా!
- చ. హమునకుం బరమ్మనకు నెంతయు దూరగులై చరించు ని
మ్మహింఁగ వర్తిమాన కవిమానుబుట్టులకాక కాంచి తీ
నిహమున సౌఖ్యమే నలచితేని భృశం బిడు హేమతారకం
బహితజీవు, నేమ, శరమందు సుఖంబిడు బ్రహ్మవిద్యయున్.
- ఉ. నీపురసవాదవిదుడవు-కావున హేమంబుఁ జేయఁ గలిగితి వైనన్
తానక పోదనలగు మా-కావిద్య నొసంగకుండు బర్హమె నేమా!
- ఉ. ఈవల హేమతారకము నిచ్చితి నేని జనమ్ము శాశ్వతం
బై విసిల్లు బ్రహ్మము నొకప్పుడు నెంచఁగఁగోక నశ్వరం
బై వివిధార్థి హేమనగు నట్టియిహంబై నరించునంచు నే
మా, విమలాత్మకా, మొనఁగ మానితి నేమొ నునర్థితంబ్రమున్.

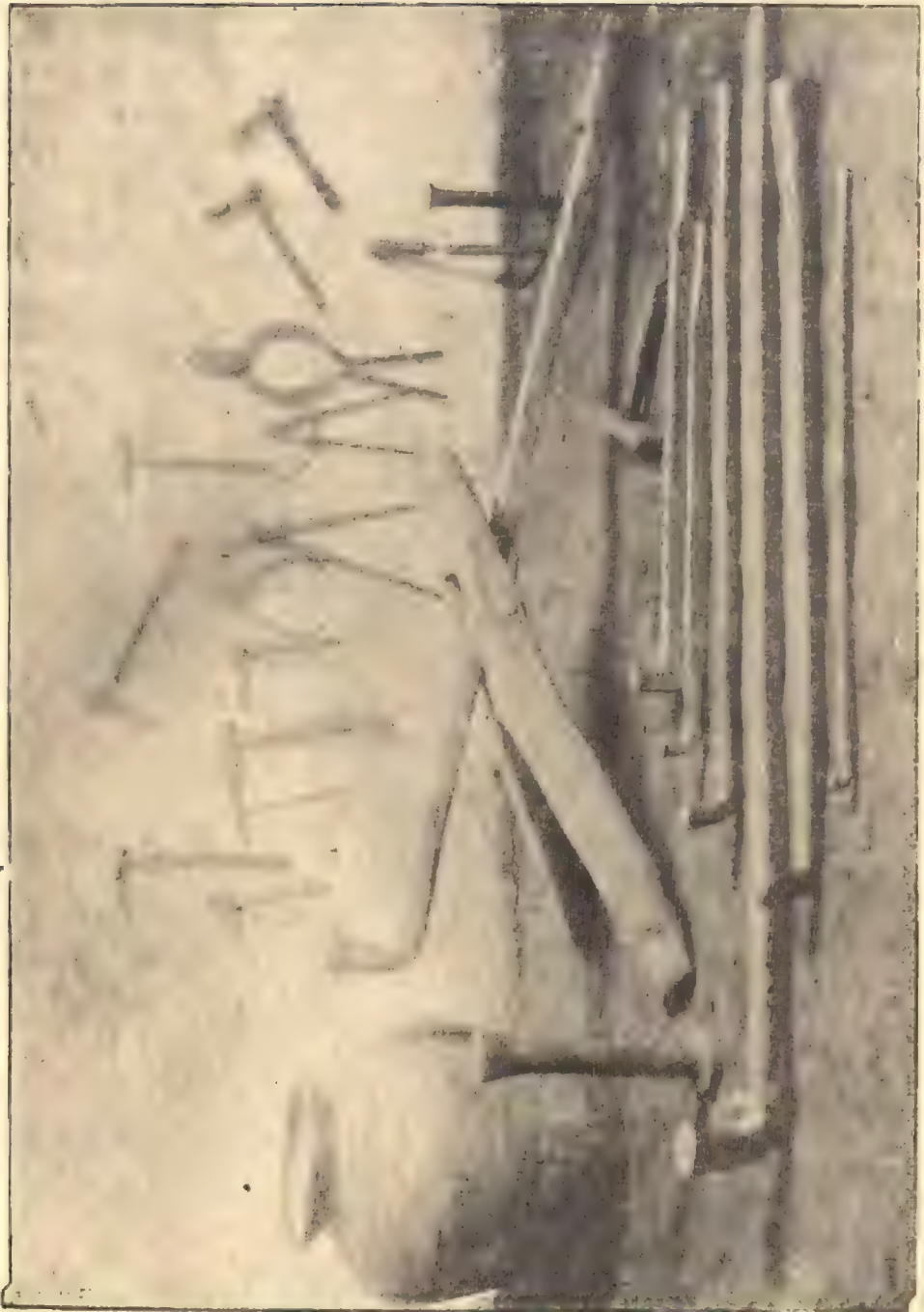
ప్రాచీన భారతీయ రోహపరిశ్రమలు

భాగ్యలక్ష్మిరాజధానియందలి రాగి, ఇత్తడి సామానులు—౧= శతాబ్దపు ఋత్తరాధము

౧. (ఎ), (బి). రాగిపాత్రలను తేయునాతడు

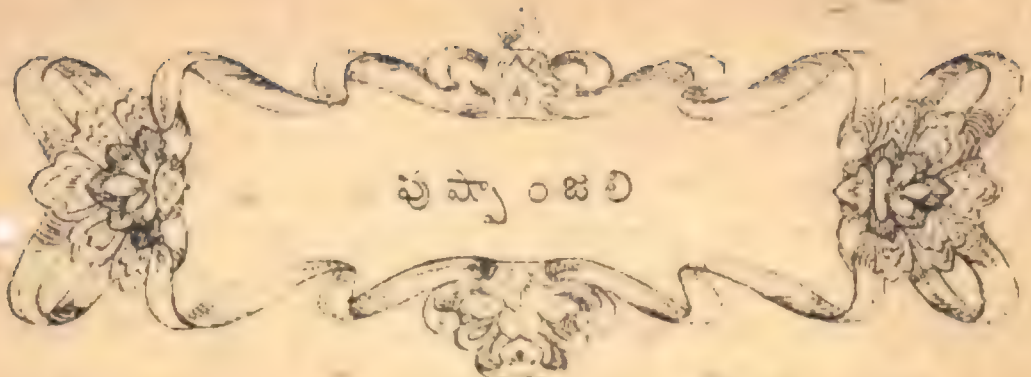

౨. రాగి, ఇత్తడి సామానులను చేయుటకు నూరిన అయిదములు

- ఉ. అన్యవైముగం బానకంబు నానరి మెక్కువ కాన నీకు నీ
 విచ్చకువచ్చినట్టి నచి బుంజనెఱుక్కులె వచ్చునామై
 ముచ్చట మూటకట్టి జనునొకే ముగ మొందంగి నేయు నేమనా,
 నచ్చరితనైతా, విగమసారివినున్నత, నర్వసన్నతా!
- చ. పొలుకుకవిత్వమందు గడిచిరి పాశ్చాత్యుల్ ముగ్ధులచే
 పలికిన పద్యవిధానిచేరిచోరి నొకానొకనేళి బూతునన్
 పొందుగ వచ్చు పద్యములు శిష్యులు నీటిన్ బోధ చేయుమనన్
 ముగ్ధులుగా వివక్షలును మాఱుకొనంగను నేమ, నీ కృతిన్.
- ఉ. వాటికపీఠాద్వందా రినివాధులు నీసము, తిక్కయన్యవై
 పోటిగఁ గందుపద్యములు ముద్దెలు గుల్కుల సల్పిరొడు నా
 మూటాకేలుగాని కవిమంజరియంతయు మెచ్చునట్టిగా
 నాటనొంది నల్లివెనె నన్యయు నీ కవిమంజరే నేమనా!
- ఉ. ఒక్కొక్కచోటఁ బాడితుల కూపాలకే విషయాలు కాదు వే
 కొక్కొక్కచోటఁ బామరుల కూపాలకే యది నోచరియ ని
 ట్లక్కజ మైనకావము తనంతట నేమన, నీకుఁ దోచుటల్
 వాక్యములంట్లే నీకు తెలివొకిట కాపుర ముమటకేగదా.
- ఉ. ప్రాయముగాఁ బరాణ కవివద్యలు లక్షణలక్ష్మిబద్ధలై
 పాయని పారతంత్ర్యపరిభాషా భానుస్మతుల్ త్యజించి కో
 భయతమునన్ స్వతంత్ర మగు భానము కల్పమునా దివిశ్చి జా
 తియకనీశ్వర ప్రభుమతీర్థుడ వైతివి నీవు నేమనా!
- ఉ. యుక్తిగఁ బొక్కువాడెఱుఁగు యుక్తిగఁ బల్కి జుంబుచుఁగాక బో
 కోక్తులు బాపుగాఁ దదయ్యుక్తదంబులు దెల్పుఁగాడె చి
 చ్చక్తి మెరుక మహారజతంత్రములన్ బానరించుఁగాక నీ
 ప్రాక్తన పుణ్యకర్మ పరిపాకమునన్ లభించె నేమనా!
- మ. అనగ వైద్యులు వైద్యుగాఁ బరమనేపాతుల్ సునేదాఁగిగా
 గవివ్యాల్ కవివద్యగా నిజులసంస్కర్తల్ సుసంస్కర్తగా
 శిష్యకుల్ శిష్యకులగా యతికులక్రేముల్ యతిక్రేముగా
 ననయోగుల్ ననయోగిగాఁ దూతు నేనాచుగ నినున్ నేమనా!

పుష్పంజలి

సురేశ్వరాచార్యులెవ్వరు?

మాచవల్లి రామకృష్ణమిడిగలూ, య.ల. ఏ.

అద్వైతమతవ్యవస్థలకు అగులీ శివకర్త భగవత్పాదలకు సుఖ్యశిష్యులగు సురేశ్వరాచార్యులు బృహదారణ్యకభాష్యవార్తికమును, ప్రతీతియైన వ్యాఖ్యానికమును, వైఖ్యర్యసీద్ధి యనుక్రీరణగ్రంథమును రచించిరి. ఇందులో మొదటిది చాలా పెద్దగ్రంథము. దానిలో బీతికాశ్లాదమునకు సంబంధవార్తిక మని పేరు. ఈమూలగ్రంథముల సభ్యామూలగద్యభాగముల శివకర్త భగవత్పాదశిష్యులగు సురేశ్వరులు చే విరచిత మగు నాదిగ్రంథమున నని యున్నది. ఈ సురేశ్వరులు బూర్వార్థమును కేనానుమునో ప్రసిద్ధి పడసిరి? ఈనందేహము నెల్లరకుం బాటించుటయే మావ్యాసోద్దేశము. కేమును సూమిత్రులు వివిధములై బూర్వార్థేయభాషాత్రికలలో గొంతి చేర్చించినారము. ఇద్దా మోగినయము లేవిశిష్టులకై నూతనలభాధారహేతువుల గూర్చును వాంఛభాషలో వి విశిష్టించుట చర్చితవర్ణనతోను మంచిగా గానేరదు.

సురేశ్వరులు మండసమిశ్రు అనియు, విశ్వరూపాచార్యుడనియు, ఉండేకుం డనియు, భవభూతి యనియు వివిధి వాదములు గలవు. పీర్లలచే గ్రంథి కలదు. పీరి నిబంధనము లిష్టము అభిప్రాయపడి. మండసమిశ్రులు విశిష్టతము, భవవావిశేకము, విధమవిశేకము, స్ఫటికీ, హృదయనునైదు గ్రంథములు రచించిరి. దానిలో దేని చాచినను గ్రంథాధ్యాపకములు “శత్యార్థమంప సన్యకృతీషు” అని కాని, “శత్యార్థాచార్యమంప సన్యకృతీషు” అని కాని కానబడుచున్నది. విశ్వరూపాచార్యులకని బాధ్యమిష్టతీ వ్యాఖ్యాన మిష్టమగున్నది. దానిలో, క్రిక రణాలయన గర్వమున, “విశ్వరూపకృతవిస రణబాలక్రీడ గూం” అని యున్నది. ఉండేకుం డనునదియు కుమారాధట్టవిరచిత మగు స్త్రీకవార్తిక సునుగ్రంథమునకు సుమాని రెండుకేల్లకములకు మూత్రిమే తాత్పర్య తీక యనువ్యాఖ్యానము రచించినట్లు తిద్దగ్రంథ లభించె నెలియుచున్నది. మఱియు మండస

మిత్రత్వము మగుభావనావిశేషమునకు వ్యాఖ్యాన మొకటి యుంజేక కర్తవ్యముతోఁబ్రచరింపఁబడియున్నది. మొదటిదానిలో "ఇతి భట్టంజికవిరచితా నాం తాత్పర్యతీకా నాం" అనుగద్యము కూర్పఁబడినది. భవభూతి యను కవిమూలతీమాధవము, ఉత్తరరామచరితము, మహావీరచరితము అను మూడు నాటకములు రచించి నవి సుప్రసిద్ధములేకదా! భవభూతికి ప్రీతిపదలంఘనము, శనునిరుదము గలదు. ప్రీతిపదలంఘనము చాచూర్మ్యము ప్రహ్లాద సూత్రమునకు భాష్యము రచించెను. మైత్రేయ న్ననామమున్నదియు సురేశ్వరనివా యని సంజేహము. వేద్యులు పల్లి వేద్యులు గ్రంథములుండి నవియుల్లి కన్ననామములతో నొక్కఁజే రచించినా యని విస్తయము కలుగక తప్పదు.

ఇక విశిష్టత్వమును ప్రతిపాదించుచున్నట్లు విచారితము.

ఉంజేకుడు భవభూతి యనుటకు—
(1) మూలతీమాధవకర్తవ్యములో, "ఇతి భట్టకుమారిలలిత్య పదవాక్యప్రమాణ పారీక్ష భట్టంజికవిరచితే మూలతీమాధవే" యని గద్యము కనఁబడినట్లు శంకరపండితులుగారు గొడవగ్రంథపీఠికలో వ్రాయుచున్నారు. పిదపలన భవభూతి కుంజికనామము కల దనియు, నతఁడు కుమారిలలిత్యుడనియుఁ జేరినది. (2) చిత్తులూచార్య విరచిత మగు తత్త్వప్రకీర్ణిక యను గ్రంథమున నాక్షవాక్యప్రమాణము విద్దేశించుచుఁ దద్ద్రీ

ధకర్త మూలతీమాధవకర్త యగు నుంజేకు నాల్గుఁగా గ్రహించఁ దగునా యని మార్వ పక్షము నేయుచున్నాము. మఱియు నవినా భావ నిర్వచనముచర్చించునట్లు "సంబంధో వ్యాప్తిష్టాస్త్ర లింగధర్మస్య లింగినా" యను కుమారిలలితకమున కుంజేకు డట్లు చెప్పినది చిత్తులూచార్యులు వ్రాయఁగాఁదచ్చియుండగు ప్రత్యేకప్రపాచార్యుడు దానికి వ్యాఖ్య వ్రాయుచు, "ఉంజేకో భవభూతిః" అని వివరించెను. (3) భట్టంజిక కర్తవ్యముతో నుంజేకు క్షోకవార్తక వ్యాఖ్యానమున మొదటి క్షోక మిట్లున్నది:

యే నామ కేచిదపా నాప్రథయం శ్రియన్భావనాం తే కిముతా క్రత్తి ప్రపయర్షిః
ఉత్పత్త్యై వేమమతి కోల సమానగభ్యా
నానో హ్యయా నిరసగిర్విభూతి స్పృహ

క్షోకము మూలతీమాధవమున నటి సూత్రసంభాషణమున "తస్యకనేరియంవావో యుక్తిః—నో నామ.....స్పృహ" యని కాన నెచ్చుచున్నది. ఇందుని భవభూతి కుంజిక నామము సిద్ధమగుచున్నది.

ఇతఁడు కుమారిలలిత్యుడా?— (1) భట్టంజికమును క్షోకనాదక వ్యాఖ్యానమున చెప్పినచున్న ప్రతీతిలో భట్ట కుమారిలుడి మీమాంసాభాష్యకారు డగుకవిరస్వామి మఱియు కుమిష్ఠముగాఁ ప్రవచించఁగా దాని భాసించుచు ప్రికిర క్షోకమును గుఱవచన భండన సమర్థకముగా సూచించెను:

“సుర్యోదయోద్ధృత్య కాశ్యాకార్యమితి
తా, శక్తిప్రతిష్ఠానైవ న్యాయ్యం భవతి
శాసనమ్” అని.

ఇది వ్యాఖ్యానించుచున్నది. దీనిచే దా
గురుండ్లీ ఖండించిన నని సమర్థించి. (అ)
క్లీకవాక్యమున కుంజేకుండు ౨౨౦౦ స్లీక
ములవఱకు వ్యాఖ్య రచించి విశిష్యపెట్టుగా
భట్టకుమారి పుత్రుడగు జయకుమారుని
చూపించెను. దీనిచే కుంజేకుండు కుమారి
జయకుమారి నడుమకాలుమున నున్నందున
నని శిష్యులు ముగించి నుంజేపద్యము.

సురేశ్వరులు విశ్వరూపాచార్యులను
టకు హేతువులు:—(౧) సురేశ్వర కృతమని
ప్రసిద్ధి కలిగిన వైష్ణవర్యసిద్ధి మిథియా
దేశాద్యములలో, “ఇతి గోవింద భగవద్వ్యాజ్య
పాదశిష్య విశ్వరూపాచార్య కృతాయా వై
ష్ణవర్యసిద్ధా” అని యున్నది. (౨) విశ్వర
్యులవాని వివరింపఁజేయి సంగ్రహము:—

“అధ్యాపనాహమితి మమేతి చాకార
ద్వయం నైవాత్యరికిత్యా దుఃసర్వశే,
తత్సావమ్యం చ తదేకం ప్రయః పుత్రాశ్చ,
ఇత్యన్యః ప్రతే ర్వాక్యో నానాగో విశ్వ
రూపాచార్యైర్దర్శితం—

‘విత్ శిష్యుః ప్రయ పుత్రాశ్చ తింహ
ంశాత్త కేంద్రియమ్, ఇంద్రియేభ్యః ప్ర
యః ప్రాణః ప్రాణాదాత్మా పరః ప్రయః
ఇతి.”

అని విశ్వరూపాచార్యక్లీక మని యుదాహ
రించిరి. ఇది సురేశ్వరుల బృహదారణ్యక

వాక్యమున దునినదియధ్యాయమున నాగిన
ప్రవ్యాసమున నున్నది. దీనిచే విద్యార
్యులు సురేశ్వరవిశ్వరూపుల శిష్యుల మంగీకరించిరి.

(3) మలయాళ దేశమున వ్యవహారిముననున్న
రూపార్యవిజయ మను శంకరవిజయమున
దర్శింపఁగల్గి గోవిందము విశ్వరూపాచార్యు
డు శంకరులతో నొడిచి జరాభవము నంది
సన్నాన్యనామము స్వీకరించి సురేశ్వరనామ
మున శంకరుల రెండుభిష్యములకు వార్తక
ములు రచించెనని చెప్పచున్నాడు.

భవభూతి సురేశ్వరుల యేకత్వము:—
గూర్చి వెల్లవైస్కృతీక బాలక్రీడ యనువ్యా
ఖ్య విశ్వరూపాచార్యులు రచించిరికదా. దాని
ని మూలమువ్యాఖ్యలు గలవు. అందు గర్భ
నామరహిత మగునొకదానిలో మొదట—

“యత్ప్రసాదాదయం లోకో భర్తమాన్
స్థితః పథి, భవభూతిస్తు శేశాఖ్యం విశ్వ
రూపం ప్రణమ్య తమ్.”

అని మూలకర్తృనమస్కార మిడించుచున్న
ది. దీనిచే భవభూతియు, సురేశ్వరమును, విశ్వ
రూపుల నొక్కఁడే మని నిర్వాహ్యత
యభిప్రాయము.

మైంథులవాని భవభూతి కుంజేకుం డని
నామము. అతఁడు గోవిందభగవత్పాదుల
శిష్యుడు; విశ్వరూప సురేశ్వరనామముల
సిద్ధించెను. ఇందు నేను సూచించునది
యేమన, “భవభూతి” యనుశబ్దరచనచే నినిని
కాపేట కావ్యములలో ప్రఖ్యాతమైనట్లు
భోజచరితములో నున్నది. కుంజేకుండునుటయు

యితరులతో వారివ్యవహారములు. ఇతరుల
 కంటకులతో వాడుచు యోగి వారినిబట్టి, అని
 నోచివలెనాదు. ఇంకా వాస్తవమున స్వీకరించి
 విశ్వరూపాభిధానము చెందను. సురే
 శ్వరనామము యతులతోని నిరుగవామముగా
 గ్రహించవలెను.

ఇత ముండలమిక్రిమశేష్వరములుకన్యవిల
 యము విద్యానియు. విద్యానిష్కలనా
 కంటకవిజయమున కంటకులు కుమారిలధట్ట
 నచ్చులము పరి యాదు. ఈ ప్రాయశ్చిత్తివిధి
 లో ముది. నా దించుచున్నాత్రిభువ్యము
 మూల దారికి వ్యక్తి సూక్ష్మమరి కోరికగా
 వాక్యతో ననియు వ్యాఖ్య వ్రాయచీరక
 యశచిరుప్రతి నిగుమండలమిక్రిమశేష్వరము
 ముది చెప్పగో నాచాక్య లాకాశయాన
 ముది మూలమిక్రిమశేష్వరమునకు. అది మిక్రిమ
 శేష్వర ముదిమిక్రిమశేష్వరమునకు. యోగి
 యతికి. అనినాహంసాత్రిమి మిక్రిమ సురే
 శ్వరనామమునో శేష్వరము. అనినాత్రిమి
 మునకును, అనినాత్రిమిమిక్రిమశేష్వరమునకును
 చీరకమునకు వాక్యమున దించు. అని
 నుచ్చియిచ్చియిచ్చి. వాచలో ముండలమిక్రి
 మి నిమూరియను మాచీమిక్రిమము. —

అనినాత్రిమిమిక్రిమశేష్వరమునకు. అనినాత్రిమి
 మునకును, అనినాత్రిమిమిక్రిమశేష్వరమునకును
 చీరకమునకు వాక్యమున దించు. అని
 నుచ్చియిచ్చియిచ్చి. వాచలో ముండలమిక్రి
 మి నిమూరియను మాచీమిక్రిమము. —

—(2-౧౦౬)

అని యితనిభార్య యగువ్యయనాదీని “కామి”
 యనియు నంది కుంభకు. అనియు నొచ్చి

ప్రతినివేదయకామియు చెప్పగోన్నాదు.
 మతీయు నర. పం. —

అనినాత్రిమిమిక్రిమశేష్వరమునకు. అనినాత్రిమి
 మునకును, అనినాత్రిమిమిక్రిమశేష్వరమునకును
 చీరకమునకు వాక్యమున దించు. అని
 నుచ్చియిచ్చియిచ్చి. వాచలో ముండలమిక్రి
 మి నిమూరియను మాచీమిక్రిమము. —

7-112.

అని చెప్పినట్లున్నది.

నాచీయు—

ఇతం ప ఉత్తర భగవత్పదే
 శ్రీవిశ్వరూపా మి మా. అని,
 అనినాత్రిమిమిక్రిమశేష్వరమునకు. అనినాత్రిమి
 మునకును, అనినాత్రిమిమిక్రిమశేష్వరమునకును
 చీరకమునకు వాక్యమున దించు. అని
 నుచ్చియిచ్చియిచ్చి. వాచలో ముండలమిక్రి
 మి నిమూరియను మాచీమిక్రిమము. —

౭. 13-౧౧౨)

అనినాత్రిమిమిక్రిమశేష్వరమునకు. అనినాత్రిమి
 మునకును, అనినాత్రిమిమిక్రిమశేష్వరమునకును
 చీరకమునకు వాక్యమున దించు. అని
 నుచ్చియిచ్చియిచ్చి. వాచలో ముండలమిక్రి
 మి నిమూరియను మాచీమిక్రిమము. —

అనినాత్రిమిమిక్రిమశేష్వరమునకు. అనినాత్రిమి
 మునకును, అనినాత్రిమిమిక్రిమశేష్వరమునకును
 చీరకమునకు వాక్యమున దించు. అని
 నుచ్చియిచ్చియిచ్చి. వాచలో ముండలమిక్రి
 మి నిమూరియను మాచీమిక్రిమము. —

గర్భిత్యమే. శాసితములు? శైలియు భేదమునున్నది. శంకరమఠమును విద్యమును సూచించిన గ్రంథములు విద్యారణ్య శంకర విజయమును, చిద్విలాసకృతమును శంకరవిజయమును మూలము. ఏమిటో తెలివది ముగియకపోయితి. అట్లే గో శంకరవిజయ ప్రామాణ్యము చర్చించెదను.

శంకరవిజయము విద్యారణ్య కృతమని దానిలో నున్నది. గ్రంథకర్త తాను వ్యాసాచార్యుని కవికృత మను శంకరవిజయము ననుసరించునని చెప్పుచున్నాడు. అయ్యది దానికి మూలమైనదో నది లభించునో అది శంకర పురస్థాన ప్రకారమునను, శంకరమునందలి మూలమునను నున్నది. దానిలో మండనముల ప్రశంసయేలేదు. గోవిందకృతమగు నాచార్య విజయమున విద్యారణ్యుని నాచార్యులు సుశేష్యులై పుట్టినది కాని మండన మిశ్రు ప్రశంసలేదు.

పైయంశములను బట్టిచూడ శంకరులు విద్యారణ్యుని నోడించి సుశేష్యులుగాఁ జేసి వార్తికమును ప్రాయశఃచేసియు, సుశేష్యులు చక్కని ప్రమమును గోవింద భగవత్పాదయుగ్మ స్వీకరించినయు, విద్యారణ్యుని నామమున శంకరమఠంపాత్రమనామమై యుండునని బూర్వాశ్రమమున నెరిగి పుట్టికపెను శంకరమఠము, బద్ధమొకటి రచించుటచే భవభూతి యనియు వెలసిననియు దేలుచున్నది.

భట్టకుమారియు చతుర్థాశ్రమమును స్వీకరించినట్లు శంకరవిజయమున గానరాదు.

కాని వైష్ణవశిష్య వ్యాఖ్యానమున "తాత్ర ప్రత్యవ్యక్త మేవేష ముత్త్యవ్యశిష్యాగతి వ్యయతి సరమహం నాస్తి ముత్త్యవ్యవ్యవ్య మమలా గ్రంథ భిజ్జ చాత్యార్య పునః ప్రమాతి కేదాంతి నిశేషణే తత్కాదినా" యని చెప్పించుచే నుమారియు కడఁట నన్నానాస్తి మము భరించినట్లు ఉచితమున్నది. ఈ శ్లోకపాదము శ్లోకవార్తికమున నాస్తికవాద నిరూపకగుంట్టుమున నున్నది. "తత్కాస్తితాం భాష్యకృతత్రయైర్వ్యవ్యవ్యవ్య మే తద్విషయ శ్చోక్తః, ప్రమాతి కేదాంతి నిశేషణే" అని.

మండన మిశ్రులై సుశేష్యులన శంకరవిజయకారునకుఁగల కారణము లేవనః మండన మిశ్రుల బ్రహ్మసిద్ధిలోని ద్వితీయ స్థాతీయ కాండములోని యంశములే సుశేష్యుని సాబాగవార్తికములో నున్నవి. అవి తాత్థి ప్రభాకర మతభాషనయుక్తులు. వా రివిపున నొక్కరే యని యంగీకరింతున్న సుశేష్యులు మండన మిశ్రుల బ్రహ్మసిద్ధిలో నుండి గ్రంథచార్యము చేసివీర్యమను. ఈ కారణమున శంకరవిజయకారులు వారిరువురునొక్కఁడేయని శాసించెను. శాస్త్ర గ్రంథములలో బూర్వ మేనవాదమున కే కాక సరగ్రంథంకలు పూర్వార్థమునఁగూడ ననువాదము నేయుదరు. బ్రహ్మసిద్ధిపై బ్రభాకర శిష్యుడగు శాశికనాథుఁడు "అన్వైతాభిమానీ సుభవా నాత్మోతికమేన నిశేధ మభివ్యతి సోఽయమాత్మీయ ఏన శాసో భవంతం ప్రహరతి—

“అర్హుఁడవుచి త్తించి త్తా
 వ్యవేష నిష్కర్మతే;
 విధాన మంత రేణానోన
 నిషేధస్యసంభవః.”

అని బ్రహ్మసిద్ధిలోని శ్లోకము నువాహించి మామించుచున్నాడు. మరియు “ఇత్యాస్య సంశయమన్యోమన్యథే” అని బ్రహ్మసిద్ధికారుని జాతినిర్ణయమును నిరాకరించుచున్నాడు. ఈఖండమునకు సురేశ్వరుడు ప్రతిసమాధానములకేర్చి బ్రహ్మసిద్ధికారుని యుక్తులతో ససమాధానములు గూర్చి ప్రశ్నకర భర్త్య ప్రసంగ మతఖండమును సంపూర్ణము చేసెను. ఇట్టి యనువాదమునే గ్రంథచోర్యముగా లోకము గ్రహించుచేమో యని మండనమిశ్ర సురేశ్వరై క్యమును ప్రతిపాదించిన శంకరవిజయకారుడు విశ్వరూపుడే మండన మిశ్ర సురేశ్వరు లని కథ కల్పించి యుండును.

మండనమిశ్ర సురేశ్వరులమతము లభిన్నములుగా సంక్షేపశారీరకగ్రంథకారు డగు నర్యభాస్కరుడు చెప్పుచున్నాడు. మరియు

మండనమిశ్ర భర్త్యహరి ప్రతిపాదన మగుశబ్దప్రహ్లాదోటవాదము ననుసరించి బ్రహ్మసిద్ధియు, బ్రహ్మసిద్ధియు రచించె. సురేశ్వరుడు బ్రహ్మసిద్ధియును నిరాకరించె. మండనమిశ్ర కర్మమునవచ్చుచువాడె. సురేశ్వరుడు కర్మ విరహిం ధానమే ప్రతిపాదించె మరియు మండనమతముచే బాహునిజకు వాచస్పతిమిశ్రుడు గ్రహించి శంకరభాష్యమునకుఁ బ్రస్తాన భేదమును భామగ్రంథమున సూచించెను. సురేశ్వరుమతము విష్ణుసిద్ధికారులు, నానందగిరియు ననుసరించి వార్తకకారమతమని శంకరభాష్యమునకుఁ బ్రస్తానాదియు కల్పించిరి. కంచపాడికావివరణకారులు తద్భాష్యమునకు మూడవ ప్రస్తానమును నిశ్చయించిరి. వివరణ, వార్తకకార, భామమతములు మూడునుగలిసి ప్రస్తానత్రయమని మాయభిప్రాయము. కొందఱు భామశిష్యులగు, వివరణములు గలసి యీనామము చెందెనని చెప్పుదురు. ఈమూఁడు గ్రంథములు నేక మత (మండనమత) ప్రభవిష్టువులే కావున వానికి నేత్యుఁడ బ్రస్తానశబ్దము చెల్లబోలదు.

ని శ్చి ం త

దీపాల పిచ్చయ్యకావ్య గారు

పరిపరిగతుల నర్వవ్యాసకుని నిన్ను నెవకబోయితి నెంత వెట్టి నయ్యె,
 నీనామరహితత నే నెఱింగియు న క్కె పలునఁబూనితి నెంత వెట్టి నయ్యె,
 అకాగళూన్యంబు నౌ నెఱింగియు నిన్ను నెరియఁ గోరితి నెంత మొనకు నయ్యె,
 నర్వసము పవన్న సంతస మెఱింగియుఁ బ గడసాగితి నెంత మొరటునయ్యె,
 అపగతంబయ్యె నిగమరహస్యమెల్ల - అకలంక మ్యై బ్రహ్మతీనూధార్థమెల్ల
 కేర నీచోట నేటికి నెఱుంగనయ్యె-సాంత మంతకుఁ దున్నీ ! విచ్చింతమయ్యె.

విసోద విమర్శము

వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు

బ్రహ్మశ్రీ నడుగుదుటి వీరరాజు మాతలు
గాన శ్రావణభారతిలో నర్వలక్షణసార
సంగ్రహమును సూక్ష్మ ప్రాశస్త్యము విలువ
గలది. అందు విషయములను సూక్ష్మ వాక్కు
గల యభిప్రాయ శేషము విచారక యెఱిగించు
కొనుచున్నాడను.

౧

గనడదవాదేశ విచారము

“స్థితి ప్రథమమిందను నచ్చు నెట్లెట్లు
బలు ననునటులును నెట్లెట్లొనరు గనడ
దవాదేశము నిత్యకేయనియు గావున కేతిన్మ
కవిచంద్రుని లక్షణము ప్రమాణయుక్తమనియు
వాదన చేసి ‘నవి కృత్తికాద్వైతరతః సామన్యశ్రుతి
కానా భవన్తి గనడదవా’ అను సూత్ర మా
ధారరహితమనియు సిద్ధాంత మగుచున్నది”
అని వారు వ్రాసిరి. స్వ్యాపరమాణ వాచక
మిందమాత్రమే మెల్ల ననునట్లునట
శేషులకు నెట్లెట్లను గనడదవాదేశము నిత్య
ము గానచ్చుననియు, తక్కిన ప్రథమాంతముల
మింద అవ్యయములమింద క్రియలమింద
నిరూదేశము నిరూపించునా నచ్చుననియు

శక్కుప్రయోగముల బరిశీలించి నను నిర్ణ
యించుకొంటిని. వీనికి వలసిన ప్రయోగము
లను బసవపురాణపీఠలో జూపితిని. ప్రథమ
మింద కనటకంబకు గనడదవాదేశము లేని
ప్రయోగములు సూడఁ బెక్కులు గలవు.
కొన్ని యవ్యయములపై నిరూదేశము కల్పి
నిత్యముగాఁ గానవచ్చును. మఱికొన్ని యవ్య
యములపై నిరూదేశము లేనినిత్యముగాఁ గాన
వచ్చును. క్రియలపై వలసిన సూడఁ ప్రయో
గములు గలవు. నృతాంతములు గాని క్రియలు
సూడ, కలద, లేద, ఇత్యాదులు ప్రథమాంత
ములతోఁ దుల్యములనియే నా తలఁపు. శబ్ద
ప్రవృత్తిత్తిని బరిశీలించి నవి ప్రథమాంతములే
యగును. కే నిట్లు చెప్పట కాధారమున
ప్రయోగములఁ గొన్నింటిని బసవపురాణ
పీఠలోఁ జూపితిని గాన దర్శిత చర్చణముని
యిక్కడఁ జూపెను. అక్కడ నేనుజూపిన
ప్రయోగములెల్లఁ బ్రాసమునుబట్టి యున్నవే.
కవి జననంబనకారాదు నిరూదేశము ప్రాస
సాన ప్రసక్తమే యనుట మాకాలమున కీరూ
దేశముశిథింపగుటనుసూచించును. ప్రాసములు
ప్రాసశబ్దములగొకవిధముగాను, తక్కిన శబ్దము

లందు కేటాకవిధముగాను ప్రయోగములు జేపరచుట కాధారము గానరాదు. ప్రాసేతర స్థలములందుగూడ బ్రచ్చిను నీ నూ దేశమును బాటింపరి. శిలాతామ్ర శాసనము లీవిధము మును విరూపించుచున్నవి. కాని ప్రాసస్థలము లందు కేను వ్రాసిన ప్రయోగములందోలే. ప్రాసేతరస్థలములందునుగూడ నీ నూ దేశము ను బాటింపక పోవుటయుఁ గొన్ని శాసనము లందుఁ గాననగును. సంజోధన ప్రథమమీది నీ నూ దేశము లేమి నిత్యము.

గీ. పలికినప్పుడు దేనియ లొలికినదెను
జభిఁకుఁజాపులు గ్రొమ్మిందులుకుడదెను
ములికినాటిది గాఁజోలుఁ జెలి! కిరాట!
కలికి సిలుకలకొలికి యీ డెలికి జోటి!
—క్రీడాభినుము.

ఇక్కడ 'చెలి!' సంజోధనము తర్వాత 'కి' 'గి' కాలేదు. సంఖ్యాపరిమాణవాచక ములమీద నీ నూ దేశము నిత్యముగాఁ గలదనుటకు వింతవింత ప్రయోగము లనేకములు శాసనములందును, గ్రంథములందును గలవు.

చ. హృదయము లుల్లసిల్లఁ బురి
నింతులు మేడల నుండి పాడఁగా
నది విని క్రోలుచుం బరవ
శాత్మకమై స్వమృగంబు వెదయుం
గదలకయున్నఁ గుంటువడి
కావె మృగాంకుఁడు కేలు గొన్నిగొ
న్నిదిథుల నభ్రవీధికన
నిల్చుఁ బ్రభాతము వాసినప్పుడు.
ఈపద్యము కేమూరబాహుచరిత్రము ప్రథమాశ్వాసము లోనిది. ముద్రితమున

పుస్తకములోనిది గానరాదు. ఆదేశము కల్పికి శ్రీవీరరాజువంతులుగాను వ్రాసిన ప్రయోగ ములచాలియోయున్నను విమలబసవద్యము గాన నీవి నిక్కడ వెల్లడించినవి. వికృతి ముగింకల బరమమున సాంస్కృతికశబ్దముల కనటతపలకు గనదనవాచక మంత స్పష్ట ముగా బహుస్థలముల బ్రచ్చి భాషలోఁ గాన నచ్చుచున్నను 'నవికృతిశబ్దత్యరతః సాంస్కృతికానాం భవంతి గనదనవా' అను సూత్రము గలయూం ప్రశబ్దచింతామణి నన్నయభట్టరచితమే యనియు, దాని చొప్పున సాంస్కృతికశబ్దములకు నాదేశము వ్రాసెయ్య వాదించు పండితు లింకను గలరు!

౨

స్నానశబ్దవిచారము

కూచినుండి తిమ్మకవి యుద్ధరించిన ప్రయోగములు:—

స్నానముచేసి భాతపరిధానము గట్టి
—హరవిలాసము
స్నానమును సంధ్యయును బిత్తుతర్కణంబు
—విష్ణుభజనానందము
స్నానంబుదీర్చి కౌతములైనవస్త్రముల్.
—మత్స్యపురాణము

పరియయినవే; కాని స్నానశబ్దమునఁ గ్రుమాక్షరమున 'తకారము' గలదనుట (స్నానమనుట)మాత్ర మంగీకారార్హము గాదు. ఈ పాతములే కల్పితము లని మెగురఁగొట్టఁజూచిన నజ్రయుగమున కిదికావితేఖకుల వ్రాత

(అవ్రాహం నేను జూడలేదు.) యు నంగీకారార్హము గాదు.

శ్రీవీరరాజుసంతులుగా రుద్ధరించిన ప్రయోగములు తిమ్మకవియుద్ధరించిన ప్రయోగములతోడనే; ప్రామాణికములే. కాని 'స్నాన' శబ్దమున తకారముగలదనియు 'స్నానమని' యుగాడనాసియుండగా నజ్ఞానముచే తేఖకులు తకారమును విడనాడుచున్నారనియునాయుట మాత్రముసాహసమనినాతొలఁపు. సంతులుగా రిట్లువ్రాసిరి:—

“మహాకవులు స్నాన శబ్దమును తకారమునకు యతి పెట్టునట్లు ప్రయోగించి యుండ, తేఖకమహాశియులు తమయజ్ఞానముచే నందున్న తకారమును విడిచిపెట్టి 'స్నాన'మని యే వ్రాతప్రతులయందు లిఖించినారు. కావుననే పై పాత్రములను ముద్రింపించిన పండితులు స్నాన శబ్దమును తకారరహితముగనే (స్నాన అని యతిని బరికింపకయే) యచ్చిత్తించినారు. (చూ. వాచిపెల్లివారిగుత్తంగది, కాశీఖండములు; నరనృసింహత్రికమండీ నెలువడిన పారవిరూపము. 1901.) మఱియు, “స్నానంబు కీర్చి...” అను మత్స్యపురాణ ప్రయోగమును తేఖకులు తకారశూన్యముగ వ్రాసియుండుటచేతనే, కవితాసత్త్వికయంద

మత్స్యపురాణమును ప్రాచీన దిన శ్రీవేంకటరామకృష్ణకవులో, వారికి లభించిన తాటి యొక్క బ్రతిని వ్రాసిన తేఖకుఁడో దానియతి కుదరకపోవుటచే గాఁబోలు, (సేనపాదమగుటంజేసి) ‘తానంబుకీర్చి’ అని నవరించి యతిని సరిపుచ్చినారు!

ఇంతమంది కవులు * స్నాన శబ్దమును తకారయుక్తముగ ప్రయోగించియుండగా, అంతమందితేఖకులు దానిలోని తకారమును నదలివేసియుండగా, స్నానశబ్దమున తకారము నెవ్వరో చేర్చినారని తలచుట యసంజనము గాదా?

కావున తిమ్మకవి యిచ్చిన మూఁడు ప్రయోగములనుబట్టియు, పై కాశీఖండ, గుత్తంగదిచరిత్రముల ప్రయోగములను బట్టియు స్నానశబ్దమున తకారము గలదనుట సిద్ధాంతమగుచున్నది.”—

నే వ్రాత సంతులుగాను స్నానశబ్దమున తకారము గలదనుటకు ప్రాతిశాఖ్యసూత్రము నుజూపిరి. వాచుచూపిన ప్రాతిశాఖ్యసూత్రము ఛందస్సునకుఁ జెందినదిగాని భాషకుఁగాదు. ఛందోబీజణములు భాషకు నరికడవు. ముని త్రయమువారు పెక్కుకట్టులందు ‘ఛందసి-భా

* శ్రీశ్రీకావ్యుని పాదీశ్వరులు వచ్చి వోడిని సమూహసంభవము వ్రాత ప్రతివోదానిని గొంతకాలముక్రింద వ్రాసుంచి తేప్పించియున్నారు. ఆప్రతియందు నరనృసింహత్రికమండీ 77-వ పద్యమున, “క. ఆహారీ విడిచి నిధన్య స్త్రీహంబున బాటుకెంతె తెప్పెరి.....” అని శ్లేషశబ్దము తకారయుక్తముగ వ్రాయఁబడియున్నది. (ముద్రిత పుస్తకమున తకారము తొలఁగింపుబడినది. మా. 10-ఆ., 442-పద్యము.) దీని యతిసాసము తకారమున చెంప వున్నను, ఆసూత్రమును బూర్వమునుండియు బరంపరిగా వ్రాయుచుకొనిన తేఖకులు సామ్యకావ్యాశ్లేషాసూత్రమున మాత్రము వినిపక యంగున్నతకారము నశ్లేషాయుచువచ్చిన దాని కెంతయు సరిపించవలసి యున్నది.

పాపమునందును నేనును జరిగి లక్షణములు తెప్పరి.
మునిత్రయమువారు ముదలగు సంస్కృత
వ్యాకరణకర్తలు భాషాస్వరూపమును బాగు
గా గుర్తించి సుసూక్ష్మముగా నుచ్చారణ
శబ్దములను నూడఁ జూపుచు లక్షణకర్తలము
చేసిరి. సంస్కృతభాషామహారణ్యమున స్వీ
యహారమునొప్పుననర్వర్ణ సహాయముగాని వాగునా
మీన్యులుగాదు! ముఖాలు, ముఖకల్పలు, చిర
కుశులు, వశ్యవాక్కులు నగు వ్యాసవాల్మీకి
కాళిదాసాదికవులుగూడ నీ “స్తాన”రూపము
ను బ్రయోగించుచు! వేలకొలది యెండ్ల నుండి వెలు
యుచున్నట్టియు, వజ్జివిపులమునట్టియు, సం
స్కృతభాషావాఙ్మయమున నెక్కడను స్తాన
రూపము గానరాదుండగా, విప్పటి కేనూ
జేర్చుకుముందు శ్రీనాథుడు సంస్కృత
భాషామహారణ్యవాచకముగాఁ దెలుగు
గిదిర్వములో వైదిక వర్ణక్రమాచ్చ
రముగల స్తాన పదమును బ్రయోగించె
ననుట భాష్యమాక స్తానము తప్పులు
పంతులుగారు స్తేపామును గూడ
వ్రాసిరి. హవిష్మత స్మృతాచీ—హవిష్మ
స్వాహ—సర్వస్వై—స్వాహ—సర్వాహ (సంహార)
యశస్వాతి (కాశకము-ఇట్టిరూపము సంహ
రితమైనది) —సంస్కరియే—రక్షివాహ—
ఇత్యాది వర్ణక్రమ శబ్దోచ్చారితమును గూడ
నిత భాషలో వర్ణములను వేసిరి! స్తానశబ్ద
ముదలి ‘స్తా’ నలె స్తేపాశబ్దముదలొ ‘స్తే’
కూడ నెక్కడ నేనితి, భాష్యలో యత్తమైత్ర
నితొదలు కానవచ్చినా? దీనిని యాశం
మహా? నేదస్వలోచ్చరిత పదములను, వేదో

దీని శిష్యులును, వేదాధిభాషాయుక్తి వాక్య
 ములును నిరంకుశముగా వాంఛకవులు వాడి
 రని ఐతిహ్యముగాను మూలము ప్రయోగములలో
 తొట్టి ప్రయోగము నెనాచిత్రామలీంగకవి
 నిరూపించుచున్నాడు. అది వేదముల్లంఘనరణము.
 అందు 'త్రయంబకం యజామహే' అనియే
 చెప్పినాడు. తక్కినవి మందాకినీనదిలోన్నావి
 ముచేయు వైదిక ప్రహ్లాదులు ఎలుకూ పరుక
 రించి నల్లండులులో నొదిలి నిర్వాహమునకు
 వైకానముజేసెను. అట్టివల్లమును వైదిక ప్రహ్లా
 దులు వైదికోచ్ఛారి విచిత్రాధివ్యముచే నేర్ప
 హ, న్నాక, సంకల్పి, ప్రశ్నావిశ్లేషములును
 వైపా న్నాక, సంకల్పి, ప్రశ్నావిశ్లేష విధ
 వర్ణిమోచ్ఛారిముతో నుద్వరించినట్లు. ప్ర
 యోగించినను హృద్యాతిహృద్య మగుచు
 కాదా? ఇట్టి ప్రయోగములు ఐతిహ్యముగా
 వాదమునకు బ్రయోజకము లగునా?

శ్రీవా, పుష్పిణిమూల ప్రామాణికములకిది. పుష్పిణిమూల తిక్కారము లేదు. ఇది యిది పుష్పిణిమూల. ఇది పుష్పిణిమూల. ఇది పుష్పిణిమూల!

వ్యాజయ: యది యుక్ యతీవి బుగిగింబిరి.
విజ్ఞానమునకు విజ్ఞానము, విజ్ఞానమునకు
విజ్ఞానము, యజ్ఞమునకు జ్ఞానము, జ్ఞానమునకు
జ్ఞానమునకు జ్ఞానము, జ్ఞానమునకు జ్ఞానము
గిలుపుగాన 'జ్ఞ' తిన్నవత్విమున 'జ్ఞ' గా
మొలుచున్నది. ఇది వ్యాజముగా 'జ్ఞ'కును,
'న' కును యతి చెల్లుచున్నది. జ్ఞలో
'న' శారములేదు. వేదమునందును లేదు.

అట్లే యీ కుంభాన్ని వ్యాజమునకు కారిమునకు
యెత్తి పోవడం ఈయన నిన్నటి కృత్యం. వీరు
పన్నుల పన్నయ కేబుల్ యన్ డక్టరు వ్యాజ
నన్ను వాంఛించావులూరి ముప్పగింతములో
మన్నది.

“సూనుల నల్వరం బడసె సూరిజనస్తుత
వ్యభిరతి, జ్ఞానులు బర్హిసన్మనములు
నాలుగుబోలె వారిబోలె” అంటేకులైదును
మల్లినప్రయోగము వొక్కదానివే పరిగె
డిది. ఈచేతప్రయోగమునుబట్టి పరిణామును
గిర్పించుట యుక్తముగా లేమా యని నొగి
యించి వెదకితిని. నన్నియకు నూత్రోడ
శీర్వాతివాడిగు నన్నిచోడని కుమారసంధన
మునఁ గూడ ప్రిటియతి గానవచ్చును.

సర్వము మే సర్వమునును (దా)

యన్వయాపనం నెఱసి యుండు.

— స పరమాత్మానియు

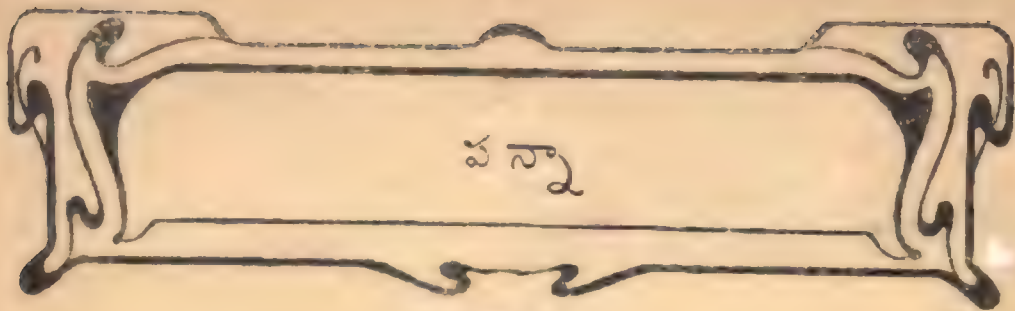
కను మూయితివై మూలకమే. 'శక్తు
 'కు యతిచిత్తస్థైర్యము, 'శక్తుకు, 'శక్తును
 యతిచేయునదికొందననిది. 'శక్తు' 'శక్తి' గాద
 కనుమూలముకంటె కలుగుగాన, ముదికూడ
 నిగ్రహవ్యాసమునందెప్పుడు. అప్పుకవ్యాసముని
 కీలితముగా వివహాశిరి గాని మూలకమవ్యాస
 యతి మూలక-శక్తి-స-శక్తి-శక్తు మూలకమే
 కాన, తా మూలకవతిగని స్వావత్త్యము
 నకు మిగిల్చివానిమూలక తల్లిదండ్రుల
 స్వావత్త్యమున 'స్వా'లో నికారిము లేకు
 న్నును దత్తవత్త్యము: 'తి'గా మూలకము
 మునుచే 'స్వా'కును, 'త'కును శ్రీనాథా
 దులు యతిని తెలిపిరి.

అనాఁడీయతి తన సత్త్వమును విషయ
ఁదమునకుఁ గోర్చి విషయమును విషయము. అనఁ

మని తిన్నచో చూడవలసి స్నానశబ్దమున కే
చూచినచో యతి గలదుగాని యిటు. స్నాన
మున కుత్పత్తి గానరాదు. 'జ్ఞా' ఛాతుప్రలోని
'జ్ఞ' విజ్ఞానవిజ్ఞాన సంజ్ఞా దీపదములలో 'స' గా
మామమస్మదీ గాన'జ్ఞా' ఛాతుజన్యము లగు
స్నానశబ్దములలోని 'జ్ఞ' లకు 'స' తో యతి
మైత్రిగలదు. తద్వనవ్యాజయతు ల్లిప్తి విక
సేతేని యుపాదయ్యను.

ఎక్కడో నొకటి రెండుసార్లు స్నానమని
లిసియుండుగాక! అది శాస్త్రవిషయ ము
యందుగా నట్లు ప్రమాణమగును? ఆవ్రాసిన
వాని, స్నానపదముదలి స్నానోత్సాహమున
మైత్రిలు పూచి చూడముననుకూల 'న' కు
దాగా బోలునని తెలుచి యట్లు వ్రాసియుండ
నుండదా?

‘చాళికి’- త్కలి ‘చల్ల’కు ‘త్సల్ల’
‘అచ్చారా’కు ‘అత్తారా’ - మునుగు
విధములైతేలు చేతును గలవు! తాటి, రా
కు, పొలలోని, శాసనములలోని, వింతలైతే
లైక్కకు మిక్కిలి కలవు. పంతులుగారును
వాని నాలుగుదూకు. ఆవియన్నియును బ్రహ్మ
దేవముతీ, యని సాగంశకముగాదగదా!
ఆనూదేశకాలములం దటువంటి యటువంటి
యచ్చారెంటేలు, లిపిసేలు సామాన్య
వ్యవహారమున నూడెడివని ముంగునగును.
అట్టివానిని బట్టికొండ మాపభేదములు, విక్ర
తలు పోయుచుండును. శాస్త్రకారులు వా
నిలో గ్రహ్యములు మరిగించుదు! ‘తా’
మనువిక్రతి బట్టివిధమునను బట్టియుండని
న్యును. విక్రతిపదములోని యతిరములెల్ల
క్రతిపదములో నూడి తిలుగని పంతులు
గారును దలంపరు.

పన్నా

(చరిత్రాత్మకము)

కోల్తె జగ్గయ్య చౌదరి గారు

శ్రీలదు 'పన్నా' యనెడిది పుణ్యతానె యొక్క - సావాసాదార్య గాభీర్య శౌర్యములుకు
వాటకట్టియు కాకొలమరిదని జేరు-గన్న 'సంగ్రామసింహు' నంగజపు దాకి.

గీ. సేనకులముచే జేసె నొంతయును - నుత్తమ కులంగనలయందు ముదగదని
విమల సద్గుణగణములు పోయు నామ-విద్యలోకైక బద్ధులంచారెను.

చ. విశిష్ట సద్గుణులు, విశేష గుణులు, నుదారివృత్తి, పె
ద్దుదొడ్డి శక్తిసంపదయు, దాత్తీయు, వేర్పును, తత్తశక్తియు
కలికికి భూపతి మెలయు గావున మచ్చునివారి యుజ్జ; శీ
కులమునకు బట్టికల బధులు కోరెడి దానినిపెడదా నదా.

గీ. ధూలు తిరములపై దివ్యములు, గాజ గనులలో రత్నములు, ఘోరననమునాద
నోపధులు, కీలకులముల నుత్తములును-గలుగులు స్వభావ మరునుడి కల్లయగునె ?

క. తన కన్నులకి ప్రాచీన-దశవిధ, సంగ్రామసింహు, సత్వైతైతనిక
విషయప్రబంధమై న-త్వచరణ్ణ దవిలి కొలుకు నపారహ మొయిక.

సీ. శేనక మునెడిన శేన సూర్యసింహి పేరివేళలు గోన మూల బోద
సినమెత్తెయు విసుగును తెదక తనకు విసిరిదిన పను తొనర్చు
జనవాగునేకే తనజీవితం జెల్ల ధారనోయంగి దాం దూరుచును
ప్రభావశిమునకు నపాయలు గల్గునో దనకొండ్ల పోయిన కని నగర్చు
పుడమిజనములు గోనముప్రో నటించు-వినుతి యొకరించుచుండు నావనిత నెపుడ
స్వీయధర్మము శేతర బాచుకుండు-వాని నెవని నుసించు? వసుధవైది.

సీ. పద్మచంద్రుని నెంకెపాలనమునకు నై శ్రీమంగన్న 'మంత్రి రాజ్'నుకతైన
'జస్వంతసింహు' సేనము ప్రోచి స్థిరకీర్తిగనిన నూ 'వర్ధమాను'నకునైన
ప్రాజ్యమహారాష్ట్ర రాజ్యము విలువ నెంచిన 'నానాదినవిను'నకు నైన
తన రక్షకుని చెఱు దప్పించ విజశక్తి ధారనొసిన 'యంగధరు'నకైన

స్వామి కర్తవ్యక నిర్వహణమయములను-గలుగు. మేమైన గలిగిన గలుగనచ్చు గాని యట్టిది మొగయుక గొనఁబడిదు-ఇప్పుతమమైన గూయమ పరితమందు.

ఉ. అనలంకిరోమ-గుణాని నెఱింగినవారి తోట భూ

జానియు వానికాంతయు ప్రశాంతియుతాత్మకు లాపె నెట్లు న
స్మానముఁ జేయుచుందురు కుమారికవోలె ననునా రాగిసం
ధానవిధాన తత్సరతఁ దత్సతి భాగ్యవిశేష మెట్టిదో?

ఏ. అమ్మకీనాథు సుతునితోమాదికముల-నరయుచు నిజాత్మజానికన్న నధికమైన
ప్రేమఁ జెంచుట వారిల విష్ణు నాపె-పోషణమునందె యుంచి రక్షేపగరిమ.

క. ఈరీతిఁ గొంత కాలమ-పాదముదాకలనఁ గడచె, బడపడి చూధా
ప్రేరమమును ముదిమిం గనె-శారీరపటుత్వ మెట్లు నెన్నగింపగన్.

చ. మునసలి చూటచేతఁ దన ముందటిశక్తి తొలంగె; నెప్పు డా
నదలనె శుకఁ జేయుట స్వభావముగాఁ దనరాఁడె; బ్రేమమె
పొడవంగిఁ జెంచినట్టి సుతు నోమెడివా రెనరంచు దా బడి
బడిగఁ దలంపినాఁగె నరపాలకశేఖరుఁ జాత్యలోపలన్.

గీ. వత్సరముపైన నేతొక్కవత్సరంబు-పైఁబడుకొనిది నమ్మకీపాలు జనము
లమును దినక్రమమునఁ బోలఁగుచుండె-దివ్వెయందలి ప్రేమల నీయునటుల.

చ. ననచన నాస్థపాలకులసాగరచంద్రుఁడు కొన్ని నాల్గి కు
దనువుఁ దొఱుగి దివ్యసురధామముఁ జేరె జనాభి లెల్ల ర
య్యనఘుని చావుకై పటుత రాత్రిని గుందుగ, నంతవారికి
దనువు లతాత్మతమ్ములు గదా యనునూత్త నెఱింగి ర్హెల్లరున్.

చ. అటు భరణీధవుఁడు మృతి నందఁగ నాతని యర్థభాగ ము
త్కటమగు చింతతోడఁ గనుఁదమ్ముల జాలున నేడి బాప్సముల్
జొటజొట రాల్చి, మూర్ఛ గవి, పాక్కి, మెట్టిపూస నేదదేకి, ప
మ్ముట దరిఁ జేరి మేఘ్నజీకుమారకు నక్కునఁ శీర్షి గ్రుచ్చుచున్.

తే. “మద్విధాని నహితముగ నే నుహిః దొఱుగు-తఱి నమీపించె నిప్పునఁ జీచిఱుతవాని
నెవ్వ రోమఁగలారలో మోటుగ”ననుచు-జెంతనే యున్న ‘పన్నా’ను జీతీ పలుక.

చ. పారలెడి దుఃఖసాగరముఁ బుక్కిటఁ బట్టుచు ‘పన్నా’ బోలుని
గరముల నంది ప్రేమమొయి నొంగిటఁ గ్రుచ్చుచుఁ బల్కె నిట్లు లా

కనుక కౌతూహలం "నాని! తావరసంపత్తినినంటివా నా
తావరసియు నన్ను నీమమ సుఖమునుబట్టి తెలియక నీకీకే.

చ. "నానుం నీనానాటనుండి కరుణాభర ముప్పగించెంచి పెద్దవా
ని నాననాట పొనర్చిన వివర్ణముల మరలవాటిలో
భివివగు నీనారంతరికేదనం గాంచియు నక్కటక్క గా
ననువును జాయలేన నుతి ప్రకటించును కీలకమునో!

చ. "ఇంతకుం గర్భసూత్రము మీవిధి నుండుగ నెవ్వ నేడు గా
నింతును? చిట్టిబాగులకు నేమకలెనను నీరసక వి
ప్రతిని సూర్య ప్రహికవిచారమునా కమకుం విధాన తా
నానతి విష్ణురాత్మకుం? ముతి వివేకవి నుండు? కల! !

తే. "నానినువివేకము పెద్దమై ప్రాప్తరాజ్య-భార మూని ప్రజాపతిపాఠము
నాయుటను గాంచి నమ్మకతోయనిగి-మునిగి నుచుటకై నోమకొనదు నిరాస.

క. "కాన నారంతపుదాళము-బూసంగానా మనకు; బుద్ధివిపాద్య
శ్రీనివాసి కెంతమాత్రం-నీయు లోపలు గలుగనిత్తమై నల్ల!

చ. "నానకకు మీక నీమదిని దావకపుత్త్రుని రహిషార్థము
ప్రసాదయానా! నానిచెన యభాగ మొకం నీకె, నీవిధి ఖిన్న
కానము కేకాంతయును గొంగునీయను ప్రణ ముండుగా
లని మొనరింతు నామెతుని ప్రాణములేవియు; వివేకపుమా.

క. "కావ్రనం తుతాదంతుర-భానము వివేకాదీ చింతతో నర్హ
శ్రీనివాస మంద నింకా-బానన నహగమన ముం నీకెగం జను"మనుడు.

తే. శ్రీయకుమారకు నొకనరి ప్రేమిమొని-గొంగిటా ప్రచ్ఛి కంబోము గాని నీట
జీవక మానీగి 'నన్ను' చేతులు కొనంగి-చనియ నహగమనము నొన నామె.

(న కేవలము)

ప్రాచీనభారతయుల్లసాపరిశ్రమలు

హిందూరాజధానియందలి నాగ, ఇత్తడి సామానులు—నాగశతాబ్దపు టుల్తరార్థము

౪. దేవీయమగు తరిమియమి

క్రొత్తపల్లి సూర్యరావు గారు

వమనాఅవ యంతురము

ఆడుదానికి - అందునను నిర్దంపునుచునునరు, సగముకాలము పైగా నన్యకేశములతోఁ గనవినదానికి విశాఖపట్టనమండలములోఁ బ్రస్తుతము రిక్కినతెల్లలలో నతి విద్యావ్యాపకము తక్కువ యని తెలియుచున్నది. ఒక్క పుత్రాంతిపత్రిక లేదు. ఒక్కవిద్యాసభ లేదు. సమాజముని కొన్నియున్నవి. ఆయిన్నియు సంస్కృతాభిలాషులు సావించినవి. పాశ్చాత్యవిద్యాధికులు, సమీపము విహరించువిశాఖసములుగాని సరస్వతీవిహారస్థానములుగావు. ఇంటిలోఁ గూర్చుండు నీకేమి తెలియునందులేదు. పదిమందిలోఁ దిరుగువాడు కొందఱును నెలుగరా! ప్రపంగవశమునఁ జెప్పుచుండువారు. ఆయనకే పుంత యేమి తెలియునందురా, ననుస్కారము! పూర్వము కొందఱు కవులుండిరి జగద్విఖ్యాత పండితులువారుగాని వారా సంస్కరించుటలోఁ కలపెట్టకు. స్త్రీలలో సంస్కరణాభిలాషిలును దక్కువయేకాని యుద్యోగవశమున వచ్చి విశేషయలభార్యల సహవాసమునఁ గొందఱు లేచుచున్నారు. పాప మిక్కడివారి కేసీలయుఁ గలియదు. లేనదీయువా లేమితప్పిన నదియే వీరిమాగ్గముగాని స్వతంత్రముగా నేమియుఁ బుక లేదు. నిత్యనిత్య విచారము, సత్యాసత్యనిర్ధారము వీరియొద్ద లేదు. పురుషులైన నుద్యోగవికారదులేకాని కారదావికారదులు లేనవచ్చును. ఒక్కరు చెప్పినారు, కొందఱు ప్రతికాధిపతులు పురపాలకసంఘముమొదలగువారు బడులుపెట్టించి విద్యా

వ్యాపకము చేయుచున్నా గుగదా యని పెక్కుతావులనొరి ప్రాసన్నే-దాపత్రికలను వియభికారము క్రిందిపాఠశాలయఁ జెప్పించి మాకుఁ గొంత ప్రాశస్త్యము కలిగింపుఁ డనికోరగా విపత్రికలభాష మాకర్థముగానని వ్రాసివారలు-ఇంతకంటే బ్రబల దృష్టాంత మేమి కావలయును? కవులుకొంచులున్నారగాని వారికియుఁ గ్రొత్తమాగ్గమే. కవివనము లుండఁగూడదు, నియమ ముండఁగూడదు. తోచినట్లుగ్రాయుటయే వారిదారి. ఇట్టిసుగవాగుల తావుల స్త్రీలభాషాభివృద్ధి యుపగవలయునా. ఏవారీమణిలేరజూచిన బ్రాహ్మణివాహము, ఏవనితహస్తముననుదురాచార సంస్కరణసవ్యాసము - ఏ నానియొద్దనుగాంచినను, పువ్వివాహమండనము - ఇవిభాషావిషయములోఁ బద్ధుపడునా!

ఇతిరథలయామండిపచ్చిన యొక్కయుద్యోగియిల్లులుమాత్ర మిక్కడఁ గొంతకవిత్వనిలసనము కలిగించుచున్నది. అనుభవము లేనివారుకావునఁ బలుపురు పురుషులే-నీకంటును నీకంటుమే, చేపకంటుము చేపకంటుమే- ఆడుదానికవిత్వము విననక్కఱలేదు. ఎవ్వరిచేతనో చేయించుకొని వచ్చినది. ఇందు మేనమామ పోలికలున్నవిగాని స్త్రీకవిత్వమునకుఁ బలుమగాఢని వనంతులు కలిగించిరి. కొంతకాలముక్రిందట నిట్లే యొక్క గొప్పవాడు తానుగించినగ్రంథము నచ్చునయించినాడు-దాని గాంచి యితనికిఁ గవిత్యమురాదు. తనవగ్గునున్న యొక్కపిల్లవాడు రచించినది - తన చేరుపెట్టికొన్నాఁ

దన్నాడు. దగ్గలనున్న పిల్లవాడు కవిత్వము చెప్పుచుం
డఁగాఁ నగుచునున్న యామాత్రము నేర్పినానందునా!
అని యెవ్వరును చలంపలేదు. ఈమె కవిత్వము నేర్పిన
మాట నన్నమీ. మగలచే ప్రాయించిఁగొనివచ్చి సభలోఁ
జనువువారు-అందు ముందును. నా యెవమిచ్చెద్రాదు
తెలివజ కట్టకొనుదాఁగ నిలుపు మనునట్టివారు-కావునఁ
బదిమందిలోఁ జదువ సాహసించును. మఱతెలివెప్పువాఁ
డు-పితావుననుజో నొక్కయశుకవి కామరాజుగారి
యొద్దికి వచ్చి-నే నామకవివని "కమలహీత లేజ కవిరాజ
కామరాజు" అని చదివినాఁడెను- ప్రక్కఁగఁగిమిఁదఁ
గూర్చున్న కేవలరాజపంతులుగారిని జూపించి నీరమిఁద
నొకపద్యము చెప్పుడనఁ "గమలహీత లేజ కవిరాజ
కేవలరాజ" యన్నాఁడెను - కట్టకట్టి కవిత్వంబు నేర్పి
మిఁదఁ దెల్పుకొన్నవా రెవరైనకాలులుగారు. సహజము
గా జ్యోతయమునఁ బుట్టినయను. ఈకవయిత్రి యెంత
నేర్పినకో-అంతేకాని యొక్కపుస్తకము చేతిలోఁ దాఁ
కను. కంటితోఁబాడను - నోటితోఁజరువదు - ఇంక
భాషావివృద్ధి యెట్లుగనఁ విద్యార్థిని చాలించినది.
కవిత్వముమిఁదఁ బడినది. చూచినచానిమిఁదఁగల్గఁ బద్య
ము-ఒక్కసభలోఁ గట్టకడపటఁ జదివినపద్యములు పత్రి
కలోఁ బడినవి. సభ చాలించునపు దొక్కరు లేవ
వచ్చు, మారుచుండుదు. రాజహంసమ్మగారు పద్యములు
చదివెనవి యుచివాఁడె - ఆలలయతో నేనెఱోపు
సభఁ గొందఱు లేచినవారు లేచినట్లే నిలిచిరి. నేనఁ
తోవువారు కొందఱు క్తాసనత మంకిరి. మార్చుచిన
వారు మార్చుచిన్నట్లే యుండిరి రాజహంసమ్మగారు
గొడుగుపంకి యెవమిచ్చెడికఁ దగిలించుకొని- నమమమంకి
తిప్పుకొనివచ్చుటలో నొక్కటి రెండు ముక్తీలకాళ్లు
తగిలి పడిఁబోయినవిమ్మట కంటిగుఱోఁగనములు తీసి
వైచి నేరిఁబట్టుకొని తిన్నఁగాఁ నీకముకడను వచ్చి చది
చిరి. ఆపద్యము లిది:-

నీ. దీపములెట్టిరి దిక్కులఁకేకట్లు
నడియెను వచ్చిరి పౌరులెల్లఁ
గుర్రులువేసి మార్చుండి రందఱు
మందుగాఁసంగీతమును దివపను

సంస్కృతలోకము చదివీ కాన్తులు
చప్పట్లుగొట్టిరి సభకులంత
ఎక్కిరి పీకలు సెచ్చుకలముతోడ
నిచ్చి రుపన్యాస మెహికాని
క్రొత్తదాననగుటఁ ప్రార్థుననే పద్య
మల్లియుంటు నీరియాళ్లు నామఁ
దలియలేదు మొదట; దలిచి నిప్పుడు గాని
పద్యమందుఁగూర్చి వల్లఁ గారు.

అని చెనువఁగనే బరేబరే బక్కఁగా నున్నది. స్వభా
వోక్తి కిది యుదాహరణము- అని యప్పుక్షుని కకతాళ
ములు- విక్కినవా రెవ్వరును ముందుపద్యము వివవలెనని
కాఁబోలు- తెలియకపోవుటచేతనో- మిన్నమంకిరి.
నే నొక్కఁడనేనా నాలో నెవ్వరును జప్పట్లు గొట్ట
లేదు యప్పుక్షుని స్థిరమాయండి-రెండవపద్యము-

గీ. క్యోరిషంబు రాదు మాదన రెప్పెడ
నింక మీరు లేచి యింటి కేరి
భోజనంబు చేయఁబోయెద రింక మిమ్ము
నిపి కష్టపెట్ట నేనయ్య!

ఈపద్యము విని మహ్మ-ఇట్టి యుదాహరణపద్య మే
మగవారును చెప్పలేదు. క్రొత్తొల్లన-అని చెప్పట్లుగొ
ట్టిరి. తర్వాతి నొక్కపెద్దవారు లేచి సభవారిపక్షమున
నప్పుక్షుని కాలియనముఁ జొగిసి రాజహంసమ్మగారివంకఁ
దిరిగి స్త్రీలు మనరాజహంసమ్మ- అక్క-గారు-అన్నా
రు: ఎల్లవారు-కాదుకాను, మీరుపెద్దలు-దీనింపవలెను-
అని. మనరాజహంసమ్మ . చెల్లెలు! ఏమి బాగుగానున్న
నా!-మనసు కెవులుపండువుగాఁ బద్యములు చదివినది.
మనలో స్త్రీలు చాలరుండి పదిమందిలోనికి వచ్చుటకే
లేవరెవరు-ఇంకఁ బద్యము లెట్లు చదివెనరు! పద్యములు
చదువుటకు శక్తిగలవారే లేరు.కవిత్వము చెప్పుట యొక్కటి
మాట-కాఁబట్టి యీమె యీపట్టనములో నున్నదినము
లో-మనమనభాగ్యులైన సోపదీమణులను-ఈమె చేతి
క్రిందఁ గొన్ని వాళ్లు ననువు వృద్ధులేనికొనుటకై యెత్తిం
చునట్లు మనము చూడవలయును. మన మేలుకొనుట-ఈ

యెగబెట్టినాలో బాలవాళ్లు మనయూరులోనే యు
నొక్కరులో నుండునట్లు భగవంతునిఁ బ్రార్థించు-

కాదుకాదు-అధికారులకు వ్రాసి వేడుకొనము అనిము
గించిరి.

ఈపక్షములు ముద్రింపఁబడిన బొంబాయితెనుఁ
గపత్రికపట్టుకొని రాజవాంఛమృతచివెగారు పట్టనము
లో నాల్గునాళ్లు-ఎప్పుడున్నును దీరగున్నును. గ్రహ
నారవశమున మాయిల్లు నారియింటికి సమీపము-అనుదిన
ము మాయింటికి వచ్చి అన్న గారు! ఈపక్షములలోఁ దప్పు
లున్నవా! అట్లే! తిప్పుతెక్కడ! తీరఁగలిగినట్లున్నవి.
ఆకాపు! ఆహ్మనుత్వము! చక్కఁగా నున్నవి. ఇవి మానా
రు చెప్పినపిట్టలు-ఈభాగ్యమునను నేను మా మేనమాను
వ్రాసిపెట్టినపక్షములు తెచ్చి నదిలిలినవి లోకులు-ఇదియే
మిసంస్కృతమా! సంకీర్తమా! స్త్రీకంఠమని పురుషకంఠ
మని నచ్చుచున్నారు. అని మామె చెప్పెను. అక్కఱగా
రు! బహుచక్కఁగా నున్నది. విశేషమిచ్చేతఁగాదా!మియిం
టినింపఁ బుస్తకములే! మియింటిలోని పుస్తకములు మా
గొంగురు మీకుఁ గలిగివ్వము రావనుకొనిన మనశ్శేమి! కావ

శీగోపయమియు నక్కఱలేదు. ఆమనమాత్రము-
వెనే కదించి పథిలోఁ జనించినాడనని చెప్పడాడ
మన కొక్క రేమనుకొన్నను లోపమేమి! లోకమునాచి
యోగ్య లేదు. ప్రతివిషయమునను లోకము వెనుకప్రక్క
ను గుంటిమాలలాడుచుండును. అని సమాధానపఱచిరి. ఈ
కవయిత్రి విజ్ఞానికూ-రాణిగారినిఁడఁ జెప్పినపక్షములు
కొన్ని స్వభావోద్దిమాగకములు-పక్షములన్నియు జ్ఞప్తి
యందులేవు. సీసములోఁ గొంతకవసబు"...టికా కవసబు
బాబులు నీరిమియ, బాలుపంపించుచున్నావు బాలుర
జను, బిందుచున్నావు బిట్టలు బెంచుట్లు, బంపెనుపుకల
లువండుండు రాజ్యలక్ష్మి, వినుత యెవ్వఁడొక్క సాక్షి
తల్లి" ఈపక్షములు ముద్రితములైనట్లు తెలియదు.

మావారు నన్ను నీవుమాడఁ గలిగివ్వము మొదలు
చెప్పుము. మా మేనమాను కవిత్వరుచుగదా! పాఠికలు
రావా యన్నారు.

మా మేనమానులు గోదావరిలో నున్నారు. ఆయ
నయే బ్రతికియుండిన నీవెట్లా నా రిట్లు లేకుండా! నాకుఁ గం
మకాఁగఁబాలుపెట్టి వలకన నక్కరమునుక్కఱ లేకుంపఁ
జోవునా-మిరుసరి, యేదియైనా లేనివారంటిని.

వారు-వా కంఠవజ్రు లేదుగాని యిక్కడను వ
చ్చినప్పటినుండి యీచెట్టికొంత పుట్టుచున్నది.

నేను-ఆడువారినిజూచి కలిగివ్వము చెప్పబో
డంటు-నుంచివెట్టియే-మియ మగవారిసావానమేది.

వారు-లేకను, ద్రవియము, గార్లు, పొగలు
వాడ-ఎంతయింది నిత్యము నాతో రైలుతో రైలు
జనులు.

నేను-బాగుగాఁ జెప్పినారు. ఎవరిప్రపంచము
వారిది-మిరు రైలుకవిత్వము చెప్పుడు. ఆకు కలిగివ్వమున
కుబుముగా-

ఇట్లేవోవిధముగా విభాగపట్టనములోఁ బ్రార్థులు
పుచ్చుచున్నారము. మట్టువానికి జనువుకొఱకు మే
మింటిలోఁ బలకలు బలపయులు పెట్టుకొని బరులు,
గుటిరము, కేరులు - మాచువు తిరుగఁ దోడవలసిన
యవసరము వచ్చినది. వానితోపాటు బాలశక్తి, నుమతి
శతకము, నీలిమంజరి వల్లించినారము. మావాడు బతి
మండి యింటికి వచ్చి, యయ్యవారు చెప్పిన పాఠముల
లోని పాఠము మాకుఁ జెప్పుచుండువాడే. అయ్యవారు
తనము చేయుటకుఁ బంతుకొను దిద్దు పాఠశాల వెనుకటి
యక్కడఁ గలదు. స్థిరవాంఛను గంతులువేయుచుటకు,
మట్టిపివరలు చేయుచుటకు, ద్రాళ్లు పేనుటకు నేర్పుగల
వారేకాని ఈపాఠశాలలో శిక్షింపఁబడిన యయ్యనారి
కొక్కరికి వడము- ఇది తెనుఁగా, సంస్కృతమా తెలి
యదు. అన్నము తెలుసుట. నాకొక భూతము: పుంపింక
స్త్రీలింగము తెలుగరు. బాలురకు నేర్పునది యేమి-
వల్లదల్లమిఁది దానిని వ్రాసికొమ్మని- తెం దెలుకలను
వ్రాసికొనికొమ్మని- బిరికనక నొక్కరు నమవువని-
నిలువుయని మాన్పుంచువని ముత్రము-బిక్కనాడు పని
పదార్థము ప్రవపదార్థము కలి చెప్పి- నీవింటినుండి వచ్చు
పుకు తెంతు గంపవదార్థముల పేర్లు, కంప ప్రవపదార్థ
ముల పేర్లు వ్రాసికొనికొమ్మని యయ్యవారు మాత్రాస్థికి
చెప్పినారలు-ఇంటికి వచ్చినాడు. వాన్నా! నీట్లు ప్రవ
పదార్థము, మజ్జగప్రవపదార్థము, రెల్లము, తిరుగని
యిది సువపదార్థమును గావాయని యిచ్చినాడు. కీ కీ
రెల్లము నోటిలోఁ బడవైయకొనిన ద్రవమపను గావును

ద్రవపదార్థము రాయని తల్లికి నవ్విరి. నాన్నా! అట్లయిన ముట్టి కలుద్రవపదార్థమూ ధ్రువపదార్థమూ—ద్రవపదార్థము కఠో నేలను బ్రోయును. ధ్రువపదార్థమునలే గలెటుండె గట్టిగా నుండినది—యెడల నాడును. మీ మిట్ట—మీ ముగ్గు పులు చేక్కలలెట్లు నెత్తుకొన్నారము. ఇట్టి సందర్భిం నూలు నెత్తివెరిగిని యంతగట్టిగా నెత్తుడిను నెత్తి తేను. మిట్ట—యెడల యజ్ఞానపుమాటలలో నానందము పట్టించాలనడం బుట్టుచుండిను. వాస్తవముగా నంత నము నరలుకున్న భూమములలో కలెతిటిసి. మా టిల్ల—అమ్మా! యెందుకే నవ్వివారు! అని యడిగినది. నాని తేమనిచెప్పి యుగ్గుమనుష్యులు బోధింపగలరు? బాలుగప్రశ్నలకుం దెద్దియో కొన్నింటికే బ్రహ్మచర్యమ చెప్పజాలరు. మానానితో మేము పాతములు, నెత్తుములు, పన్నములు నేర్చుకొంటిమి. రాత్రులలో దెల్లి యాత్రలో నున్న పురు తల్లి— లేనియపుడు నేను— చది వించుచుండెదనాము. ఒక నాడు—నన్ను—అమ్మా! “తిల కింపగ భూమిలోనె దిగముగ నునుతీ” అనగా నర్థ మేమని ప్రశ్నించివాడు. వానికర్థము మనసునకుం బుట్టినట్లు చెప్పలేకపోయితిని. పుస్తకములో నున్న యుగ్గును—తిలకింపగఁగ—మానఁగా; భూ—మిలోనఁగ—మ లోకములో; తిలముగఁగ—నిశ్చయముగ; నునుతీ! పదార్థ మునుబట్టి భావము వారి కెల్లొత్పన్న బోధమున! క్రమక్రమముగా ననుభవమునుబట్టి భావమును— ఏకో చెప్పి సమాధానము చేసితిమమడు. ఈ ప్రసంగము మా పోరుగుననున్న యుగ్గురితో జేసితిమి. అమ్మా! ఆరుహాత్యుడు మాపై నిశిపడినాడు. “మొగ్గులు నేర్చునని యిది, బోధనాని నెల్లవానికోలు బ్రహ్మము లా! కోరుతిరుగునా! అమ్మగునా! మొదటినుంకియ మునెలోనున్న గురిభోగమే యిది. చక్కఁగాఁ దెలుగు మాటలు చెప్పి—అదికో నదియే చిక్కు. మాటచెప్పి వాడు బ్రాహ్మణ ట్లూరనండక, నదిచి యనుదానిని నడిచి యిది, నిలచి యనుదానిని నిలచి, యని యరగమ అనుదా నిని నెలుగమ అనిదిట్టి బానిసగా మార్చితిమమ ముట్టును జేయుచున్నాను. నని నోటికివెచ్చినట్లెల్ల ముఖమున నీయలమును. కేరళినిచ్చినట్లెల్ల ప్రాయనీయములును. ఇదితిప్పు—అదియొప్పుని దిద్ది వానికిఁ దెప్పఁగూడదు. అగ్గ

ము చెప్ప నక్కఱలేకుండఁ జదువుకొనదడగిన పుస్తకము లెన్నో యున్నవని కాశీనూత్రివరిత్రము మొదలైన కొన్ని కేరులు చెప్పినారు. మిట్టలను మిశ్రములతో తానునెక్కినామిన్నాని, తండ్రి మీరు వివారింపెన రని కారాలు మిరియాలు నూటివారు. చూచినా— యాత్రలోని విద్యావిశేషములని మావారు నాతోఁ బలికిరి. మావట్టిమేము మానలేదు.

మాతేం వేళ్లవ నున్నారము. సముద్రప్రాంత మగుటచే నాకాశోగ్యముగా లేదు. ఒక గుజ యంకురిం చినది. తల్లి ముకాడు; నెల కొక్కసారి కాళ్లు ముటుగు చూపుట ఏనుఁగుకాశో, బోధకాశో—యగునని ముట్టి యని నేనేకప్ప. నందుకొనలేక, మందులకొనుం దిరుగ లేక వారు—నెరుక్కు ఒరుగక కిల్లకట్టలును— జైవమా యిచ్చిదనములు ముచిపోయిన ట్లింను గొన్ని వాళ్లు ముచిపోరాదా యని యపుడు దైవప్రార్థన— విధిని నుడిచి జైచికొనగలమా. కేమి ద్రశాస్త్రం లు గారని గొప్పజైవ్యు లుండువారలు— వారిశిష్యుఁడని యొకనిం దిచ్చి చూపించివారు. అనుపానములు మ్రొగ లేక నేను, నాటి, కాచి, పడియగట్టి యాయలేక వారు—విసుగుకొనుట— మాయమృదు రప్పించివారము. మాయమైగారు కాన్నా నాట్లున్నారు. నెవ్వరు విచ్చినను నామ స్వాస్థ్యము నుములేదు. కొన్ని వాళ్లుండి వారిద్ద టును పట్టినారు. తండ్రికి మాచిప్ప మృత్యును రప్పించి యింటిలో దెచ్చికొన్నారము. ఆపెకుం గడుపునెప్పి కోగము—మానుమాంక పూజలకుం గడుపులో కుల. సోనానంద వీళ్లలో గడిచిపోతానుట; గట్టువం క్రో చుట—మారోగముల కామెకోగము జన—శివరి! మావారి కి మిత్తిమిరియ లేక నాట్లు లుల నెలపు చెట్టివారు. మా పుట్టుండల కొచ్చి వాళ్లు—నా యత్తింటలగొన్ని వాళ్లునుండి గూచుట్ట ప్రక్కల వైద్యులచే నెమ్మము పుచ్చుకొం దిని—వీడెవం బయికాంతికే దొనడిగాని మూలముట్టుగఁ బోగొట్టు జైవ్యులగవడలేదు. ఒక్కొక్కరికివైద్యుఁడు న్ననివిట్టి పోయితిచ్చినది, మొగము వైఖరిం జూచి యిచ్చెదనని వచ్చినాడు. నాకుం గోపము వచ్చినది. మండిముండం నుడిచ్చెననామి యడగఁడలనిదిని. నారోగము రైలుపోగ పడక, రైలుపోక నిద్రాభంగము

చేసి వచ్చినవని చెప్పివారు. చివ్విశిష్టము చేసిన నుది
 ర్చనను మందియొక్క మిచ్చెనని చెప్పివారు. రైళ్లు
 నిద్రాభంగము చేయుటయేమి, ఉప్పు దీనివచ్చితియేమి -
 నాయనా నాకు మందులువలదు; ప్రాయలుకలవంటిని.
 దేవుడు కుప్పించుడు, బుద్ధివనమెక్కుడు; నడువజాల
 ను, తిండి తగ్గినది. అరుచి, ఒక్కొక్కప్పుడు వచనము.
 ఇదియే వారికిని దొరుకబడలేదు; చివరకు నుంటూకు
 తీసికొనివెళ్లవలయును: అక్కడ వేపచెట్లగారి మందిది;
 నుంటూరునీళ్లు మందిది; అక్కడే వొరసాని ఆడుపత్రి
 పెట్టెదది. మందిసాగురాలు- ఇది గానన్న పది- అని
 మావారికి నివ్వకో నీ ప్రిహతులు చెప్పినారుట. నిన్ను
 హృదయము దీసికొని నుంటూరు వెళ్లితిమి. ఆయన
 యిది దోహదవలకామని-గ్రహచారము, చెప్పకొన్న
 సిగ్గు-వననము, నరుచి, బలముగా మండియు నున్నావ్వి,
 స్వల్పాహారము. మాచినవారెల్ల వట్లేయని కలగించిరి.
 వారియూహాకు డగినట్లుగా నైదుకలలు నేను బాధ
 పడితిని.

నుంటూరులో నప్పుటికి నీ హితులేకాని యిప్పు
 టివరె బంధువులు రేరు. బంధువులకు మించిన మిత్ర
 కోటి కలవనిన నతిశయోక్తి కాదు. కలువనిపాపమున
 బేలులో కత్తియలో బుచ్చేసిరిమి. అక్కడివా రంద
 యును, మిత్రారక నీరుగారి మురుగునని యుంకిక
 వైద్యముకూడె కేయింపుడు, వొరసానికీ బాపు
 మన్నారు. ఒక్కనాడు తీసికొనివెళ్లి మాపించినారు.
 ఆహా! ఆమె యాద్రుంను! అక్కడ నున్నవారి వాళ్ళ
 ల్లము! అనుపత్రిధనము! వారు చేయు విశిష్ట యక్ష్మా
 లేకయే కోగములు పూపంప లంపట్టు గలబలియెను.
 నాలోగ మిక్కడ ఉప్పుక మురుగునని నేను కలయ
 కొంటిని. ఇక్కడె గదురకున్న కక్కడను గదురని
 సంతోషపడతిరి. పరీక్షించి వొరసాని నన్నాకుపత్రి
 లోనే యంచుమని చెప్పెదది. అన్నము రెండుకలలు
 బుట్టకొనివచ్చి పెట్టుచున్నది. మననది మందు- అట్లే
 చేయుటకు నున్నవించివారు. కొన్ని నాళ్ల యిన పిమ్మట
 కస్త్రము చేయవలయు నన్నది.

నా కశిష్టకోగము ముందా, కస్త్రముచేయవలసిన
 దాని కారణము ముందా యని యాలోచన. అశిష్టము

నకు హేతువులేదు; నిత్యశనివారములు, నిత్యాదివార
 ములు, కోకములేని సోమవారము, మూడువార్లం
 బ్రతివారములో నొంటియొకటి భోజనము. రాత్రియైనను
 రొట్టెలు కిట్టెలు చే కలుగను. ఉపాద్య ముంబేగూడె
 దని కంతమర్ల - దొక్కనీళ్లు - ఒక్కపండు, కొంచెము
 నీరు, అంతయకాని యంతయు ననుకొనునీరి గట్టున
 ప్రయోజనము నుప్పరింకింపవలయు నే కన్నడము జేయ
 ను. నాబుద్ధినిబట్టి యశిష్ట మనము గారంగు రెలియదు
 గాని యెంటిపూటె దిని యొకపూటె దినకుండుట
 చేతనే కలువ చేమా యశిష్టము. వొరసాని చెప్పినట్లు
 మావారికి వాదికోగము కాదనియే.

పాపము మాచిన్నప్పుడు కడుపువొప్పిపోనే
 నుంటూరులో శిక్షిస్తే కాపురాలు రెండుకలలు మాలో
 బాధపడినది. నుంటూరు మనప్రాంతములకు నీలగిరియని
 జెప్పవచ్చును. కృష్ణానది వాక్రయించియుండిన కలియున
 బాధపడుటలో నిమిషియున్నను వందల ద్విపుటలో నుంటూ
 రుకు మించలేక కొంత దిజవాడ పరితాపపడుచుండును.
 నాయనారా! మాకు నుంటూరులో బహుభాష్యముగా
 నడిచినది రెండుకలలు-కోకయి లన్ను రిగాని యది దిన
 ములో రెండుమాడుగులలకం పు నీరుండుకాల మెన్న
 డును లేదు. ఏకీశివారు తిమి కిట్టులో వారికిమాత్ర మిది
 రెండుమాడుగులందల నీళ్లునాయను. మనముకర్ణిట్టు
 పచ్చిరా; యెండచే నోరెండి తానీ నామనగాదని
 కీనుమనిననికల బ్రజలగతి యేమి! బావు లున్నవి. ఎండి
 పోయిన కాలములో క్రవ్వబడిన యూటమాను లున్న
 వి. ఆనాళ్లలో నాతోటిది బాధ్య పడలేదులేదు, చేసి
 పట్టికీ బాగలేదు. ఉత్తరదేశములో నున్నపుడు చిక్కిరి
 డోంగాలు, బాట్టియ; ఇక్కడ బాట్టెనలు. బాట్టి
 నుంటూరులో రూపాయి, త్రోడు రెండురూపాయిలు.
 దిండెనునీరు నెలకమీదె దోడి బిండె యొకబుజుమన
 రెట్టుకొనిన బాట్టి, త్రోడును నావంటిది మోయలేదు.
 దిండెంపె రెట్టింపుబరువు. నిండిమోయటం కొక్కరె,
 త్రోడుమోయుటకొక్కరె యుండవలయును. బాట్టిలో
 దగవులుపడుచు నానైదుసారులు నూలుగజుల లో
 కునుండి బాగలేక-హాస్యగాడు, విలుచుకొని తినుట
 కష్టముని గారె యొక్కమాత్ర తిన మొదలు పెట్టి నాడ

నన్నట్లు బిండకే త్రాడుగట్టి బావిలోఁ బడెనని యొక్క పారితో లాని నిరాశాపరుగుగాఁ దీసి యొకపై పున బిండ, చెంపపై పున ద్రావను దెట్టుకొనిపోవు నబలును నన్నాగు. దీనిం గాంచియే నుంటూ రాకోగ్యముం జేయునందు రేమోకాని యక్కడను కోగిలులు, కోగులు గావలసి వంకమంది కనబడినారు.

నాకోగము కుదిరి యింటికి ఆసుపత్రినుండి వచ్చినపిమ్మట-అమ్మమ్మకు కొరసాని జైద్యము చేయుం పడె ననుకొంటిమి. నాపవలదే! కొరసానిని ముట్టుకొన లేనే-దానిచేసినారు త్రావలేనే-నాకేమి, కోగము పడెండ్ల నున్నది-నువరదు. దీని కోగము-నువరసున్న నా కొంత కేళ్ళువారే! అని జెప్పుచుండెడిది. ప్రతిదినము పుత్రముగాని బాదినట్లులేదుట యెనిమిదిగంటలకన్నము వంటిట-తొమ్మిదిగంటల కాకుపత్రికైందచ్చి నాకు నెట్టుట-తిరిగిందచ్చి ప్లావముచేసి తానును, మునుమునును, బిల్లులును భోజనముచేయుట. యువయువ నగలవని;సాయం కాలమున పరిగా నాటుగంటలకంతయు నుండి తచ్చిపట్టి పోకున్న నేను మూడిపై చెవరని భయముచే శ్రమగా గాలప్రకాశము లేండు కలుగు నాకొకకు నియమాభ్యర్థకముగాఁ బనిచేసి చెటలో నున్నట్లు బాపవడినది.

సదునేదన యంకురము

గుంటూరుప్రకంప యింకొక్కసారి చేయనిందు. పైత్రకై కాథమానములలో నెండి చెప్పవలసిగాదు. నా మిట్టగంట రై నప్పటినుండి యువయువనల నల్లులు మానకొని బోన పట్టికేళ్ళ తొంకలు నట్టిందుకొని కీళ్ళు చల్లించుకొనుచుఁ గూర్చుండవలసినదే. సామంకాల మైదుగంట పై నపిమ్మట నేమో కొంత యెండిపోయి తగ్గును. బావిలోనుండి యొక్క నల్లగుర్రపుమును నోటి లోనికిఁ జొచ్చిచుకొని పీలుచునుండవలసిన కికాని భూదాహమునకు మందినరు కావలయునని యొక్కరితోఁ జెప్పట; నాకులేమ్మట-యింతిమముఁ బ్రాచుములు నిలుచునా యనుబెంగ నావంటిదానికి. అదియేమిగుంటూలో రిల్ల! ఎండలలో నెండలు, వానలలో వానలు, నలియ పునును-అక్కడెవరిలో నువమురు లన్ని పములును దొమ్మిదిగంటలలోనే సదునుకొనవలసినదే-ఇప్పుడు రెండు

కొనిన బాలికేయును. అగండులు పీలు పిగులలోను కుంచము మ్రానుగట్టిన మామిడినల్లులున్నవి. వానిని జూచిన కన్నులే కన్నులు. అట్టివా యెండలో నెండిపోయినవి. రెండు నెలలుంటి గుంపుత్రినుండి యింటికి వచ్చిన తర్వాత చూచినాము. ఏ ముంజిదింతయో ప్రతికి యున్నదిగాని నువమారములకు సహకారము లాభాపములో నిచ్చినవా? రైలుప్రేమనున్నది బాబూ!అది మాటు పేదగల నరకము. ఎప్పుడు చూచినను మిరెపకాయల యెనుమరి-కొట్టు. ప్రత్తి పాగాకుగాటు-ధనియముల రాసులు-అంతకేవలలో వర్తకులును, బారియెడ్డి నేనకులును మిరెపకాయలను మధ్యాహ్న సమయమున నక్కడనే తూచి బస్తాలలో వేసి-వేయునపుడు నోకళ్ళతో నుంచి కార్లతోఁబ్రెమ్మి-రైలులోఁ బడనేయుట-చూచిన నీపనికాండ్రు దేవునిముద్దిష్టులు కాఁబోలును వారికొక్క-కుమ్మగుడ రాదు; ఆహుసమైన లేదని వారి మాకోగ్యుత్తికొక్క ననుస్కారముచేయ బాధ పాడవును. ఇంతకంటె కమ్మగు చెప్పినా కోపము నమ్మను గుంటూరుపారికి; కోపమురానే వచ్చినది. మీ పితాపురము ప్రేమనుగోని రొయ్యపట్టు బస్తాలకంటె దీసిపోయినదా యీ మిరెపకాయల గుంటూ రన్నా రొకరు పితాపురము మాదిగాదు. రాత్రిత్రాటు యింట్టిలోఁ బండుకొనలేదు - ఆకుపొండ్రును నగలభజనముచే నిండ్లలోఁబెట్టి తాళముచేసి తాము పిగులలో మంచము వేసికొని యామూలనుండి యామూలకుగల యిండ్లవారి నొకరికొకరు పిల్చుకొనుచు వివేకజ్ఞులు చేతఁబట్టుకొని మగవారు విహారము. కొంచె వాప్రమాదులై యుండినఁ బ్రక్క-నడ్ల యెట్టుకొనిపోవుకొంగలు. కాబట్టి పితౄరాంజనము వంతునబంపితి తమయిండ్లను ప్రహారములు-ఆయరండలు పీలులోనిభయముఁ దలచుకొన్న నాకు గుండె లిప్పు డవరము.

అట్టితరుములో దిరుమారకని నారకని మాంము నున్న యంగళ్ళ నుగోయి శ్రమపడితి. నేనెంత లేండు, ఉన్నన్ని దినములు నాసుపత్రిలోనే యున్నదానను. మేడమీద నుండుటచేత నేనెంత కష్టపడిలేదు. మామునలమ్మ బమ్మవరగాగ. మొట్టమొదట లేచిర సానగ్రీలోనే, నాయనమ్మకు వాగొక్క యగ్గ నా సాదాసాదరు

తెచ్చి పెట్టినారు. ఆహుతినికీ చేపాళ్లు లేవు. ఇష్టమునచ్చినపుడు వచ్చుచుండు. వచ్చుచున్నపు డేవనియుఁ జేయలేక యింతగంభీరమిది కోటికొకఁ డోకికొని మ్రొంగి నోడనులేరటచి వారాయజా వారాయజా యనుచు మాలుగునో వాలుగైదునిమిషము లుండుట—సోడా శ్రేష్ఠ రాంగానే లేది మెల్లఁగాఁ బనిపాటులకై బోవుచుండుట - ఇట్లు దినమునకు వాలుగైదుసారులు. గంటూరు నచ్చినరెక్కో నీ ప్రకారము వాలుగైదునాళ్లు పోనిచ్చి రాత్రిచే నోప్పించుటలు మానినది. ఇంకొక యర్థజాతు నుండి తెచ్చినారు. కొన్ని వార్షిక పగటిపూటలెందుసారులు మాత్రమే నోప్పించుచుండెను. సకేమ దినములవాటికి దురయిక్తులవలె-చిన్న వ్యవస్థలనుండుచై వ్యయ లేకుండగనే కడుపునోప్పి పోయినది. నాకొక్కనల యాడుకమిచ్చి తర్వాత కష్టము చేసినారు. వాలుగైదుదినములకుఁ గట్లు విప్పినారు. రానురాను బాధ తగ్గినది. ఇంటికే బంపికై చిరి. ఇంకవీరం జబ్బుండి దని దొరసాని చెప్పినది. మమ్మొక్కనమ్మిడి యిమ్మని యిచ్చు. మాకీ రెండునలకు మున్నూఁబయిపాయలైనవి. నలపుపుకొనఁ బోవునపుడు మాత్రము మీ రానుగ్రహి కేమైన ధర్మముచే సినరా యనిమాత్రము నవ్వుచు—మమ్మందఱు నన్ని రావులకుఁ దీసికొనివెళ్లి—కొవిధకాల, కోనులుండుభాగము, నంబయింట్లు, కాలు రండు తొట్టెలు, కాలు పీనులు ఖండింపఁబడిన స్త్రీలు గల మంతములు. ప్రసవనందెరుములు, అందున్న పలువితముల గర్భిణీస్త్రీలకు జూపించి, వీరు వీరీయరాతి వారాయూరివారిని తెలుపుచు, మావారినిగూడ నాగ్నిజీస్త్రీల నడిమికే దీసికొనిపోయి, యింగ్లీషు శీమో చెప్పి మమ్మందఱు నింకొక్కగదిలోనికిఁ దీసికొని వెళ్లినది. అక్కడ నీపాలలో నశ్యురీగోగము, మాత్రకృత్తులచే ధాపడినవారి పొత్తికడుపులు కోరితీసినరాళ్లు, శీగులు ప్రతిపెట్టియున్నది కనఁబడినది. అహ! యింతటిదని చేయుచున్నారని పరమాశ్చర్యము నొందితిమి. వరల యథాస్థానమునకుఁ దీసికొనిపోచ్చి హర్షుండుమని మాకుఁ గున్నీలువైచి లోననుండి యొక వెంకి పల్లెకు తెచ్చి మాయెదుటఁ బట్టుకొని నిలిచినది. రెండు కమలాగలములు, నేలబదిగూపాయలును ఒక్కములో చేసి మావారు

కోరసానికి సూముచేసిరి. పీనుండుమని సూమమ్మ సూమంటిమి. ఆమెకూడ నిండసలాములు, మిరింతయిచ్చెన గనుకొనలేదు. నాతలంపునకు మించినది యిచ్చి నాగని సంతోషించి నాకొక్క తెలుసులైచి నిచ్చినది. దానిచెల దెనివిది అటాలు. మావారి కొక్క యింగి లేమలైచి తిచ్చినది; రోహె మితమువిషయమై మాటలాడినది. నీవు మా యేసు క్రీస్తును నమ్మినవా. నీ యభిప్రాయ మేమని వారి నడిగినది. కార్యార్థము. ఎవ్వరి మితము వారిని. మీరు చేయుచున్న పనులు క్షామ్యములు. ఇతరమతములలో నింత, యెదుటివారిం గాంచినఁ దమవలెఁ జూచికొని యాదరించు ననమాయాస్వభావము లేదు. దివ్యమైనమతము మీది. మా వతములలోకంఠె మీయొద్ద, మీమతములోనున్న విశేషము సర్వసమత్వము. మామతమునందును నింతకంఠె నెక్కువ విశేషమున్నదిగాని, బహిరంగముగ వాచరించువారు కనఁబడరు. మా మతములకంఠె మీరా నల్లసంఖ్యాకులగుటచో రోహె మీరు చేసిన పనులమీయం కప్పటికప్పుడు స్పష్టముగాఁ జెలియవచ్చును. మాకృష్ణుండేమి, మీశ్రీస్త్రీమి శీగులు భేదమేకాని, మాచేవుడని మీచేవుడని మాకు లేదు. మే మర్యకులము. అందఱకు దేవుఁ డొక్కడే—మత భేదము, వామభేదము నని యామెకుఁ గలతెచ్చుటనట్లు గలగల వాలునుముక్కలు చెప్పినారు. “మంచిది లైలుల వదువుడు, నీమశ్రీస్తు చేవునిసమారుడు, ఇక్కడ మేము స్త్రీలకు బాలురకు, అనుపత్రి పెట్టితిమి, చేవుని కృపచేత గోగములు కుదురునట్లు చేయుచున్నా”మని “మఱిపోవడు” అని సలాముపెట్టి పల్లెను పట్టుకొని లోనికిఁ జరిగినది.—శేలువాఁడఁ బోయిన మమ్మక విలిచి “నే నపుడెపుడు దొరములు వ్రాసెదను. ఆనుపత్రిగోజని సంఘస్థిరమున కొక్కనాయువచ్చును, మీరేమైనఁ జందా పంపుమందుఁ దని కోరినది. మాశీగులు, చిలాసము వ్రాసికొన్నది.

దొరసానికిఁ దెలిసినయెడలఁ జరిపేయును, అక్కడఁ బనిచేయువాండ్లందఱు నిర్ధములు. తిండికొంత పనిచేయుచున్నారు. అంతయును బనిచేయుట తిండి కొంతకేకాని—పీరిది దుస్థితి. రాత్రియుఁ బగలు మందములయొద్దనుండి సమస్తోపవారములుఁ జేయుదురు. ఏగు

గుగానవి నన్ను నన్ను రా యున్నా! యని సూముపెట్టి
సాగనంపుదురు. వారి కొకరికిఁ దెలియకుండ నొకరికిఁ
తెలి యొక గూహయ యిచ్చితిమి. వారికిఁ దృణము
మహా మేరువు. ద్వారపాలకుఁడు భూమి విశ్వేషమ స్యామీ
యన్నాఁడు. కనలో వాని కొక్క గూహయ, పరి
క్రాంతి కొట్టొక్కటి యిచ్చితిమి. ఒక నాఁ డూయ
మామూరు నిల్చి వాడను. రెండవవాఁడు స్త్రీ హిమల
యింట నిగ్గుంధింపఁబడితిమి. మూడవవాఁడు దేవవాడ
వచ్చి చిన్న మృత్యు గంఘా రనాచారమున కై కృష్ణలో
స్నానము చేయించి - ఆహాయంకాలమీ తాడేపల్లె గూడె
ములోనే కైలునికి ముందు మా యుత్తరానికి వెల్లి
వారము. కిల్లవాని కుపయనము గావించితిమి. కెలవు
దినములు కానర్చుచునే నన్ను కృష్ణ నీగవిడిచి, అమ్మ
బాగ్రతి; వాన్నా, ఉత్తరములు వ్రాయుచుండుమని
మమ్ము విడువనేక తిచ్చామను నట్లీ వారు. అత్తగారు
నన్నొక్కపని చేయనియలేదు. ఆ పృథ్వీలోనే నన్నుఁ
బడుకై గుసినములు కాపాడి వారు. భోజనముచేసి మగ్నా
హ్మము చావడిలోఁ బాచవేసికొని మామగా లేనో
గ్రంథము చూచుకొనుచుండువారు. నేను, నన్నుఁ జూప
వచ్చు నిరుగుపొరుగువారు, వారికోపంక్రమ—అత్తగారు
—లోనుమ్ముములోఁ గూర్చుండి లోకాభిరామాను
గాము. కిల్లు తాతగారియొద్దఁ గూర్చుండి తాత!
రై లెప్పుడైనఁ జూచినవా? కైలుమఠి వింటినా యని
యడుగువారు—ఆయన! ఓసీ! కైలునకు నుత్తములను
గట్టెవరా! యెద్దులను గట్టెవరా! కిట్లు త్రాగునుగదా,
గడ్డి యెప్పుడైనఁ దినునా! యని యడుగువారు.

మనుమఁడు—తాత, కైలును గట్టాలెందుకు,
ఎద్దులెందుకు?

తాత—మఠి యెట్లు నడచునురా!

మనుమఁడు—నీర్లుపోసి బొగ్గులుచేసి వర త్రిప్పి
చేసినఁ బురుగుదును.

మనుమరాలు—కాదురా! అన్నయ్యా! లోచన
సింహ పన్నుకెండా చూపకుండా నడచునురా.

తాత—లోచనసింహకాని నేను కెండాచూపిన
నవమఠి—అమ్మ! నీవు చెప్పవే, బండి కెద్దలా
గుడ్డాలా కట్టెదరు.

మనుమరాలు—లేదు తాతయ్యా! గాడ్లు ఊడు
న, కైలు నకుమడు.

తాత—ఏమో నేను నమ్మును, లోచనసింహ
చెనుకనుండి త్రోయునేమో—నేను జూచికొని నమ్మును.

మనుమరాలు—నన్నెత్తుకొని యొక నాఁడు కెం
డా ఆడించివాఁడు—కనవినది.

తాత—లోచనసింహ గవ్వరే! అమ్మయ్యా!

ఈమాటను సమాధానము, నేను, మామగారు విను
మునువచ్చినవారి కోపంతో—లోచనసింహయొక్క
ప్రేక్షకుఁడై ప్రేమ గొక్కను. దిక్కనివిషయము
వానిని వినువరు. ఖిల్ల వ్రాదులో నున్నప్పుడు, రాత్రి
యొక బులును వాఁడు మాయింటిలోనే యుండువాఁడు.
నాకు జబ్బు చేసినపుడు కెలవినములు వానికి కెలవిప్పించి,
విశాఖపట్టణము వానిని బిగించినాడ అనియుఁ తెప్పి
దర్వాత నపునపుడు జరిగినవిషయములు, మాకు నుంపు
రాని ఆగరాపారా, బుగారీబాబులు, అవుమాడలు,
గ్రుడ్డిపిల్ల, కలకత్తావి శేషములు, నేనుగోపాలకేశికము
వలెఁ బడినది చిల్లకమాటల కొక్కసారి రాముగారు,
మానారి నాదరించుట—మొదలైన పూర్వకృత్యాలెము,
బాబు శేషములు, గోపికానిని చిట్టివోయుట చేప్పుచుండు
దానము.

[స శేషము]

మీకు మేలైన సువాసనగల అత్తరులు కావాలేనా?

అటులైన అత్తరులకు రాజని పిలువబడు ఆటోదిల్ బహార్ ను శుభయోగించుడు

కొన్ని బిందువులను మీ చేరునూలుపై చికినతోడ
యింపగు, పువ్వుసంబంధ మగు సువాసన నీరుట్టుపట్టువ్యాపించును.
ఇంతటిగఁగఱుమైన, మనోహర మైన సువాసనను నీవు బా
రులో కొను యితర అత్తరులలో పొందజాలవు.

‘ఆటోదిల్ బహార్’ అను పేరును యిప్పుడు జ్ఞాపకమున
తెచ్చికొనుడు. దానిని ఒకమా రుపయోగించుడు. దాని మన
హర మైన, శాశ్వతమైన సువాసనకు తప్పయ్యింపదు చెందుదు.

1 బెన్ను బుడ్డి	వల రు.	2-0-0
1/2 " "	రు.	1-4-0
1 బ్రాసు	రు.	0-12-0
మాదిరినీసా	రు.	0-2-0
సువాసనగలకాగ్గులు	రు.	0-1-0

వి. పి. చార్జీలు ప్రత్యేకము

కొనునపుడు వయచేసి ‘ఆటోదిల్ బహార్’ అను పేరును
బాగ్ లెగా పరిశీలించి కొనుడు. అన్ని వోట్లను అమ్ముబడున
సోద విజంట్ల :-

ఆంగ్లో యిండియన్ డ్రెస్ అందు కెమికల్ కంపెనీ,
285, జమ్మూనునీరు బజారు, బొంబాయి.

నొప్పులుగాని, తీపులుగాని, ఏవైనను సరియే తొలగింపవచ్చును

మీరు మీ నొప్పులను బాగుపడవలెను. ఆ నొప్పులు తలయందైనను సరే, దేహ
మన యితర వోట్లకి ననుమరిచే, ననుమనోష్ఠి, బాధాపునొప్పులు, పక్షిమము, గొంతు
రాపిడి, కాళ్లనొప్పులు, కీళ్లనొప్పులు, నాడీనొప్పులు, బొటానునొప్పులు, మొదలగు
నొప్పులైనను సరియే, తప్పక త్వరలో

‘అడ్డమేన్స్ సైన్స్ సర్వీస్’

అనునానిచే ముగియవచ్చును. ఇది ప్రపంచంతో ముగి అంజనము కాదు. ఇది చాలా
మేలైన తైలము. ఇది చాలా విలువగల ఓషధులచే తయారుచేయబడినది. దీనిచే
నొప్పులు ముగి లంబబోయి తీర్చి తమ నొప్పు అనొప్పియొక్క బాధనుండి తొలగించును.
వేలవలె దీనిని లాభపడిరి.

వల బుడ్డి 1 కి రు. 1-0-0.

వి. పి. చార్జీలు ప్రత్యేకము.

ఈ అద్దమేన్స్ సర్వీసు బాధనివారించే ఫలమును కనుగొనుటకు యీ క్రింద పేర్కొరిన అంగడినుండి 2 అణ
లకు క్యాంటిలెటర్స్ తెప్పించుకొనవచ్చును.

మొదట:- వి. పి. పార్క్, 259, వై నాబజారు, మద్రాసు.

సోద విజంట్ల:- ఆంగ్లో యిండియన్ డ్రెస్ అందు కెమికల్ కంపెనీ,

285, జమ్మూనునీరు బజారు, బొంబాయి.

ఏల మీరు కామినియాత్రైలమునుమాత్రమే వాడవలెను?

(రిజిస్టరు చేయబడినది)

ఎందుకనగా:

కామినియాత్రైలము వెంట్రుకలకు చాలాభారమివ్వదు.

కామినియాత్రైలము వెంట్రుకలు దోచిపోవుటను ఆపును.

కామినియాత్రైలము వెంట్రుకలు పొడివుగాను, చక్కముగాను కాంతిగాను పెరుగుటకు రోడ్డుదును.

కామినియాత్రైలము గువానలతైలము మాత్రమే కాదు. అయితే వెంట్రుకలు పెరుగుటకు కావలసిన ఓవధులు ఇందులో గలవు.

కామినియాత్రైలము పుట్టిన చల్లదనమును గలిగించి మేడకు విక్రాంతి నిచ్చును.

కరువుకు, ఆలోచింపుడు, అర్థమైన ఎంపును.

కలకత్తాలోనున్న ఫార్మ్యుల్యారిక తెలిపినది:—“అంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ అండ్ కెమికల్ కంపెనీవారిచే సంపాదించిన అత్తరులు, వాసనతైలములు విధిశింపబడి, పరీక్ష చేయబడుటవలన అందులో హానికరమైన పదార్థాలు లేదని రుజువుపరచబడినది. కామినియా వాసనతైలమునందు మజోహరమైన అత్తరు చేర్చబడినది. మెరుకుకు కలువను గలిగించును.”

సి. యు. ఆర్. కాత్వెల్లా, ఎస్. ఏ. పర్జును, పెరా ద్వీపమునుండి వ్రాసినది:—“కామిని గుత్తైలము బక్లింగ్ మండివనియు, స్పృశింపమైనచని విస్ఫంజితముగా కనుగొంటిని. ప్రత్యేకముగా మంతుకు, పుట్టకు స్వల్పలో నుగామును గలిగించును. ప్రస్తుతిము వాడుమన్న నా రోగలకందరికిని దీనిని శివార్చుచేసితిని.”

బుడ్డి 1 కి ధర రూ. 1-0-0	వి. పి. ఖర్చులు రూ. 0-6-0
బుడ్డు 3 కి ధర రూ. 2-10-0	,, ,, ,, 0-12-0

మోక్షానికి:—ప్రతిపట్టణమునందును, గ్రామమునందును యిన్ని గుప్తపరిచిమైన దుకాణములందు కామినియాతైలము విక్రయింపబడుచున్నది. మీరు అటువంటి దుకాణమునందు కొనినచో అదిని తేదను మీకు తెలుపుచూ, అప్పుడు మీకు తేదగా పంపును. కొందరు వర్తకులు ఎక్కువార్థమునకై అశివడి చేరుతగి వర్తకునులును గలవి, తక్కువార్థముని “శ్రేష్ఠ మైనచరి” తెలుపుదురు. గనుక అట్టి తంత్రములను వమ్మి మోసముచేడు. ఎల్లప్పుడును కామినియాతైలమునే పట్టుపట్టి తప్పించి వాడుకు. ఇతరమైనవాటిని తప్పించుచు.

ఆంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ అండ్ కెమికల్ కంపెనీ,

సోలమన్ చక్రవర్తి

నాళము కృష్ణారావు గారు

చారులకర్త సోలమన్ చక్రవర్తి
విక్రమంబున భార్యచక్రమెల్ల
పాలనము నేయుచుండగ వచ్చెవాని
సింహాసీతిక చెంతకు 'షేబ' రాణి.

వాని మహనీయ సురుచిరవర్తనంబు
వాని యనునను శేముషీ వైభవంబు
వాని రమణీయ మధురవాక్యటంబు
కొంచువేడుకతో నరుదెంచె రాణి.

మొకలుపున తేనెనన్ని నిని నిలిచె
పువ్వుగుత్తులఁ జేర్చోయి టూని రాణి;
క్రీకృతి సుకుమార సాగర్యధరిత మొకటి
రమ్యకృత్రిను ననకళారచిత మొకటి.

'ఏది నహజంబా, నుం దేది కృత్రిమంబా
నుచువుడి' యని ధరణీశు నడిగె రాణి;
పువ్వుగుత్తులవంక కీల్పొమ్మవోలె
తేజీమాచుచు నృపుఁ డట్టె మూరకుండె.

నభ్యుత్తెల్లకు నలబూచి సంధ్ర మమున
ముక్కుపై శ్రీలి నిడికొని గుక్కు మిక్కు
లనకయుండిరి; క్రీమృత నడిగె రాణి
అనిపునానంబు పొడగని మాతృ నలరి:

'ఏది నహజంబా ఎయ్యది కృత్రిమంబా'
అరసి వేగమె దేనర యానతిండు

అభలశాస్త్రవిశారదు లైన మీకు
నిజగరానట్టి మర్మములే ధరణి గలవె?
ఏమియును మాఱు నామకక భూమివిభుఁడు
దేనితో వేనియున్నట్లు దెనలు చూచె;
వినఁబడియె నంత గద్దెయ నెనుక నున్న
ద్వారమవతల భ్రమరఘంకారరవము.

చిలునగవు నెమ్మొగమ్మునఁ జెంగలింప
'తలుపు నొక' వని మెల్లగఁ బలికె జేదు;
పెదవి దాఁటన్ లేదొ భూవిభునిపలుకు
ననుగువాటి కవాటమ్ము తెఱచె భటుఁడు.

జమ్ముజమ్ముని చంచరీకమ్ము లెగసి
రథనమున నానభామందిరమ్ము జొచ్చి
జాణ యగు రాణివామహస్తమున నున్న
కుసుమమంజరిచుట్టును ముసరికొనియె.

అదియె నిక్కంపుఘాగుత్తి యనుచుఁ దోచ
సార్వభౌముఁడు మందహాసమ్ము చేసె;
ప్రజల ముసిముసినగవులు గుజగుజలును
ఒక్కపెట్టునఁ గొలు పెల్లఁ బిక్కటిల్లె.

అచ్చెరువు జీచ్చపాటును బిచ్చలింప
నిరము ముందుకుఁ గుంచి యాషీబరాణి
పుడమిదేలికమ్రోలను మోకరిల్లి
నేయునోభుం వినుతించె విభునిప్రజ్ఞ.

పూడిపెద్ది వెంకటసుబ్బయ్య గారు

“మ. అతఃపాతకంబంధానమథ వ్యాపారీణా జనా
 వ్యత మిహ్యేటనిచేరఃజాయ కవియో వికృష్టతాక్షిణహా
 శతపత్రేక్షణ జంబరీకచికురగ బ్రాహ్మణ్య జక్రక్షణ
 వలవాధిక కవలా నౌకానౌకమకు వ్వాసీకీరీతత్నమూక.”

నిజంగా యాక్షులం ప్రవర్తించి పాపమృత్యు
 నందు వెంటాడు. ఆగాలి కీర్తివనాను ముఖం
 గేరి మునుదివారామగానీ మరేమీవావుందా? కాని
 కల్లముందాగాను నీవెవరు పోల అయ్యేమీకాను! పెల్లా
 ను చూడమీలాగు జనానికై మిహ్యేటనిమాత్రం తెలు
 మున్నవని! ఇలాంటి అంశం కప్పవలెకాకం యెలా
 కిందికి! వ్యర్థవ్యారం తెలుస్తావుంటే వ్యాపాలము
 వ్యర్థావృత్తమంటేత్రా నిలబడినా దోష్కప్రభుకే కన
 బట్టాను! ఈమహాత్మి ముఖమాత్రం ఆసాము
 ప్పిస్తాంటం, అక్కడి ఉద్యానవనాలా, వాటిలో
 ఆహారమున్నలా, వాటిమధ్యను తిరిగి అంగీధిసి,
 ఇవర్తి తెలుసుకుంటే వాకు వీలుగాని ఆనందకాండ
 లు భావకంబున్నాయి! వంపుపైగలోని బంగళా
 ముందులో బ క్లంబోమానా వాగ్దేవ కమలాంబి!
 వాగ్దేవ జల్లమంటుంది! అవన్నీ ఆనందకాండ! అప్పు
 డిగానీ నీ నీమహాత్మి పదివిధులై క్లారాను తెప్పకుం
 డా నిర్దాశివుండు. నోపల కొట్టుకున్నా విలాస

కీంకారము పై మరదాటి కాన్యమోముల మెంపాలు
 బాను—కవికా వాసి—జంబరీకచి కీలయింగీ మ
 స్త్రీలను నింపాల్లా! వారినివలెయినా మన
 ప్రాంతవస్త్రీలకు లేవంటాను. అందులోనూ వానివృ
 త్తం కాశీలు క్యామల నట్టిమొద్దు. బిక్కటయినా
 నిలవలేవు లేదుగదా. అది యెంతవీధుల యామనవ్య
 జన్యం యేకోవ్వనహంకం తెలిసికొనుకోదాని కత్తే మ.
 న్ని ఎలాగో బాట్టమెత్తనా నిలసి యాద్యవహం
 ఎక్కర్చిబావాపాపిన్ని మామూల్లుంటుంది. ఈ
 స్త్రీలంతా క్యామలలాగే వుంటే నా కాన్య అవధి
 వింతేనా దెవరు! అమిత వాసతి క్లారా నిర్దాశి
 కెప్పలేమని వాలో కలిసిమెలిసి భావోల్లా
 తింకవలెయినా బిక్కును! బిక్కుయేలేక వాంతు
 అనుభవించాని! వర్తా! ఈమానం నాలుగోకలా
 కల్లమూడుకుంటే తిరవాక అంతా పట్టిదే! ఏమంది!
 అనుభవించడం నేతకాకపోయిన తిరవాక యాద్యపై
 సామ్రాజ్యానికి పట్టంకట్టుకుంటే మాత్రం యెంకాభరి...

ఈసంగతులన్నీ పూసగుచ్చినట్టు శ్యామలతో చెప్పెను. చెప్పేదేమిటి? క్లారా కెవరుచెప్పేదు? ఎకనకలాడే ఆ నడుంమీద కూసుకూన్న భారంతో కొంచెం వంగి పాదాలు నేలకంటే అంటడంగా నడుస్తూ క్లారా ఆనాడునాకేపు కున్నారెంగా సవిలాసంగా అమృతమే రంలాగు నల్మలతెనాగు పారేసిన ఆ శ్రేగంటిమాపు క్లారా కెవరు తీర్చిదిద్దరు? సహజంగా వుండాలి. నేను దిగి ఇండి కూసు ప్రచురణ ఆవుతున్నానని క్లారాతో చెప్పేసరికి ఆమెముఖవికాసం-

"ఉ. ఎక్కడియోగు కారో నిలువ

ఓంటికే బోయెడ నంచు బల్కె- ది

ఎక్కట మీకుటిరనిల

యంబులమక పరిరాకపోయెనే

యక్క- దిరక్క కందరము

దిక్కడినందవడంబోల్పెరం

దిక్కడి గాంగవైకరము

దిక్కడి యాలవలీరిపంజములో."

ఆన్నపద్మానే ప్రాసనబొమ్మలా వుంది! నేనూ ప్రవ గుమలూ నాశ్యామలే నాకు న్నగ్గంఅని, వామీద వడ మో విలాసాలూ నమకులూ ద్రిమ్మరిస్తుండని తిరిగిచెప్పే కాను. బల్కేసరి కేమింది? మట్టిబొమ్మ! వట్టిపెద్దచ్చు! ...ఎంతెడనముంటే యేమిటి? పురుషుడి కంత తెలివితేలు టంటేయేమిటి? ఇల్లాలలో శృంగారవిలాసాలు లేకపో నే యేంప్రయోజనం? నాకు శ్యామలమూలాన్ని యేమీ గుఱుంతెదని మాఅమ్మతో చెప్పేను. మాఅమ్మ దారిని దిద్దుతానంటుంది. ఏదిద్దుతుంది? ఆవుతున్నామని పూచిప నులాదిపువ్వుకోసే నేనందిస్తే శ్యామలండుకోదు సరిగదా, దూరంగా పారిపోతుంది! అప్పుడు నామన పెంతదిపు మ్మ-మంబుంకో మాఅమ్మ కేం తెలుస్తుంది? ఆవిడ అస్త హానం "నల్మకోవాడి నాయనా, నిన్నుపెట్టపి"గ్గంటుంది. ఆయితే మనవికాలంలో నా ముచ్చట్లు తీరుస్తుంది!

"ఉ. ధూచియుళం యోగత్కటక

నూదితమేగదారవిందయై

లేచి కునంబులక దుముము

లేనదు మల్లలనాడ నయ్యెడక

బూచిన యొక్కపోకను

బోదియె లేరి విలోకనప్రభా

విదికలం దదీయవద

విలకాయుధి వల్లిగొల్పుయన."

శ్రియితే యిలావుండాలి! శ్రియితే పాఖ్యాసరంగా లు వల్లిదిరికాలి! శ్రియితే శృంగారదేవత నాట్యం చెన్నాది! నాకిలాటివిశ్వరూపం ఎలాపడుతుంది?... శ్యామలమూలాన్ని నాకు రోజరోజూ తేలికంమీద అనవ్వం నుస్తాంది. కొంపదీని పన్నానీనైపోతా నేమో!.....ఏంపన్నాననం? వట్టయందాసన్నాననం! పన్నానీకానడం అంటే తేవచ్చున కానడం అన్నమాట! అంతేకాక ఒకనల్మక్కోనం ఇంకొకవల్మక్కో పాఖ్యాపరి త్యాగం చేసుకోనడమంటేవట్టపని అజేగాని మరొకటి లేదు. ప్రాపంచికవిషయంలో శ్యామల లాకొన్ననూ నే నొకకొననూ వున్నాను. కూయిద్దరికి యిక కలయి కేలా కుదురుతుంది? ఎన్నివిధాల ఆలోచించినా నేను మళ్ళి పడగాని తేమీ శ్రోవ కనపడకుండా వుంది! ప్రకృతిని స్వగుఱాలికి ఉపయోగించుకోగలిగినవాడే పండితుడు; నాడే ధూని. అంతేగాని హిమవంతుండుకంటాగు హిలబద్ధ జన్మ మెందుకు?...చిన్నరాత్రి నే నీమాటలన్నీ చెప్పి శ్యామల్ని వెక్కా వెన్నెల్లో వుద్దానవనవివరంకోర్దాం నచ్చున్నాను. దానికి జబాబుగా శ్యామల వట్టవట్టగా వెగులవెగులాగా నవ్వింది! ఆనవుతో నేను నిలుపు నీపొయెను! నేను చదవని ప్రాసని నవ్వుకంటే శ్యా మలనవ్వు తీర్గంగా కనిపించింది. పాపం! రాగాజైన నుకోళ్ళను దానవు నహింకలేకపోలే తప్పా! నేను న్ను శ్యామలనవ్వుకి ఉప్పుపై పోయేను. పెంటనే యేకో తెలుతెంపు చేసుకుందామనుషి మట్ల ముముసరి దానిని గుంబాది పూరుతున్నాను...ఈనావనంకొస్తా పిల్ల ముఱాలుమాడడంలో గతించితే యిక ముఱుఅనుధి వినడానికి పొచ్చుకి కయంటుంది?...ఏమియితే ఆశ కాసి! నే నొకనొకనానిని పెట్టానెనస్తాను. కానుకపెంత డెబ్బుంది; విన్నవుంది; నేను తలచుకుంటే యేంచెయ్యి లేను! నొంసానికోసం నీను మట్లా వల్లనక్కరలేదు! వికాఖపట్నంచీచిని నాకు తెగవొడ్లుమావుంటారు.మంచి విలాసవతిని ఎందుకో పెట్టాడేస్తాను. అన్యాయంగా యేం

నును సాక్షాదరిత్యాగం దేవుకోవాటి వికాసపట్టులో
 నీటిని ఒక మేడి కొంటాను. దానిచుట్టూ ఉద్యానవనం
 వుండనేవుంటుంది. కాబట్టి చాకర్ల నీ పెడతాను.
 రెండో వాళ్ళ వూసు చేతులూ చేమా నాదొరసానీ యిర
 జైనానుగంటలూ సాక్షాదరిత్యాగం దేవుకోవాటి వికాసపట్టు
 పనుచుకంటూ ఉన్నట్లు లాగుతాం. వివాహావ్యాసం
 లో వింతవింతపూలు పూస్తాం. కృంగారదేవతగీ ముద్ది
 తం చేర్చుతాం. ఆనందాని కొక వింతిఆనందంపెస్తాం.
 "ఆనందోబ్రహ్మ" అని వసుధాని భావం వస్తాంది.
 కాని నీ నిలావుంటే నీ పేర్లకొరసాని పెట్టడుతుంది
 కొందువునీ గదా... క్రింద పుస్తకముపాఠాను. ఒక
 ఆనందాని నాన. వర్షిలో కల్ల పూవంపుచుంటాను.
 మిమనోదార్థి... పెట్టిన వన్ను పెట్టుకుని మళ్ళీ క్రింద
 పుస్తకముగా చూడేస్తారు. కొరకొరసాని నేమో నాకేమి
 పుట్టిందిగాని కావచ్చుతుంటుంది పూరుచున్నాను. ఇప్పు
 దానికొరసాని తీరింది. కాకాండాన్నీ వర్షిలో ప్రవేశ
 పున్నాను. ఇకనాన వన్ను వరంకేస్తానో చూస్తాను!

2

ఈయంగ్లీ మతవాళ్ళి కృంగారాలు పెట్టని
 సామ్యులు. వాళ్ళ అవయవవాళ్ళవంటా నావలంకంగా
 కనబడుతుంది. నిన్ను సామంతులం ర్చితుండి వసుధాను
 నాపైను నన్ను చుట్టు పెట్టుకుంటాన్నప్పుడు నీ కర్మ
 లో నాయుచుపోవోను. జన్మంయే త్రింతుకు సార్వకం
 అయి చుకున్నాను. ఇంగ్లీ మతవాళ్ళ అయిన్ని వాళ్ళ తల్ల
 లున్నాయికాబట్టి వాళ్ళి రాజ్యాధిపత్యం వచ్చింది.
 వారాణ్ణి సామం అక్రమించడానికి. పైనుకంటే వాడు
 అది తీరి తీరువులు లో కాని అనుభవించుమే తో
 తును. వాళ్ళి సేవల వాళ్ళి కర్మ మేకాని విశాకతో
 సంబంధం కలుగచేసుకోమంటారు. నుఖం అనుభవించాలి
 గాని యెక్కడైతే యేమిటి? వల్లయుం నారాష్ట్ర! ఇటు
 నానా వల్లయుచుపోవోంది. అదేమిట్టి కలహోంది నునా
 కలహా చెప్పే లాప్రకాశిస్తూన్న ఆ పైనుకొనానాం
 న్నం అనుభవించుకంటే మి నానాకన్నులకంటే కానా
 రిగీ అని దండంగా వీరిచేసిన దవ్వయుక్కలుకామా?...
 చూడచేయింది పై పెక్కవకేవల్లం ది చెప్పా" అని
 మతంపెరుగి కృంగారంపై ప్రకాశమున నీగుంటా నాక

కొరగానానీ జగన్నాధరావు (మర్రిపల్లాడు). పైను
 తూర్గిగోను వుండివుండి యెక్కడికో యానిపోతూ
 వుంటుంది. జగన్నాధరావు కది వచ్చుచేడు. భార్య
 భర్తలం నీ ఒకతేలానీ రెండుజంటలూగు ఒకరినీ
 ఒకరు కలుసుకుపోవాని. దానినిచు వుండవం నీలూ
 దా దీవిరాలనికానం దానిమీదా ప్రతిఫలించాలి. నీది
 పుట్టుందిగో దేది పుట్టిందో తని మనుచా వుండా
 కి. ఎవరిఅయినామనుచు వాళ్ళు ప్రవేశించి అనుభవించే
 బట్టయిదే యికప్రాంతాల్లోకి యేలా మనుకుంటుంది
 కాకాండానికానివా! "అప్పలసామి" అని జగన్నా
 ధరావు బట్టరుకు నీలిచేడు. కాదుగోగానే "కొంసాని
 యేదీ" అని అడిగేడు. ఎవరినో చూడవోయిందని అప్పల
 సామి బతులుచెప్పేడు. జగన్నాధరావు తెల్లబోయేడు.
 'నానో మాటవస్తానా చెప్పకుండా మళ్ళీ యిది
 యెక్కడవోయిందా చెప్పా! కాకాండానికానివా!'
 "నానో చెప్పనిది దొరసాని నీకేమీనా చెప్పిందా?"
 అని జగన్నాధరావు అప్పలసామి నడిగేడు. ఎవరో
 మర్రికా దొరను చూడడానికి దొరసాని వాడేరు
 జల్లించునీ, నిన్నుగంటలం తిరిగివచ్చి తిరుగుచునీ,
 "మిమ్మల్ని చూడండి ఈ పెట్టుకోవుంటే కాకాండా
 నీయకుని చెప్పింది" అని బట్టరు చెప్పేడు. అమాట
 ది జగన్నాధరావు తిరిగి ఆలోచనలో పడ్డాడు. "ఎవ
 రో చూడవోమే నాకు కాకాండా నోటికొరసానిందా
 నాపైను ప్రవేశించుకున్నాం నీనిన్ని ప్రవేశించే కప్పు
 వోటి కంటిల్లా నీకప్పుకుంటాన్నులు నాచెక్కినీమీద
 విడుదలచుకున్నాను. అనేకవిధాల యిప్పు దేవుడు
 నాకుపల్లెలాలను నోడుగనూన్న నాకునోరసాలంబాని
 పైను కోరికొకంటినినం వివరించుపోతే యిక నా
 దవ్యానికి వనంతోయిందా యెక్కడికి? అట్టి అలస్యం
 చేయకుంటాను. అప్పుడుయితే అయిందాని పైను
 రాండ కాకాండాంనానా...ప్రియరానికొనం
 నేదిఉండినంతోనూ ఒకరమానా అయినామను వుంది.
 ఇప్పుడు పైను పైను వదిలి పోచుకుంది. కాని
 నాకెందు కీయనవరవియోగం! అనంతం వుంటే నీనలు
 దులగో, క్రిరామములగో పైనుకొనం చెకుగులాడ
 డంలో లాలిత్యం, దుఃఖంలో కలిసిపోయేసుఖం వుం
 టుండేమో! ఇన్ని లాలిత్యాలు వుండి యేంచెప్పా

నాయుంగ్ల మేభార్యార్థము ప్రత్యేకము చేయవలయు
 గది ఇది యింగ్ల ముఖ్యార్థము చేసింది. లేచి సేమిటి
 చిట్ట ప్రసూనంకాదుగదా! ముఖానికనుకుని నియమాటి
 మార్గములం కొన్ని విధములొనరించే. ఈమర్గావల
 మ్మిదు ప్రపంచములో గొంతెంతో శక్తి కలుగుతుంది. అది
 దేవేమో జాతకం గానాలోనియెందులకా
 వుండగావరాండాలో బుక్కుటిక్కుమని అడు
 గులుకప్పుచువెళుచేది. ప్రేమవస్త్రాంతుల జాత
 కంరెగారి ముఖంవలెయింది. దిగ్భవలేని యెదు
 రునుండా వల్లేదు. నవ్వుకూ ప్రేమచేయందు
 కొని చుడ్డుపెట్టుకోపొయేదు. “అబ్బ నేను
 చాలాఅరిగిపోయేను. ఇప్పుడు నన్నేమి మా
 ట్టాడిం?” కని చేయి విడుపుకుంటూ తనగది
 లోనికి ప్రేమ పోయింది. జగన్నాథరావు
 గొంతెం చిన్నపోయేదు. మల్ల మనమును
 సమాధానంపెనుకున్నాడు. “హాహా! ఇం
 నువ్వులాగునా ప్రేమ బహుమిన్ని తమెం”దను
 కుంటూ కాఫీబల్లదగ్గరకుపోయి గొంతెం కాఫీ
 తాగి తిరిగి ఖర్చిలోమాలబడ్డాడు. తిరిగి ఆలో

చిరామ మనము మనములా చేయ. ప్రేమజావద్ది శ్రేగం
 టిలి జాతకంనగారిముఖమొం నూచి మనపట్టు కుర్చీ
 లో కూర్చుని కాఫీకప్పు మాతివగ్గం పెట్టుకుంటూ
 ఎంకుకోకాన చిన్ననవ్వు నవ్వింది. చిన్న పోయియున్న
 జగన్నాథ రావు మనమున అది చాలాచాలాగా తాకింది.

చనూపడ్డాడు. ‘మర్రిననే పేరుగలనామ ప్రేమ
 బుధువులలో లేదు. ఇంకేవేళటికే వాడిబంగళాకు
 యామ యెంచుకొట్టాడే! అడిగి తెలుసుకుందామంటే
 తప్పక వినింటి తెచ్చుకొని చివుకుండా! అయి
 నే ముందే చెప్పను. నే నామెగదిలోకి వెళ్లడానికి
 నీకు లేదు. గచ్చులి కూచుంటే కోప్పనుకుండికాబోయి.
 నానా తనమూడా వియోగం తెలియదా? అంటూ!
 ఆలోచించుకుంటూ జగన్నాథరావు ముండ్లమీద పోర్చు
 న్నట్టు కూర్చున్నాడు. ఆమె యొక్కకు పైకెక్కుందా
 అని అగతపట్టు కిచ్చి కాలంగామ్మి చూస్తున్నాడు.
 బట్టు మాడ్చుకుని, తల తిరిగి నవ్వుకొని, అగ్గలకు ను
 న్నింగువ్వుకొని, క్రొత్తకాపుతో నొకక్కావి ప్రేమ బుక్కు
 టిక్కునకుంటూ బుద్ధదగ్గరకు వచ్చింది. ఇంతిక్కు
 గాంధీకామిలో కొట్టాడుమోన్న జగన్నాథరావు కన్నుల
 కామ పెట్టులగామ్మిగాన కనబడు నేమో, ఆయుగలవిన
 విద్రవకాంతప్రసూనాలవిన వానికొప్పు కమ్మెం గెం
 విలాసంగా తిరుగులానుకో, ఆమాడ్చి తీవలలో నెన్ని
 ప్రపంచుగేతా బాలక చిహ్నముకో కాని, వాపం, జగన్నా

ధవ్వు కన్నంమిటి చచ్చి అని అలోచించేదు. జాత
 కంను కాఫీతాగగానికి గచ్చులి ప్రేమ కలచలేదు. తరి
 గదా, కాఫీపుచ్చుకున్నావా! అని అతనిని అడగనేనా
 అడిగిండా తాను కాఫీ తాగెట్టాంది నిగుడుక్కిరి
 నవ్వుకుంటుండూచాను. జగన్నాథరావుకి నామె
 పోతుకనం మరింతావయిపోయింది ఏకోట్లంగా ప్రేమ
 ప్రవర్తనను సమాధానం వచ్చినేకాని నాకమి తోన దను
 కున్నాడు. ముఖంకోసం యింతోఅవతారం యెత్తిన
 నా కియాంకో నెందుకన్నాడు. ఇంతే నేను లోలోక
 మక్కుకూవుంటే నురింకే నరకం అన్నాడు. ఎలాగో
 నాని నానుకప్రశ్నిలా అడిగి నాకాభ్యాసిత యింత
 అంతరాయం లేకుండా చేసుకుంటానని, “ప్రే! యా
 యునయం నీవు చాలా ముఖంగా గడిచిననుకుంటూ”నన్నా
 డు. ఆమాటలలో గద్దెకలాటివ్వని వుంది. ప్రేమ
 పోయింది. “దేవు, నన్నీలాఅడిగినందుకు నీకేనేకనం
 చాలింది ప్రేమ. ఆజవాబులో పోకమ్మి వైవశక్తి బయ
 ట్టి నాకాభ్యాసమున్నీ తాకింది. చంటనే అది బంధరా
 విని కొట్టిన నిల్లపెంకుటా పెట్టాచెదకయిపోయింది. గొం

నువుగావుట్టి హిందువుగా పెరిగి హిందవమర్యాదల కల
నాటుపడే నాకీ కానబాగా ఎలా కనిపిస్తుంది? బగన్నాగ
రావు ఎవరదావదీకేను. పై సది కనిపెట్టింది. ముగం
చిట్టించుకుంది. కొంత సేపటి జగన్నాగరావు సామాంశం
చూపుకు, “ప్రే! నీకోసం యీ పువ్వు అల్లా చాచానాచాచా
చేసు సుమా! క్రికి వల్లేవో చెప్ప నేనాచేప్పేవు కావు!
ఏది రావార్దా నాద! నీరు బదులువా? నన్ను నీతో
కూడా తీసికొని పోవు కావో! నేను మరలా అరిచిపరి
యం చేసుకుంటానే! అనికా, ప్రే! నేనాత్రంగా నా మ్మా
న్న సమయంలో నువ్వు కనిబడకపోతే నాకు వుంటాం
నో చెప్పు! నీవు నన్ను కాస్త కనిపెడుతూవుంటా
గాని యీ వేస్తే మూలంకి యీ...గ?” అనేసింది ప్రేకు
కన్ననబట్టి నవ్వునంది. “బాకాచోరా, నీరూని
లకా నీ ప్రక్కకి నాకేమీ అర్థం పోనవలెదు. నీవన్నా
మనుష్యులాలిలో వాళ్లే. వాళ్లే కొన్ని పొంతును బం
లారు. చరప్త నాలుగుంటలూ మగవతో కనిపెట్టే
వుండడానికి నేను హిందూగావును కాననీవు త్రం నీవు
జ్ఞాపకంవుంచుకోవా? ఇప్పుటి నీయీ ద్రవ్య నాకేమీ
వచ్చలేదు. నీ మాపులూ మాంలూహూడా అనుమానాన్ని
నూచిస్తున్నాయి. దానివల్ల నాకు చాలాపరాధం
అయింది. నీ నిలా నన్ను క్రిందు చేయ దానికి
నీ కథికారంతు. నీతిప్పు నీవు తెలుసుకుని దానిని పిచ్చు
కాని వామన్నన పొందులేనేకాని నేను నీతో సమా
ంగా యీయింట్లో ముసలవును” అని క్రిందిగా చెప్పి
కందగడ్డగా యొప్పుపడిన ముంత్లో తనగదిలోకి పోయింది.
జగన్నాగరావు నిలుచునిరియిపోతూడు. పెవని ఎడకింది.
ముఖంమీద ముచ్చేమటలూ గ్రమ్మేయి. కన్నులుచెమర్చి
గిట్టేదేమా! ఉరి అని జగన్నాగరావు ముగ్ధులించి చేతి
వంకండాలోకి వచ్చేను. చేతిరుణాలుతో ముఖంకుదురు
కున్నాడు. ఇలాబిక్కించుకున్నాడు, ‘అబ్బ! మేడిపం
చేయిపోయింది ప్రేకు! యెంత పెక్కుచూపించింది!
నీనిధిరూ అని నాకు పెంచరాడే తెలిపి తెప్పించింది.
ఇప్పుడిప్పుడూ ముగ్ధకొమ్మకూర్చాన్న శాస్త్రవంశులక ఇట్టే
తెంపేసింది. ముగ్ధతంజీని కృంగారం యేం చేయ్యునా?
అడుదానికి కీరంకంటే మనస్సు చానకునకంటే మాట
లూ ముగ్ధతంగా వుండాలిగాని అటుందియిట్టి నే

యెలాగు? ఇంకీ ము అనునకు యీ వాక్యంబుందా?
క్లారా యెప్పుడూ నాకిలా కనిబడలేదు. అయితే పెళ్ల
యీదాకా వున్నకానికొం పెళ్లయివరివారే పోతుంది
గావోలు. చరిద్రుకు నావలో కలగమమ్మనా మను
కునేసరికి నవగళ్లు కనిగించు. ఇక నా కీజగ్గానికి
ముఖంలేదు గావోలు! నామా ప్రేకుకి మరిబడవడదు.
నేను దానిమచ్చు కనిగంటాబు! నేనేనే తక్కుమిటో?
ఇలాఅయితే నే నేలా గమెత్తుకోవం? కృంగారంకోసం
వాణే ముగ్ధం వంకంబూంకెమిటి! అయినా అడుదా
కింతస్వీచ్చి చిగవంటారు. అదిది మగవతో కట్టాన్న
నీతికట్టు కమ్మిపట్టుకుని నీ తేయూనా? ఈభాగం
లో మహమ్మదీయస్త్రీలు నయదుంటారు. చక్కా
నాల్లు అంబావ్యంపట్టి కేవుంటారు. అంబాకీ బాం
లేదు. పోతునిగ వాళ్లకంటుచున్నగనా, కట్టుపట్టు
నాకీ జగ్గరకోవా? కృంగారంకంటాను. జననాలోని
కపువ్యనవంబో ప్రయోగికోవా? పువ్యయిపోతుం
ది. వాళ్ల కీంబంకాలూ వుండవు...చెడ నీవెడ్డాను, మహా
మృపియలోకంబూడా కొంత చూస్తాను. ఈమంబో
చెప్పనంనా లేనిపోతాను. ఇంకా అని తలబ్రట్టుకొట్టు
కో, నాకేమిటి? మక్కుమట్టుమచ్చుకుండకే నేమిటి?

3

బాదోరగారయిన జగన్నాగరావుగారు ఇస్లా
మిమానావేబాలో నాలుగుగంటల వచ్చిచెప్పి జన్నా
పావెబయేది. వేరేవిషయంనా కనూ చేస్తున్నాడు.
నాటినుండి నీను వడ్డి యిచ్చనక్కరలేదు బాకీవార్ల కేర
కింత్తుకీవుత్తరాలు వ్రాసేను. ప్రే వుండరాలు తీసే
బాదు. జఫాయీజమా, మీగాళ్ల వనికా అలాగ్, అతోడి
తలమీద వడ్డికాయచిట్టాకో, భుజంమీద గంబి
రంగపువ్వల యొడవలూ,కానికావూ జగన్నా
రావు బచ్చితురకలాగే వున్నాడు. సాయుకు తగిన
బూబుకోసం చూస్తున్నాడు జన్నా. అమీరూగర్
పెట్టేడు మ్మ వుందని చిన్నాడు. తనకామనీయవలెందని
బడేమిమాడే నీఫార్ము చేయించుకున్నాడు. పెట్టాడేను.
జన్నాకి బూబులు చూడాలి అని పెట్టికామ్యనాలోనీ
దూతనా బానియింది గాని వాళ్ల బాబూబాను కంటపెడ
తానీ! తరవాత యెల్లా నేనం బూబూసాయుబూ

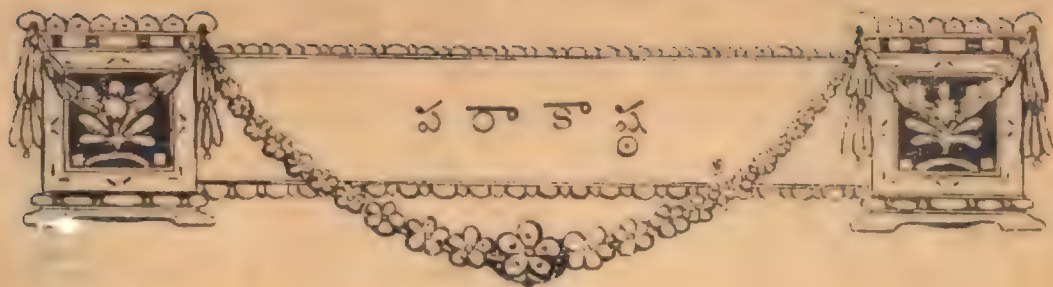

ప్రథమ వి. కావ్యమాస... ఇది అంతా మన అందరినీ ఒకటిగా చేసే ఒకటి... ఇది అంతా
మన అందరినీ ఒకటిగా చేసే ఒకటి... ఇది అంతా మన అందరినీ ఒకటిగా చేసే ఒకటి...
ఇది అంతా మన అందరినీ ఒకటిగా చేసే ఒకటి... ఇది అంతా మన అందరినీ ఒకటిగా చేసే ఒకటి...
ఇది అంతా మన అందరినీ ఒకటిగా చేసే ఒకటి... ఇది అంతా మన అందరినీ ఒకటిగా చేసే ఒకటి...

శ్రీ శివశంకరాక్షత్రి గారు

అయ్యో మహానాథుని పాదాదుల విజయము:

కాని ఆయమపల్కులు కర్ణగోచరము
లైనంత నాకు నిర్భరమనోభక్తి
మధురసంగీత నాదముమాడ్కి దోచు!

ఆమె మహానాథుని పాదాదుల విజయము:

కాని ఆయమరూపంబు కాననద్య
నంతనే నాకు నర్వలోకైకనయన
హరి పాదర్యదేవతయట్లు తోచు!

ఆమె మహానాథుని పాదాదుల విజయము:

కాని ఆయమమెత్తనిమేను పోకి
నంతనే నాకు పారవశ్యము కలిగి
అద్వితీయ బ్రహ్మనాదము తోచు!

స్థితిహృదయమున నా శివేశ్వర
శివశంకరాక్షత్రి ప్రసరించువరకు
శ్రమరహితముతో నామె ప్రవణపాద
బాటపాడుచు వేడుదు ప్రత్యహంబు.

స్థితిహృదయమున నా శివేశ్వర
శివశంకరాక్షత్రి ప్రసరించువరకు
సుమనరాగమునై యామె సుధరాగి
వంజము లంటి నేమిట ప్రత్యహంబు.

అన్యభావము లన్నిటి నవల ద్రోసి
చిత్తనద్యమునం బ్రతిష్ఠించి దేవి,

నిన్ను ధ్యానించుచున్నది నీ నామెను:
నీకుమాత్రము నామీద నెనగు లేదు!

ప్రవిమల ప్రేమరససుధాపానమత్తి
వివశహృదయమున నై నై నీ నీ దేవి,
స్తవము చేయుచున్నది నీ నామెను:
నీకుమాత్రము నామీద నెనగు లేదు!

దైవవశమున నీనన్నిధాన లాభ
మొదవగా దేవి, గర్వము నుజ్జగించి
పాదములమీద వ్రాలితి భక్తితోడ:
నీకుమాత్రము నామీద నెనగు లేదు!

అర్చిహృదయముతో ప్రియురాలు మున్న
నా కొనంగిన ప్రణయచిహ్నముల నల్ల
మరిణకాలమునందు నమ్మగముతోడ
ఎడగపై శేర్చి ప్రాణముల్ విడుతుగాక!

నిజంబాదర్య సమదాయ నియమై
ప్రణయిని దవ్యమున చిత్తముమీద
మరిణకాలమునందు నమ్మగముతోడ
నీకుణము నిల్చి ప్రాణముల్ విడుతుగాక!

అఖలమధురాతిమధుర నామాతిశయ
యైన ప్రియురాలి నామగేయము నీను
మరిణకాలమునందు నమ్మగముతోడ
తనవిడక నల్చి ప్రాణముల్ విడుతుగాక!

దీపావళి

(ఒకకథ)

య. వి. రామమూర్తి గారు, వి.వి.

నాడు దీపావళి. సంధ్యకాలము. లక్ష్మీదేవిగారు
 పెంబుపాగులతో నిండిన పాడుగృహములు సము
 తము శక్తికాలలని ప్రకాశింపఁజేయుచుండెను. నాట
 మార్గమునకు నొలుగును, నాటికలను తిలకింపఁజేయు
 లంగు నెప్పుడు ప్రసన్నులనాంచి మందలో పరివార్తాపానబట్టి
 చనుచుండిరి. దీపములకంటెను వారి ముఖారవిండును
 దెక్కువ ప్రకాశింపఁజేయుచుండెను. ప్రతిగృహమును
 తీపనాటికలతో సుశోభింపఁజేయుచుండెను. ఒక్క
 చోట దేవునిగృహమునాట్రో చాటికాకాయున్న గంధర
 ముగ నిలువబడియుండెను. అగృహము తపశ్శూన్యపు
 నొప్పుతోనును మండిపోదేను. ఆకులికాలగృహమునో
 భాగమున పూర్వము ద్వారపాలమును నిర్వహింపఁజూ
 యితరులు అంతిమ పోతుండి వారిందుకును నిలువబడిన చోట
 ప్రస్తుతకాలమున భేదమునాటు నిలుచుగా మెలచియుం
 డెను. ఒకానొకప్పుడు ప్రేయంతిగలమండి వలచుచుం
 డిన నవరూపిణులకుల మధుగ గానరునియొకఁడు నూరుగ నే
 దెచ్చివచ్చి యొకప్పుడు మహాభాగ్యమును వినివచ్చు
 మన్నవి. గృహములములు భర్తృహితయును కాంతా
 వ్యాధయములతో విడిచి నులుగుచుండెను. కాల మట్టిచూపు
 లుచుండెను. తీసుచుండిన గణాకాంక్షనుసాగించుగ ప్రవృ
 త్తిలలోని పర్యాములు క్రమముగా తీర్చింది, ఒకనొక
 టిగా లుప్తములు ప్రపంచధర్మమైయున్నది.

అమావాస్యరాత్రి. ఇతరగృహములలోని సము
 జ్వలకాంతులకు నోటి నెత్తిచ్చి కేరగిడిన యొక కారము
 సత్వ దేవతంకిగారిని ఆవికాలగృహంతరగామున గాన
 కొనిరచుండి నట్లంది. ఆపమయమున సత్వ దేవతంకి
 గారు తనకడలో నన్ను నిడివు చలుగుగుండు మార్పుండి

అమావాస్యరాత్రి ముందెను. వాటిలోకలము
 మందియు నాటిది ముగించును పూర్వది భోగ
 కిచ్చింది మందము వట్టియుండెను. అదియే ఆవికాల
 గృహము. పాపము, పుణ్యము, దారిద్ర్యమును,
 కులము సమభేదములకు సంస్కృతై యుండెను. కాని,
 మహానినిపుడు నానో దెబ్బగొన్నాము? తనప్రాయ
 నిగ్రాహమును, ప్రాణాధికయు నని ప్రాణశక్తి పూర్వది
 శక్తిగలచుటయును కాంత దెబ్బగొన్నాము? అందు ప్రది
 దివమును పూర్వది పగుండు మందులులైపుల మారు
 మండి, మారుమకుష్మితిముఖములమును గానచూ
 యోయోపలనే గుభించుచుండును. ఎప్పుడెను పూర్వది
 తనతనమునై నాతే వనో, విష్ణుచూహితావ్యాముల
 వినిపించి, నానాని ఎంతో ప్రయత్నమునై తినుచు
 మును ప్రవృత్తును గానింది, “భయములేదు, సార్వత్రి!
 క్రొకకాలమున నీవు స్వపతి నింగలవనో. నామెను
 దైర్యము గొలుపుచుండును.

సత్వ దేవతంకిగారు కేరప్రభాగములుగల కుటుం
 బులోనివాడు. ఆవికాలార్థము ప్రతిపిత్తినసంపన్ను
 లు. జహించారులతో వ్యావ్యాపానములేయును అమిత
 ముగ భోగపూర్వము గానిందియుండిరి. వారివలనాగి
 లెప్పుడును సత్వదూర్వాములతో వనో జగముండుండెను.

1857 వర్షమున భావితదేశమందలి యువద్రువ
 ముల సందడిని వారివద్ద అప్పునివహారంబునకు
 అప్పుల నెగవేయుటనే వారి కమితముగ భవనవృత్తు
 సంభవించెను. అంతసమూహము మానవుల విక్ర్యాసగోర
 ములు ప్రస్తుతకాలమందుండి అతిచాకగా నమ్మును
 పోవుచుండెడివి కావు. పుత్రి మెట్టికాంతి మైచును,
 రిజిస్ట్రేషను విహర్తృమెలుల లేవచ్చును 1857 సంవత్సరము

“వ్యాధుల పరుంకిన మందముల
ప్రత్యేక హరుమిండి యాయమ
కుష్మితియభివలమును గాంచుచు
లోలోపలనే దుఃఖించుచుండును.”

మామములకు పత్రము లావరణలోని వచ్చి
నది. అందును తెల్ల కాగితములు, ఎర్రకాగి
తముల భేదముకటి వచ్చినవి. అప్పుపత్రము
లన్నియును పసికిరాకపోయెను. పసికిరాక

బోరినట్టి యుష్మకీ కొని లకరు పిగిలే.
యుండి రివిమామయే లేదు. మామనమ్మక
మపై లకరులకలదు గుహాయల న్నవి
హామ జగురుమిండికి ముదిరిన లవి. 1857 నెక్సా
యన భారతదేశమునకు గుడ్డుబిండిన “సెమాయిల తిగుగు
బాంబు” అను మహాప్రళయమును గొల్పెనని
పేరుగా లికినయ్యెను. భూభావాలు కల్లకొట్టబడెను.
అన్నిటితోపాటు సర్వజీవుల ప్రాణుల సంపదలొందు
నయ్యెననినను. పెట్టుకు కొన్ని దినములకు దేశమున భాంబు
లగాలుపలకినను కాలము మారిపోయినది. శాశ్వతము
లు మారునపుడు శాశ్వతమున భావనమును మారుకు సహ
జమేకదా! మామపులసాను నమ్మకము చిడినది. లిగిన

బావులు యావచ్చెనా, కల్లకొట్టిన తెడయెను. “అప్పుపత్ర
మెమి, పసికి రాకపోయెనేమి! బుంబుడిగొనిన పిగు
లకు తెల్లంగనక తిగువా; ఎగువు దెగువు కాగితములలో
వేరువచ్చినది” అని భాగ్యదేవికి బుంబుడిగొట్టె
నను తిడునెడను. “అప్పు తిర్చుకొన్న అంతే మాలము,
ప్రతిమొగిచ్చెనా” అని బుంబులందురును. అంతేకేతె
మొనెండెనై ది గొనుమిండిగి. అయితే లకరు దానిపత్ర
ములు వామక గీమకొనులు కనను పసికిరాని నయ్యెను.
అప్పు పోయినను, కల్లకొట్టెను. కంబమునకు మిగిలినట్లు
ననుబోయినను సర్వజీవులపంకిత విధి ననపూర్వుల సంప
దయ్యెననుమలకు సంపదములమూలములైన మిగిలినను.
అతనిభాగ్యక్షీణముతోపాటు అప్పుత్రములందరే యును.

తాన లక్ష్మీప్రకాశనకములై యుండెను. నగరమల దొకటాకటిగోలు ప్రమగుమంజిన దీపములను జూచి పరి వాసించుచున్న నేమో యనునట్లు సాగలు మనుకు మునుకు లాడుచుండెను. అట్టి సమయమున భాగ్యతలవైపు చిచ్చిగురు క్రిమివానివలె పూరుమంజినమంజిన పర్వదేవతం జీనము విశ్చిత్రమనమ్మునై తదీ వైద్య క్షిణునకు శం కకళాస్త్రి యింటికి పయనమయ్యెను.

3

శంకరకాస్త్రి తనగదియందు కూర్చుండి నూరె నయిగ తనకే సంపుటిచేయబడిన "అమృతబిందు" బొమ్మ గుఱునుగూర్చిన విజ్ఞాపనపత్రమును చిఖించుచుండెను. ఆపత్రములోని భావలక్షణ భావము, ఆశక్తి శక్తియు గాంధీనాథ శంకరకాస్త్రికి, సుప్రసిద్ధిమృత్యుశీమలు ననుమాన యుగంబిందిన, ముక్తావనివ్యానిధి మని మాత్రము నెవ్వకెవ్వరు. ఆరి వైపున, సింపగుమిమన్న కనకత్రయలోనియంశముల నిలకొండుపరిచియున్నాడు.

తమిందు అమృతబిందు అమృతబిందు

అన్నిశోగములను అమాల్బమును నామగము. శాశీకళ్యాణముల శంకరునికలము; అస్వస్థతాంకకార మునకు ప్రచంపభానునకుము. ఈయాషగరాజము, మున్ను రమానుజుని లక్ష్మీ కేసునకు సరిపనిగ నొన ర్చిన సంవిహగ్యతాసమము సరిగాన యున్నట్లు యుకా నొక కన్యాయం కళాకావ్యముల సమగ్రావంశప్రభావ మునకు నొప్పగుని స్వపరిచింగ నిలండెను. పిమ్మట ఆమహానుభావునిలే మానవ సామ్యముల వ్యాసము ప్రసా దించుటినది. ఇది అన్నిచైరాగిదిటికలవలెనే యని యాహింపరాదు.

అమాల్బమును మాయమృగింది సుఖశోగము లగు సుఖకరమును నామగము. బహు సంఖ్యాపలగు అప్యశోగనలకు వశిష్టుడైన సుప్రప్రాశుడు సయి రము దీనిని నేచియమండెడివాడని వారదాంజనేయ పాపమగ-త్వావమున నెట్టియగ నున్నది.

మాఅమృతబిందు కళశోగములనుకావరాసీయదు. క్షేమ్యశోగములపై దెప్పరానిప్రభావము. వారివాద్య

ములకు వారి. పైవ్యశోగముల కేగుమాపును. కేయల! గుగ్గిలలట్టి తిని గూపుమాప కేయలల కే క్షేత్రలకు. నేనామ శోగసీతిమై యున్నపుడే మాయమృతసీందును నేచింప నలయునని యాహింపరాదు. ఈయాషగరాజము ముందు రాజోపు శోగములను వారింపగల మహావకారి. ప్రతియింటి వాచాలగోపాల మందరికేమనలేవక నేచింప నగినది. పక్ష్యము లేకు, వెలసీసా బకటికి ఆ రూపాలులు మాత్రమే. గుఱునను గ్యారంటి. మానసామంజిన సీసా పై కుద్రించిన మా 'నానపాము' మార్కును గమనిం చితే నొనును. నీపాలు వెలయువారు—ఆధునికస్వం తరి, బ్రహ్మశ్రీ వి. శంకరకాస్త్రి, సంజీవి బొమ్మధా లయం, లక్ష్మీనగరం అని వ్రాయవలయును.

ఇట్లు:

నేకసేవాపరతలగును,

వి. శంకర కాస్త్రి.

బైద్యుడు శంకరకాస్త్రి తనవిజ్ఞాపనపత్రమును వ్రాయుట ముగించి, బిగ్గరగా నడువవారింపించెను. అస్వ దాతని శీత్రములకు ప్యానిమానమును, ఆశాయము నుట్టిచకు చుండెను. ఇంతలో వెలవలనుండి నెవ్వకో గూతనీసిని వెల్లు పినవయ్యెను. స్వయములట్టి ఆతడు వెళ్ళిదేవుడే యని బైద్యు మాహించెను. ప్రసన్నపదను డయ్యెను. రాత్రికాలమున మ-రా-రా-శ్రీ వి. శంకరకాస్త్రిగారికి ముందే ఖా ఇవ్వవలయును. బాంతుల గుకాని పంపవడి నెచ్చి చూచునరికి, అనుకొనినట్లు పక్కనేవంపెనుచు పిమ్మటనుండే కానవచ్చెను. వసుదంతు నీ పక్కదేవుడు బైద్యునిపోయియున్న వ్రా—“కాస్త్రిగారా! మీ రెండుజ్జిన ననుగ్రహింపవలయును. నాభార్య పావతి కొనయూపిగోనున్నది. పిమ్మట నను గుఱుము నిలువ గెల్చును. కాగూర్చును వహించి నెట్టపడి ప్రసన్నుం టును. అటుపైని నాయప్పవ్వు మెట్టున్న నట్లగును. మీరు ఇతడు మాయంటికి విచ్చేసి ఆమెను పరీక్షించి ఎగో నాకు భార్యము కలుగును. ఆమె మరణించినను చేయవలసకార్యము చేసినందులకు నాకు కొంత పిన క్కాంతి కలుగును. ప్రవ్యరూపముగా మియు సంతోష మెట్టులకు నాప్రస్తుతిపిరి కాలము. అయినను నాయావ క్షిణమును మీపరిగర్భ చేయవలయును. అజన్మాంతము మీ

అట్టిసమయమున నా మనవత్వమును వినిపించుకొనుచు
 నున్నది. ముగిసియుండెను. ప్రాణాధికారులు పాపాధికారులు
 మిక్కిలిమనంబటి శిక్షించిన నాదినది లేకపోయిన నే యను
 విచార మానవలె పొందినట్లును ఇంక నేమి చేయుగలకటను
 గాదని నామనమున కింక నాశ్రయించి బ్రదికవలసిననుండు
 పోయిన నే! ఏమి ప్రయోజనము! నా మనము ద్రవించునా?
 మోదు చివరించునా? నట్టిది. తనపూర్వము లేకుననిన
 లక్ష నాధారముననున్న నాశ్రయమునందుకా మెప్పు
 సారి శిఖి మయ్యెను. ఆతనికి నాదొక ప్రార్థన
 యను తెలిసెను. అరుచిలకుల రూపాయల అప్పుపత్ర
 మును ఆగురికినెల్ల విలువగల్గినను నేమనవి గాదె
 లో నెను. ఆతనినిన నే ప్రయత్నంబు భిక్షువుగ మునులుండ
 నున నుండగట్టి నాదెనుకొనిన ఆయనపత్రముల నొక
 బొకటిగా జేసి నేనునామన దీపముననున్న భిక్షువు
 నొడగను. భోగము లనుభవించిన మానవశరీరము తుదకు
 చిలిపై నుండునది మామోరియనుకరించి ఆకాగిరములు
 కదిలగా తమముఖములుగడ్డ ముడ్డపినమును ఆదీపిగా
 న్యాలయందు పోనమా న్నకొండెనుకొనుచుండెను. ఇం
 కుండు అప్పునొకప్పుడెవరికిను నునుపలనుండి కొం
 తెత్తి పిడినది. ఆదు ప్రార్థనపది కలయెత్తెను. లేచి
 నాదెనినొకప్పుడు, కటిలో నెవరినొనుచు న్నాయు
 న్నదిం దెచ్చి, కలుపును నొక మామొక అప్పునొకేడు
 లందు కిదిల గొని నిలువబడియున్నట్లును, మోయున
 కొకచెట్టుక్రింద నైంవెరులులతోను యువభిక్షుల నేకను
 నెండెవలనొకటింకియు నాదొకప్పుడు నొం బయ్యెను
 ఇంతలో నాబండిలోనుండి యొక కుండవయ్యెననుచు
 క్రిందికి దిగను. ఆతనితలపై నెగ్గరిపట్టుపొగయును,
 నొసటిపై నర్థచంద్రాకారముగ గంభపుకొట్టును, నాదొ
 కును నొకయెడ్రాసుకొనుచు నుండెను. తనవులపై
 కొరవొనునను, మాభారతించుకొనుండి నొనునొనున్న
 కాంతులను, తన్నును నాది నాత జ్ఞాన కొప్పనలను
 బయలోనినొకరి న్నెట్టుచును. ఆతెయింగకభా, పై
 జామా, కమారబండునుండి ప్రోమొమం దిన భిక్షును,
 కల నుండు బంగారుగొలునును ఆతని యప్పటికేడుమును
 భూత్రిగానిండు. న్నారమునందు నిలువబడియున్న
 న్నెట్టుకొనుకొనునది నాదెనినొకేడు మామొక పరివయముగా

సమస్యను తీసెను. ఆసిని వినితభావమునకు కొంత
 వాడు లెక్కనై వ్యక్తపరచెనును, "అయ్యో, నను
 నెక్కటివంటి విశ్వయునువానిగుఁగి మీ పితమఁ బెట్టికి
 పెరలును కనుపును" అనును మెల్లన ప్రశ్నించునని
 నాయనకును విశ్రుతై, "నా చేరు రామంబు. నేను
 మీదాగుడను. ఈదాగుని నివాసము ఈజపురము.
 అక్కటై నేనొకజాగిరుదాగుడను. మీ ప్రశ్నలకు మా
 మనీయులపై నమితమరాగమును జాపియుండిరి. కొలది
 హస్తమున యిప్పుటి హస్తమునందులకు మీ ప్రశ్న
 కంటే నీ కాదు. వారికృతముననే విశ్వయును
 క్రింది పరియుండెను. మీ హస్తమునను నా బంధు
 పులనోల వినియుండి, మీ ప్రశ్నకు జేకొనమునై నెట్టి
 దిని, నాకును నెక్కొనము నాకు లభించెనని, నాకున్న
 పదలవచ్చెన" అని ప్రశ్నకు మోండు. నెట్టిదేన
 పండితుడు తెల్లచోదెను. రామసింహులు లాచరి
 కర్మకామంబు వైదియాపురుషాంక నానింభించెను.
 ఆసిని ప్రశ్న లగునలనాన లయ్యెను. ఆసి కలమో
 నియ్యవమో యాత యాహించలేకపోయెను; కాని,
 ప్రశ్నప్రశ్నల సమీక్షలని హస్తమునందలి కొనులభాగ
 నాకుంటే నాకుండు కొంచెనను రామసింహుల హస్త
 ములకు గర్వపడె నానింభించెను. అందుకే, కొలది కాలము
 క్రిందు నాకెనియును నం శక్యజేస దీవని మునుమాను
 నుద్యోగ. గంభీరభావ మేర్పడు, "మీరు నమ్మదక
 పొగనందువారు. మాపూర్వుల నుదితము. గొంపము
 నందులకు నాకర్మత జేసేదెయ్యని భావించుచున్నాను"
 అనునంబు రామసింహులకురులు గృహంగమున నొక
 కర్మకలంకమును బరచిరి. ముఖ్యకాత్ర విరువును
 బాచిపె నడిపించిరి.

రథవాత వారినంభామణుడు సత్యదేవపండి
 తుని పితామహుడు రామసింగ పితామహునకు ఏబది
 వేలకూనాయలు వడ్డీజెచ్చియుండినట్లును, రామసింగ
 గయను జని, నివృత్తార్థులకు గ్రాహణీత్యము జూపెన్
 బూనియున్నట్లును, అట్లు చేయుటకు బూర్వము వారిని
 బుచ్చివెళ్లవలెననియున్నవనియును, అంటేనే ఆది
 శేఖరవేలకూనాయలు సత్యదేవునకు పట్లంబులకు వచ్చి
 యుండిననియు స్పష్టమయ్యెను. పవిత్రముగా, సద్బుద్ధి

పూర్వకముగ నానుహాశమును రానునింపు, పండిత వైపు ముఖము ద్రిప్పి, “నాన్నా! చల్లల పత్రములన్నియు విూనవ్వ నున్న చుటకొందును?” అనుసరిత-విమతెప్పన-మన సత్యదేవుని ముఖమండలము వర్ణ వాతీత మయ్యెను. నేనామంతులను వెదుట గ్రహింపును. ఇల తిరుగ నారంభించెను. “నాను నీపత్రములయందు కాని విన్నవినపత్రములలో నీపత్రములకు వినింపబడియుండువా, తేవుడా?” అనునొక పెద్దనడియ నారని బొప్పియనునను పడెను. అందుచే, అతనిగుండెలు తలుపు కొట్టుకొన సాగెను. అత డేమియో గుఱకలవేయ నారంభించెను. “ఇంకను కొన్ని పత్రము లుంటి యున్నవిరా! అప్పు యనకమున ఆపత్రము వానిలో నుండరాదా?” అను నూహచే నాతడు కొంతవరకానవనడై “ఉండ వచ్చును” అని నీర్లునచులును ప్రత్యక్షతర మొనంగెను. గర్భపరాయణుడగు రానునింపు “జగదును, నీగిరి నతో గనము వల్లించి నాపత్రమును నేను దీసికొందును” అనియెను. సత్యదేవును మెల్లన రేచెను కాని గూతని బొప్పియను చల్ల బడియుండెను. బోనిక బోవ నున్నట్టిదే గూతని మెల్లననడుగులు వైచుచు తనలో నిట్లు వితి ర్పించు కొనసాగెను.

“ఈకృతా! పత్రము దొరకునా? పత్రము లేనినో? రానునింపు గన మేల నిచ్చును!” “నమిచ్చి పత్రమును దీసికొందు”నని గూత వడెను కదా! ఆహా! కేటానోపమాటకు నీగ్రముగనున్న య మృతి భాండము పరిశిపోవు నేతా!” ఈభగముగ నాక యొకవంకను, నిరాశ యుం కొకవైపును తన బొప్పియంగమున పెననూడుచుండ సత్యదేవును బోనిక జని మినుకుమినునూడుచు తానిం తిరుచుండు గావించిన వైకాదికకృత్యమునను నానించు చున్నదో యను నీపత్రకాంతిని, కాలగామినిన కాగితముల పవ్వను గాంచెను. ఆపత్రముల నాతి వట్టునిటు తిరుగవైచి చూచుచు కొంతసేపటి కాలిడొక పెద్ద కేక వైచి, యొకానొక పత్రమును చేపకొని, బిగ్గరిగ నివ్రుచు, పిచ్చియొత్తినవానివలె గింకునిన నాగంభించెను. నీమృతు ఆడేపనిగ, ఆతిడు తనభార్య పగుండియుండిన మంతును వర్ణకు పరగిడి, గూమె మెడమృదును తనచేతులు పెన వైచి తపవైచి, కాలిండుకొని, ముడ్డిచి, “గృహిణీ,

పాశ్వతీ! ఈశ్వరుని కృపయున్న నో నిన్ని పుట్టికెనను బ్రతికెందుల నామృత్యును నాను కలను.” అని సంతోషముతో నున్నొందుచు ప్రసన్నునగునడై గంపి వీలగు వచ్చెను. తనప్రాణాగ్రమును పాశ్వతీ ఈలోకమున వీడి ఒక యంగంటకు బాద్మమే స్వర్గినికొన మువచ్చె నని పాప మాయువ్యునకు కెట్లు తెలియును! ఒక్క-క్షణముక్రింద ప్రేమపూర్వకముగ తాను గానకొనిన మొనర్చినది నమపాశ్వతీ కానియు, అతి ఆచారముక్రి-తేవినను క్రిక కేబాబనియు నప్పు చేవనకు నేనినాకే తెలియదు. పాశ్వతీవచ్చుచున్న తన పంతోషకగంతులను బలకంతముగ నాభుకొని నానడిబోని కాలకు సత్యనిం టుగ విచ్చేసి, రానునింపు నడ్డకంది, “అగ్గూ! ఇంకో విూపత్రము చూచుకొనుచు” అని యాకాగితము నారని హస్తముల నుంచెను.

ఆకస్మికముగ ఫలప్రాప్తిచందువాని! అనుమానము మోచుచు, కాగితము చేతిలో పడినతోడనే రాను నింపు దానిని మక్క-మక్కలుగాదింపి మొగమునొట్టి మోసనింపు నేమోయని సత్యదేవునిచువచు సంజోషమునయించెను. కాని యట్టి సందియమునకు తావులేదు; ఏలయన రానునింపు ఆకాగితమును విచిత్రీకరించి చూచు కొని, తృప్తికెంది, తననందున పెట్టుకోనుండి ఏలని, నేయిరాపాయలనొట్టును దీసి తినివచ్చెనంది, “చూడ కనగా, సత్యదేవా! ఇదిగో విూనూపాదులు. ఇప్పుటికి నాపితామహుడు ఋగవియుక్తుడయ్యెను. ఇక నాకు పెలకొనంనును” అనుచు నాతడు తినివచ్చెనంది స్విన లేచి, నమస్కరించి, ఆయనక తనబంధువు లెవ్వకో యున్నాడనియు, మగునా డొప్పుననే యుంకి, మగునాది రాత్రి సర్వగృహమునకు ప్రయాణముగావించుననియు ను దివి, యచ్చొచ్చినంది వడెనెను.

* * * *

సత్యదేవునిగృహయము కొట్టుకొనసాగెను. నాడి తీరమగిరియను. అతిథు నాగ్ధకృతుల తనపరిశ్రమలల బరపి మృదుప్రక్కల నెవ్వరును లేకుండుటచూచి ఆ నోట్లకట్టున తనకంటితా ప్రములనుండుకొనెను. తనయున్న ప్రకృతిని వెల్లడించుట కాలకు నొట్లను రానునింపు సమకుచుప రెక్కింపవలెనను లేదు.

౫

అమావాస్యరాత్రి. స్వప్నీయదీపికలను తానలదీప్తి
నన్ను గెలుచుండెను. సవ్యరేవు జింటిలోనికి జనెను. అతని
చుట్టయ మానమయమున నిర్వృతావాక్యప్రకాశమునే
నందియుండెను. పోలిలోనివారి నందరి నాహ్వనించి,
యిష్టము మగు సవ్యవారాయాచార్య మహాకృష్ణ
చేయవలయునని యాత
ని మొదటి యాలోచన.
ప్రథమవాడు తనభార్య
పార్వతి ధరించుట, త
నీరకానవలయునను నా
లోచన రెండవది.
ఇంతలో గృహంత
ర్భాగమున రేవు

మలకీ కృత్రిమ్యముండెను. “ఈశ్వరానగ్రహమవల
మాయిగుప్తురితీవనమును సుఖముగా గడిపుట కీర్తన
చాలును. చాలు నవనీలి ఇంకంటె కావలసినదేమి?
అని యాతడు ప్రశస్తిహృదయు డగుచుండెను. త
భార్యకోగమనము వారి పిరు వివరణమే కావలయు
యూహించిన యాత డీవాన్త వినినంతనే పార్వ
నీగోగిస్తానని వేది మారుమంతుని యాననియుండెను.

యాలోచన యాననిమన
నందు కోరించిన ఇంత
మనకు మేరయే లేకుండె
అయ్యో! పాపము! ఇ

“వహళీనా, సవ్యరేవా! ఇదిగో మీ గూహములు.
ఇచ్చటికి నాపితామహుడు యునిమున్ను వెయ్యెను.”

నిల్లి సమీపించి అతడు తనయింటివేల్పులకు మా
వాక్యాయకక్యముల సాష్టాంగప్రణామ మానినెను.
తరువాత మనల చావెలోనికివచ్చి, కాలగా మిగిలిన
యస్సప్రతిమ లర్పించిరి భక్తముగా బ్రాహ్మపుత్రులు
మునుజుడయందుండి పెట్టెలో వాచెను. దినవిదిన
క్షీణించుచుండిన తననందీయులపై నభీమాన మొక్కపరి
ద్విగుణ మయ్యెను. అత డానమయమున చైత్యోత్సాహ

యోహా లోక్కుచ్చుకి మత్తిమ్మమునందు కల్గ
మొనర్చుచుండ, అతడు పార్వతి వరుణియున్న మ
మును సమీపించి, (గూతనియూహాప్రకారము) స
రించుచున్న ఈమెను పేలుకొలుపు నుద్దేశము
నామిపై చేయివైచి కరల్చి, “పార్వతీ, లయ
కన్నుల డెరుపుము. శ్రీ సవ్యవారాయామాన్త
ప్రాధ్దన మంగీకరించినాడు; మనపై తనయద్వితీ

చూరవమును కురిపించినాడు.....ఇటుమాడు....." పార్వతి లేచినుత్రిమైనను కనలకుండుట నాచి, ఆరెను ఆయమయభిప్రాయంతి కల్పియున్న నుప్పటికొన నెత్తి చూచునది? ఏమన్నది? చూచుటయే నిత్యుగ ఆరెని నోటినుండి కరుణాప్రాసరితమగు "అహా!" అను శబ్దము మాత్రము వడలెను. ఆరెవట్లే మంచములపై పు నిలిచి 2డి కేసిక నీగు కాత్రిచా నను"అయ్యో! ఈ సంచదను మూల్యము పార్వతివేనమా?" అని చూచుట నొక తెత్తి యేమిని వారంపించెను. "వెనవనివ్రాసభాధవమును పార్వతి మరేదికొని, అయెను మారుగా, దివము నా నెత్తి నీ పాముగనమును కొట్టెవా? ఈ నవేల? ధనములలో ధనము, లెక్కింపరాని వాగనము, వాసుగురారి, పార్వతి లేకపోయిని దిరువాకే నువ్వీచి గావయి కేళి-అయ్యో!అయ్యో!" అని చూచుట పునవిత్తులవాహించి దొడలెను.

* * * *

౬

అంధకారమును
మగు అమావాస్యరాత్రి,
అంధకారమయ పరచి
తరువలెనే సమాప్తమ

య్యెను. పొలములందుకాపులు సంతోషపు శ్వేతము నైపుస్వరముల వలలు వాడుకొనుచుండిరి. ఇదివే నడచుచుండిన బాలగు మార్కు దెప్పు వే నుంచునాయని చూచువకయిండిరి. తెగపుట్టునై నీర్లు వెచ్చువకయిన వే నె యవలంబకను బోకా? రి మాయలను చూచుకొనుచుండిరి. వారిలో నొకతె నీటిలో కడవ మంచుచు వాసుగురారిశబ్దము తెనయై గావయి నీద్రించునప్పటి నెద్రును పోచియచ్చునని పరిచూచకమునాది తెక్కిన వారింబడిరి నెద్రించుచుండెను. ఇంటికినున్న వృద్ధాంగము ఏమియున్న పనులల ప్రిణాని, "వెగుచ్చున పోయి నీర్లు తెచ్చుట కింపిచూచువా?" అని కోమోద్రువై కను కుమారులు వినునట్లుగ వినుకొనుచుండిరి. ఆమాటలను వినివివచ్చు నెట్లంచును పురుషులు వారివారి పనులనుచూచుండిరి.

బాబులు కింకకాశ్రమీగా రింకను చేచుకొని జేను. వర్షమిచ్చు గావయివోదెను, మార్గమిచ్చు ముసలి వానితోడను ఆరెనయ్య యము ప్రక్కయరుగ జే కిలకెటగానుచుండెను. ఇట్లాడి నొకవర్షక్రి చెనరిన

"పైవర్ణం, ఇంక నీటిల రూపాయలు.....మీరు ముయింటివచ్చి, వాభార్య పార్వతి నొక్కసారి"

నిలబెండ్లకలనో, గిడుమాపులనో, ఎగ్గనినయన
ములనో, భీమంకరినా, బులనో, కాత్తియల కట్టుకొక
దానిని నీకులుబ్బుకొని, పరుగులు పిచ్చి అడుగునా
లయవ్యాధులను పదికొని, కవాటములను కత్తికొలిది
యిట్లు వారంపించెను. అయ్యినప్పుడు మనకు పరిచితులను
సర్వజీవపంకించెడి. ఆరినిగొలియగ మన్నది ఏమిటేల
యాప్యముల శోల్లి కట్టిన! ఏకో యువరాయు సంద
వింటియుండునని ప్రయత్నిచే శంకరాస్త్రిగారు తన
ధృత్యుని తిలుపు చిత్తుమని మాట్లాడినను. ధృత్యును
సర్వరంజక కవాటము దెవచెను. తలవారిలి తెరువబడు
సింహం తిరువున, సర్వకేవుకు లోపల ప్రవేశించి అప్పుడే
మంచముపైనుండి లేచి మారుచుండుటకు కట్టుముపై
ప్రయత్నించుచున్న శంకరాస్త్రిగారిని ఎదుర్కొనెను.
శివ్యుల నెవరూ ప్రయత్నించును గానోకట్టును బిచ్చుకను
జూపి, “బ్రద్యరాజా, ఇది ఏమిటి చేలయా పా
యలు. కినివి మీకు ఫీటగా విడును. మీరు మాయంటికి
చిది, నాభార్య పాల్వరి నొక్కసారి—కేలమొక్క
చాలున-కేలల తెరుచునట్లు గావించునా. నిర్జీవము
లను ఆమె నయనములను తీవకల నొసంగుడు. ఆమె
ప్రేమపురిక దృక్పిదలముల నాపై నొక్కసారి బగపు
కొనవలయునను సర్వజీవులు జరించినది. కేలల మొక్క
లింబు! మావాతీమనంబును మీరు గానానాంబు
ఘనముకదా! ఇదిగో రూపాయలు—ఈరూప్యముల
గ్రహించి, వీరికంటె పెన్నియో రెల్లు విలువగల నా
పాల్వరి సతీవ్యాప్తులను గొనితెచ్చు!—నీకేమి నీగిలవు!
ఆపట్టులు పొయినవి! మగిరిపు! నుశోకతలలుమా

నోమాలు కుప్పించినవి!—శక్త్యులుగ కుప్పించినవి!—
బాయిని! నాయగారి, నాగర్వవ్యయ, నాప్రేమకథి,
నాపావ్యతి!.....” అని యున్నంతయంతయు చెప్పును.

శంకరాస్త్రి తెల్లబోయెను. గతరాత్రి తాను
గావించిన యుపేక్షవలన పాప మాసర్వజీవ విప్రుని
భార్య పాల్వరిమ్మ మరణించినను వాస్తవాంశము నాత
డు గ్రహించెను. అందు నీళ్లు వములును, మాటలకు
తడవుకానును, “అయ్యా! నాకు చాల విచారముగా
నున్నది. నేను మీయొడ నొనర్చిన యపరాధమునకు
నమ్మి మన్నింపును. నాపాధి గొప్పిదివరకెందుమే పరిమా
వధి యని నేనూహించితిని. అనయముకావీయే నాకు
మీ రిప్పుడు తెలివకకు నొసంగితిని. నేను పాపాన్యుభవ.
నను మన్నింపును” అని శంకరాస్త్రి దివ్యులముగ
పశ్చాత్తాపమునో, పశ్చాత్తేవునినయముల బట్టుకొనుటకు
ప్రయత్నించుచుండ, సర్వజీవులను కప్పున కేకవైచి,
వికృతముగ వర్షి కిశిలోనికి పరుగెత్తెను.

సర్వజీవు యున్నట్లు డయ్యెను. దారాదియొగ
దులు మాతనియొడ యున్నత్రతగా పరిమించెను. అతడు
నిద్రాహారముల దృశించి, యుపవాసములచే కుమ్మరి
రుడై, “పాల్వరి” నామమును జపించుచు మరియొక
నెలదినములకు తిరిగి అమావాస్యవాటిరాత్రి లోక
మును విడిచెను. మరునాడు జనలందరును లక్ష్మీనగర
విధులందు గమిమాడి, రేయి ఆరణ్యింటిలోనుండి,
“పాల్వరి! మన్నించువా” నను నావ్యయ వినివయ్య నని
సంసర్పముగ బలుక వారంపించిరి.

దారిద్ర్యము

పండిత రాధ్యుల నాగభూషణము గారు

౧

చింతలను ముంచు ఘనయశస్వీ నడంచు
క్షైర్యముఁ గలంచుఁ గుజములనడికిఁ బంచు
సైన్య మెకలించు మోక్షంబు నెఱుఁగించు
వలదు పగవానికిని లేమి వలదు వలదు.

౨

మరణ మొకమూరె చంపును మానవులను
బ్రతిదినముఁ జంపుచుండును బ్రజల లేమి
లేమికన్నను గట్టంబు లేదు లేదు
మృత్యువై శరణ్య మింక దరిద్రులకును.

౩

స్వస్థము మీ యన్యదేశముల కేగి
సిగ్గు విడనాడి యొరులకుఁ జేయు బాపి
దేహి దేహి యటంచును దేవురించు
జీవి జీవచ్ఛవంబని చెప్పఁదగఁడె.

౪

ఆత్మగౌరవమెల్లను నడఁగిపోవు
స్త్రీర్యమును స్త్రీర్య మెచటికో తరలిపోవు
కలమనీమాలవంబు గ్రక్కఁదలిపోవు
ఘోరదారిద్ర్య కలిఁడుఁడో పూరుషునకు.

౫

అన్న పానీయములనైన నంటనీదు
కన్నులకు సూత నిర్దర కడియనీదు
గ్రంథవకవంబునకు బుద్ధి కదలనీదు
ఘోరదారిద్ర్యహోగంబు సూరె నేని.

౬

ఆళ్లలును బంధులగు వార లట్టులుండ
నగ్ని సాక్షిగఁ బెండిలియాడినట్టి
యింతియే మాటిమాటికి నీనడించి
విసరికొట్టు దరిన్మఁడో విభవించి జూచి.

౭

తెమ్ముతెమ్ముచు నిల్లాలు తీవరించు
నిమ్ముపామ్ముచు సామ్రకార్ హెచ్చరించు
నేటి కీబ్రతుకని జనం బేవగించుఁ
బుడమిదారిద్ర్యబాధ నెవ్వఁడు నహించు

౮

కుడునఁ గూడుకాని తొడుఁగ బట్టలుగాని
నిలువ నీడగాని కలుగనట్టి
వేదనానిబ్రతుకు పీడాకరముగాక
సుఖమటంచు గలదె సుంతయేని.

౯

ఇంట నున్న మిగుల నిల్లాలు బానించు
బయటి కేగ నెట్టి బాధపెట్టు
నిలిచియుండ నిక నెల వేడ లభియించు
ప్రేతభూమిదక్క పేద కిలును.

౧౦

వృశ్చికశతంబు మేనఁ జరించినట్లు
కాలసర్పంబు లొకవేయి కరచినట్లు
దారుణంజైన దారిద్ర్యభారమునను
తెప్పరానట్టి వేదనల్ చెందు నరుఁడు.

౧౧

హాలహాలమును నంగిట నదుమవచ్చు
నశనిపాతంబు నొదల నాఁగవచ్చు
నుగ్గరిపుకోటి నాజిలో నోర్వనచ్చు
నుర్వి దారిద్ర్య భారంబు నోపరాదు.

౧౨

నకలజనులకు మోదంబు సంఘటించు
ప్రకృతియు దరిన్మ సంశోషకరుపలేదు
నన్ని పాతజ్వరాదుఁడై యున్నరోగి
హృద్వి కిశ్కరసంబు రుచింపనట్లు.

గజదొంగ

పా. వి. రాఘవరావు గారు (సారస్వతమిత్రముండు)

‘ఓ! అయ్యో! అన్ని నియము ముప్పి
వారి యెదానబోసి నాకూటిలో మట్టి
గొట్టు దలచినారట రోయి! నాధనము
రాళ్ల పాలుచేయవలెచినారట రోయి! నానెం
సారము సారహీనమాసహారాయెడారి చేయ
నూహించినారట రోయి! ఇదిమేమి కర్మము.
అత్తవ్యాసీమొగముమండ! పొంగుదొంగిల్లి
లాగున నాయంటి కెట్లు దాపురించినావే! ఓ
కన్యకావరమేశ్వరి! తల్లీ! ఈ శనిదేవతల నీ
నోటవేసికొని పోయితివేని నీ కీసంపత్నరము
అరణాలరంటిల్ల, కుంకుమ, అర్చించుకొనియె
దను. అమ్మా! రక్షించు! ఈయంటిలోని
ముండలందలు సెనగపప్పువలె నాధనమం
తయు దివి వైచుచున్నాను.’ అని వెంకటసెట్టి
నోటికివచ్చినట్లటచుచు, వీధిగుమ్మముపై జది
కిలుబడెను.

వెంకటసెట్టి యూరిలోనున్న వారంద
ఱలో మిక్కిలి ధనవంతుడని పేరు బడసి
నాడు. లక్షలకొలదిరూక లాతనికొట్టలో
బడి మూల్గుచుండెను. అందు దమ్మిడిమైన
ఖర్చుచేయడు. కర్మముచాలక ఖర్చుచేసినా
తిరిగి ఆదమ్మిడికొట్టలో బడవైచువలె కాతని
హృదయమం దిసుమంత యోనియశాంతి యుం

దను. కాన ఆకూరివారందఱాతనికి
‘దమ్మిడిసెట్టి’ యని పేడిరి.

‘ఓ! ధనము కలవాని కెంతలోభత్వమో!
తనధనము పెచ్చపెట్టదురేమో యను దిగు
లుచే దనయాళ్లల వెగురకేసికొని పొమ్మని
కన్యకావరమేశ్వరికి మ్రొక్కులిచ్చుచున్నాడే.
ధనము సంపాదించుటకై తగనిప్రయత్నము
లొనర్చుచున్నాడే; కాళుల బట్టుకొనుచు
న్నాడే; కోట్లలెక్కుచున్నాడే; స్రమాణ
మూల శేయుచున్నాడే; స్త్రీదర్శనకాశే బిట్టుచు
న్నాడే; వ్యాజ్యము గెల్చినవివస వారికి
తొంటచేయిదాపుచున్నాడే; వారియురుగు
దినుచున్నాడే. సంపాదించినధనము దాచు
నిమిత్తమై తహతహలాడుచున్నాడే; నిద్రా
హరము లొంగక భక్తునివలె నినుక పెట్టకడ
భజన లొనర్చుచున్నాడే. కాంపొండువడ్డీ
కప్పలిచ్చుచున్నాడే. తప్పవస్త్రముల నృప్తి
చుచున్నాడే. ఋణము దీసికొనినయోతడు
‘దివాలా’ తీయగ ‘బారు’మని యొక్క
యే డ్చేడ్చుచున్నాడే. నలుపురచే దిట్లు తిను
చున్నాడే. తిట్లదీనన లగుచున్నవి. పాపిచిరా
యు నగుచున్నాడు.

* * * *

వీధిలోనుండి పరుగునవచ్చుచు మె
కట పెట్టితో నతని కుమారుడు, 'అచ్యు!
అచ్యు! బడిలోని మూలములే అచ్యు!
ఈ ఒక్కటోపీ కొనమన్నా! అచ్యు! అచి
తొపై లేనిదే బడిలోనికి వచ్చియ్యకట అచ్యు!
నా కొకటోపీ కొనరా' అనెను. అంత పెట్టి,
'ఒరీ! వెళ్లి ముగమా! మనకా కిరస్తాని' వేషా
లొందుకచ్యు! కోమటికేటోపీ మొదలకచ్యు!
అనంతులు పాపయ్యతాత్త్రి నీరా! కానిమ్మ.
దొంగముగకొడుకు. జేపు విచ్చే వ్యవహరించి
దికి మీచే పూజచేయించి దక్షిణ దిశిగివచ్చు
దు వానిని పట్టించెదను. అత్యయ పాలకా
యలు చేసినది పోయినను; లేకపోయిన మిగు
లవు.' అని కొమరుని మెల్లగా లోనికొనెను.

మఱొక నిమిషమునకు పెట్టి నేపకు
పోకడు ఒక ఉత్తరము నీకొనివచ్చి పెట్టి
చేక నిడిపోయెను. ఆయుత్తరము పెట్టి ఇట్లు
చదువుకొనెను:—

‘వెంకటపెట్టిగారికి:—

మీ ఇనుపపెట్టె నీరాత్రి దొంగిలించదలచు
కొనినది. జాగ్రత్త. పాడుధనము పోయిన
బోవునుగాని ప్రాణముగాచిగానుండు.

భవదీయమిత్రుడు:

“గజదొంగ.”

ఇక మనపెట్టిని పట్టించ నావి కాదు. సర
స్వతీదేవి ‘అలవైకుంఠపురామలో’ అను పద్య
మువ్రాసి వైకుంఠపర్వతంజేసెనుగాని, మనపెట్టి
ప్రస్తుతపుత్థి పట్టించ గలదో లేదో చెప్ప
లేము. పెట్టి కరగడియవజుకును నోట మాట

లేదు. “ఒకవదేనతా! ఇంకేమున్నది. నను
స్కారము. పోమెనవా? ఎంతకాలమునుండి
నిన్ను బూజు చేయుచుంటిని. భక్తునివై గరుణ
లేదా? నిన్ను నిత్యము సంస్తుతి చేయుటకై
దగ్ధయ్యచేతిలో బడివణాలు పోసి, పద్యము
లను, దండకములను వ్రాయుచుంటి. దయ
లేదా? పోమెనవా? అయ్యో!” అని పెక్కి
పెక్కి యేడువ మొదలిడెను.

అంత పెట్టితండ్రియగు పద్దయ్య అటకు
వచ్చి, ‘వెళ్లి ముగమా, పెక్కి పెక్కి చేళ్లు
చుంటి వేమచ్యు’ అనెను. అంత పెట్టి,
“అచ్యు! ఊరకే మోడ్చుటకు నేను నాట
కములలో వేసములు వేయు వాడనా?
ఈ మూరివారి దృష్టి దోషము నాకు తగి
లినది. పెట్టి యింటిలో నిలువెత్తు ఇనుప
పెట్టెయున్నదని జనులందఱువారిపుట్టిముదిగి
పోయినదే ముచున్నాను. అనిఅనెను. పద్దయ్య,
ఏమిటచ్యు! వెళ్లిచదువు. కారణము లేకుండు
వట్టి కన్నీరు కాన్పుచుంటిదేమి? అనెను. కార
ణము కాగితముతో నున్నది చూడు’మనిగజ
దొంగ వ్రాసినయుత్తరము వెంకటపెట్టి పద్దయ్య
చేత నిడిను. పద్దయ్య ఉత్తరముజదివెచూచు
కొని, ‘వెళ్లి ముగమా! అపవ్యము చేయక రఘు
నాథరావుగారింటికి బా’మ్మని చెప్పి, తాను
లోనికి బోయెను.

పెట్టి వైనుత్తరీయము వైచుకొని రఘు
నాథరావుగారింటికిబరుగెత్తెను. ప్రపంచమున
జనులకందఱకును అసామాన్యమగు వస్తువుల
జూచుటయందు గాని, చేష్టల దిలకించుట
యందుగాని, సంగతుల వినుటయందు గాని

కుతూహల మెక్కువ. సంతలోనికి నాల్గు చెవులతో వచ్చిన దనఁగానె, చేయు పనులన్నిటివిడిచి, గజదొంగతనముఁగని కాలతాపములు సహితము పనిగట్టెదను. ఎన్నఁదను అంత్రవత్రికఁ జూచిన పాపమునకుఁబోని నిరర్థ మావాదాని నక్కకు కుక్కపిల్లలు పుట్టినవి సంగతి విఁగఁగానె క్షణమునకుఁ బయన మగును. పూలకాయలఁ జూచిన నను కుత్సాహము మొందు. అతఁడు నడువఁగఁ జూచిన మఱిత యుత్సాహము. అట్టిమఱి వర్ణింప సావికాని వానాపిల్లి పరుగెత్తునమయమందు జనుల యా సందము అపారము; అవర్ణనీయము. ఎవఁ లకో ఆటనందము వారికే తెలియదు.

* * * *

౨

చున్నది భావరాగపరిశోధకు లగు రఘు నాథరావుగారు తమ గదిలోఁ గూర్చుండి తమ కెదురుగఁ గూర్చున్న తిమిశిష్యు లగు జయ దేవుగారిని* విట్లు మాటలాడుచుండెరి:

రఘు—జయదేవు! నేను ముసలివాడ నైతిని. దేహదార్ఢ్యము తగ్గిచున్నది. ఇక నే నీపాట్లు పెడఁజాలను. నీ వీకార్యము! నిక మీఁద నెఱవేర్చు చుండవలెను.

జయ—ఈ detective పనికి life మీఁది ఆతఁడు వదలిపెట్టినాయను. Life must be left to itself as 'unsavoury snuff'. సంసార మందన్న మాతఁ డట్లాచరించుట కష్టము. మా జోటి bachelors మాత్రమే ఈ పనికి బనికి వచ్చెదరు. మఱియు enterprising spirit లేని

వారేని కక్కరకురాదు. Generally enterprising spirit exists in bachelors. కాన మన మటు చూచినను bachelors మాత్రమే ఈ యవ్వోగమునకుం బనికివచ్చెదరు. ప్రస్తుతము నేను bachelor నే కదా. ఇక వివాహము చేసికొనఁదలఁచుకొన లేదు. Single blessedness, double wretchedness అని నా ఆశ్చర్యము. విధివశమునఁ బుట్టిచేసికొనిన మాత్ర మిహులయవోలువాఁడను లెంతకాలము బ్రదుకును. Mors omnibus communis. కాన నేను మునమునో నాపై నిడినభారము మోయ సంసిద్ధుడను.

రఘు—నీవ్యయవాద వృత్తియందుఁ బాత్ర మక్కరకు రాదునుమా!

జయ—అయ్యో! నే నెఱుంగనా? Suggestio falsi, Suppressio veri' అనెను motto పెన్న మఁ యొగఁజూచును. మఱియు నా intellectual capacity నేను చెప్పకొనినయెడఁబాలపేళనముగా నుండును. Exaggeration అని నల్లురు నన్ను దూపింతురు. ఈ కాలపు జమాలోన్న కర్మవే మిది. They cannot discover a true hero. నిజముగ Arsene Lupin అను నాతఁ డున్నయెడల నిముసములో నాతని చేతి కరదండములఁ దగిల్చి పాపాక్రామురిగఁ జేయగిల్లి వేధా పఠుడను. లా మెఱుంగని దేమున్నది?

రఘు—నదియె లెమ్ము పిన్ కీ ద్వరలోఁ జూపింతువు గాక!

అంత రోజుకొనుచునునెట్టి రఘునాథ రావుగారి యింట బ్రవేశించెను.

జయ—A living specimen of Shylcek.

రఘు—ఏమోయీ! సెట్టి! అంతత్వరగా నరుదెంచుటకు గారణమేమి?

సెట్టి—బాబూ! లొందరగా వచ్చినను రెండుగుంటలు తీసికొనివది.

రఘు—జక్కబుగిపై రాలేదా?

సెట్టి—(లోన) ఓరయ్యా జక్కబు దీసి. (పైకి) బాబూ! నడిచినగాని శిరీషము గట్టిపడవని వైద్యుడనుటచే నడిచినచ్చితివి.

రఘు—(లోన) అమ్మ దొంగముండు కొడుకా! ఎంతయు క్షీణ మాటలనితివి. (పైకి) నీవు వచ్చినదని యేమి?

సెట్టి—బాబూ! గొప్పవారిని జూచుటకు బని యేముండును?

రఘు—అట్లులేనని జూచితివి కాన పొమ్ము.

సెట్టి—చిత్తము. బాబూ! చిన్న మనవి కలదు. చిత్తగించవలయును.

రఘు—త్వరగఁ దెమల్చుము.

సెట్టి—బాబూ! ఈకాగితమును చిత్తగించుడి. దాని జూచినప్పటినుండు నాకు తిండి లోనికిఁ జోవుట లేదు.

రఘు—(కిత్తరముఁ జూచి) జయదేవు! ఈకిత్తరమును జూచుము.

జయ—(చూచి) సెట్టి! నే నీరాత్రి నీ యింటికి వచ్చినను. నీకేమియు భయములేదు. ఇనుపపెట్టెనుండి విచారించడగదు. పొమ్ము.

సెట్టి (లోన) ఈ దొంగముండుకొడు కెవడో? (రఘునాథ రావుగారిపై పుం జూచి చేతులు నులిమికొనుచు) చిత్తము. చిత్తము.

రఘు—సెట్టి! నీకేమియు భయములేదు. నేనైన నేమి, నాకన్ని విషము మిన్నయగు నా శిష్యుడైన నేమి? త్వరగఁ బొమ్ము.

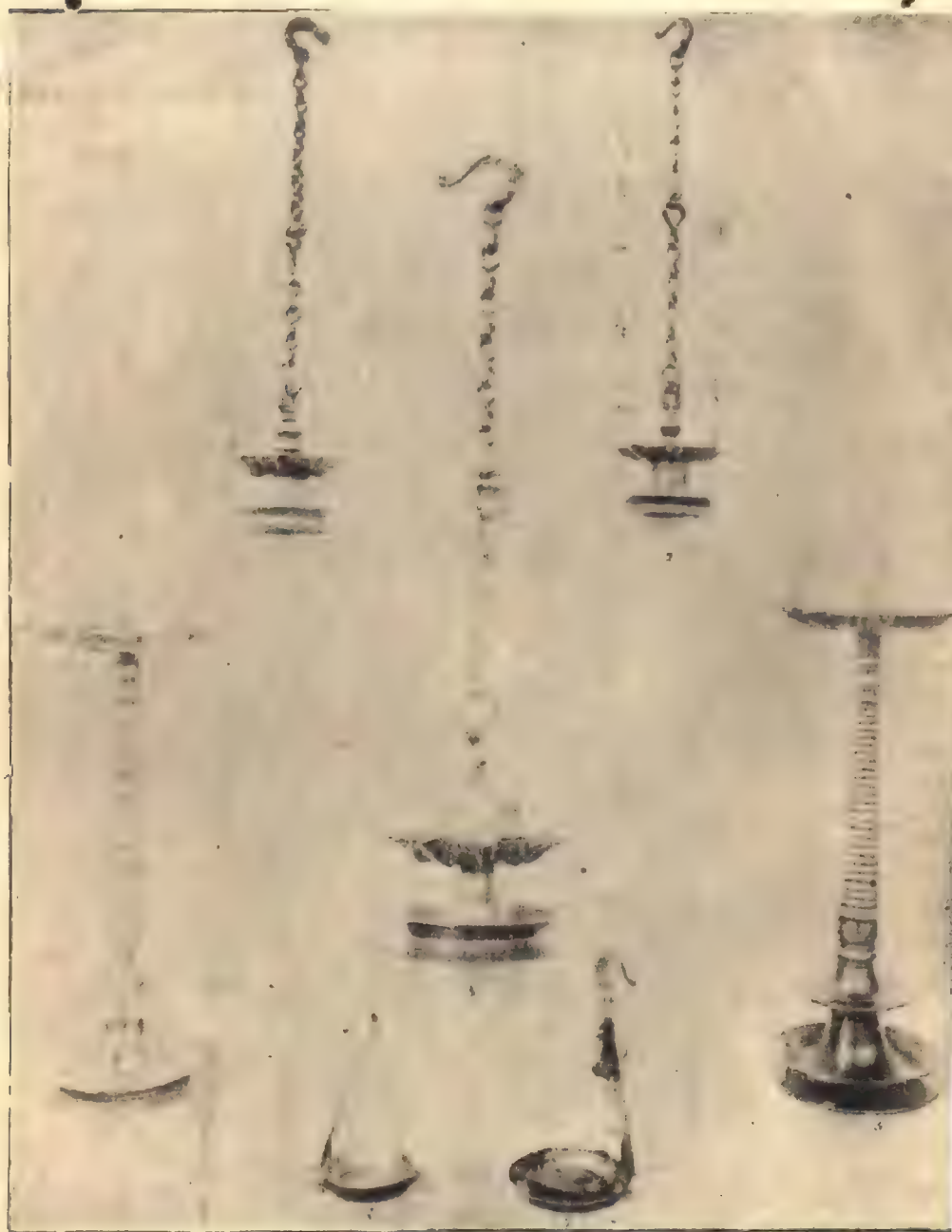
సెట్టి తల వంచుకొని నిక్కురించిను. రఘునాథ రావుగారు నని యున్నదని లోనికిఁ జరిగి. జయదేవు మాత్ర మాలోచనా నిమగ్నుడై కూచుండును. అస్తయత్నముగ, Sherlock holmes ఆదియు, Maurice Leblanc ఆదియు, ఏవియో సందర్భ శాస్త్రమునుగూడ లాడుచుండును. ఆకలి మక్కువగుటచే జయదేవు కింక ఆలోచన సాగలేదు. త్వరగక్కడ వానివారినికై క్రిక్కునున్న అయ్యగు గారి 'ఆంధ్ర హోము'లోనికి బరువెత్తెను. ఆహా! అయ్యగుగారి కార్యముపై సంతయభిమానము!

3

సాయంత్రాఁల మాఱు గంట లాయెను. సూర్యుడు పశ్చిమాంధోభిము నమీపించు కొంటుని సెట్టి భయ పోషకమగుచుండును. ఆ దినమున సెట్టి చేయుచున్న రానుభవశాంత ములేదు. ఒక్కొక్కచూ రినుపెట్టెనుగొని తిందుకొని బాగున నేర్చుచున్నాడు; ఒక్కొక్కరి నాష్టాంగ నమస్కారము లాచరించు చున్నాడు; ప్రదీపములు జేయుచున్నాడు; పాటలు బడుచున్నాడు; ఇంటిలోనివారందఱు జెడఁదిట్టుచున్నాడు.

ప్రాచీనభారతీయలోహవర్తమాలు

బొంబాయిరాజధానియందలి రాగి, తత్త్వ సామానులు—గా శతాబ్దపు బుద్ధిచార్థము

గె. గొలుసుల వీరములు

క. పూనా, కర్ణాటకము, ఆదిశివము

ఎమగంట బుగునరికి పెట్టి వీధితలుపు
నెవరో తట్టిరి. పెట్టి కనుగునలోను తలుపు
దీసెను. జయదేవు డీనువును రక్షకభటులతో
చేసి ప్రక్కించెను. వారిని చూచినవోడనే
పెట్టి కన్నులు కుద నమ్మకము నిర్మించెను.
ఇనుపపెట్టెయున్న గదికి పెట్టి జయదేవుని పీఠ
కొనిపోయెను. రక్షకభటులు వారి కనుస
రించీరి. అంత పెట్టి, 'ఈ గ్రహములుకూడ నెం
దులకు బాబూ! మీరొక్కరు చాలారా? అల్ల
రియేకాని మరేమిగలదు. ఏమో! ఎగడియ
కవరి కేటద్దిపుట్టునో ఇనుపపెట్టెను చూచిన
తోడనే, దుమాహపాడమి, వాని మిమ్ములు
జూపి పెట్టెనెత్తుకొనిపోవుదు: కేమో జాగ్రత్త!
అనెను. అంత జయదేవుడు దళహముతో పెట్టి!

సిని వెనుక పూర్వమువారిని ఎంత అవసర
మాడి పెట్టివున్నప్పటికి వెనుక రక్షకభటు
లంత మావశ్యకము పెలిసెనా? వాని లేనిదేకా
ర్యము వెలవేటుపెట్టు? ఇంక యనుభూనము
కల్గినవాడవు నన్నే! నందేమింకవు? కాన నీ
జోమెదను' అనెను. అంత పెట్టి, 'బాబూ!
క్షమించండి! రక్షించండి. బుద్ధిగడ్డితిలనది. దబ్బ
మీది ప్రేమచే నోడలు పలియక కానులాడి
తిని. రంజోయి రక్షకభటులారా!' అనెను.

అంత జయదేవు 'ఏమోయీ! పెట్టి!
నోజనముచేసిరమ్ము. ఈజయదేవు మువ్వగ
నీకేమియు భయము లేదు. పోయిరమ్మనెను.

రాత్రి మునిమదిగంటలామెను. పెట్టిజయ
దేవు లిట్లు మాటలాడుకొనుచుండీరి:

జయ—రాత్రి లోని కవ్వరిని రానీయ
కూడదు సుమా!

పెట్టి—చిత్తము.

జయ—నీ తాళములిటుతెమ్ము.

పెట్టి—(భయముతో) తాళములెందుకు?

జయ—తాళములునీదగ్గనుండునగదా

పెట్టి—ఎందుచేత?

జయ—ఇచ్చెనవా లేదా? ఈయకున్న
మెడల నేజోయెదను. నీకర్యము.

పెట్టి—బాబూ! అంతమాట. కోమటి
కుష్టువానిపై నంతజగ్రహమే. ఇదిగో బాబూ
తాళము చెవులగుర్తి. (ఇచ్చును).

జయ—మందది. నీవు పోయి నగదిలో
బయలుదేరు.

పెట్టి—చిత్తము. బాబూ! ప్రాద్దుట
మీకు మీసములు లేవుగదా ఇక్కడెట్లు
వచ్చినవి?

జయ—పెట్టి! ఎంత తెలివితక్కువవాడ
వోయి నీవు! నిముసమున కొక నేనముతో
నగవడుటయే అవరాధననిశోధకుల సునత.
అట్లుకానియెడల నవరాధుల బట్టుకొనుట
మాతరమగునా?

పెట్టి—చిత్తము. సెలవులిసికొనెదను.
అని తనగదిలోనికి జోమెను.

రాత్రిలోమ్మిదిఘంటలకు పెట్టి వీధితలు
పు నెవరో తట్టిరి. కాని తలుపుదీయునంతటి
తెలివితేటలు కలవా రెవ్వరు?

* * * * *
తల్లివారెను. పెట్టి బట్ట నద్దకొనుచు
నినుపపెట్టి యున్న గదిలోనికి జోమెను. అ.
అదిగోమీ!! పెట్టి నిలుపెట్టినదెందుచున్నాడే!!!

పెట్టి మొగముతోఁ జూచుచున్నాఁడే. ఇనుప
పెట్టితలుపు తీసియున్నది. అందొక్కచోటను
నను లేదు. జయదేవుడుచు రక్షకభటులును
గూడ కనబడలేదు. అంతసెట్టి, 'ఈపెట్టికీళ్ళు
ముండకొడుకు నాకొంపఁజూల్చినాడు. నన్ను
నమ్మించి నాకొంతుకతడిగుడ్డతోఁ గోసినాడు.
తాళము లెఱుంగక ఆ దిక్కుమాలినవాని
చేతిలోఁ జెట్టితినే. అయ్యెల్లో! లోక లేమి
చేయుచున్నారోయి! నాభకము పోయినది
రోయి! కంచయే చేనుపేసిన దివి చేమికర్మ
మరోయి! కానిమ్ము. ఈజయదేవు నా కగ
పడఁడా. అప్పుడు వానిని పట్టించెదను. మీ
గముపై నిప్పులు పోసెదను!' అని అతడు
చుండెను. చేత నొకకాగిత మివ్వకొని త్వరగ,
జయదేవుడు సెట్టియింటఁ బ్రవేశించెను.
ఆతనికొడుకుపై తెలియుటలేదు. ఆతఁడుకన్నుల
నగ్ని కణములఁ గ్రక్కుచు, 'సెట్టి! బుద్ధిహీను
డా! రాత్రి తొమ్మిదిగంటలకుఁ దలుపుతట్టిన
దీయక లోపలనేపేడ్చుచుంటివి. తగిన శాస్తి
యైనది. నీతోటి తెలివితక్కువ నగుట కట్టులే
కావలయును. లేనియెడల నొడల మద మణ
గదు. అనెను. ఆపలుకుల వినుటతోడనే సెట్టి
కోపము పొచ్చెను. భవముపోయినదనియెప్పు
చుండఁగా తెలివితక్కువవాడవనెను నల్కు
చెవులుబడఁగానే, 'ఆపమనుచుంటివి. రాత్రి
తొమ్మిదిగంటలకు వచ్చితివా. ఎనిమిది గంట
లకు ఇరువుర రక్షకభటులతో రొయ్యమీస
ముల వేషముతో సిద్ధపడిన దాసరయ్య యెవఁ
డు? నిముసమున కొక వేషము వేయుదునని
పట్టిన జాలులరాయఁ డెవఁడు? నీవేగా? ను

ర్యాదాహీనుడ, మాటలుతిన్న గరానిమ్ము;
మాలియ్య మందివాడుకాదు'. అని వ్యాజ్య
ము గొప్పట కాధారములేక వాగ్ధాటిచే విజ
యముఁ గొనఁదలఁచిన వ్యాయవాదన లెఱు
చెను. 'సెట్టి! శాంతిసొందము. ఈకత్తెరము
జూచుకొను'మని జయదేవు ఒకకాగిత మాతని
మొగమునఁ బెట్టవై చెను. సెట్టి అయ్యల
రము నీతిగఁ జదువుకొనెను.

అక రాధి పరిశోధకాగ్రగణ్యులగు జయ
దేవు గారికి—

అయ్యా! నమస్కారములు.

నేను నిన్న సాయంకాలము మీవేషము
వేసికొని సెట్టియింటఁ బ్రవేశించి, ఆగఁడు నా
కిచ్చిన తాళములతో నాతని ఇనుప పెట్టెలోని
వస్తువులన్నియు గ్రహించితిని. సెట్టి
విచారించుచుండును. ఆతని చేచ్చించుటక్రిష్టము
లేదు. కాన తేవురాత్రిమీ రుభయులు రాజ
మహేంద్రనరములో ఇన్నీసుపేటలోని 960
నంబరు గృహమునకు వచ్చిన తిరిగిఇచ్చివేయు
దును. మీప్రాణములకేమియు భయము లేదని
నొక్కిచెప్పుచున్నాను.

ఇట్లు,

తేవు తమరాకై వేదియుండు

భవదీయమిత్రుఁడు

"గజదొంగ."

'సెట్టి! లెమ్ము; రాజమహేంద్రనరము
పోవుదము.

౪

అనాటిసాయంకాలము నాల్గుగంటలకు
కాకినాడ నున్న ప్లాట్ సారముమీద జయ

దేవుడును, వెంకటస్వామియు కూర్చుండియుండిరి. బండివచ్చుచేత మొదల. జయదేవు వెంకటస్వామి చేతికి గొంతసామ్మిచ్చి రెండుటిక్కల్లు పెట్టి కొనిరమ్మనెను. స్వామి బొక్కింగు అక్రమంలోనికి బోయి రెండు ఇంటనమీడి నేటటు టిక్కల్లు రాజమహేంద్రవరమునకు గొట్ట వైకి బోయెను. ఇంతవఱకు మట్టగాల్చుకొనుచు కునికి పట్టువడుచున్న అసిష్టాంట్లు పైనుమార్చురు 'Damn Dirty Devil Probationers!' లో నుండి టిక్కెట్లు నియవలదని మీ కెన్ని నాకులు చెప్పితివి? చేసెడు పెనవవనున్నయు మీకు, నచ్చెడు చీవాట్లు మీకు' అని విసుగుకొనెను.

రైలు స్టాల్ల సరముమీదకి వచ్చెను. జయదేవు, స్వామియు బండి నెక్కిరి. 'మందులకు వచ్చెనురా భగవానుజా'యని బండి నోట్సుచు సామర్లకోటఁ జేసెను. వనకథానాయకు లిరువురను బండిదిగి, అచ్చట కన్వీనే నచ్చిన మెయిలుబండి నెక్కిరి.

రాత్రి యేడుగుంట లగునరికి రాజమహేంద్రవరముఁ జేరి. హోటలులో భోజనముఁ జేసి ఇన్నిసుపేటలో పెద్దయాంకెలో 960 అని యచ్చగ్గహమునఁ ప్రకటించిరి. ఇరువురు నేనకులు వారి వదయ్యల మేడ మీఁదికిఁ గీసికొనిపోయిరి. వారిమఱుకు కుప్పలపై ఆసీనులైరి. స్వామి నిల్వగ్రుడ్లు వ్రేచుకొని ఇటునటు చూచుచుండెను. నేవకులలో నొకఁడు స్వామిగొంతుక నొక్కెను. 'జే'యని స్వామి చెప్పి నొక మేకవలె నుచును నిలిచిపోయెను.

చుండెను. అంత జయదేవుఁ జిదియే సమయమనుకొని, 'మిమ్ము'నందఱ నిదే చంపుచుంటి' నని రివార్వరు కొఱకయి జేబులోఁ జేయి పెట్టెను. వెనుకనున్న రెండవ నేనకుఁడు జయదేవుచేయిఁ బట్టుకొని, 'జయదేవ' అని పిలిచెను.

అంత జయదేవు నిశ్చేష్టుడై 'రఘునాథజీ' అని పిలిచెను. అంత రఘునాథరావు, 'జయదేవ! గజదొంగను నేనేనుమీ' అనెను. 'అటులైన మీ చేతి కరదండుముఁ దగిల్చెద' ననెను. 'నా మనా! ఇదిగో నీ చేతి కరదండుముల దగుల్చుచుంటి'నని జయదేవుని కరదండుములు వైచెను; రఘునాథరావు '961 నెంబరు కల గ్గహములో నీ వకారణముగ అల్లరి చేయుచుంటివి గాని సీటీకెమ్ విధించితి' ననెను. అంత జయదేవు, 'ఆ' ఇది 910 వ నెంబరుగల యిట్లు కాదు' అనెను. 'కాదు నీ గర్వభంగమునకై ఈముంటివై నున్న నెంబరు తుడిచి వ్రేచి 960 నెంబరు వైచితిని, చూడుము. నిజముగ ఇది 961 వ నెంబరు గ్గహమే' అని ఇంటినెంబరు చూపెను. 'నిపు చిన్న వాడవు. అవరాధకరి' భగవంతు దానితేరని వాడవు. అట్టి పేరు తెలకు మీచేన కలుకులు తగవు' అని రఘునాథరావుగా రనిరి.

'అయ్యో! క్షమించవలయు'నని జయదేవు రఘునాథుని కాళ్లపైఁ బడెను. 'ఇది నీ ఒకటిన్నర తెలివికక్కువ'యని స్వామి భగవ తెలివి కక్కువను నట్టితో జయదేవుని కన్ను జెప్పెను.

శ్రావణాశ్రువులు

పెనుమర్రి వేంకటరత్నము గారు [యువకవిమండలి]

౧

మరల వచ్చెను శ్రావణమాసపుక్కి

తొలుకెడి క్షుణ్ణులందు మాధుర్యవృష్టి
నీలసిరథరాగ్రమందిరములందు
దానవిచెను విద్యుత్తామరల్లి.

బూమితిలగతపాదామనీమనోజ్ఞ
మధురమూర్తులు శ్రావణమాసవేళ
జాంకరిదాబ్జాశ్రుభాజాస్రసాగ
ములు ప్రహేళి పుష్కరికనల్ వెలిగినారు!

దీప్యమాహేశ్వరిః కదంతికములందు
మోక్షుగనుదోయితోమత మోక్షజ్ఞుల్లి
వినతు లొసంగడు మాయమ్మ కనకబిందలు
నర్మచక్రస్ఫులక్తివిశ్వమున యందు!

అంతలోన మాతల్లి జన్మాంతవేళ
స్మృతిసంభవపచ్చి వచ్చెను సహస్ర

కాలిరాత్రి విషాదాలకములముల్లి
కల్లలునుగానునమ్ము గంధళించి.

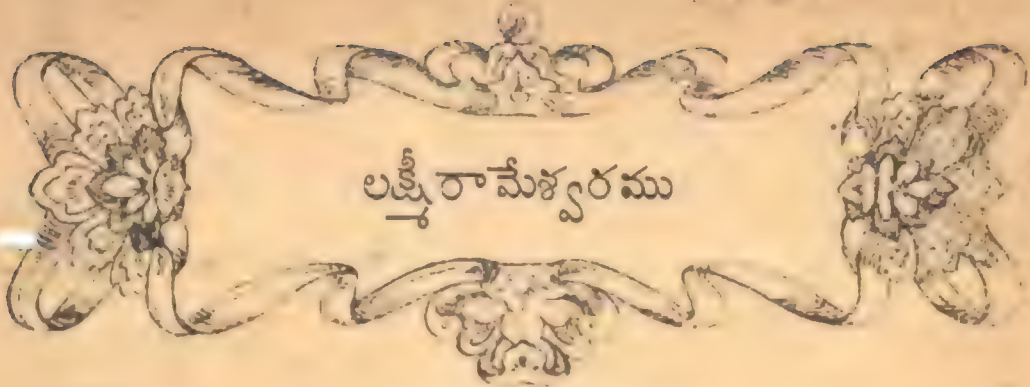
౨

ఆయగమ్యదీపరహస్యనిధి
హైమవతి కంకరాగ్ర శారమతల్లి
పాదములకడ నున్న నీ స్వార్థముల్లి
కన్నగవహంత వాకు సాహిత్యనిధి.

ఆకరాశిక్షలజలదాంతరాత్రి
ధియనమైన కమప్పులో పయన యుగ్మ
చంచలమైన నీ ప్రభావం వెలిగి
మన్మథస్మృత్యంబుచుల్ మల్లడించి.

బాహుమ్రుల బూమిశ్వభాగమందు
మామకీనాంతరాళియు మగ్ధమందు
ఏకరితగా ప్రాప్తమద్రేక మొనె
తల్లి! వాళిరోష్ణమ్ము చల్లవడియి!

అక్షిరామేశ్వరము

పరహరీ నెట్టి వెంటిటరత్నముగారు

౧

అమ్మ "నిజముగా చెప్పండి; మరల పెళ్ళి చేసుకోను కదా?" అనెను. రామేశ్వరుడు దీనిని దనముఖో, "అక్షి! ఆమాటలు వేరు విని జాలెను. ఈలోకం ఏమిటి నిపు వాప్సాదయ మును దహించి శేస్తున్నావు." అనెను

అక్షి రామేశ్వరుని భార్య. ఇరువురును నూతనముగా ననుయి. రామేశ్వరుడు ఇరువది నాలుగువత్సరములు ప్రాయము వాడు; అక్షి పది నెలమిది వర్షములు యువతీమణి. ఒక దినమున ఆ రాష్ట్రాధిపతియొక్క ఈశ్వరుని పురుషుడు వత్సరంగము అనుకొను నుదీరి. ఆటల ముమ అక్షి సంభాషణమును మార్చి వైవిధ్యమున విడికొనినట్టిది. సహజకోమలవృద్ధి యును. — రామేశ్వరుడు శ్రమతను, మితభాషిణి యగు అక్షి ఇట్లు మాటాడుట గది లభ్యమగుటచే కాక అంతరించియున జూపాభ ననుభవించుచుండెను.

అక్షి వేదవిద్య తెచ్చుకొని మిగుల మధురము, మిగుల కఠినము గాని కంకశ్వరి మున "మీ మనసుకు బాధ కలిగించవలె నని

వామశము కాదు. మీ కేమనుకొనినా నరే, ఈ ఒక్క విషయములో నాకు స్వేచ్ఛ ప్రసాదించి నిక్కముగా జనాబు చెప్పండి. ఇక వేనేమీ మాటాడను." అని పత్తిపైపు విచ్చి దాని నలె జూచుచుండెను. ఆమాటలలో భావ మేమియు లేదు. అర్థ మంతకన్న లేదు.

రామేశ్వరుడు నెన్నడు అక్షిపై గోపము కాడెను. అష్టవత్సరము రామేశ్వరుడు భార్యను గోపించుచుండునని లోకు లనుకొనెదనుగాని ఆమాటలో గొంచెమైనను సత్యము కలపోయెను. ఇంతనెఱకు నాతడు జూపినది కృత్రిమకోపము. వివాహమై పదువత్సరములు గడిచినవి. అక్షిపై నిజమైన కోప మానిరి ఈలోకం ముత్రిమే నచ్చినది. రామేశ్వరుడు జలాలన దవక్రమమున తిలకు గారి "కర్మయోగశాస్త్రము" విడిచిరెన్నున బెట్టుకొని కోపముతో, "అక్షి! ఇదే వేను ప్రతిష్ఠ చేస్తున్నాను. నా అక్షి కేవలం యున్నను నేకపోయినను వేను నరత్రి ముఖము తలమెత్తి చూడను. (కొంచెము నెపూరకుండి) ఇకవైవా నన్ను విడలుగువా?" అని చతురంగపుఆట సాగించెను.

శ్రీ ప్రతాపిరౌమణి యగు లక్ష్మీ తల వంచుకొనినది; బకటిరెండు అశ్రువందువులు కనుకొలుకుల నుండి జారినవి. భర్త ఆవిష యము గాంచలేదనియాముద్దరా అనుకొనినది గాని రామేశ్వరుడు మాత్రము మానక పోలేదు. ఆతని కనకతకొమల హృదయము విదారిత మైబొంగుచున్నది. బోన్యము చెప్పగల వారైతను ఆరంగము గాంచి రామేశ్వరునిది “అనలైకప్రేమ” అని యనకుండు జాలరు.

౩

నడునొకండు మానవులు గడచినవి. లక్ష్మీ మార్గశీర్ష బహుళ ఏకాదశినాడు ఆధరా త్రమున ఆదిత్యుని ప్రసవించినది. కాల గర్భాచ రీతమగుచున్న వారందఱు నేల అట్లగుచున్నారో ఏమగుచున్నారో తెలియదు? బహుశోన్మత—నాయనమయము. అంధ కారిము మెలమిల్లని ఆనరించుచున్నది. అసం కనీలకాశము, నక్షత్రములు, ముంద కననుడు—సర్వముగూడ దుఖించుచున్నది అనిచుచున్నది. లక్ష్మీ—ప్రాణవాయున ఈ పానభౌతిక గేహమును విడిచిపెట్టి పోయినది. పూర్ణగ్రామమున—ఆ దుఃఖమయఃభవనమున ఎల్లరు దుఃఖితహృదయులై యుండిరి. ఒకరి క్షయ మాత్రము బిగ్గరగా వేచ్చుచున్నది.

ఒకవిరాగి ఆత్మోపను బోధించు “ఎందుకు దుఃఖపడతారు?” అనుకొనెను.

3

సరమేశ్వరుడు—“లక్ష్మీ అను ఈ ఆత్మ సర కలోకానికి పోవాలి.” లక్ష్మీ ఆత్మ—“ప్రభూ!

సరకలోకానికి పోవడానికే నాకేమీ అభ్యంతరము లేదు. మీ ఆజ్ఞానుసారము అట్లాగే వెళ్తాను. నాభర్త, నేను చాలా అన్యోన్యంగా ఉండేవాళ్ళము. నేను మానవశరీరములో ఉన్నప్పుడు ఆయనను విడిచి ఎవ్వడూ ఉండలేదు. ఆయన్ను విడిచవలసినప్పుడని పుట్టింది కదా వెళ్లేదు. ఆయన కూడా నేనంటే అంతప్రేమాతిశయముతో ఉండేవారు. మీ ఆజ్ఞ అయింది; విడిచలేక విడిచలేక నాప్రాణ శ్చయని విడిచినట్లాను. ఏమిచెయ్యను; విడిచి నానుండి వచ్చింది. ఒక్కసా తే నాయన్ను వర్ణించుకు రావడానికి—ఒకదానికానికి నేను దయచేయించండి ప్రభూ! ఆయన నాకోసము ఎంతదాఖిస్తూ ఉంటారో తే నేనుమనవి చేయగలను! ఒక నిమిషమైనా విడిచకుండా ఉండే నాహృదయేశ్వరుని ఆపారదుఃఖనము ద్రములో—నిలిపింక కారిమున విడిచినట్లేశాను. నన్ను విడిచి—ప్రియతమవైన ఉదాసిన విడిచి నాప్రియతమము ఎల్లా ఉంటున్నాడో భావించుటకు కూడా నేను సహించలేకుండా ఉన్నాను. ఆయన్ని నేను పుష్పల్లో పెట్టి పూటించేదాన్ని. అంత కోమలంగా ఉండే ఆ సుకుమారమూర్తిని “నాకోసము దుఃఖించవద్దు; జరగవలసినట్టు జరుగుతుంది” అని ఒకదాని కన్నులు తుడిచి వస్తాను. శ్రవము తెలిసిన ప్రభువగు నీకు తేనీమి చెప్పగలను? దేవా, నెలపు నయచేయించండి!” అని వినయవినమితమై చెప్పకొనెను. సరమేశ్వరుడు—“వెల్లిరమ్ము”.

౪

అత్త పరలోకమును విడిచి భూలోకమును ప్రసేపించెను; భర్తృగృహమును మై వెళ్లుచున్నది. ఇంతలో నొకమారు నందఱు భారతేశ్వరుని కంఠస్వరము వినిరించెను. అగ్రాశ్మ త్వరితముగ నామందిరమును ప్రవేశించి రామేశ్వరుడు నవనవోత్పేచయగు నొకరముణిమఱి చొత్ నూనఁచుచు ప్రణామములు అడుచుచుట గాంచినది. “ఏమీ! ఈమెమనఁజే—దేవా, అస్వపే ద్విరీయవినాహమా!—మోసము, మోసము, ఇంతకన్న మోసమున్నదా, ఏలోకములో నైనా?

ఇంత కుర్చున్నది నాప్రాశ్నకుచేనా! ఇట్లు జనుగతుండా? ఆప్రేమ, ఆ ఆదరము, ఆ అభిమానము ఎక్కడికి పోయినవి. ఏమో ముఖస్తూ ఉంటా ననుకొన్న నాభర్త ఆనందమునలొలాడుట మా?—నేను నమ్మజాలను.

ఏమీ! అనాడు భగవద్గీత నత్తిపైబెట్టుకొని ప్రమాణము కూడ చేసెనే. ప్రమాణముతో లెక్కచేయి? అంతప్రేమతో ఉండే భర్త—ఇంకేలోకములోనూ ఉండదుకున్న నాభర్తచేనా ఇట్లయిపోవుట. అయ్యోదేవా! నీవెంత విచిత్రవర్తనుడవు! నాభర్త లోమేమియు లేదు. నీదే బాధ్యత—

అయ్యయ్యో, పరమేశ్వరుని మూలనామ తున్నానా? సర్వము నీవే, నీవులేకపోతే ఏమీ లేదు! అనుచుంటే నాభర్తనగవలెనుకాని, నన్ను కాశ్వత ధర్మపత్నిగా స్వీకరించినట్లు అగ్ని సాక్షిగా ప్రతికూడా చేసెనే! ‘నిజమైకప్రేమ

నాభర్తది. ఇతఁడు నుదజీది బూటకపుప్రేమ’ అనుకొన్న నేను ‘అదిప్రేమకాదు, కామము’ అని అనుకొనవలసి వచ్చిందా ప్రభూ! దేవాన్ని మాత్రమే కాయించే భర్త నిజమైన భర్త యెట్లుగును?—

ఈతడైవము; నేనే ప్రేమము లేదనుకొనేదాన్ని. ఒకసారి ఒకనచ్చెటి భర్తను వైవములాగు చూడాలి కాని భర్త వైవము కాబలము అని చెప్పింది. అప్పుడే ఈమె మాటలెక్క చెయ్యలేదు. ‘ఈతినికంటెప్రేమించదగినది ప్రేమించలో ఇంకేమీలేదు: ఈయనే నేను; నేనే ఈయన’ అనుకొని ప్రేమించునాకా ఇట్లు మోసగించుట! అయ్యోప్రభూ! నిన్ను గ్రహించుట ఎట్లాగు?

ఇక ఆచారానిసగతి ఏమవుతుందో, ఇంత చిత్తచాంచల్యము గల మానవులను నమ్ముటెట్లాగు? ‘పురుషులను నమ్మకూడ’ నని దేవుడు వ్రాసిపెట్టి ఉంచాడు కాబోలు. అసంగతియింతవరకు విచికితోలేకపోయాను, ఇంకా యెందుకిక్కడ? ఇక పోతాను. “అనుకొని పరలోకమునకు ప్రయాణమయ్యెను.

౫

లక్ష్మీ పరమేశ్వరుని దివ్యవర్ణధికి జని, “దేవా! నన్నిక సరకలోకానికి పంపింది” అనెను.

పరమేశ్వరుడు “నీవిక సరకలోకానికి వెళ్లవలసిన ఆశ్వకత లేదు. నువ్వు ఇట్టి వతిని వైవముగా భావించావు. వైవ మొకడున్న సంగతే మఱచి ఆతడైవ మను కున్నావు.

భర్తను భార్య ప్రేమము లాగున నంది గౌర
వించవచ్చును, కాని అతడేదైన మనుకొనుట
కూడనిది. ఇప్పుడు నీవుకానీ శాస్త్రము
వల్లనీదోచము పోయింది. — ఇక నీవు విత్త
మైన దానవు. స్వర్గానికి స్థలం ఆనందమున
జేయు. సత్యమైన ప్రేమాత్మము ఇక్క
డొక్క చోటకే అనుభవించగలవు కాని ఇం

కక్కడా నికా ప్రేమాత్మము లభించదు.
పోయి శాంతి విాయము, ఆనందవిాయము,
ప్రేమవిాయము లయిన స్వర్గధామంలోకిను
లని ఆశీర్వాదించెను.

అట్లు ఇప్పుడు ప్రశాంతి కేతనమును
ప్రేమానంద విాయమున సంకల్పరహితము
యైన్నది.

రాగాతిశయము

దుగ్ధరాల వల్లంరాజు, పానుగంటి చిరంజీవిరావుగార్లు

ప్రేమలంబగు మామకభావవీధి
అక్కగదలని నిగమాంతరిక్షచీమఁ
జక్కయైనను బాడువని చోటుపెడక
కేల నీముద్దు పిల్లనగ్రోలు వట్టి
దర్శనం దిచ్చినావు సంతసమెకాని
పెదవి గదానవు మొగ్గులు విరియునయ్య!
కళలు పరువొందు నీచిన్నిగళము నెత్తి
యొక్కస్వర మూడు, లేనియ లూరఁ గృష్ణ!
చిలుకపలుకు, వసంకకోకిలరవంబు,
నళిదాతము మించి యెయ్యారి మతిశయించు
సరససంగీతమాధురీ స్వరయుతమగు
రాగ మేదయ్య! నాడువరాలతండ్రి!
చిన్నవాడవే! యింత యాచించనలెనె
తలపుమున్నీరు బరిపాల ద్రాగుదువలె

పెలియఁగా లేనె? నావాన నెలిసి యొక్క
రాగమును బాడనేమయ్య, రసికనర్తక,
గానలోల! నీ వేనాడు వేణువొత్తి
పాడినాడవో చల్లని వరుసలెల్ల
వింటినో లేదో నాడు నీ వేణురవము
నూడు మతియొక్క-మాటు మహోన్నతముగ
పథముఁ దెలిపెడు నీ కనుపాపబట్టి
ఊర్జ్వలేత్రిము వల్ల చేయూరి బూవి
నొక్కునొక్కున నొకమెట్టి నెక్కినీడు
స్వరముతో నందుకొందును స్వర్గరలుము
ముద్దుకృష్ణయ్య! చిన్నారి మురళి నెత్తి
యాలసింపవె తొల్లి నీవల్ల గొల్ల
పల్లె నూడిన మధురసుస్వరము దివ్య
మోహనంబైన రాగ మారోహణమున.

వచ్చి నాన్న పేర్లతోను ననుసరించి బాహ్యగుర్వలము
కొండెనును ప్రతులను నమస్కరించి యున్నారు.

ఇట్ల పితృధాతృము ననుసరించి యనుటకు విమర్శ
ప్రతిపాది నారి నాన్యాయమును బరిశీలించి శింకరా
చార్యులు అభ్యంతరము కలిగి, రామానుజాచార్యులు, మన్వా
చార్యులు శ్రీమము శ్రీని (ప్రతిపాదించి గుర్తించారు. అనంత
రామానుజమధ్యాచార్యులు ప్రతిపాదించిన పదముము కలిగి
నగు ము కిలును శింకరాచార్యులు తాను పితృ
ధాతృలించిన మధ్యాచార్యుల నొకరియొకరి కంటె మెట్లుగ
నంగీకరించియున్నారే. శింకరాచార్యులు ప్రతిపాది
చిన విధము కలిగి కెట్లుము కి యనుచేర రామానుజ
చార్య మధ్యాచార్యులు తాను పితృధాతృలించిన భగవ
దనుభవనానందమును పరమము కిలన్మ నొకరియొకరి
మెట్లుగ నంగీకరించి యున్నారు.)

అయినను శింకరమతమున నీ పనులనిర్ణయముల్లు
గలవను, రామానుజాచార్యుల పితృమతముల నీ కెట్లు భగవ
దనుభవము ప్రతిపాదించును అపునరావృత్తియొకే, ప్రమా
నుభవకర్తలమునే.

మఱియు నీరామానుజ మన్వతీర్థము ప్రతిపాదించిన
చీవశ్చిరభేదము శింకరమతమునందును అనాదయే.
అనాది యానంద సాంతము కానేగదు. పరిధాన్యము
మను శివము నొగిగురుచే. * శ్రవ్య శీవత్వము పరమము
నదియు శింకరాచార్యులు పరమము కిలు. (శివునిని బ్రహ్మ
వాక్యములు కలవనుటయు శింకరులకు సమర్థములు
కావు. శింకరులు ప్రతిపాదించిన చీవశ్చిరభేదము
రామానుజ మన్వతీర్థములనుబట్టియు బరమాపురుషుని
సంస్కృతికర్త వర్తవ్యత్వములు మున్నగు విధిని శీవ
ములనే శింకరుని దుశ్శభావాను నమస్కరించుట కానే
కాని ప్రతిపాదించదు.

శ్రీరాధాజ్ఞాపితృములనే నున్నరించి కొంతపురాన
మన్వములను బట్టుచులచేతి బాహ్యగుర్వలము గోనరిలు
కొండెలెలు చేతులకలదని యిమ్మతీర్థములు దేవకదివేశ్వ
అంగ నవ్వులు కన్నులు నేకాని, సుబ్రహ్మణ్య, సత్యనారాయణు
విదేవి, సమరసమర్పిణీ నానాచించిన విద్యార్థులను
మతములు మతముల నున్నములుగనే పట్టుపడగలవు.
ప్రధానముల నిబర్త బాహ్యమును నీ రెండువిషయము
లనుమాత్ర మిక్కడ నుదాహరించి నాడము.

ఇట్ల నవతారములనుండి కలిగినది యనుటకు
శింకరభగవత్ములు శింకరు. మువతారములయు, భగవ
ద్రామానుజులు శ్రీపురుషులతారములయు, మన్వతీర్థము
నానామంతుని యనతారములయు ఆ మామతీర్థముల
కలవన, కాశీకలవనను పట్టుపడుచున్నది.

కావున నీరీ యవతారములకు కారణమూర్తులను
శివుడు, శేషుడు, బామమంతుడు నను కిరికి పరస్పరము
సంబంధ మేకాని, వ్రహ్మమేకాని కలదాయని గమనించి
యాచిన నమ్యవ్యవస్థకును అవతారమునందును, అధికారము
నందును పరస్పరము కలయుచు కనుపడుచున్నది. అగ
దానను పరమేశ్వరుని సంస్కృతికర్తయు నమరించిన
కాక వృష్టిమూర్తి యగు వ్యగ్రానూర్తి నమరించిన.

అని భావకామగ్రహణము పరపరత్వముతో బుద్ధి మార్గ
తీరు. వాని సంస్కరణను పరగ్రహించియున్న పరమ
పురుషుని బాహ్యగుర్వలము పట్టుపడించువలయు
ప్రస్తున్నా నిమిషంకలము లను బట్టుపడించు బుద్ధి
హించి, నవవ్యవస్థకలముల ముదాగించి పురిముల
వృద్ధిచేసి, జగత్కర్తయు కలవేర్పుయొక్క పరాధ
రత్రిభగవదాపుష్టత బాహ్యముననున్న పరమము
శింకరాచార్యులును బ్రహ్మగుర్వలములు అపరిచితాధి
కరముల పట్టుపడుగా నీవి నంగీకరించి యున్నారు.

* పరిణామ ప్రాయములను పరమము అనరామునకొండెలెల నీవిన వికరకాండెలెల (వికరకాండెలెల
పట్టుపడించు కాని సూర్యుడు నక్షత్రములుకావు) ననుమాత్ర మిది బ్రహ్మమున శీవుడు. అనంతమియునగు (బ్రహ్మ
మూల గోచరములు. అనను శ్రద్ధికోపకారములచేతను, పరాతీయ్యగుచేసెను నేమనీయుగస్ఫుంపమున్నన, క
నదేయియున్న ను మహా శివములో నల్లతర మిమికియున్న దే కాని అనిదో యిది కానేగదు. భేదచీవశ్చిరభేద ప్రకా
శించుచుండును.

అనంతరణి యిది యంతయు శేషుని నుం దిగ
 పించి భూభారమును భరింపఁజేయుదు, ముత్యముకయం
 తము నాలుగు భాగములకు కాలము, శివుఁడు, యమఁడు
 పుష్కరపు నున్న వనాదు, తమలో తేము యెఱుఱును
 పుష్కరపు నున్న నను నీ నాలుగంటి వధుపించి నిత్యవంహ
 గియును, ప్రతేయము మున్నగు నైదు శక్తిపంహగియును జరి
 గించుచున్నది. కావున నీ శేషుఁడు, శివుఁడు నను నుభయం
 గును పంకెరణి యవతారయిర్పై లేకాని పుష్కరపు నున్న
 కాశీయి.

ఇట్లు శేషుఁడ భగవంతుని యవతారము కావు
 ననీ, "శ్లో. అనంతః ప్రథమం రూపం త్రేతాయాం
 లక్ష్మ్యుః పునః ద్వాపరే బుధస్త్రిమకదా కశ్యపః షష్ఠః"
 (శేషుఁడు మొదటి రూపము, త్రేతాయాగమున లక్ష్మ
 యుఁడు, ద్వాపరమున బుధరాముఁడు, కలియగమున నొకా
 నొకఁడుగ నవతరించును) అను పురాణోక్తియందును
 శేషుఁడు మొదటిరూపము, అనగా కృతియగమునంబలి
 యవతారమనియే స్ఫురించుచున్నది.

మతయును విత్రికేతుఁడు పాతాళమున కేగి శేష
 వాక్రియించియున్నన, పార్వతి విత్రికేతుని కపించిన
 నమః త్రిమూర్తులకు పావ్యతితో, "తక్మత్వా త్సర్వధీనా
 తావాం సర్వధూమ్రైరూహిని, శిష్యచాయం మహాభాగ
 స్త్రితరీణిః ప్రణామకః" (భగవంతులకు మారి సర్వ
 ధీనామలగు నంగీకరింతుడు కావున సర్వధూమ్రములను
 ప్రాయఁడవనాఁడు. అర్చింపఁబడె విత్రికేతుఁడు ప్రణామ
 చేయుఁడు) అని చెప్పినదియు, నీ శేషుని యవతారములగు
 లక్ష్మ్యుఁడని, బుధరాముని భగవంతులారములని ఇతిహాస
 పురాణములు వదించుచు నుం నీయంతాఁకొప్పునమును
 కృత్యము ననుసరించియే. ఇట్లుకావచ్చు సమన్వయమే
 కలంగదు.

ఇది పృథ్వికేత్రులకు బ్రహ్మకులకు, రక్షకేత్రులకు
 యజ్ఞకేత్రులకు, లయకేత్రులకు రుద్రయోగములను
 భగవంతులనియు, భగవంతులారములనియు స్మృతీతిహాస
 పురాణములు చెప్పుటయు నీయంతాఁకొప్పునమును
 వైకృత్యము ననుసరించియే.

ఇట్లే కావచ్చు నీస్మృతులు మున్నగు శార్దూపా
 యునునను పరస్పరవ్యాపార ములుండ, స్వవచనవ్యా

పూసెము పైఁగలు తిరుగించితిగలు అందుకలెన వివరిం
 లక్ష్మణుని మూలస్థేదిమే పర్యవసానము కాగలను.

ఇదిగాక శ్రీభాగవతము "స్థివాగలనీవిధః"
 (స్థిలచేతము, చారిత్రములచేతము కేవలపంహవాఁడు) అని
 యుచ్చిష్టపురాణము "మోనంతి పశ్య శేషేదః" (నీ శేషుఁడు
 నీకలచేత పాగపంహకును న్నాఁడో) అనియు, నీ శేషుఁడు
 పుష్కరపు నున్న మున్నగు యోగములచేత కేవలపం
 హవాఁడు అని చెప్పియున్నందున శేషునకు విద్యాధీశ్వ
 రయ్యు న్నెట్టమగుచున్నది. అట్టివాఁడేకదా భావప్రముం
 నును! కావుననే "జ్ఞానం మహేశ్వరంధీశ్వరం" (మహ
 శ్వరుఁడంటి జ్ఞానమును జోరవలయును) అను పృథ్వి
 నానయు పుత్రయు శివునకు విద్యాధీశ్వరయ్యమును, భాగ
 ప్రదత్తయను న్నక్షత్రగిరించుచున్నది.

కావుననే విద్యలన్నటికిని బువారియగు వ్యా
 కరణాస్త్రయనునకు బ్రాసితదిగములగు "అఇఉఈ"
 ఇత్యాది మూత్రములు మాహేశ్వరమూత్రములని ప్రసి
 నుండుచుండు, "నీవాత్మని సమామ్యయ మధగమ్యమ పా
 శ్వరంత్, కృత్స్నం న్యాకరం ప్రాక్రం నీక్షత్ర పాశీ
 వయే నమః" (నీవాత్మ రమ్మయమును విద్యకేసరి
 త్రములను మహేశ్వరుఁడంటి పఁపి నమఃగ్రమగు
 వ్యాకరణమును రచియించిన ఆవాణివిక నవస్కారము)
 అన్నట్లు ఆచార్యపాశీని యుచ్చుకె శ్వరుఁడంటి మహ
 శ్వరమూత్రములను గ్రహించి వ్యాకరణాస్త్రయము న్నక్ష
 ములగు, పాశీనీయును అపైగాయలి మహాభాగ్య
యును, యోగిశాస్త్రయను వదించిన మూలవ్యాపరంబు.
శేషుని యవతారములయొ నుపపన్నము లగుచున్నవి.

కావున ప్రవృత్తికాలమున యమదులు లయ
 కేత్రైత్రయంబి విద్యాజ్ఞానముల నుపదేశించి ప్రచారము
 నకుం దెచ్చుటయొక ప్రత్యేకకాలమున ప్రపంచమనంతియు
 సంపాదించుటయు నను నీ రెండుపనులను శేషునకు, శివు
 నకును పంకెరణిని దివ్యాంకిము ననుసరించి పముప
 పన్ను మలచుచున్నది.

ఇట్లు విద్యాజ్ఞానముల కధీశ్వరులై యజ్ఞానమును
 పోగొట్టు జగదాచార్యులగు శేషుఁడు, శివుఁడు శేషుశేషు
 సర్వరూపముల నున్నను లయయవతారముల కాక్రేయముగు

భగవంతుని వ్యక్తిత్వమునకును సమర్థునిని యేకాంశ వ్యత్యతకాని భిన్నాంశవ్యవస్థలు కాదు.

ఇక శివునకు వాంజనేయనకుగల సంబంధమును గమనించిన * [యైశ్వర్యామాత్యము, సంహారాత్మాసము, జిత-ప వద్యము]

మ. పదిహేనుత కల దండెక్కను పనికా

భంజంప నీలాగు నీ

పునర్యంబొందిన నీవనుక వదంతు

దోగించి రుద్రాబ్జక

కృష్ణాంధ్రాబ్జము భామగుణ పవనధి

భల్లూకరాధ్యామబం

గమయభ్యాగపరివ్రయం గదిరికా

కామస్వసంకల్పగః!

అని వర్ణనమునందును వాంజనేయమును కల్పనమునకు కమి కాపున మూర్తిభేదముకాని యాశేష్యక్రమము లేదు.

ఇట్లు శేషుడు, శివుడు, వాంజనేయుడు నను మియ్యవ్వగు శక్తికలవాడనియును శేష్యునిగా ముగిరించు నున్న నీరు ముగ్గురును సంకల్ప కాని యంశ పీకాపున విమృశ్యరకును భేదములేదు.

కాలిన విష్ణులకు, కాలలకు శక్తిశక్తులకు శివుడు, శేషుడు, వాంజనేయుడు తత్త్వవిభేదము గలిగింది, కల్పకలభి క్షతకణాగనులను, వెగలవార్తములను శక్తి కాలకాలముల ననుసరించి యుపశీలించి, లోకమును గిందులపై ప్రతీకర్తగానామజనుస్థానార్థులను వానాశ్య సమ్యక్స్వరూపముల నీ సమ్యక్స్వరూపి నలంకరించి మున్నాడు. ఉపాసకలకు ప్రతిగల్గింప వారివారి మనోగతుల కనుమార్పించుటలు చేసెనున కనుమము లను చేరు చేరు ప్రసాదములను బ్రతిపించియున్నాడు. అయినను ఈ సమ్యక్స్వరూప నోకయంశముయందు కలిగిన యొకవ్యక్తియే

* వాక్యీయరామాయము సమయమునకు కంఠకంఠము కంఠటి వాపరాగాగారి యొక్క రామాయముయందు యీపద్యము గ్రహించితిని

♦ రుద్రాబ్జ.....గదిరి, రుద్ర=శివుడు, అబ్జకర్షణ=బ్రహ్మ, పీనే=సూర్యుడు, అబ్జ=సంక్రమణ, ముఖ=ముద్రలేన, అమరులే = దేవతలు, పవనధి = అంజనేయుడు, భల్లూకరా = అంజనవంతుడు, భాను = సూర్యుడు, అంగర=అంగరము, ముఖ్య = ముద్రలేన, అగపరివ్రయం = చారపరివ్రయము, కదిరి=దీపిరి.

కాని శేషులతోనులముండి కలిగిన శేష్యుల వ్యక్తులు కాదు.

ఇందుచేమోనుందికట్లు మాలయక శ్రీశ్రీశ్రీమునందు బ్రవర్తించిన వ్యక్తిగూఢ మారు భగవంతులము ననుసరించి చిచ్చించియున్నాడని కాని నిరంజనమై పనిచేయు సరమపురుషుల శ్రీశ్రీము ననుసరించికాని, పరశక్తిగతమై యట్లెవల వ్యపించియున్న యంగిర్యామిత శ్రీశ్రీము ననుసరించికాని చిచ్చించియుండలేదు. శేషుల వ్యక్తితే శ్రీశ్రీయోగి కారికి మను సందేహిస్తావారి శ్రీశ్రీము ననుసరించి యే ఇట్లు నిరూపించియున్నాడను.

ఇట్లు ఇచ్చుతాచార్మము ఏకాంశమునను కాపుననే వారిలో నొకరి గలకు శ్రీశ్రీ భావము కాని మామము కాని లేదు.

ఇదికాక సేవలమువాడైయున్న నను బ్రాహ్మణుల పుచ్చపతివానికిని వాదమునకు గలిచివారి, మంచితనమున ముపశీలించి కాని తిరుగుతమునతోంది ముదీక్షనొసరి, తమమతముతోనిక జేర్చుకొని మున్నాకకాని మతం గలవని బ్రాహ్మణులను వేరము బహిష్కరించి విడదొడ్రేదు. ఇందుకు వైఫల్యమొంది శ్రీశంకర భగవద్భాగవద్చార్మల వాక్రయించి యైశ్వరియైన నీలంకాచార్మమును, అత్వైతిహీయంతి శ్రీ భగవద్వాసుదేవచార్మల వాక్రయించి విశిష్టత్వైతియైన ముచ్చల కామమును, అత్వైతియయంతి శ్రీ ఆదివర్ణక చార్మల వాక్రయించి ద్వైతియైన త్రివిక్రమచార్మలు మొదలైన ననపూర్వచార్మలే పృష్టాంతము. (ఇంతమ మంపనమగ్రాదు, నేనాంతి, యాభి మూర్తి మన్నులనాగు పలువురు కలరు).

అమరత్రయచార్మలే ఈ మతంతర బ్రాహ్మణ బహిష్కరణను పాటించియున్నాడని, శ్రీ సూర్యుని విశ్వలాలతో కీరించి యాదగంటియున్న మాన వైదికము

కంఠకంఠము కంఠటి వాపరాగాగారి యొక్క రామాయము

మలు సేటికి జేరు పరిమళ రేకుండ వంతరింపవలసినవే కాని యింతటి యభివృద్ధి నొందియుండవు.

ఇట్టి త్రిమలిమల నుపశేరించినవాడు మోక్ష ప్రదాయక నిగిగుండు. పునరుత్థానార్థకముగ మన భూమియందు సంస్కరించి ప్రతిష్ఠించినవాడు బ్రాహ్మణుడనై సంపదలయిండు. కావున నిష్కార్యకారములకు పరస్పరవిరోధము గల్గింపదు. మహాపాప పుణముల నిష్కర్మము.

కావున నో మతత్రయ పండితాచార్యులారా! ప్రస్తుతకాలవిశేషము ననుసరించి యొకయింటనే పద స్వరవిరోధములు, సమాధులు, సమంపములు మొదలగువచ్చుచి. కావున మనలో మనకు దూషించుకొనుదున్నను, భూషించుకొని మనస్సును సునమిని మతాచార్యులకు శ్రీశంకరాచార్యులు మధ్యాచార్యులయొక్క విక్రమకాల మహాత్మ్యమును దూషాశేషముల ప్రయోగింపకుడు. మనలో మనమందల యంతిద్వేషములచేత నాధింతు ప్రక్షాళనములచేతనా, వ్యర్థకల్పనములచేతనా, కుష్కలతర్కములచేతనా, మొందియుండులచేతనా వారివాద్యమును గ్రుండు విధములచేత నాది తేనిపోవికినీలములకు పరికింపవలెను. ఇప్పుటి కళిమహిమము నిప్పటివారివలెనే పరిణమింప వలెను. కల్యాణంబులను, యెక్కువలను యింతయు మనము

లలో నందినవిండు యొకటిమాత్రము సుప్రసిద్ధితిము కా నేకము. ఈమాండలిం నొకటి మనస్సునై యొకటి నేతా శ్రయస్వర్యమునై యొకటి రెండుమనములను మనస్సునై కానిలసివిచ్చును. ఈమాండలిని నేతానియుమనము మనవి వశమగుదు. అవియును వి వివిదేశముల

ఇంతను మనము పరివర్తల జరిగించి పరస్పరము బ్రహ్మాధింతుకొని శ్వేతాచార్యుల మహాపాపముల దశిమివేసికొని మనలో మనకై మరెవ్వరు గగ్గించుకొని మన ముక్తమతాచార్యులను శ్రీ మతాచార్యుల యస్మిప్రాయముల ననుసరించి సుప్రసిద్ధితియుగం జేసి కొనుట కరము శ్రీమతాచార్యులకు; భారతాత్మ్యమును పనమహాపాపము.

శ్లో. జయతు భగవాన్ శేతాచార్యః
పురూష్ పరమ స్వీకారాః
జయతు జగతాం దివ్యం శేత్రం
త్వవోమవంతే శ్రుతిః,
జయతు కరుణా సింధు స్వంక
ర్షణ పరమో నరః
జయతు నితకాం ధర్మగూఢా
ధర్మశిల భాగవతీ.
స్వస్తి శివమ్.

పాంచాలీ మాససంరక్షణము
మోచర్ల రామకృష్ణయ్య గారు, బి. ప.

ద్యౌశమునఁ దన్నులొల్లనే యోడిపోయి-యంత నన్నోటు విడియెనో కుంతికొనుకు ముదలు నన్నోడి, యోడనో పిదపదన్ను-నందియముఁగిచ్చుచో నభాష్టామలార!

- గీ. సర్వజేత్రాలు, రాజ్యతంత్రజ్ఞులగులు, -మునూలు, వృద్ధిలు, గురులు, భూభాజులు, సుధులు, బాలిశులపోల్కి నిట్లు పేరిలగమునఁ-బలుకకున్నార లిదిగోమి పాపమయ్య!
- గీ. ఏకవక్త్ర-రజస్వల-కుశలంతి-అంటఁగాఁ గూడ దబియైన నరయ కిటులు బల్మిమై రచ్చు కీడ్చిన పాపఫలము-కట్టికుడునక విడుచుచే కారవులను?
- ఉ. అక్కటా! రాజసూయసవనావధృథాతివత్త కేశముల్ ముక్కడి దున్నసేనుఁ గిటు ప్రారతఁజే కొని యూడ్చి వెచ్చె నన్నిక్కడి కిప్పిరో! యుచితమే, యిది యీ త్రియ వీరధర్మమే? యిక్కరచినే జగదాన మహీశులొనర్చి రె యెన్నఁ జేనియుకే.

సీ. కులవృద్ధుడై, యుధయులపట్ల సమబుద్ధి మెలియుండగినట్టి భీష్ముడైన,
 శౌరీమై, విష్ణుదాష్ట్యంబు వారిచి రక్షించుటకు భృతరాష్ట్రుడైన,
 ఆచార్యుడై, శిష్యులొనగించెడి మెగ్గు దొంగిలించగినట్టి క్రోముడైన,
 బజ్జమై, తనభాత్రు బానరించు నీతప్పు నవరించగల కృపాచార్యుడైన,
 నకలభర్తరహస్య విశారదుండు-వినుచుండైనను, మానంబు వదలి, భాగ్య
 రాష్ట్రులకు బుద్ధి పెప్పి, యార్జనగు నన్ను-గాన రాగేమి? మొట్టి దుష్కార మకట!

మ. నను రక్షించగల జాలునీకు వా కడైవలె గానరాక కేసభా
 ననజాత! భవి దిక్కు నీవిజనులకు బలించగలనేను నీ
 వని, యుష్మత్పద సంకజాతయగముక భాగ్యనిత, నన్నీవి
 న్వనరాశిక దరియించజేయుము, జగద్భంధూ! రమావలభా!

మ. నతిసంత్రాసరాయణ! సుజనదింతాధ్వన! పాశక్రియా
 రశుభా కారవముఖ్య లిల్లెతి మహార్యంబునక గన్వన
 గృహులై నా కీట మానభంగి మొనరింపన్ బాచుచున్నాను, నా
 గతి నీనే! యథయం బానంగుము రమాకాంతామనోనాయకా!

ఉ. దీనజనావనుండువు, పతివ్రత నేను, సమిల్ స్వతంత్రతా
 హీనులు, శాత్రువుల కరము హేయగుటకు, సమయం బినయ్యి, నా
 మానభంగు గావ, ననుమానము బూనగ పాశీరూపాకో?
 మానవతీలామ లనమానము నోర్తుర మామనోహరా!

ఉ. పుట్టితి నగ్ని కుండమునక, బూజితపాదిన సంపదలొక
 పట్టితి; రాజసూయవిధవంబున దివ్యమనీవితాన సా
 ఘట్టిత రాక్కిరీట సువికాశిత పాదనరోజునైతి, ని
 ప్పట్టిన నిట్టి ఘోరదురవస్థ ఘట్టిలెమ గావు మాధవా!

చ. అనవరతంబు నీచెలియలైన సుభద్రనుజోలె శ్రేణుషీ
 నను గమగారవించు కరుణామతి నీవు, మదాంధులైన దు
 ర్జనములచేతఁ జక్కితిని రితిగనయ కుపిషి నేయగ
 జను నొకొ, వాసుదేవ! యనుజాతల కష్టము లన్న లోకులే?

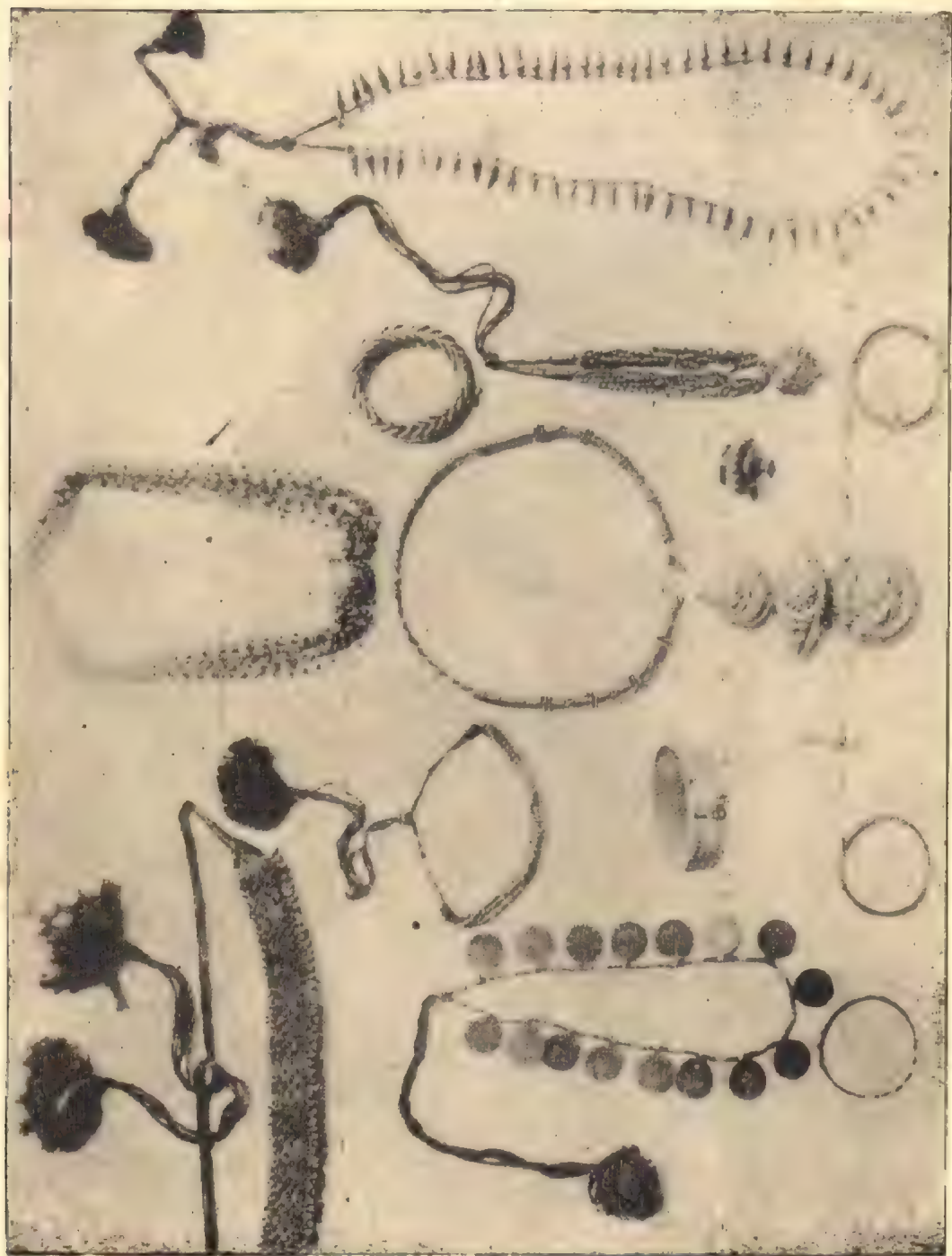
మ. అని పాంచాలి ముకుందపాదకమలభ్యానైకస్పర్శి మనం
 బును లీనం బానరింప మాధవకృపాపూర్ణప్రభావంబునక
 జనులొత్పర్య నిమగ్నులై నిలువ, నక్షిర్యంశుక ప్రాతముల్
 గనుపల్లె గుగురాట్టముద్యమము భంగించుటకగా నమృతక.

క. కలదే. ముజ్జగములలో-దుల పాతివ్రత్యమునకు; దోషములల్లె
 దొంగలవె నతిదేశతలను-దూచిన, రవికీర్తి ప్రేలు తమములభంగి.

౮. పూలేశ్వరమునందలి కాళీ విశ్వేశ్వరదేవాలయద్వారమున గల ఇత్తడిగంటలు

౪. పూనాలో చేసిన ఇత్తడి నగలు

13

రాజగృహానగరసమీపమున పంపుయ్యం దనుపరి
 ప్రాచీనమున గలదు. సా.పి. 250 మంది శిష్యులు గలరు.
 అందు సాశీపుత్రు, బౌద్ధులాయన అను నిమిత్త ప్రాచ్య
 యులు గలరు. వీరిద్దరు మోక్షమార్గము మం దవిధిఁ దెల్ప
 సేవను, సంపదవారికిఁ బలుపుటకు నిశ్చయించుకొనిరి.
 భగవానుని శిష్యుఁడు అశ్వశిల్ప శిక్షకుఁడై రాగా,
 సాశీపుత్రుఁ డీశ్రీంధిరధమునఁ బ్రసన్నుడెను:—

సా. పు.—అయ్యా! తమ దివ్యశిక్షోపవసముఁ
 బాప నా కానందింప గల్గుచున్నది. తమఁడువు నెవరు?
 పుష్పము ఁటివి?

అ.—కాశ్యపవంశజుడనువాఁడని మాకు గుఱు.
 ఆయన గర్భములే మాధర్మములు.

సా. పు.—తమ గర్భవివాంతము లేని!
 అత్రువశ్యశి శ్రీశ్రీంధిక్షోకమును పఠించెను:

“శ్లో. యే గమ్యా హేమపుభవా
       హేమం తే సాయధాగతే,
       సేసాంఘ యో విశోభో వీరం
       వానీ మహానమశ్శా.”

భావము:—నమ స్తవస్థువులు నేకారాయణ మర్చి
 న్నిమైవహో, వారల నేకారాయణ నే వాశమలంబునో,
 నగ నాగములను భగవానుఁడు సాక్షుఁ డెప్పడు.

ఈశ్లోకమును వినివలెదువాని సాశీపుత్రుఁడు తన
 మిత్రుఁడగు బౌద్ధలాయనునితోను, మణికొండల మిత్రు
 లతోను గలసి, భగవానుని మనమువలె నెఱిగి తమ
 మనోభీష్టమును తెలియఁజేసిరి. భగవానుఁ డీశ్రీంధిక్షోక
 ము నుపదేశించి వారిని శిష్యులనుగాఁ జేసికొనెను:

“శ్లో. సర్వకామస్స అగణనం
       మహింస్స ఉపసంపదా,
       పరిత్ర పరియో దవహం
       ఏతం బుద్ధావసాపనమ్.”

భావము:—చిత్తవృద్ధి కలిగి, యేలిగిమైన సాధ
 కార్మములు చేయక, కల్యాణార్థమైన కార్మములు చేయు
 బుద్ధులు బుద్ధుని గర్భము.

సాశీపుత్రుఁడు, బౌద్ధలాయన మునుని శిష్యు
 వునియిగాఁ జూపుకొని. భగవానుని శిష్యుఁడు. నేను
 నమ్రుఁడు నుద్ధత్రోహి యాయెను. వీనిని పరికిరిండుటకు
 ప్రయత్నించుచి భగవానుఁడు వియోగించెను. ఇది తెలిసి
 దేవతత్తుని మిత్రులు వీరిని వంతులను ప్రయత్ని
 ఈదుండగము. న బాత శత్రుఁ డు వారిచి ద్రోహు
 లను శిక్షించెను. ఆరాజు వారి వాసముయమున, ‘మీకు
 ప్రతిభానంకుల యగు మోక్షగురువా! ఈవధును తప్పించు
 కొనలేవా?’ యని ప్రశ్నించెను. కాని? బౌద్ధలాయన
 ‘రాజా! యిది లెక్కగాదు. తప్పించుకొనఁగలము. కాని
 దానిని శ్రమ తీసికొనఁ జాలలేదు. ఎందునట్లు? ఇది,
 వాత్సాగ్యకర్మముసాధము ఇంకొక వాదమునోబలము
 నే నీ నీహమును వలంబునయున్నది’ అనెను. ఆవిధము
 ననే యుఁడు సాక్షముచివలములతో నేహమును వాదెను.
 సాశీపుత్రుఁడు మిత్రుఁడు బోయెనుగదా యని తాను
 గూడ నేహమును వదలెను. ఇతఁడు నలంపయం దుండె
 వాఁడు. వీరిని భగవానుఁ డగ్రక్రావలంబి వీలు
 గాడినాఁడు.

ఒకనాడు గర్భప్రకాశము చేయుటకు భగవా
 నుఁడు తన బన్ధుభూమి యగు కలిలనపువగని మునుడం
 దెను. పుత్రుఁడని స్వాగతి మొనఁగుటకు బద్ధునివచ్చుక
 వర్తి యుత్సాహముఁడై వెదకిన భీమనాథునితోను
 వచ్చు కుమారునిఁ జూచి లజ్జితుడై సక్రోధముగ,
 “చత్వా! మన రాజకులమునకు కలంకును నెచ్చితివే!
 నీవు నీశిష్యుల కన్న మిదేశమున, క్షిప్తమిత్రులు నైకాం
 టివి?” అనెను.

బుద్ధుఁడు. “మహారాజా! మా కులగర్భ మిది”
 యనెను. ఇది విని రాజు మిక్కిలి విచారపడెను. బాధ
 భగవానుఁ డెప్పుడు, తలదీసి, ‘పుత్రులు సంపాదించిన
 ధనముతో విలువగల రత్నములు విక్రమి కర్పించి
 మంత్రి వాచున నయతో నీరంజనములు గ్రహించి
 నేఁడెద’ నెమము నీశ్రీంధిక్షోకములను జదివెను:

శ్లో. ఉత్తిక్షేప పమజ్జీయ్య
       గమ్యం హునరితం పరే,

శిష్యులతో కుళం చేరి

అస్థిం లోకే పరంహి చ.

శ్రీ. భక్తుం చేరే ముదిరిం

న రం ముద్దురిం దరే,

భక్తు చారీ కుళం చేరి

అస్థిం లోకే పరంహి చ.

భావము:—జాగ్రత్తగా నుండుము. సోమరిగా నుండుము. సద్భక్తుము లాచరింపుము. భక్తిచరణులు భావపరలోకముల నుభవించెదరు.

కుశోదనచక్రవర్తి యాశ్లోకములు విని సంతసించి, పుణ్యని రాజభవనమునకు తీసికొనిపోయెను. భగవానుని దర్శనార్థమై యందుమును వచ్చిరి. కాని తన ప్రయుభార్వ యును మహానిరంజనాశ్రయంబునను. తానే యామెను జూచి నిశ్చయించుకొని, తలద్రెమ్మజ్జగైకొని, తనశయనమందిరమునకుఁ జరిగెను. ఆదేవి యప్పులు మునివనములలో కృశించి పడియుండెను. విరాగము దుష్టులము గదా! బుద్ధుల కామెను భక్త్యుల చేతము గావించి, తాంశంపఁడే, నగరియ నలువలకు నివసివృద్ధులములో జరిగిపోయెను. మహానిరంజన తస్మత్తులమును రావాలనుచి దిలిచి, 'రావప్రస్తుబహి-రంగమన నోకనన్నాగ్ని గలము. ఆయన నీజనముల. ఆతరికము వహితి ప్రాశస్త్యపాత్రిత్యనమునందే నీనగ భాగమును గైకొను' మని చెప్పెను. మాతృదేవి కాశ్యమన రియ్యుచి, రావాలనుచి నుండుని తనభాగ వహి-గను. భావభగవానుని నివసించుచు నాశీపుత్రులతో 'వీరికి సన్నాప మిచ్చు'అని చెప్పెను. ఆదియ గురువు నాజ్ఞను నెరవేర్చెను. రావాలనుచున్నయను ప్రసిద్ధుల నీన శిష్యులలో నోకఁ జాయెను.

ఇదియంతయు తెలిసిన కుశోదనకుడు మిక్కిలి విచారించి, పుత్రుల నంతరిరి, యిదియం దెప్పు-చు తల్లిదండ్రుల యాజ్ఞలేనిది బాలురకు సన్నాప మిప్పించవని దాదానము తీసికొనెను.

కోదలదేశమునకు రావను, బిందీసారునకు బావ ముండెయను వని ప్రసేనచో పక్షిశాఖిత్వవిద్యాలయ మున విద్య విధ్యుండెను. బుద్ధభగవానుని మునుదేశము లతిథి శ్రీశృంగలో నాలకించుచుండెడినాడు. మహానుభ

వేశు భగవంతుని తానును, భగవానునియు దీక్షితులై యుండిరి. ప్రతినెలను ప్రముఖుల తాదాసన్నాపములకు భోజన ముడుచుండెను. కాని బారు సంతృప్తులు గాకరి. ఇది తెలిసికొని మారా శోకవాడు, 'ఓసన్నాపము మారా! పరిగ్రు బాదగు సామాన్యభోజనమునకే పం నువ్వులకు మీరు నే నొసగు విలువగల భోజనమునకు నువ్వులు గారల' అని ప్రశ్నించు, బారు, 'అతిథి శ్రీతో నొసంగు భోజనము గాన నతిస్వాద్యముగా నుండును.' అని ప్రశ్నపైర ముసగిరి. ప్రసేనచో వాటినుండెయను శ్రీశ్రీశృంగలో భోజన ముసంగుచుండెను. నీవరుకుంబు మున జన్మించిన మల్లిక యను నుండగలరాతిక నాంబు వివాహముండెను. ముమేయు బుద్ధభక్తుముల నతిశ్రద్ధతో పాఠించెను. బిందీసారుని బంధువను తనవరుడెనురా బావ దీక్షితులై విద్యాలయమున నాశ్రమచార్యుని దగ్గరి ఆయుర్వేదము విధ్యుపించెను. విద్యాపరిపూర్తి యుండెయచుచు నాశ్రమమున, 'మనవిద్యాలయవిధనముల పదునారు (౧౬) మైళ్లలో నిరుపయోగమైన మాత్రక నోకదానిని తీసికొని నీమృద్ధి నెప్పున కాట్లా వించెను. తనవరు తిరిగితిరిగి వెనారి యనుపయోగ మైన మూలిక దొరకలేదని రిక్తపాదములతో తిరిగి వచ్చెను. ఇది మాచి నురువు సంతసించి విద్యాపరిపూర్తి యుండెయచి చెప్పెను. ఆదియను బుద్ధభక్తుముల స్వీకరించి ప్రసిద్ధులము. భగవాను శయనము ప్రేమించుచుండెడి నాడు. ఈయన బుద్ధమున నపాధారితబ్రజ్జ గాంచెను. ఈయని యనుపయిత్రి విని బిందీసారుడు నుండెయచుచు నితనిని రాజప్రముఖునిగాఁ జేసికొనెను.

అతాశీశ్రువ వసురాజు బిగనాడు రావకాశ్యముల నిర్వర్తించి, వినిచి, సాయంకాలమున ద్విక్రము ముప్పై యుద్ధావనవయనకు వెళ్లెను. ఇతఁడు వెళ్లిన కలిపయని సేవములకే భావఁ దీర్చమించెను. నాడు పూర్ణిమాయుడ రాకానీశాకరు బునియగిరి నగరా హించి తన ముమ్మలకిరి యులప్రకృతి నలంకరించుకొను ముండెను. కుముదములు వికాసభాసురము లయ్యెను. పుష్పపరిమళములు వినించి గంధవహించు మండనంబు ముగ వీచును, కుళిన్వర్తనము గానించుచుండెను. కాని సుమ్మలత్తులముల రావకాశ్యములకే మనకు నుండు లుచే నవానాశ్రువ నొసంగించు శీతభోయము. అనా

అప్పుడు తనకు పంపించి పెట్టించెను. ఆతఁ డాతనివాదమునకు విరుద్ధముగా వచ్చింది, వెంటనే భగవానుని దర్శించుకొనినా, కాంతి నొందుకల విని చెప్పెను. ఆతఁ డు వెంటనే భగవానుని దర్శించి, కృతార్థుడై, యువదేశవాక్యవత్తుముల విని, శిష్యుఁ డాయెను. రాజశిష్యుఁడగు శ్రీయ, ముప్పగోగములకు పురిచితిచ్చి నేయునుండెను. ఇందులకు బ్రహ్మగృహమున పొందిన మహాగతుల నొసంగుచుండెడివారు. అందులందును నానందము నొందుచుండెను. అప్పుడు నన్నాసుల కతిబాగ నూకరితో చిత్తి కేయునుండెడి వాఁడు.

బుద్ధభగవానుని యువదేశముల విని శ్రావ స్థివగర వాసము, లక్ష్మీపుత్రులను, వైశ్యులనుబాదులను నను అశాభివేషక శ్రేష్ఠిగాని శిష్యునియొక్కో కెదను. మగన సమాపమున గాక కోట్లరూప్యముల విలువగల గుంబాగో వ్యాపనమును కొని భగవానుని గౌరవించెను. అందు కుంటుమగు విహగమును భగవానునికొఱకు నిర్మింపఁ దేచెను. నన్నాసులకొఱకుగాని మెప్పు నిర్మింపఁ దేచెను. అప్పుడు భగవానుని పలుమారులు శిష్యుల నుపదేశించెను. అశాభివేషక శ్రేష్ఠి కొ మ రి రి లు మహాభిప్ర, ముగ్ధులై యనువారుమీది భావ నన్నాసులై మత్తప్రచారము గాదింఁచి.

పూర్ణులను ముత్యముక వ్యాపారి నుండుచు వ్రావమునుండి శ్రావ స్థివగరమునకు వ్యాపారియనిమి త్తము నెచ్చి, భగవానుని యువదేశములను విని భగవద్భక్తులై కొ నెను. కొన్ని దినముల యనంతరము అతఁడు తనదేశమునకు మత్తప్రచారమునకై వచ్చి నన్నాసులంపఁగా భగవానుఁ డీదిగమున ప్రశ్నించెను:

- బు. — బాప్త! నీవు మత్తప్రచారమునకై వెదలి నపు నీ దేశములు నిన్ను, నీమతమున నింపించి బాధించెను. అప్పు డేమి చేయుదువు?
- పూర్ణుడు — నే నేమియు వారిని నిందింపను.
- బు. — నిన్ను వారు విధించుటకు వచ్చిన!
- పూర్ణుడు — నే నేమియు వారి ననక, యి

ప్రపంచమునా గల త్రివిధుల సములనుండి విముక్తి కెంత దేహము వానంపముతో విడిచెదను.

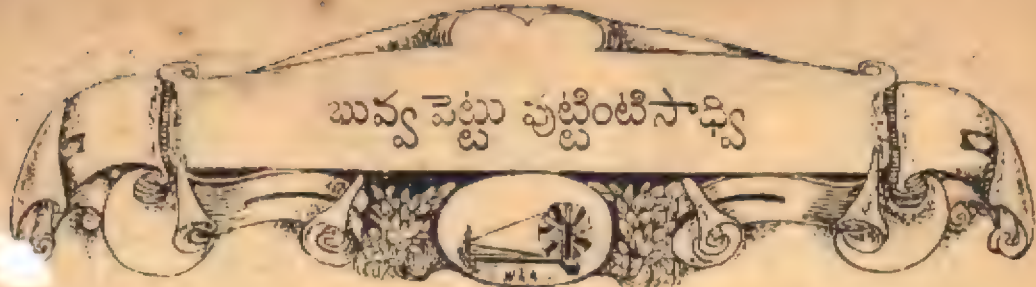
వానిప్రత్యుత్తరములకు భగవానుఁడు సంతసించి భగవద్భక్తప్రచారమున శిష్టివృక్షాంకల్యులై యున్నా వాని వాకిర్యమింది ప్రచారమునకై పంపెను.

శాశ్వతవంశజుడగు వానందుఁడును నా శిష్యుఁడు నుండెను. భగవానుఁ డిచ్చిని మిక్కిలి శ్రేష్ఠుఁడు మఱి దేహించెను. అతఁ డెల్లప్పుడును భగవానునిచెంతినే యనుండెడివాఁడు. భగవానుఁడు, కొద్దసంభవిషయము లెల్ల నీమఱిగో వానాదివిధుల నేయునుండెడివాఁడు. విష్ణురూపుఁ డైయు శివీతి తేయవలసివచ్చె. మత్త నిర్వాణానింతయు నట్టి కళినవర్మకాస్త్రుర్మును విచ్చిని మ తుతఁడే నమర్థించునుండెడివాఁడు.

చిరకాల యింకను పెక్కురు భగవానుని శిష్యునియొక్కో ముఖ్యుల గలరు. శిష్యునియొక్కో పతల వాతులవారు గలరు. వాశిష్ఠుల, వాద్దాయన, కాల్యాయన మొదలుగాఁగల బ్రాహ్మణోత్తములను, అంతి దులు, రామాయలు, అనిదుర్ధులు మున్నగు క్షత్రియ వంశజులను, అశాభివేషక శ్రేష్ఠి, పూర్ణుల మున్నగు వైశ్యులను గలరు. వీరుగాక క్రిందివాదులవారు గలరు, మనీషుల పురుషులవారు, అంకురీహారు పినుకంగ వాదివారు, స్వాతి యను పల్లవాదులు, నందులను కొద్ది వాఁడను, అపవరము మంగళము నీతిశిష్యులను విలోక గలరు.

బుద్ధునిశిష్యులలో రెండు తెగలవారు గలరు. అంకొక తెగవారు శృంగారాశ్రమమును వీరి నన్నాసులై దేశాలను గాదించి మత్తప్రచారము గాదిచువారు. మఱియుక తెగవారు శృంగారాశ్రమమును వీరి మత్తార్థముల పాలించువారు.

సోయరులారా! నీవి ననుసరించి కొద్దమత మెంత పెక్కుని నిలుపనినో వ్యాపించియును తిత్తయియును నీ ఇట్లు మంచినబంధులతో పలుసంఘములు బయలెప్పులనీ, తేజమున కావశ్యకమును ముక్కుపములలో వాడ్గొనిన స్వాతంత్ర్యమునుబట్టియందుకులుభముగగా!

బువ్వ పెట్టు పుట్టింటి సాధ్య

విద్యార్థి వారణాశి సూర్యనారాయణకృష్ణగారు

అవు లింటికి వచ్చి నీ నాగో! చూడు!
 నీ పుట్టివారు తన పుట్టి పాడు గుండుక
 నట్లు నాచుచున్నది కట్టుకట్టునుండి
 బువ్వ తను! చిట్టితండ్రి! రా! ప్రాధుపోయి.

పాలు మింగిడ వెన్నయు బండు లింక
 నన్న తెచ్చితి నీ పెండిగిన్నె బెట్టి;
 వేగఁ దినివెల్లి దోబూచి పెట్టుచుంటి;
 నాచుకొనవచ్చు బాపాయికోవఁ దివస.

నీవు తనుచుండునందాక నీకుఁ దోడు
 కూక దూకును మనసా కూక లెన్ను!
 తండ్రి! కడు వేడుచున్నది తనయింజోకు;
 పెదవి నడలింపు గోరుండఁ బెట్టుదాన.

“రాను నే నవ్వడే రాను రా” నటించు
 ప్రాంతమున మునఁ బట్టి యున్నావేదో?
 బూచి నచ్చడివేల కాజోపునున్న
 దేది నీ జాగిలము? దానిమీఁదఁ బడున-?

అడగదగో! చూడు! ఖగవెక్కి చూకనమునఁ
 బూ బరివేలముక్కులు గిలచిట్టి;
 ఇదగిదగో! విను! బడిపిల్ల లెక్కములను
 జెప్పచున్నాను గోరులు చిందుకొనుచు.

నెమ్మదిగ నచ్చి యచే సందెగుమ్మ మూర్చి
 పాపి వెలిగించుచున్నది దీప మపుడె
 చేతులారంగ నాతండ్రి! శేషపెట్టి
 పాడుమేది! “దీపంతోతి” నచ్చు-నీకు.

అగ్ని హోత్రాలకై సోమయాజిగారి
 కవ్వ యిందిచ్చుచున్న వాల్చాదకంబు;
 సంధ్య వారిచి దేవదర్శనము చేయ
 నదిగుచున్నాడు, చూడు! విద్యార్థి గుడిక.

అయ్య నీకొంచమే! తిను! మల్లు చూడు!
 కోటు తొనెగను నీ తాయికొడుకు; నీవు-
 తొడిగికొందువా? పాపాయి నడుగు! దాని
 కున్నదా? పాప మెప్పు నీ వొక్కటివు?

కోటు తోపియు రంగులగొడుగు నీకు
 గానాయునయ్య! తిను మిట ఊనులొన
 అన్ని పట్టుకు నీవు నాచుంట్రిమునకు;
 కొన్నవే యున్న మిట మీనాన్న గార.

* * * *

అప్పు దాసాధ్య విశదగండాంతరాధి
 పుల్ల పుల్లకొంకురిము చల్లునందునుండి (1)
 తొంగిచూచి వృత్తార్థుడై తొలుతేయ
 నిర్భరానందచంద్రకల్ నెఱవదొడగె.

కుశద్వీపము (ఆఫ్రికా)

రాజా వాసిరెడ్డి శ్రీనిధి సదాశివశర్మ ప్రసాద్ బహదూర్ గారు

శ్రీయుత రాజర్షి కేశరాజుగారికి (1. 6. గారు మనోరమ యను హిందీమానస్ క్రితా ఈ వ్యాసము వ్రాసినారు. భారతీయులైనా మహర్షిగారు భూగోళ చారిత్రిక విజ్ఞానము నిది తెలుపుచున్నది. ఇతే ఆఫ్రికాలో ప్రాచీన భారతీయులను గురిపెట్టి అని సందేహము వారును గలదు. సందేహమున తోలియదు. అమెరికా, జావా, బోర్నియో, సుమత్ర, సింహళము మొదలగు దేశములలో యీ సమయ దారికిఁ గుట్టి, గోవురములు, చిత్రములు ప్రాచీన మతనాస్తికదాయములు భారతీయులొద్దే దేశములలో పొందరాచి రనుటకు నిదర్శనములుగా నున్నవి. ఆఫ్రికాలోని ఈశు మహానాటికి పరిచితమైనదే అనుట కక్కడ నిభించిన నిష్పత్తిహములే నిదర్శనములు. బౌద్ధజాతకకథలలో నగరద్వీప గూత్రి విదానమొదల వర్ణించిన "ఎరిత్రముక్రము, సెల్లెసముక్రమును" ఈ ఆఫ్రికా భాషమొదలినే. వాస్కోడిగామాను భారతీయవాసికులు

మార్గవిహిత ప్రయాణము కలిసికొనినారు. ఆఫ్రికాకు చేరువనున్న యీ ప్రాంతములలోని వారు ఆఫ్రికా వెనుగరికలుగాను. ఇతేకాక ఆఫ్రికాకు మొదట కలుసెచ్చినవారు భారతీయులే యందును సుసంపన్నమైన మూట గోకదా, కాన జుర్రకుముందు మరికొంత కౌముముం దీయు భారతీయులు కది సరిచిత్రమైనవనుటలో విశేషమేమియు లేదు. ఈ వ్యాసరచయిత మానించిన కేకాక జుర్రముకొనినామములు మరికొన్ని భారతీయ స్వాగ్రదాయములు సూచించునవి ఆఫ్రికాలో నున్నవి.

కుశద్వీపము ఆఫ్రికాయని టాండను గానితెలుపుచున్నాడు. ఈ దేశపు ప్రాచీనపద్య తెలుగునది భారతీయ స్వాగ్రదాయమున, పూర్వమాదేశము! వేలి భారతీయ రాజులను ఈతడు చుచినాడు. "యెథియోపియన్సు" (Ethiopians) లేక కెప్టోస్ (Capyots) లోకూడా భారతీయ చిహ్నము లున్నక తలచుచున్నాడు. కుమహానాటి ప్రభుత్వ

1. కుశద్వీప or Etheopia (Eritrea.) Todd's Rajasthan, 472.
 2. .... assigns the reason of amenophis as the epoch of the colonisa-
 tion of Ethopia from India. Discoveries, P. 180 and Todd's Rajasthan, P. 522.
 3. Ethiopians were of Indian origin. Todd's Rajasthan, 52.

మున భారతీయప్రభువు¹. కపోతుడనుబ్రహ్మ
మును ఈవిధవంతాచీ². ఎరిట్రియా అనునది
మిట్రి దేశమున రాక ప్రదేశము. ఎరిట్రియా
(Eritrea) అనగా సూర్యము. సూర్యునకు అది
మ్యంపమునకును ప్రసిద్ధమేకదా; సూర్యుని పేరి
బరగిన పట్టణమే ఎరిట్రియా అనబడెను.
అసురదత్తియైన ప్రహ్లాదునిపట్టణము పేరునూప
ఆదిత్యపురి పే. కాన ప్రహ్లాదుని పట్టణము
ఈఎరిట్రియాదే కావచ్చును³. ఎరిట్రియాకు
పైఠా ఖరతుం (అముగూ) ఘానము కలదు⁴.

ఎరిట్రియాకు దిగువ అలిసినియా
(Abyssinia) అను ప్రదేశము కలదు. Abyss-
sinia అలిసినియా అనగా పాతాళము. దండ
నుగాని ఇదియే మైరావణునింకయని చెప్ప
చున్నాడు⁵.

అలిసినియాలోని బ్లూ నైల్ (Blue Nile) నది యున్నది.

ప్రహ్లాదాశము నివాసస్థానము⁶ నలినీ
నదీతీరముని మిస్సోపురాణములో చెప్పబడి
యున్నది.

మైరావణము ప్రహ్లాదాశమునే కదా.
కాన మైరావణ అలిసినియాలోని నదీనీడిప్రాం
తమును నన్ను వాచినుట పొనగియుండును.
అలిసినియా మధ్యప్రదేశమున "రెజా" అను
దర్శ మొకటి కలదు. దీనిపూర్వతీరమున మూ
నుగర్గము యున్నది. వానిలో రాకగానిమే
"రాజ దాసా", (Raj Dasan) నలానము.

ఈ మూడుగిరిలు కలిసి త్రికూటము
అనబడుచున్నవి. అలిసినియా మధ్యప్రదేశము
నకు మూడుప్రక్కల సీగియును, వాల్బా
వైపున నలిసినిదియు వ్యాపించియున్నవి. అగిరీ
నిగాకు సూర్యున సుమాలిల్లాండు (Somali-
land) అను ప్రదేశ మున్నది. మైరావణుని
పితామహుడైన సుమాలిచేర ఇది వెలసినది.
సుమాలి దేశమునకు నెత్తిన బర్బరమును (Bar-
ber) వానకుల దేశ మున్నది. "ఖరునిపోకను
డైన వానకుడు (బర్బరము) నీనికి వేళి. బర్బర
నమోఁమున బొబాల్ నుండల మున్నది. అం
కకు సమోఁమున మైనాక మున్నది.¹⁰

1. పుష్కరముకు దేశ ప్రాంతములు అనునందు మహాకీర మహారాజు మహారు.
2. Capyot, కపోతి (విష్ణుపురాణములో) కల్పవంశపుష్ప వ మూలము, తిరిగి ప్రవర్తించిన కపోతి కపోతీ.
3. Erit (ఎరిట్రియా and Eraj (ఎరిట్రియా Sura) Todd's Rajasthan. H.P. Vol. I) Erie (ఎరిట్రియా) అనునది.
4. Cunningham, Vol. V-sec Multana or Adityanagar.
5. ఔషధ ఇతిహాసములో చెప్పబడిన పాతాళపురి రామాయాణములోని వివాదాల బరగడము, పట్టణముగా పరిచయమున్నది. దీనివలన అంకలు తెలుసుకొనుట తెలియదున్నది.
6. మిస్సోపురాణము అ. 1 "శ్లో. 20 తిరమన నదీనీయా ప్రాంతమున దాసా యనునా." తిరమన పట్టణమును దాసా అనునది.
7. Atlas "Bartholomeao", P. 26.
8. తిరమనపురియు దాసా.
9. ఖరునిపోకను వానిని సమోఁ మున్నది అనునది కాని, అంకమునగా బర్బరమునుగాని ఆధారము లేదుగా వాడు తెలియకున్నది.
10. సముద్రతలమున మైనాకను దేశము.

గుడు ఉరుడు. ఉరుగుకొడుకు అంగిరస్సు! ఆంగ్ర
హిమాయ బానిలోని చాలోనుండి వెనుగొట్టి
ఉదేశమును స్వాధీకరించుకొన్నవాడు (Mr.
Enger)² ఉరుగుకొడుకైన అంగిరసుడే.
ఆంగ్రకాలోని (Angra Pequenna) అంగ్ర పె
క్విన్నా ప్రదేశమును, ఏంగోలు (Angolu)
ప్రదేశమును అంగిరసుని విజయస్థానముగా పేర్కొ
ములు.

ఆంగ్రకాలోని రిందోడియో (Rondeiro)
లేక (Oren) ఓరెన్ అను ప్రదేశము అంగిర
సుని తండ్రి అయిన ఉరుగుపేరిటిది.

Ambrez, Mandate ల యుద్ధ మున్న
గొంచియా, సెనేగల్ నదులయందు గల తొంబ
కుడల మొదలైన పేర్లుగల స్థలములు భారత
యుగ త్రేతములవల్లను తలపునకు వచ్చుట
లేదా?

ఆఫ్రికాలో ఇస్సాదు (Sudan) సూడా
అనబడు ప్రదేశము పూర్వము శివదానము
అనబడునది. ఇది హిరణ్యాక్షుని పుత్రుడును,
ఖరవంశీయుడు వైన శివునిపేరుతో నెల
కొన్నది³.

ఇది ఖరదేశమునకు సమీపమున
యున్నది.

ఈశివదాన దేశముకూడ తొలుత రాక్షస
దేశము. కొంతకాలమును కిమ్మి ప్రదేశముగా
మారినది. కిమ్మిపేరు మిశ్రబ్రహ్మణ్యు నాన
నచ్చినది. Capyots, Ethiopians అనువారు
మిశ్రబ్రహ్మణ్యులు. వారి దేశమున మహీ
దేవ (Priest Kings) అనగా మతాధికార
మునుగవచ్చునును బోలిన రాజాధికారమును
కలిగియుండిరి. వీరి తరువాత ఈ దేశమునకు
జాంటు (Gypsies) లు అనువారివలన ఇజిప్టు
(Egypt) అనుపేరు వచ్చెను. ఇరాక్లోని జాతా
(Jatah) ప్రదేశమునాన వారు జాంటు లన
బడిరి⁷.

మిశ్ర దేశమునకు వైన డమ (Damitter)
‘దమిత్రి’ = ‘విష్ణు’ పుర మున్నది⁸. మిశ్ర
దేశమునకు వెళ్ళిమమున త్రిపుర దేశముగలదు.
ఇది నో పూర్వము త్రిపుర దేశ మనబరగినది.
ఇది నోశివుని త్రిపురవిజయమునకు సంబంధించి
నది. త్రిపుర దేశమందలి కొంత భాగము సెన్టి
మమున సెన్టియన్ (Syrtian sea) సముద్ర

1. శివుని పురాణములో వాడుకయైనది మునుపటి.
2. History of Babylonia.
3. Whence the Hindu Names of towns at the estuaries of the Gonchia and Senagal rivers, the Tambakenda and other Kundas—Todd's Rajasthan, P. 521.
4. మత్స్యపురాణము చూడుడు.
5. See Atlas, page 26.
6. Misra under Misraien B. C. 2188—Todd's Rajasthan, P. 30.
7. Jatah—H. P. Vol. 2nd. Index.
8. Demiter విష్ణుపురాణములో (Greek Legends).
9. మత్స్యపురాణములో త్రిపురాసుర యుద్ధము చూడుడు.

మూలో మునిగియున్నది. ¹ శ్రీపురమును జలములో శివుడు మునిగినాడని మహాపురాణములు చెప్పుచునే యున్నవిగదా. ² శుక్ర నగరము (City of Venus) నరిటియన్ సముద్రములో మునుగుటను గురించి 1925 వ సం. ఏప్రిల్ 20 వ తేదీ ఇంగ్లీషుమేకా: ట్రికల్ కూడ నొకన్యాయము ప్రచురించినది.

ఇస్లా డీసముద్రపు కొద్దిసేద క్యాబెసు (Quabes) అను దేశమున్నది. నాడు సముద్రములో మునుగగా కేమింజకావ్యుని (శుక్రుని) పుట ఇది కావచ్చును.

క్యాబెసునకు వైన సుసా (Susa) నగరమున్నది. ఇదియుని రాజధానియయిన సుసా నగరమే యిది. ³ మిశ్ర దేశ మధ్యభాగమున సముద్రతీరమున్నది. ఆ సముద్రము పేరు

Adriatic Sea, అనగా ఆద్రీసాగరము. క్రిస్టి దీక్షణ సోనియా సముద్రము (Sonian Sea), అనగా సాగరము, అనగా టికాటిక్ సముద్రమున్నది. అద్రుడు ఆయోథ్యాగి:తి, ఇథ్యోకు వంశీకుడు. వివిధములు యావనాశ్వుడు. గ్రీకులు కూడ వివిధ టితిసు, అనగా సూర్యవంశజుడని చెప్పుచున్నారు. అనగా సాగరముచేత (Aegian Island and Aegia Sea) అనగా అగ్ని ద్వీపము, బడ బానలము గలవు. అగ్ని అనువాదక మహాద్వి. మునిగి అశాంతి (Reodomuni, Ashanti) అను పేరు ఆఫ్రికాలో గారతీయ సాంప్రదాయమును స్ఫురించేయరా? విని నామముల్నియు కొంత పరివర్తనము లయి యున్నను విచ్చిన్నమైన భారతీయసభ్యత యుక్క శకలము లక్కడ నింకను కనుపడుచునే యున్నవి.

స్వర్భంగము*

మొసలికంటి హనుమంతరావుగారు

[వహకటిసందితరువాయి]

శ్రీమదాదిత్యమున హో

రానలమున బొటకడంగ నంధువున బనుల్
పూనంగననిలో జక్కిన
బనిసలము—బలితిమైన వరపుడమునకో.

కాదగునిక నశీ. గలు

లన్నతిచే, కాశ్యతవ్యుభాశ్యశశి

గొదినవర్తముచే, మఱి

లేదు ప్రయోజనము పోలు లేకంబయినన్.

అనుటయు బూర్వసుపర్యా!

యనిలెచుచు నాని మిగుల నాత్మముతో ని
ట్లనువుగ భాపించెను ద్రిభు
వనకంటక దుశ్చరిత్రవర్ణం డంతన్.

అడదలం బనులను ని

లోపమి దురవశ్య సూక్ష్మ నోగి నిటు వినుమీ
తేడకు నరి కర్పియమగు

చా మెనేష్యునర, నుకృతి పాయత మనలన్.

1. Map of Mediterranean Sea.

2. మిస్మిపురాణములో శ్రీపురాణర ముగమునాడు.

3. మిస్మిపురాణము—'మహానామ పురీ రహస్య వారిదాశ్యాశి కీమరన్.'

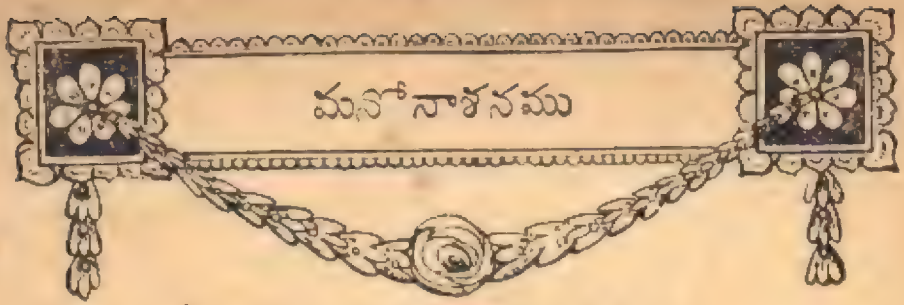
[భాగమున కనువాదము.

* ఇది అంగ్లకవి 'మిల్టన్' రచించిన 'పేరడైజ్ లాస్ట్' (Paradise Lost, అను పద్యగ్రంథ ప్రథమ

మనదుండగములు మేలగు
నను పెంచిన విభలముగను నడ్డును, మేలొ
నను లతఁడు చేయఁ గీడగు
నను పెంచుట మనదు ధర్మమై యొప్పువలెన్.
మనధర్మము ఫలవంతము
గను సాగినకొలఁదిఁ దనదు కడుగూఢాలో
చనములు లక్ష్మ్యవిశుద్ధిని
గణనేరవు నాన నలఁడు గాఢిలు మిగులన్.
చూడుము! యిదె మగిడించెను
చేడివిజయు వాడిభటుల పెద్దెలు నెవన్
పోడిమిచెడ గాంధకవ
నాడంబర మగుఁ బ్రశాంత మనబజుభిమున్.
రుధిరాదుణశంపా దు
ర్మథనాగ్రహ పక్షియుగ్మ మహిత స్తనితం
బధికార్మటి నేయుదు నిర
నధికార్మపు నందు నశనివారక్షి కయో.
కావున నిదె తరుణమురిపు
దేవిని ద్వపాస్తి హాగ్ని చేనియు విస్సా
రావిష్కృతి నేనియు మది
భావింపె, మించఁజెట్టనల దిండుకయున్.
అటుగనుమ, బహిష్కృతమై,
కలువై, దుష్పహమునైన కటకము దోచుకొ
వటుకూన్యత, భ్రష్టాంశుత
(?)వ్యతిక్రమైతిత్ప్రికాశమే దిక్కుగురున్.
అయ్యెకకు నడువుఁడి సెగ
యు మ్మొకఁ కుఁ దవ్వ గాఁగ నూటల లభ్యం
బయ్యెడుదో నట విరలిం
దియ్యుముగాఁ గాంతు మాఁది నీరఁగ నంతన్.
విఠిగినబలములు గూరిచి
తూగుఁగ నీర్పుట,నిరోధి దాఁకుట, సిలుగుం
బటచుట, నాశ నిరాశను
దక్షిణానుబో, మేపు గనుఁగొతలపోయవలెన్.

అని బోరగిలఁగ నర్జవ
మున బంధురదీర్ఘ కాయమును బాచి కనులే
గణగణమండఁగ నలపైఁ
జొనిపి తిలన్ నఖుని బలుకుదో నిట్లాప్తెన్.
జపు గవినిన యవసీతను
భపు లగు బ్రతునుల లోనివాడొ టరసునన్
వివరములోఁ దవిన బ్రయ
రివసుండో బ్రథనుడొ మఱియు నూహింపన్.
ఉత్తరజలనిధి నిశఁబడి
తత్తిరమున రేపుదాఁక దలఁజూచుకొనన్
ఎత్తొయచరము నిద్దర
మత్తొనఁ దేలంగ న్నీమతిమూపుపయిన్.
నావికుఁ డరిత్ర మేయునొ
యావారి చరమ్ము నాఁగ నాయామముగా
నావహ్నిసరసి పై దు
ర్భావుఁడు సైతానువోఁడె బహు నిగళితుఁడై.
దైవేచ్ఛ గాకయుండిన
నావంతయు లేవఁగలఁడె, యాననమెత్తం
లేవ దలిర్చునె, బంధితుఁ
డై నమ్మిన యట్టిలుండ కశ్రాంతముగన్.
ప్రైతిత పానఁగుట దుర్వృత్తి
పార పరిత్వోణఁ బూని పరుల నిరతముం
గారించుచు నిజదుష్కృతి
నారావ్యశ్యములు దంశ్యచరుడై కినుకన్.
తనకార్యణ్యము తాఁ గలఁ
చెనమనుకొ దమానమగ్గ చిరసౌఖ్యములం
బెనచి, తన కతులహృద్వే
దనమును, బగ, గలఁలే బెనువఁ దగ నీక్షించున్.
అట్టి దురాత్ముఁడు కొలఁకున
నిట్టినిలువుగాఁగఁ దనువు నిగిడిచి లేచెన్
తెట్టలమంటలు శూలము
లట్టిల దిగు నాటెరెరల యందము చిందన్.

మనోనాశనము

భాగవతుల దక్షిణామూర్తి శాస్త్రి గారు

దుర్లభో మానుషో దేహః బ్రాహ్మో దేహ స్సమర్థభః,
 బ్రాహ్మం నేహం సమాసాద్య యేన ముక్త్యా సయత్నితే.
 స మేరో రగ్ర మసాద్య స్యదేహం పాతయ త్యగః,
 తమేవ ఫలితం విదు భూతిభ్రష్టం మహర్షయః.

‘సర్వసంకల్పక్షయో’ ‘మోక్షః’ యనునట్లు సంకల్పములే సంసారవృక్షమునకు తల్లిదండ్రులు. అట్టిదండ్రులను లెంతవఱకు నశింపజేయంగివర్తంతము నీవుఁడనివ్యాపకమున సంసారసాగరము నీడలేఁడు. సకల వాసవాత్మయును కాఁగనే మనస్సు నశించును ఇనకుఁ డిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు:

‘ప్రబుద్ధోఽస్మి ప్రబుద్ధోఽస్మి
 వృష్ట్యశ్చోద్ధో మ మాత్మనః,
 మనో నామ విహస్త్వ్యవం
 మనసాఽస్మి రరంహతః.’

అనగా ‘నశించితి నశించితి. ఆత్మకోరుఁడ న్వక్తవూరును. అట్టికోరుఁడు మనస్సు, పెద్దకాలము నునఁబ్బుచే విడుమలం గుడిచితి’ నని.

పనివర్తకవాను డిట్లు చెప్పియున్నాఁడు:

‘అస్య సంసారవృక్షస్య
 శరోఃప్రవ్రవదాయకః,
 ఉపాయ ఏక ఏవాస్తి
 మనసప్రస్థ నిగ్రహః’ అని.

క్రిగోడపాదాచాత్మలవారును:

‘మనోనిగ్రహాయ త్రమధయం సర్వమోగినా’

మని పెలిగిచ్చిరి. ఇట్లు సర్వ మోగులు సభయమాపనమున మనోనాశనమువలనఁ గల్గవని చెప్పిరి. కావున మనోనిగ్రహ మావశ్యకము.

‘హతనిగ్రహో’ మనియు, ‘క్రమనిగ్రహో’ మనియు నిగ్రహము ద్విధా వర్తించును. చక్షుశ్శ్రోతాదిజ్ఞానేంద్రియములును, వాక్యాదీపాదాదిశ్చేంద్రియములును వానివాని గోళములను మూసివమాత్రమున హతాత్మగా నొకానొకప్పుడు నిగ్రహింపఁబడును. అటులనే మనస్సును గూడ నిగ్రహింపఁ గలవను భ్రాంతి మూఢునకుఁ గల్గును. కాని హృదయకమలము మూయరాని దగుటంజేసి యట్టే హతనిగ్రహము శక్యముగాదు. కావునఁ గ్రమనిగ్రహమే యస్థవారులకు స్వీకారయోగ్యము. అయల కు పా య ము లు: ౧. ఆభ్యాత్మనిద్యాప్రాప్తి, ౨. సాధుసాంగశత్యము, ౩. వాసనాపరిత్యాగము, ౪. ప్రాణస్థిరనిరోధము. ఈసాధనముల వనుహలముగా బలపఱచుకొనినవత్తమునఁజేల్లజయము గుకరము. దీనిని మాని హతనిగ్రహముచే మనోనిగ్రహముఁ జేయువాఁడు లిసకలగువుచే మదస్త్రుఁడనున బృథుఁడేయఁ నిశ్చయింప నుండువాఁడే యగు. ఆభ్యాత్మనిద్యాదృశ్యము లన్నియు మిశ్రమ లనియు, దృశ్య ద్దువు స్యతఃప్రకాశ మనియు బోధించును.

౧. అంత వనిత్యమగు దృశ్యమునం దశేతులేని కారణమున దృశ్యదైవు తనప గోచరింపమిచే మనోనృత్తులు క్రమముగా త్తయమునొంది యింధనములు శేని యాన్నినలే తినుంకె వా ముపశమించును. ఈయర్థమున
 “యథా నిరంజనో వస్త్వి స్వయమేవా వుపకామ్యతి,
 తథా వృత్తి త్తమోచ్చి త్తంస్వయేవా వుపకామ్యతి”

యను ప్రతి తోపుచున్నది. ఈమనోవిగ్రహోపాయ మధికారేరాప్రాప్త్య మైనది.

౨. చోధించబడిన రత్నమును జక్కగఁజేయ లేని వానిని, తన విస్మయించినవానిని సాధనము నొక్కతే తోచిదానము. ఇట్లును చేమాలు జ్ఞానమును స్మృతికి విచ్చినట్లునుగ్రహించును. ఇది విశ్వవిద్యకారి కిం దగినది.

౩. ధన్యు మొదలగు దుర్వాసలచే సాధువుల నేనింప నిచ్చుచేసి మందాధికారులు పై నుదాహరింపఁ బడిన వానివాపరిత్యగోపాయమును స్వీకరించుటయే తము.

౪. వాసనాప్రాబల్యముచే మనోవియోగము వదిలించి యవసరమున ప్రాకృతాధికారులు ప్రాణస్వరూపిని నె యకలంఠించుటను ప్రాణస్వంతయు, వాసనలు చిత్తరేకములు గావున వాని నిరోధమునఁ జిత్తకాంతి సంపాదించును.

“శ్వేతే చిత్తస్త్వస్మి స్మృతిప్రసాదిగారి,
ఏకం ప్రాణపరిస్పందో ద్వితీయం దృఢవాసనా”

యని విశ్వధగవాచఁ దీయ్యమునే నుకివెనః ప్రాణస్వంతయు, వాసనలును చిత్తరేకము లగుట గాక పరస్పరరేకము లగునని తెలియునది.

“వాసనావశేషప్రాణస్త్వంచ శ్రేణ చ వాసనా,
క్రియలే చిత్తవిజయ తేనవిజాయతక్రమః”

అని వశిష్టవచనము.
ఆద్యితయనం దేకవాళిన మమకవాళినపేతు వఁను.

“ఏకస్మిన్చ విజ్ఞానాక్షిణీక్షేప్రం త్వే అని సత్యము”
అను వాగ్య మీయోద స్యరించు టచిరము. వాసనా సంపరితాగ్యమువలన చిత్త మచిత్తస్వయమునఁ జెందును.

“ప్రాణో గుణవృత్తాభ్యాన్చై ర్యుక్తౌ దిగ్గురుతత్తమః,
ఆనవాళినయోగేన ప్రాణస్పంది నిరుగ్యతే.”

అని ప్రాణస్పందియమోపాయములఁ—

౧. ఆసననియము, ౨. ఆహారనియము, ౩. ప్రాణాయామవృత్తాభ్యాసము, 4. నిరుతత్తము.

౧. ఆసనము:—నట్లు చేసా మందులచే నవ యభ్యాస కలగక, తాము వేరింపక క్రమముగ మందవో యది యాసనము. ‘శ్శిరసుఖమాసనమను పాతంబు మోగనిత్ర మియ్యమునే స్వక్రకరించుచున్నది.

క్షుల్లస్థాదులు బలముగ నున్నయెడ వానినను వాసనసంస్కారము గాను. (ప్రాణులు రేచించువాయువు విషమిత్రితైనది. ఆ విషమునే యాధునికులు ‘కార్బన్ యాసిడ్’ అని వ్యవహరించును (carbonic acid). ఇది మ మెంతయొప్పుడుగ రేచింపఁబడిన నంత క్షుల్లస్థులు, దాసారాచములు, బలహీనత యతిశయించును. కావున యోగయుక్తు ఓషధు లెప్పుడగుగాల వాయువులఁ కిట్లుచుండవలయును. ఉష్ణచంచలమున నుంచువారికం పె తినించువలయున నుంచువా నెప్పుడవిషమును రేచింపెదగు. కావుననే యష్టసంహరివాసులకం పె వారికి క్షుల్లస్థ స్థాను లభకములై శీత్రముగ నుండును. తన మేనికాకఁపం దుల్గుమగు కారకల తావులను దట్టి విషము మిక్కిలి తిప్పుచుగ రేచింపఁబడును. ధూమిష్టరేఖను సమానముననున్న తామ్రపద్మీ కావేనదీప్రముఖులులన తిరుములు మోగయుంట్లైన కనుకూలంబులై యుండును. ప్రాచీనులు ప్రాయితముగా నట్టికలులులయందే మోగ పరిశ్రమము చేసి యగరితేజసవిస్మృతినే హిమాలయగ్రా శ్రమముల కేగివట్టు కన్నట్టు చున్నది. పర్యతా ద్యున్నదిప్రతేకములం దున్న పృథి కం పె సముద్ర మిత్లో గుల్మపాగు నెత్తల తావులను, సంతకం పెం బల్లంబులను తావులను నున్నపుడు విష మెప్పుడు రేచిం పఁబడును. కావునఁ గొందలం, గోవురములు మొదలగు సత్తెవప్రతేకములు స్వీకార మోగ్యములు. విషరేచన మగులై బహుళంబును. వాయుసంహారము తాగుగ నున్న ప్రతేకములందు గలుగునంత విషరేచనము గాని విలువయుంచు హృదయలం గుండును. కావున మోహ యొప్పులను గలవాలు మొదలగు నిర్ధనప్రదేశము లమహుల ములై యుండును. మజేయు, మేఘాగ్నివాహులు లగు (conductors of electricity) పదార్థముల సంపర్కమున్నపు డెప్పుడు విషము రేచింపఁబడును. తిలల వాయుసంహారదేశములం దది శుధికముగ నుండును.

కాచున హామములు, బొమ్మలు, పుణపుగల వస్తువులు, బాహ్యార్థములు (metallic ores), బంతపుల, బలమయ మగు ధాతువులు, తేలికల వస్తువులు, మంచు, ప్రాణి వస్తువు, భౌతికవ్యాధులు, ముక్కుమైన గాఢ, గంభీరపు జాతి మొదలగువారి సంపర్కము చేరెనంత నిరాకరించిన తేమము. తన్మైత్రీవాహులుకాని (non-conductors) పట్టు, రోపములు, కజ్రములు, ప్రతిఫలనము గల రత్నములు, తడిలేని కాగితములు, అనవము, హారతికర్పూరము, భస్మము, కున్నము, భాస్వరము (phosphorus), మంచుగడ్డి, స్ఫటికములు, తైలములు మొదలైనవారి సంపర్కముచే విషరేచన మంతయుంబడు. విషయ విక్రింది లాభకరములు. వ్యాయామములచే విషరేచన మెక్కువగును. ఈ ప్రైవిడ్యముల విమర్శించి వివరణవాదియులులే యాసమము యోగులు సాధించురు. మతయు గమన, గృహకృత్య, తీర్థయాత్ర, స్నాన, హోమాది విషయమున మానసోత్సాహము మైత్రము మాననతన. అట్టి యుత్సాహము దేహమును బలార్థముగ లేవదీసి యెచ్చటికిని ప్రేరేపించును. దానిచే వ్యాయామములు సంభవించుటయు, విషరేచన మెక్కువగుటయు వాసనభంగము మొదలగు వస్త్రధారణలు వాటిండును. అట్టి మానసోత్సాహమును మానుటకై ప్రాణము మొదలగు లీలాత్మరముల జపమాచరింపవలయు. ఆలీలాత్మరములనే యాశ్రమవాసులు వారికి దగిన వానిని పుష్కలపుటనఁ జెలియవలెను. అట్టి జపముచే విషరేచన వీధును. అట్లే చిత్తము ధ్యానమగ్నమై యుండెనేని వ్యాపారవిహీనతచే వివరణనము యొక్కసాం గవలెను. వానాగ్రమున ప్రమాదగ్రమున నుండు నల్లపిల్లి సిగ్గెక్కుతముఁ గావించినయెడఁ జ్వత్వాపారములకు దనమస్సు దూరమగును. వాగ్వాన్పార మన్న పురు మైత్రము విషరేచన మెక్కువయగు. వాగ్వాన్పారము లేండువిధములు: ౧. తాకితము, ౨. వైదికము. సంచానానానాపమనది ప్రాణము; జపానానాపమ ద్వితీయము. తాకితమైత్రములకు గానామములనేనే ప్రథమవ్యాపారము పరిశ్రమింపవలెననిది. జపానానాపమ విశోధనాధియందు మాత్రము విడువలయును. తావున విషయ మైత్రము ముఖ్యమని తేలుచున్నది. ఇట్టి వైదిక వానవాక్యమున కనవల నుపాయములు. ఇందు

గొన్ని తాకితములు. అశోకిహోమములను దేవులు కొంతవలె చెప్పుచున్నాగు. ఇంపవాక్రమునే భూమిని కరింది నీరముగ నుండు వాదితేమని ధ్యానించిన వాసనము నీరముగ నుండును ఈయుపాయము తాకితమని నియమానుసారము వాచనకర్మవాచకములు. ఒక మంత్రముఁ జెప్పవలెను. చిత్రవాసనలచే జగద్వ్యాపారము సంభవించుచున్నది.

‘స్వచిత్రమేన కలతి హిమోస్తావ్యుగోహం,
వానవానాగ్రసోద్ధేఖం క్వబ్రహ్మాండం క్వసంస్థతి.’
యని వీహోపాఖ్యానమున వర్ణింపఁగనామందు చెప్పియున్నాడు. తావునఁ జెప్పియు ప్రోధానకాన్య మైనవాడు లోకంబంతయుఁ ద్రోవార్చితమై కన్పట్టును. చిత్తముచే మనముభవికారము లన్నియుఁ గన్పట్టువలెనని మనక్రోధానులన్నియు లోకమునఁ గన్పట్టును. హింసారతిగల పూరుభునకు విశ్వమందయు హింసారతిగన్గనట్లు దొందును. “తత్సన్నిధౌ బైరత్యాగః” యను పాతంజలయోగ సూత్ర మహింస సుప్రతిష్ఠిత మైనవాని కమావమున హింసారతములైన భూతములు హింసత్వమును మానియందునని చెప్పుచున్నది. భూతముల గిన్ను హింసించునక మోపు గలవానికి వాసన పెర్యము దురురేపదు. తావున నహింస వృత్తముగ నెగ్గునందునాడు నిర్భయముగ నుండును. అహింస యనగా మనోవాక్కాయకగ్మ్యములను భూతములకుఁ జేకఁజూ గావింపకుండుట. “అత్తయ్యం వాస్తే చారుర్యుర్య హానీన స్సుకృతం భవతి” యనఁగాఁ జాతుర్యావ్యయగముఁ జేయువారిపుత్ర మసేకమై యుండునని. కాని హింసకా అమృతత్వం భజస్తే” యనగా హింసావాదముఁ జేయువా రమృతత్వముఁ జొందురుగు. ఇట్టి ప్రతులలన వామస్మిగ్ధానామైత్రై దైవవారికిఁ గాగాములఁ జేరు నుత్సాహ మున్నవించును. దానిచేరే దదాచరణమునకై యర్పించునుతావున వాసన పెర్యము సంభవింపదు. అట్టి సకల సర్వకర్మఫలము వొసంగఁజాలు మేటిగ్మ్యమును పరిలపముచుకొనునకై చట్టి యుత్సాహముగాని, యత్నముగాని సంభవింపవు. అట్టి మేటిగ్మ్యము పర్యయ. “సర్వప్రతిసా గాం క్రియా ఫలస్య” మను పాతంజలయోగము సర్వకర్మమునఁ బ్రతిష్ఠితమై దైవవాడు యాగాదినర్పింపఁగలను జేయలేకపోయి

నను తోవలభా క్కగురున్నాడని చెప్పుచున్నది. ఇతఁ డెందఱి 'అపస్తేయము.' అపస్తేయప్రతిపాదయోగ పర్వతాపస్తేయసామయోగమునామ్ర మస్తేయస్య మెంతయున్నట్లు పాదించి చెప్పుచున్నది.

అహిసాదిగర్భము లెంత బలవంతము లైనను స్త్రీనికారము పోడింపఁజూడదునని పర్వతాపస్తేయకాపున వాసనను భంగము వొందునని చెప్పుట తోడ్పడుకొనెను. పర్వతాపస్తేయ పగ మేవ్వఁగఁగూ కామిని సాక్షిచూడ్రమున పగ మెఱుఁగఁగూ! కెట్లకాలం దెంతటి కష్టముల తోర్చి సుజనకాపూర్వమునంబు జీవము నొక పెక్కిర విశ్వామిత్రానియుఁబులు ప్రాప్తవృత్తిపంజులు నితపాప కామినివృత్తికారణంబు పాత్ర జిహ్వి. పర్వావర్తమాంబుల కామిమలం జేరినది నిక నాయుస్తేజో ద్యుతిబలంబులు క్షీణించును. మతిని పొరించి మున్నేయు నది మర్త్యుగకా! అది గాడి, మాధ్వి, క్షేప్తి యం ముత్తరు. స్త్రీని వాల్మీకియనామిగ నెంచులయును. అది సర్వహానికరము. అట్టియొక నెట్టికార్యమునందు బాధి చొరవేరదు. అసనకైర్వము మాట చెప్పకేల విమరసం బక్కెకం బరును. నితంబిని నివృత్తులంజయు. పురుషుండు స్మృతిసంభయవంతివాడు. దారి నెంచు బోయినయెడఁ గ్రాగిత్రాగి రూపు మాపుకాదును.

“స్మరణం కీర్తనం కేరి, విక్రమం గమ్యకామణి,
సంకల్పాన్విత్యసపాయత్రి క్రిశానిగ్యవృత్తిరహ;
ఏకస్మైశ్చన మష్టాగం ప్రవనన్తి మనీషిః,
వివేకం బ్రహ్మచర్యం ఏక జేమాతలకం”

అను స్మృతిపవనము వెలన, ౧. సుందరులను స్మరించుట, ౨. పరితల రూపలకణ్యముల కీర్తించుట, ౩. బోయలతోడి యాటపాటలు, ౪. నీమంతిలను గన్నారఁ జూచుట, ౫. వారిమణులతో రలిపల్పు సంతర్పించుట, ౬. మహిళలను రమింప నిర్వయించుట, ౭. వామలోపవలతో రహస్యసంభాషణము, ౮. ఇందీవి రాక్షసుల గోయట, ౯. యెనిమిది మైశునూసములు; వివిధ వివేకమైనది బ్రహ్మచర్యమని తెలియునది. శరీర మతినింవ్వము అట్టి వాశీరీరమునకు దాసుడై చూరగ్య ముండమున బూయురాశోగ్య శనాదుల నెల్లుట

యెంత దురవస్థయో యూహించఁజగది. ఇట్టి వివేకమునే స్త్రీగను పురుషులయొడె పూసంగను. కాపున యోగయుక్తు పర్వతగమల బ్రహ్మచర్యమును బూన విలయును. యోగయుక్తు ప్రాప్తిబలంబున గృహముండగుట సంభవించెనని ఋకుకాలములందు ౫, ౬, ౭, ౮, ౯, ౧౦, ౧౧, ౧౨, ౧౩, ౧౪, ౧౫, ౧౬ రాత్రులయందు, ప్రతాది దినములు కానప్ప రొవల, దంపతుల కమహావాగోగ్యమున్నతో, కృష్ణాక్షతో నిమిచ్చులన బ్రహ్మచర్యహని నేను. “బ్రహ్మచర్యప్రతిపాదయోగ కీర్తనార్థః” అను పాదంబుల నొగనునామ్ర బ్రహ్మచర్యమును ప్రతిపిస్తే మైవ వానికి కీర్తనార్థవని చెప్పుచున్నది. బ్రహ్మచర్య మనఁగా వీర్యనిరోధముగదా! దాని యతిశయముచే శరీరం ద్రియమనయుల వీర్యాలిశయ ముప్పతిల్లును. దాన వాసనకైర్వము నీర్థించును. మఱయు భోగము లుపక్షితియు నైనను యోగయుక్తు వాని నక్షేపఁ గూడదు. ఇట్టిదానికే ‘యపరిగ్రహ’ అని పేరు.

పరిగ్రహము కలవాడు రాగాదుబంధము బలికనానదు. వానివలన బ్రవృత్తి బహిర్ముఖమై యుండును. బహిర్ముఖప్రవృత్తివలన అధ్యాత్మికజ్ఞానము నశించును; విఘాతం గలుగదు. కావున భోగసాధనములకు శరీరాదులయొడె విరక్షేణంబై యుండవలెను మాధ్యమ్యము సంభవించును. న్యాయసత్య రాగావిపరిత్యాగము సంభవించును. దానంజేసి జ్ఞానకారణము పొడయును. దానంజేసి యపరిగ్రహము దృఢప్రతిష్ఠ మైనవానికిం బూర్వాపర జన్మజ్ఞాన ముప్పతిల్లును ‘అపరిగ్రహాత్మకజన్మకర్షణ సంబోధః’ అను పాదంబులయొగనునామ్ర విఘాతం పల్లన డియము. పూర్వాపరజన్మజ్ఞానమువలన జన్మాంతరీయమైన యనర్థసహాయల కర్మలపరిపాకము కరతలామలకమువలె గమనములకేసి యట్టికన్మలవలెం బోక యుండును గావున వాసనకైర్వము నీర్థించును. అహింస, సత్యము, అస్తేయము, బ్రహ్మచర్యము, అపరిగ్రహము, వివిధ యనుములని నామధేయము. హింసాదులను నిషిద్ధ వృత్తిములవలన యోగిలను యమించునది గావున యనుములనంబడును. కావున హింసాదులు (యనువిరోధంబు) యోగవిఘ్నకరములు. హింసాదులు (౧) కృతములు, (౨) కారీములు, (౩) అనుమోదరీములు అని ముత్తరు.

(౧) తానే చేయునది కృతములు, (౨) చేయునా, చేయును' అని పదలచేతిం చేయునునది 'కారితములు', (౩) పదలు చేయగా 'మేలుమే' అని యంగీకరింపబడునది 'యమమోదితములు.'

కావున హింసాదులను దామచేయకున్నను బరులచే చేయుదులు, చేయ పనహానింతుల యనుచునకు భంజకములే యగు. హింసకు గ్రోధమే కారణము. అత్తయ్యనునను, ఎవరిగ్రహమునకు బోధమును, మోహమును మాగము చేయవలయు. ఉపసాహ్యపారమునకు గామము, మోహము కారణములు. కారణవిద్యులవలననే గాని కార్యము తునముట్టవోలంగను. ఆం నవాత్మయం దాత్మజ్ఞానము మోహము. అదియే సర్వావస్థలందుం బండు. మలేయు హింసాదులు కారణభేదముచే మృగువులనియు, మృగములు అనియు, దీప్తములనియు ముద్దరు. వీరిఫల మనంత గుభకరమును, అనంతము నన్నానకారము. యమములను సకలజాతులయొక, సకలకాలములందును, సకల పక్షములందును నడుపవలయును. కావున 'బ్రాహ్మణులనే హింసంపఁగూడను. మనుష్యులనే సంపరా' వనుమాట వలగు. సకలభూతములను హింసంపరాను. 'ఏకాగ్రవాణో బ్రహ్మచర్యమును బూసవలె' వననాట కాగు : సర్వదా బ్రావణము. 'కాశేత్రైతముననే వ్రేయు చేయఁగూడ' వనికాదు. సర్వప్రదేశములందును నిగ్రహింపవలయును. 'బ్రాహ్మణ ప్రయోజనాదివసయములందు సర్వము నకుపవలయు'నని కాగు. అభిలషవయముల బరుపవలయు. మలేయు సకలమోగధూమికలందును, భూసధూమికలందును యమములు నిలుపవలెను.

ఇంక నియమములు :

సంసార హేతువులను కామ్యకర్మలవలన వోలంపించి మోక్షమే తువులను నిష్కామకర్మల గూడగూడులందు నియమించునది గనుక 'నియమములు' : (౧) కౌమము, (౨) సంగోషము, (౩) తపస్సు, (౪) స్వాధ్యాయము, (౫) శుశ్రవప్రతిధానము.

(౧) కౌమము అనగా ముల్ ప్రహారము. అది బ్రాహ్మమనియు, వాక్యంతగమనియు తెలుగు తెలియదు. మృత్యు,

జలము మొదలగువానిచే బ్రహ్మకృతము చేసికొనుట బ్రాహ్మము. మృతి, కరుణ, మదిత, ఉపేక్ష మొదలగువాని చేత జన్మమిలినమును భోగ్యబుభుక్షము గూర్వంతిరము. కౌమము సృష్టముగ నర్థమిందుబానికె వనదేహమునాగులుండు సైతము వానిస్వరూపము జక్కగ వాణోచన సేయుటచే కామస్స గల్గును. 'శుభానా మనుచి యొనది. దీనియొక నభిమానము చేయరా' వనుట బట్టియే కౌమధాతులను నితరులతో వైతియు సంభగము పోవును. దానంతటి కుద్ధస్త్రిస్త్రితీ మృదినోరి గజస్తమముల కాశన మొనర్చును. సర్వమున్నచే భేదములేని మనస్సున్న కల్గును. ఆపామనస్యముచే నియతమును చిత్తింబు సైత్యము జొంగును. కౌమభ్యాసబలమువలన నిష్టాభిములు సంపన్నులగు గావున యమములు సురక్షితము లగును.

(౨) సంగోషము : అనగా సంకుచ్చి :

'సంతోషైశ్వర్యముభి నాం చిగ్విక్రాంతిచేతనాం, సామ్రాజ్యము శాంతానాం జగత్త్వాలవాయతే.'

యని వసిష్ఠులవారు సంతోషైశ్వర్యములు గలవానికి సామ్రాజ్యమైనను ద్యౌప్రాయముగఁ దోచునది నెలవిచ్చిరి. నిత్యసంతోషి యనువాడు దాదీప్యవిమోగాది విషమసంసార సిగ్గులయందు సైతము గుభమును విడువఁడు.

"అప్రాప్తవాంఛా మత్స్యైశ్వర్య సంప్రాప్తే సమతాంగతః, అదృష్టభేదాకేణో యః స సంకుచ్చ ఇహోద్యతే." యని నిత్యసంతోషిలక్షణమును పెద్దలు చెప్పుచున్నారు. సంతోషవిధికి నావావిస్తనము ముఖ్యము. ఇదిహాడ నాపనసిద్ధి కర్మంతోపయుక్తము.

(౩) తపస్సు : అనగా కాస్త్రాంతగమున నుపదేశంపఁబడిన కృష్ణచిత్తాం దాయకాదులు. వానిచేత త్రము మొక్క క్షేతాదిగూపమున నకుచిత్రము పాయును. అందుచే నిర్మదియను బుక్కువైతఁ జెందును. మోక్షమునవట్టియు, దేశకాలములచే మధ్యనవట్టియు వానిని గనఁజూచును. దీనివలన బ్రహ్మచర్యము నిగ్రహములను పండియము లేదు.

(౪) స్వాధ్యాయము : అనగా ప్రణవాదిమంత్రజపము. ఆమంత్రములను మోక్ష్యతానుసారముగ పఠ్య

మౌనమున జూచుచున్నది. అప్పుడు గురువును, గురువు అప్పుడు బ్రహ్మచర్యమును గొలుచు యుండునట్లును వనరావహములు.

"గురువృత్తిని పొందెను చర్యమును, పరమగురువు." అని

అపరీక్షితమున గురువు ప్రాప్తులగుతానని తామును విచారమున చేస్తున్నది. ప్రాప్తులగుతానని వ్రాసిన మంత్రమును జేయరాదు. పరమగురువును చేయవలెను.

"అచార్యునిపై ప్రాప్తులగుతానని దక్షిణ, అక్షిణమున సదా మంత్రము చేయవలెను." అని వ్రాసినదియును.

"ప్రాప్తులగుతానని వ్రాసిన ప్రాప్తులగుతానని, బ్రహ్మచర్యమును చేసిన పాతకమును పరిశుభ్రము." అని వ్రాసినదియును.

"యద్యద్యదా ప్రాప్తులగుతానని బ్రహ్మచర్యము, ప్రాప్తులగుతానని బ్రహ్మచర్యము." అని వ్రాసినదియును.

అట్టి మంత్రమును పాఠమున నిర్వహించి పాఠమును గ్రహించు. మంత్రమును పాఠమున యున్న గురువులు కాకమానవు. పరమగురువును కాకమానవు. పరమగురువును కాకమానవు. పరమగురువును కాకమానవు.

(2) ఈశ్వరప్రసాదము: ఈశ్వరప్రసాదమును పొందెను. ఈశ్వరప్రసాదమును పొందెను. ఈశ్వరప్రసాదమును పొందెను. ఈశ్వరప్రసాదమును పొందెను.

"యద్యద్యదా ప్రాప్తులగుతానని బ్రహ్మచర్యము, ప్రాప్తులగుతానని బ్రహ్మచర్యము." అని వ్రాసినదియును.

అనుభవమును పరమగురువును పొందెను. అనుభవమును పరమగురువును పొందెను. అనుభవమును పరమగురువును పొందెను.

[స లేఖన]

చంద్రుడు

సర్వభూతము సూర్యునిరాయణకావ్యము

అల్లమిమ్మేటి తీరంబునందు జలుపు గులుకు మొగిలుగొండల నున్న కొనలోను బాలు చుచున్నది యొక్క తపోవనంబు చెరుగుజంతువులను బుష్పశ్రేణుల జంతు.

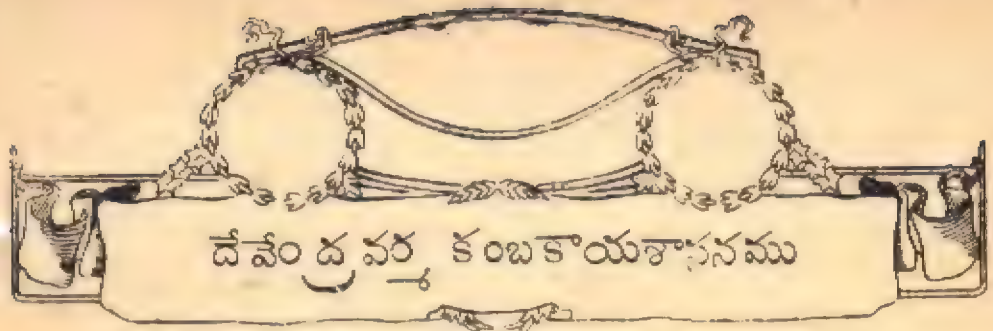
క. పరిశుభ్రము సర్వభూత పరిశుభ్రము పూతవృత్తి పరిశుభ్రము వయస్సుగతులను ప్రపంచమో హరణముగతులను నెలుగునతలనున్నతులై.

గీ. కనులు గప్పుగ నిడుజవ్వనపు బాగురు వైడవగల బాటు రోహిణీవంశజాన్య

గరములు ప్రాయశ్చిత్తులకు గాని యాతల పట్టి శృతిమంతులతో! కంగిలింపజోడు.

గీ. అలగుసాయాహ్వాములయందానాశ్రమంబు నారబయలునగున్నుండి యద్భుతముగల దారకాశిమృతము నాత్మ దర్శనముల బండువెన్నెలవేర నుపన్యసించు.

గీ. ఆయుషన్యాసమందలి యాశములకు నంశయములెల్లఁ గీడుగా నంతసించి నిర్మలతుపారమిషమున నిగినుండి బాష్పములు రాల్పుచుందురు వారు గనుల.

మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ గారు

కొంతకాలము క్రితము 'మూడవ వస్త్ర హస్తవి చిక్కాలవలన శాసనమును పెరుతో భారతిలో ప్రకటించబడ్డ శాసనముతోపాటు ఈతామ్రశాసనమును కంబకాయ ప్రాంతమున బకరైతు తన చేతు దున్నుకొను చుండగా బడసెడిది. ఈవిషయము తెలిసిన పిదప ఆంధ్రదేశ చరిత్రాభిమానులును, పరిశోధనా భిలాషులును, కంబకాయ గ్రామోన్యోగస్థులును అగు శ్రీకైరి అప్పలస్వామినాయుడు గారు ఆరైతునొద్దకువెళ్లి అతనితో 'పరిశోధన చేసెదవదని ఈశాసనము తిరిగి నీ కిచ్చి వేసెదవని తెలిపి దాని సరనినుండి తీసికొని పరిశోధనార్థము దయతో నాకు బంపి. దీనిని నేనింతకుపూర్వము చాలకాలము క్రితమే ప్రకటించియుండవలసినది కాని కారణాంతరముల చేత నైన కాలవిలంబనమునకు చాల విచారించుచున్నాను.

అకారాదికములు

ఈ శాసనమున మూడు రాగిరేకులు కలవు. మొదటిరేకు మొదటిప్రక్కను, మూడవరేకు రెండవప్రక్కను వ్రాతయేదియు లేక ఈ రెండుప్రక్కలును శాసనమునకు రెండు

అట్టలవలెనుండి దానిని సంరక్షించు చున్నవి. ఒక్కొక్కరాగిరేకుయొక్క పొడవు ౪ అంగుళములు; వెడల్పు 3. 3 అంగుళములు. రేకులుపై భాగమునను దిగువభాగమునను కొసల దగ్గర వెడల్పుగను నడుమ సన్నముగను, కుడియొడమప్రక్కల కొసల దగ్గరకంటె నడుమ రవంత ఉబ్బెత్తుగ విలువంపుగను ఉన్నవి. ఒక్కొక్క రేకునకు అంచునుండి ౨ అంగుళముదూరమున రంధ్రము కలదు. ఈరంధ్రముగుండి పోనిచ్చిన యొక కడియము మూలమున ఈరేకులు బంధింపబడియున్నవి. కడియముయొక్క వ్యాసము ౧. ౨ అంగుళములు. ఈకడియ యొక రాజముద్రికలో సతి కింపబడి యున్నది. ముద్రికమీద స్ఫుటముగ దిగువభాగమున చంద్రుడును, దిగువభాగమున అంకుశమును, ఈ రెంటికినడుమ అడ్డముగ మత్స్యమును చెక్కబడియున్నవి. దీనిననుసరించి ఈశాసనమునందు చెప్పబడ్డ దాతవంశమువారి డి మత్స్యలాంఛనమని తెలియనగును. ముద్రికలో కడియము నతికినభాగమున ముద్రికకిరు ప్రక్కల చెక్కడపునదికలదుకాని యది చాల కాలపు దగుటచేత స్పష్టపట్టి దాని యంద

చందమూలు వివరముగ తెలియవచ్చుట లేదు.
నాధగర కీశాననము వచ్చునప్పటికే కడియము
సెవ్వకును గోసియుండలేదు. రేకులను విడ
దీసి చదువునిమిత్తము నేనే దానిని కోయించి
తిని.

విషయము: భాష

ఈ శాసనమునందలి లిపి నాగరి; కాని యిది 'మూఁస వజ్రహస్తుని చిక్కానలస', 'బొడ్డసాదు, అనంతవర్మ చోడగంగ దేవుని కొన్ని శాసనములలోని విభవలె తీర్చి దిద్ది వ్రాసినది కాదు. ఇది మూఁస వజ్రహస్తుని నడగాం', నరసింహం', 'మెట్రోక్ మ్యూజియం' తామ్ర శాసనములందలి లిపివంటిది: విచిత్రమైనది: విరుక్షణమైనది. అక్షరములు పొంగముగ నుండిక కొంకిరిగితింపలె నుండును.

ఈ శాసనములో అచ్చులలో ఋ, ౠ, ఏ, ఐ, ఓ, ఔను, హల్లులలో ఘ, ఞ, ఝ, ఠ, డ, ణ, బ, శ లును రాలేదు.

అచ్చులలో అ, ఆ, ఇ, ఈ, ఉలు గలవి నిండవలసివి. 'అ' వర్ణమును ౧, ౨, ౩, ౪, ౫ పంక్తులలోను, 'ఆ' వర్ణమును ౬, ౭, ౮, ౯ పంక్తులలోను, 'ఇ' వర్ణమును ౧౦, ౧౧ పంక్తులలోను, 'ఈ' వర్ణమును ౧౨, ౧౩ పంక్తులలోను, 'ఉ' వర్ణమును ౧౪, ౧౫, ౧౬, ౧౭ పంక్తులలోను గాంచవలెను. 'ఉ' వర్ణము తక్కు మిగిలిన అ, ఆ, ఇ, ఈలు నేటి నాగరి వర్ణములకు భిన్నముగా నున్నవి.

క, జ, ఙ, ద, మ, య, వలు నేటి నా
గరివర్ణములకు — స్వప్నభేదమున్నను — చాల
చేరికగా నున్నవి.

అ, గ, త, క్ష నర్హములు భిన్నరూపములు కావున కాన్పించుచున్నను ఏటికి ప్రాతిపదిక మాత్రము ఒక్కటిగనే కన్పిస్తును.

చ, ట, ణ, త, ద, న, ప, భ, ర, ల, మ, స, హ లు నేటి నాగరివర్ణములకు భిన్నముగా నున్నవి. 'ట' వర్ణము తలకట్టు లేని నేటి నాగరి 'ట్ట' వర్ణమును బోలియున్నది. 'చ', 'ఛ' లు రెండును ఆకృతిలో కొంచెముచుమించు సమానముగనే కన్పట్టును. భేదమేమన 'ఛ' వర్ణమునకు తలకట్టు లేదు. 'చ' వర్ణమునకు ఉన్నది. 'ణ', 'ల' లు రెండును ఆకృతిలో ఒకటే కాని 'ల' వర్ణమునకు తలకట్టు కలదు; 'ణ' వర్ణమునకు లేదు. 'ణ', 'ణ్ణ' లకు భేదము కనబడదు. ఇట్లే 'తు', 'త్తు' లకును భేదము కాన్పించదు. 'ప', 'ఫ' లు నేటి నాగరివర్ణముల కిండుకభేదముగ నున్నవి. శాసనములోని వర్ణములు ప్రక్కకు తిరిగియున్నవి. నేటివి దిగువకు తిరిగియున్నవి. 'భ', 'స' లకు ప్రాతిపదిక యొక్కటిగ కనబడును. 'భ', 'ఫ' లు శాసనమున విడిగా రాలేదు కాని సంయుక్త వర్ణములలో దిగువను వచ్చినవి.

శాసనమున చాచిచ్చోట 'శ' బద్ధమునకు
'చ' బద్ధమును, కన్నబొమ్మను 'చ' బద్ధము
నకు 'చ' బద్ధమునకు వ్రాయబడినది.

1. Ep. Ind. Vol IV. p 183.
2. Ibid Vol XI. p 147.
3. Ibid Vol IX. p 94.

వెలుపలి గిలకతో ఉన్న హల్వర్లములకు ఇందు ఒకటి రెండువోట్ల తక్కువ వచ్చుటను ద్వితీయము రాలేదు. వెలుపలిగిలకతో ఉన్న 'వర్ణమునకు మాత్రము ద్వితీయము వచ్చినది. ఇదికూడ ఒకవోటు జారిపోయినది (పం. ౧౭).

సంయుక్త వర్ణములలో ప్రాచీన వర్ణక్రమము ప్రకారము వర్ణానునాసికములతో కలిసి ఉండవలసిన వర్ణాక్షరములు శాసనము నందు బాదాపుగ అంతటను అనుస్వారముతోనే కలిసియున్నవి. 'జ', 'చ' వర్ణములు మాత్రమే ఇందులకు భిన్నములు. (చూడుడు: పం. ౩, ౧౭, ౧౮ లు; ఇచ్చి—పం. ౧౮, ౧౯ లు: ఇందు 'ఇచ్చి' అను వర్ణము రెండువోట్ల రెండుగీతుల—ఒకమాత్రం అను నాసికము పిదప 'చ' వర్ణము చేర్చియు, మరి యొకమాత్రం 'చ' వర్ణము పిదప అనునాసికమును చేర్చియు—వ్రాయబడి యున్నది)

గుణింతములలో ఆ, ఈ లకు ఈషధ్యేయము కలదు. తరచు ఈకారమునకు ఆకారమే వ్రాయబడినది. ఇట్లు ఉ, ఊలకుగల ఖేదమును స్వల్పమే; కాని శాసనమున తరచు ఊకారమునకు ఉకారమే వ్రాయబడినది; ఇ, ఏ ల విషయమున మూడవ వక్రహస్తుని చిక్కాలవలసిన శాసనమున నెట్టి ఇందును అట్లే. ముకారము నేటి నాగిరిగుణింతమున నెట్లున్నదో అట్లే యున్నది.

శాసనమున చాలవోట్ల అనుస్వారములు విడిచి పెట్టబడినవి: కొన్నిచోట్ల—రేకులు

నాడగుటచే—అవి ఉన్నవో లేదో తెలియవచ్చుట లేదు.

భాష సంస్కృతము. భాషయు, వ్రాతయు కూడ చాల పాడుగా నున్నది. లేఖకుల అధీతుడు కాని కారణముననో, లేక వ్రాత బాగుగ వ్రాయనేర్చినవాడు కాని హేతువుచేసినో భాషలోను, వ్రాతలోను గూడ చాల తప్పులు కలవు. లేఖక లక్షణమిది:

పర్యటిక రిషిక్షాతా,

లేఖనే కుళిల: పటు:

అధీతో వాచకో ధీమా

యోజ్యో రాజ్ఞా సలేఖకా.

ఈశాసన లేఖకుడు వైని చెప్పినయట్లు వాడుగా కనబడడు. ఏలయన: వ్రాతయు, భాషయుగూడ చాల తప్పులరేడికగ నున్నది.

శాసనభాషలో ప్రాకృతీభాష మెందు. దీనిననుసరించి ప్రాయికముగ లేఖకుడు ఉత్కల దేశానివానుడై యుండునని యూహించదగినది. శాసనమున ఉత్కర్ణకుని పేరుకాని, లేఖకుని పేరు కాని తెలుపబడియుండలేదు.

శాసన విషయము

శాసనభాషయు వ్రాతయు తప్పుల రేడికగ నుండుటచేత శాసనమునందు చెప్పబడ్డ విషయములకు అన్వయక్రమము కొన్నికొన్ని సందర్భముల గనబడుటలేదు. అయినను నే సర్థముచేసికొన్న ప్రకారము శాసన విషయమిది:

కలింగనగరము రాజధానిగా పరిపాలించుచుండిన గంగామలకులతిలకు డగు శ్రీ

దేవేంద్రవర్మ 'దంతిపురము'న నుండగా ఆ రాజయొక్క విజయరాజ్యము 'సకాద్వి నహ స్ర' మేకసతత్రయాధిక'మనిచెప్పబడ్డకాలమున ఆ రాజయొక్క మహామండలికుడును, కదంబ కులతిలకుడును అగు శ్రీధర్మదేవి పుత్రుడు మహామండలికుడైన ఉదయదిత్యుడు 'రేవే నిజ' గ్రామమును 'అచాటభట' ప్రవేశ్యము గను, 'అచంద్రార్కస్థాయిగాను ఉదక పూర్వ కముగ దానముచేసి అంబోకభాగమును వృద్ధ పుత్రుడైన రేవణ నాయకుని కుమారుడు నారా యణ నాయకునికిని, ఇంకొక భాగమును 'అయితయ సోమ చూచ' (?) "ఈజణ"కునికి నొ సంగెను. ఇదియే శాసనభాషనుబట్టి నేనర్థము చేసికో గలిగినవిషయము.

దానమును గురించి చెప్పబడిన పిదప దాని మొనంగిన గ్రామమునకు సరిహద్దులు చెప్పబడినవి. ఈ సరిహద్దులలో అన్నియు రాష్ట్ర రప్పలుచేగాని ఒక్కటియు ఊరిపేరు కనబడదు.

సరిహద్దులనుగురించి తెలిపినపిదప శాస నమున ఈ క్రిందిపంక్తులు కలవు.

'శేఖ్రామస్య, చాత్త మాడ దుడ
అపర దోరీ "పడమే" పడ తర
ప్రదతోస్మి.'

విషయవిమర్శనము

రాజ :

ఈ శాసనము పుట్టినాటికి కలింగదగ రము రాజధానిగా దేవేంద్రవర్మ పరిపాలించు చుండెను. ఇదిడు 'గంగామల కులతిలకు' డని మాత్రము చెప్పబడినది. ఇతని తండ్రి పేరు

గాని, తాత పేరు కాని శాసనమున చెప్పబడ లేదు. అయితే గంగవంశజులలో ఈ రాజ ఎవ్వడు?

గంగవంశజుల శాసనములు అనేకములు దొరకినవి. వాటిలో శిలాశాసనములును, తామ్ర శాసనములునుగూడ గలవు. శ్రీ కూ ర్మము, ముఖలింగము మొదలగు పుణ్యాక్షేత్ర ములలో వీరి శిలాశాసనములు అనేకమితముగ నున్నవి. ఈ గంగవంశములోనివారే యగు వస్త్రహస్త దేవునియొక్కయు, అతనిమనుమడు ను గాజరాజదేవుని కుమారుడు నగు అనంత వర్మ చోడగంగ దేవునియొక్కయు తామ్ర శాస నములు కొన్ని ఈ శ్రికలోచే ప్రకటింపబడి నవి. వాటినిబట్టియు, ఇంక నితర శాసనములగు బట్టియు

(౧) వస్త్రహస్త దేవుడు శక వర్షములు ౯౨౦ వ సంవత్సరమున సూర్యుడు వృషభ లగ్నమునను, (చంద్రుడు) రోహిణిలోను ఉండిగా శుక్లపక్ష తృతీయా ఆదివారము ధను ర్నగ్నమునను

(౨) వస్త్రహస్త దేవునికుమారుడు గాజ రాజదేవుడు ౯౯౨ వ శకవర్షమున క్షేప్ర శుద్ధ అష్టమిసింహులగ్నమున ఉత్తరశ్లగ్ని నక్షత్రమున గురువారమునాడును

(౩) గాజరాజదేవుని కు మారుడైన అనంతవర్మచోడ గంగ దేవుడు ౯౯౯ వ శక వర్షమున సూర్యుడు కుంభలగ్నమున నుం డగా శుక్లపక్షతృతీయా శనివారము రేవతి నక్షత్రము మిథునలగ్నమునను

వ్యాభిషిక్తు లైనట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. అందువలన శాసనములందు శకవర్షవరి గణనము నొసంగిన గంగవంశజులలో మొదటి రాజగు వజ్రహస్తుడు శకవర్షములు ౯౬౦ మొదలు ౯౯౨ వరకును, అతనికొడుకు రాజ రాజదేవుడు శకవర్షములు ౯౯౨ మొదలు ౯౯౯ వరకును, అతనికొడుకగు అనంతవర్మ చోడ గంగ దేవుడు ౯౯౯ నుండియు ౧౦౧౪ వరకు మనకు శాసనముల మూలమున విస్పష్టమగుచున్నది. ఈపై నుజీవిన మూపురు రాజులలో వజ్రహస్తుదేవునికి అనంతవర్మ యనియు, అతనికొడుకు రాజరాజదేవునికి దేవేంద్రవర్మయనియు, అతనికొడుకు చోడ గంగ దేవునికి అనంతవర్మయనియు నామాంతరము లున్నట్లు శాసనములవల్లనే తెలియుచున్నది. అనంతవర్మచోడగంగదేవుని కిదవ గాజ్యమేలిన గంగవంశపురాజుల శిలాశాసనము లనేకములు కాన్పించుచున్నను వాటిని బట్టి వారికి నామాంతరము లున్నవో లేవో తెలిసికొనుటకుకష్టమగుచున్నది. ఏలయన, శకవర్షము ౯౯౯ మొదలు శకవర్షములు ౧౨౩౦ వరకు అనగా రమారమి రెండువందల నలభై సంవత్సరముల కాలమున కనిపించు గంగవంశ శాసనములన్నిటిలో రాజుపేరు సాధారణముగ అనంతవర్మయనియే కలదు. శకవర్షములు ౯౯౯ మొదలు శకవర్షము ౧౦౭౦ వరకు గల శాసనములలో రాజుపేరు అనంతవర్మ దేవర అనియు, గంగేశ్వరదేవర అనియు, చోడగంగదేవర అనియు కలదు. అటుపిదప

		వి. రా. (విజయరాజ్యసంవర్సరములు)	
౧౦౭౧	౪	అనంతవర్మముఖకామార్జునదేవ	
౧౦౭౧		అనియంకభిమరావుకుదేవర	
౧౦౯౧	౧౭	అనంతవర్మదేవిదాస రణరంగరావు	
		కుమ చక్రవర్తి	
౧౧౨౯	౨౪	వీరవరసింహదేవ	
౧౧౩౪	౧౭	వీరవరసింహదేవ	
౧౧౪౨		అనియంకభిమదేవ	
౧౧౪౫		అనియంకభిమరావుతాభ్య	
౧౧౬౩	౪	అనంతవర్మవీరవరసింహదేవ	
౧౧౬౭	౧౦	వీరవరసింహరావుకుదేవ	
౧౧౬౭	౧౦	అనంతవర్మ వీరవరసింహదేవ	
౧౧౬౮	౧౧	అనంతవర్మ వీరవరసింహరావుకుదేవ	
౧౧౬౮		వీరశివున్నసింహదేవ	
౧౧౭౨		ప్రతాప వీరవరసింహదేవ	
౧౧౭౨	౧౫	వీరవరసింహదేవ	
౧౧౭౮	౨౩	వీరవరసింహరావుకుదేవ	
౧౧౭౯	౧౮	వీరవరసింహదేవ	
౧౧౮౪	౩[౧]	వీరవరసింహరావుకుదేవ	
౧౧౮౪		వరసింహదేవ	
౧౧౯౦		వరసింహదేవ	
౧౧౯౩		భానుదేవ	
౧౧౯౩		భానుదేవ	
౧౧౯౩		భానుదేవ	
౧౧౯౭		వీరభానుదేవ	
౧౨౦౦	౧౮	అనంతవర్మప్రతాపవీర శ్రీభానుదేవ	
౧౨౦౦	౩	ప్రతాప వీరవరసింహదేవ	
౧౨౦౩	౩	అనంతవర్మ వరవరసింహరావుకుదేవ	
౧౨౦౪	౭	వీరవరసింహదేవ	
౧౨౦౫	౭	అనంతవర్మ శ్రీ వీరవరసింహరావుకుదేవ	
౧౨౦౧	౧౪	వీరవరసింహదేవ	
౧౨౦౨	౧౪	వీరవరసింహదేవ	

౧౨౦౨	౧౫	వీరవరసింహదేవ	
౧౨౦౩		వరహరవృషతి	
౧౨౦౩	౧౫	అనంతవృషప్రతాపవీర వరసింహ	
		దేవ	
౧౨౦౩	౧౫	అనంతవృషప్రతాపవీర వరసింహ	
		దేవ	
౧౨౦౪	౧౬	అనంతవృషప్రతాపవీర వరసింహ	
		దేవ	
౧౨౦౫	౧౭	వీరవరహరసింహదేవ	
౧౨౦౫	౧౭	వీరహరసింహరావుకుదేవ	
౧౨౦౫	౨౦	అనంతవృషప్రతాపవీరవరసింహ	
		దేవ	
౧౨౦౬	౨౩	"	"
౧౨౦౬	౨౩	"	"
౧౨౦౬	౨౩	"	"
౧౨౦౭	౨౪	"	"
౧౨౦౮	౩౩	"	"
౧౨౦౯	౩	అనంతవృషప్రతాపవీరవరసింహ	
౧౨౦౯	౩	"	"

ఈ ప్రాంతములలో అనంతవర్మ అను గంగవంశబిరుదము మూత్ర మే కాక గంగవంశ భూపతి పేరుకూడ కలదు. కేవలము అనంత వర్మ బిరుదముతో నున్న గాంగవంశజుల శాసనములు ఈ క్రింద పొందుపరుపబడినవి.

శ. సం.	వి. సం.	శ. సం.	వి. సం.
౧౦౮౩	౫	౧౦౮౨	౫
౧౦౮౪	౬	౧౦౮౪	౬
౧౦౮౪	౬	౧౦౮౪	౬
౧౦౮౪	౬	౧౦౮౪	౬
౧౦౮౫	౭	౧౦౮౩	౩
౧౦౮౫	౭	౧౦౮౪	౪
౧౦౮౬	౮	౧౦౮౬	౮
౧౦౮౮	౧౦	౧౦౮౮	౧౦
౧౦౮౯	౧౧	౧౦౮౯	౧౧
౧౦౯౦	౧౨	౧౦౯౦	౧౨

౧౦౮౪	౨౩	౧౦౮౫	౧౧
౧౦౮౬	౧౦	౧౦౮౭	౩

శ. ౧౨౨౯-వ శకవర్షము పినప గాంగ వంశపు రాజుల శాసనములలో నేను చూచి సంతవరకు అనంతవర్మ నామము కనబడ లేదు. వజ్రహస్త, రాజరాజదేవ, చోడగంగ దేవులకు గల నామాంతరముల ననుసరించి అనంతవర్మ, దేవేంద్రవర్మనామములు ఈగంగ వంశపురాజులకు వంశక్రమమున ఒకరితరువాత నొకరికి వచ్చుచుండెనని యనుటకు ఈ పైవిషయముల ననుసరించి వీలు లేదు. శకవర్షము ౧౨౨౯ తరువాత ఈ క్రింది గాంగవంశ భూపతుల శాసనములు కాన్పించును :

- (౧) భానుదేవ
- (౨) వీరవరసింహదేవ
- (౩) వీరభానుదేవ
- (౪) వీరవరసింహదేవ
- (౫) ప్రతాపవీరనిశ్శృంఖ భానుదేవ.

శకవర్షము ౧౧౦౦ ల ప్రాంతమున గాంగవంశపు రాజు లందరు అనంతవర్మ నామాంచితులే కాని వారిలో నొక్కరును దేవేంద్రవర్మాభిధానులు కనబడరు. అందు వలన కాల మొక్కటియేమైనను అనంతవర్మ దేవేంద్రవర్మ నామాంకితు లగు నీ రాజులు ఒక్కరుకారనియు, ప్రాయశముగ వీ రిరువురు వేర్వేరురాజులై యుండురనియు అనుమానించుట కవకాశమున్నది. ఇట్టి యనుమానము నకు మరికొన్ని వ్యత్యస్తవిషయములు బలము నొసంగుచున్నవి. ఎట్లన గంగవంశజుల తామ్ర శాసనముల వలన తెలియవచ్చు సంపూర్ణ

గంగవంశానుక్రమణిక (చూ: పుట ౧౨౫.)
 ప్రకారము అసంతవర్మ చోడగంగదేవుని
 కుమారుడైన మధుకామార్జునునిదగ్గ అతని
 సోదరుడైన రాఘవభూతి రాజ్యమునకు
 రావలసియుండెను; పైనిచ్చిన శాసనముల
 కల్లో గానవచ్చు 'అసంతవర్మదేవిదాన రణ
 రంగరాఘవచక్రవర్తియే యీ రాఘవభూతి
 యని నేను తెలుతును. పైనుడివిన యీశాస
 నముల శబ్దకను బాచినచో మధుకామార్జు
 నునిది రాఘవనామాంతరముగల 'అసంతవర్మ
 దేవిదాన రణరంగరాఘవచక్రవర్తికి నడుమ
 'అనియంక భీమ రావుతుదేవరి' అనుపేరుగల
 మరియొకరాజు కనబడును. ఇంకానుక్రమణిక
 ననుసరించి అనియంకభీముడు రాఘవభూతికి
 సోదరుడైన రాజరాజుకు షరమునవేశాని పూ
 ర్వము పరిపాలించినట్లు కనబడదు. కాని యీ
 రాజును పేర్కొను శాసనము చాలవరికుశిల
 మైయుండుటచేత దీని నాధారముచేసికొని ఏ
 విషయము తేల్చుటయు యుక్తముకాకపోయి
 నను ౧౦౭౧వశకవర్ష పుశాసనమున అనియంక
 భీమనామముకొన్నించుటజేసి దీనినిగూర్చి యిం
 త చప్పవలసివచ్చినది. అదియునుగాక దాక్షి
 రామశాసనములలో నొకటియైన రాజకేసరి
 వర్మత్రిభువనచక్రవర్తి బిరుదాంకితుడగుత్రి
 కులోత్తుంగచోడదేవుని ముప్పదిమూడవ(౩౪)
 సంవత్సరపు శాసనమున, అతని సామంతుడగు
 నొక పల్లవరాజుట్లు కీర్తించబడి యున్నాడు.

భస్మీశ్వర కలింగదేవ మళం
 నిర్జిత్య గంగరణి
 భస్మీశ్వర కలింగదేవాల వివరా
 దేవేంద్ర వర్మకాకా

పిఠా పల్లవరాజ ఇత్యభిహితో
 రాజేంద్ర చోడప్రభో!
 కీర్త్యుతంభమి వోగ్ర పంథిమ జయ
 ప్రథం కుభం న్యక్షిపత్.

ఈ కులోత్తుంగచోడుడు మొదటివాడే
 అయియుండవలెను. రెండవ కులోత్తుంగుడు
 ౩౩ సంవత్సరములు రాజ్యము చేయలేదు
 గనుకను, మూడవ కులోత్తుంగచోడుని నాటికి
 వేంగిమండలమున రాజాధిరాజదేవర నన్నమే
 వాడుకలో నుండినందునను పైన బేర్కొన
 బడిన కులోత్తుంగచోడుడు తప్పక మొదటి
 వాడే యనుటకు సందేహము లేదు. అందు
 వలన నాశాసనము క్రీ. శ. ౧౧౦౩ నాటిది
 (శ. ౧౦౨౫) కావలెను. అప్పటికి అసంతవర్మ
 నామమును ఫలించిన రాజరాజ తనయుడగు
 చోడగంగదేవుడు పరిపాలించుచుండనే కాని
 దేవేంద్రవర్మ నామాంకితుడగు రాజేంద్రుడును
 పాలించుచుండినట్లు కానరాదు. "నిర్జిత్యగం
 గం" అను పైశ్లోకములోని మాటవలన చోడ
 గంగదేవుడు పేర్కొనబడెననుట స్పష్టము.
 "దేంద్రవర్మాదికాన్" అనికూడ నాశ్లోకము
 సందే యుండుటవలన దేవేంద్రవర్మ నామాం
 చితులైన మరికొందరు రాజులుకూడ అప్పటికి
 కళింగమును పాలించుచుండిరిని యూహించుట
 కవకాశము కలదు. ఈ వైకారిణములనుబ
 ట్టియే ఏకకాలమున కళింగమునందలి వేరువే
 రుభాగములను గంగవంశమునకు సంబంధిం
 చినవే రెండువేరువేరుకోవలు పరిపాలించుచుం
 డెనని శింకించవలసి వచ్చుచున్నది. ఇటువంటి
 శింకలకు తావిచ్చు మరికొన్ని విషయములు

కూడ కనబడును. నాటినిన్నిటిని ఇచ్చట పోవునుట అనవసరము.

ఇట్లు అనంతవర్మ దేవేంద్రవర్మాదులు వేరువేరుకోవలకు సంబంధించినవారు కానిచో దేవేంద్రవర్మయనునది అనంతవర్మనామాంచి తునికి నామాంతరమైన కావలసివచ్చును. వజ్రహస్తతనయుడగు మొదటి రాజరాజదేవునకు దేవేంద్రవర్మ నామమున్నట్లే, అనంతవర్మ చోడగంగదేవుని తనూజుడైన రెండవ రాజరాజదేవునకును దేవేంద్రవర్మ నామము కలదేమో! ఎట్లయినను ఒకేరాజునకు అనంతవర్మ, దేవేంద్రవర్మనామములు రెండు నుండెననుట అంతసమంచితముగ కన్పట్టదు. దీనించేసి మనశాసనమునందలి శకవర్ష సంఖ్య సరియైనదేయని నమ్మినచో దేవేంద్రవర్మ అనంతవర్మ చోడగంగదేవుని కోవల్సొనివాడు కాదేమోయని సంశయము పొడముచున్నది.

దాత:—

మనశాసనమునందలి దాత మహామండలికుడును, కదంబకులతిలకుడును అయిన శ్రీ ధర్మభేదియొక్క పుత్రుడగు ఉదయాదిత్యుడు. గంగవంశపురాజుల కాలమున కదంబ వంశజుల నేకులు గ్రామాధిపతులుగను, మండలికులుగను ఉండి ప్రముఖులైనట్లు గంగ వంశజుల శాసనముల ననుసరించి తెలియవచ్చుచున్నది. మొదటి రాజరాజ దేవుని తండ్రి యగు అయిదవవజ్రహస్తుని (ఇతడు చిక్కలవలస శాసనమున మూడవవజ్రహస్తుడుగ పేర్కొనబడియున్నాడు) ౧౫-వ విజయ రాజ్యసంవత్సరముగు ౯౭౬-వ శకవర్షమున

కదంబకులతిలకుడును, పరమమాహేశ్వర సంఘవిషయాధిపతియు నైన మహామండలేశ్వర రాణక శ్రీభామభేది కుమారుడైన రాణక శ్రీధర్మభేది 'ఉజగునికి' (?) మహేంద్రభోగము లోని మణిపథరఖండగ్రామమును దానముచేసినట్లుకశాసనము కలదు. ఈ తామ్రశాసనపు రాజముద్రికమీద గూడ గాంగవంశజ తామ్రశాసనరాజముద్రికాలంఘనముగు నందిగాక మనశాసనముద్రికమీద వలెనే మధ్య అడ్డముగ మత్స్యమును, దానిదిగువ నంకుశమును గలవు. మరియుక వజ్రహస్తుని—(ఈ వజ్రహస్తుడు గాంగవంశజులలో ఎన్నవవాడో, వీనికిని గాంగవంశమునకు నెట్టిసంబంధము కలదో నిర్ణయించుట కింతవరకు ఏయాధారములును గానరావు)—పల్లాకిమిడి తామ్రశాసనమున మరియుక కదంబ వంశజుడు కన్పట్టుచున్నాడు. అం దాతడు కదంబామలకులతిలకు డనియు, 'నిడుసంతి' వంశములోని వాడనియు జెప్పబడినది. అతని పేరు శ్రీ ఉగ్రభేదిరాజు - హొస్సంగిగ్రామ పాలకుడు. మహారాజ శ్రీమదనంతవర్మ కుమారుడగు శ్రీదేవేంద్రవర్మయొక్క విశాఖపట్టణ తామ్రశాసనమున ఆరాజు తనమేనమామ యగు ధర్మభేదిచే నుపదిష్టుడై యొక గ్రామమును దానము చేసినట్లు చెప్పబడియున్నది. అది గాంగశకము ౨౫౪ వ సంవత్సరమునాటిది. ధర్మభేది కదంబ వంశజుడని యీ శాసనమున ప్రత్యేకము ఎచ్చటను చెలువబడియుండలేదు. గాంగవంశజుల శాసనములలో పేర్కొనబడుచుండు

కదంబవంశజుల నామములకు సూచకముగ నున్న భేడి, భేడి పదము నామాంతమున నుండుటచేత ఈ ధర్మభేడియు కదంబవంశజుడై యుండునని యూహించు చున్నాను. ఇంద్రవర్మయొక్క విషమగిరి తామ్రశాసనమున దూతకుడుగ నాగభేడి యనునతడు ఇంకొకడు తెలియవచ్చుచున్నాడు. భేడి పదము నామాంతమున నుండుటచేత ఇతడుకూడ కదంబవంశజు డగునని తలంచెదను. ఈ విధమున 'భేడి' పదాంచితమైన కదంబవంశజులు గంగవంశపురాజుల కాలమున ప్రముఖులై ప్రసిద్ధులుగ నుండినట్లును, కిభయులకును సంబంధబాంధవ్యము లుండినట్లును తెలియనగును.

రాణక శ్రీధర్మభేడి పంచ విషయాధిపతి యగు రాణక శ్రీభామభేడి కుమారుడని అనంతవర్మ బిరుదాంచితగు డగు వజ్రహస్త దేవుని శాసనమువలన దెలియుచుండుటచేతను, గాంగళకము ౨౫౪ నాటి అనంతవర్మ కుమారుడైన దేవేంద్రవర్మ శాసనమున అతనికి మాతులుడగు ధర్మభేడియొక్క కన్యత్వముండుటచేతను, మన శాసనమునందలి దాత మహామండలికుడైన ధర్మభేడియొక్క కుమారుడు ఉదయాదిత్యుడగుటచేతను వీరికి ఈ క్రింది రీతిని బంధుత్వము కూర్చ బుద్ధిపుట్టును.

పంచవిషయాధిపతి

రాణక శ్రీ భామభేడి

రాణక శ్రీ ధర్మభేడి

మహామండలిక ఉదయాదిత్యుడు

కాని యిది సాధ్యమగునట్లు కనబడదు. అనంతవర్మ నామాంకితుడైన వజ్రహస్తుని శాసనము వలన దెలియవచ్చు రాణక శ్రీ భామభేడి కొడుకైన రాణక శ్రీ ధర్మభేడియు, అనంతవర్మ కుమారుడైన దేవేంద్రవర్మ శాసనమున అతనికి మాతులుడుగ జెప్పబడిన ధర్మభేడియుగూడ నొక్క రనుటకు సాహసించజాలను. ఏలయన మాతులు డని చెప్పబడిన ధర్మభేడి గంగళకము ౨౫౪ నాటివాడు. ఈ శకము ౨౫౪ నాటి శాసనమునందలి అనంతవర్మ కుమారుడైన దేవేంద్రవర్మ అనంతవర్మ నామాంతరముగల వజ్రహస్తుని కుమారుడగు దేవేంద్రవర్మయను రాజరాజే అగుననుటకు కొంత ప్రతిబంధకము కలదు. ఇంతవరకు మనకు దెలియవచ్చిన కట్టకడపటి గాంగళక సంవత్సరము ౫౨౬. ఇది అనంతవర్మ కుమారుడైన మధుకామార్జవ దేవుని శాసనమున నొసంగబడినది. గాంగళకము ౨౫౪ నాటి దేవేంద్రవర్మ వజ్రహస్తతనూజుడైన మొదటి రాజరాజే అయినయెడల మరి ౨౨౨ సంవత్సరములకు గాంగవంశపు రాజులలో మధుకామార్జవ నామముగల రాజు ఉండవలెను. కాని గాంగవంశానుక్రమణికను జూచినయెడల మొదటి రాజరాజు పిదప ౨౨౨ సంవత్సరములకు నరసింహదేవ, భానుదేవాదులు పాలించుచుండినట్లు తెలియును గాని మధుకామార్జవ నామధేయు డుండినట్లు తెలియరాదు. కావున గాంగళకము ౨౫౪ నాటి దేవేంద్రవర్మ మొదటి రాజరాజు కానేరడనుటకు ఇదియొక కారణము. ఒకవేళ ఈ దేవేంద్ర

ద్రవర్మ మొదటి రాజరాజీ అని సంకేతించి
 నప్పటికి మనశాసనమున ఉదయూదిత్యుని తం
 త్రీగ చెప్పబడిన ధర్మశాసనము నజ్రహస్త
 దేవేంద్రవర్మల శాసనములందు వచ్చు ధర్మ
 శాసనముల నొక్కరు కానేరదు; ఏలయునె అజ్ర
 హస్తము శ. ౯౬౦-౯౯౨ నాటివాడు; ఆతని
 కొడుకు దేవేంద్రవర్మ నామాంతరముగల రాజ
 రాజ శ. ౯౯౨-౧౦౦౦ ప్రాంతములవాడు.
 మనశాసనమునందలి దేవేంద్రవర్మ-మనశాస
 నమునందలి శకవర్ష సంఖ్యచే నమ్మినచో-ము
 దటి రాజరాజునకు నూరుసంవత్సరములు తరు
 వాతివాడు. అట్లయినచో నూరుసంవత్సరములు
 వెనుకనున్న ధర్మశాసన నూరుసంవత్సరములు
 తరువాతనున్న ఉదయూదిత్యునికి తండ్రియె
 ట్లగును? ఇది యసాధ్యము. శాసనమునందలి శక
 వర్ష సంఖ్య తప్పెనను గావలెను లేదా ఉద
 యూదిత్యుజనకుడగు ధర్మశాసనము నజ్రహస్త
 దేవేంద్రవర్మల శాసనములందువచ్చు ధర్మశా
 సనము వేలువేలు ప్రభువులైనను గావలెను.

స్థలవిషయము:-

రాజునుగూర్చియు, దాతనుగూర్చియు
 మనకింతవర కెంత తెలిసినచో స్థలవిషయము
 నను అంతే తెలియుచున్నది. 'పంచపాత్ర వీధి
 తమస్తు భవతా హృదీపరే వెనిశ్రామ' అను
 నది 'పంచపాత్ర విషయ నివాసినః సర్వా జ
 నసదా నృమాహూయేత్ మాజ్ఞానయతి
 విదితమస్తుభవతాంపంచవిషయే' రే వెనిశ్రామ
 మని యుద్దేశవలెనేమో. ఇచ్చినది వెనిశ్రా
 మమో రే వెనిశ్రామమో. విషయే అను
 టకు విస(ప)రే అని వడినదన్న అది వెనిశ్ర

మమో కాదగును. కాని శాసనాంత్యభాగ
 మున 'రేభిగ్రామస్య దాత్తే మాడ దుఱి' అని
 యుద్దేశవలెన రేభిగ్రామమే రేవెనిశ్ర మేమో
 యని అది రేవెనిశ్రమే కావచ్చునని సంశ
 చుచున్నాను. ఈగ్రామమునకు వెనిపార్వతిని
 యుద్దేశించును, రేవెనిశ్రమే చెప్పబడిన
 గ్రామ మెప్పుడైనదియు చెప్పలేము. రేభి
 గ్రామమునకు ధాన్యాదాయమును, నిష్కా
 దాయమునుకూడ నుండును. 'రేభిగ్రామస్య
 దాత్తే మాడ దుఱి' అను దానికి 'రేభిగ్రామము
 నకు వచ్చు నిష్కాదాయము రెండుమాడలు
 (మాడ దుఱి-ద్యయి)ను గూడ ఇయ్యబడిన'
 పనియగుమని నే నూహించుచున్నాను. 'అనర
 దోహి' "వడవేట" "వడతర్రవర్రవతోష్ఠి" వీటికి
 అర్థమేమో నాకు తెలియరాలేదు. 'ఇచ్చుచు
 న్నాను' అని యర్థమగుచున్నది కాని ఏమిటి
 ఇచ్చుట? అనరదోహి-వడవేట-వడతర్ర-అనగా
 నేమో!

ప్రతిగ్రహీతలు:-

స్వర్ధపుత్రును రేవననాయకుని కొడుకు
 నారాయణనాయకు డొకడు; 'అయితయా
 సోమయాదు (?) ఈజగకు' డొకడు!

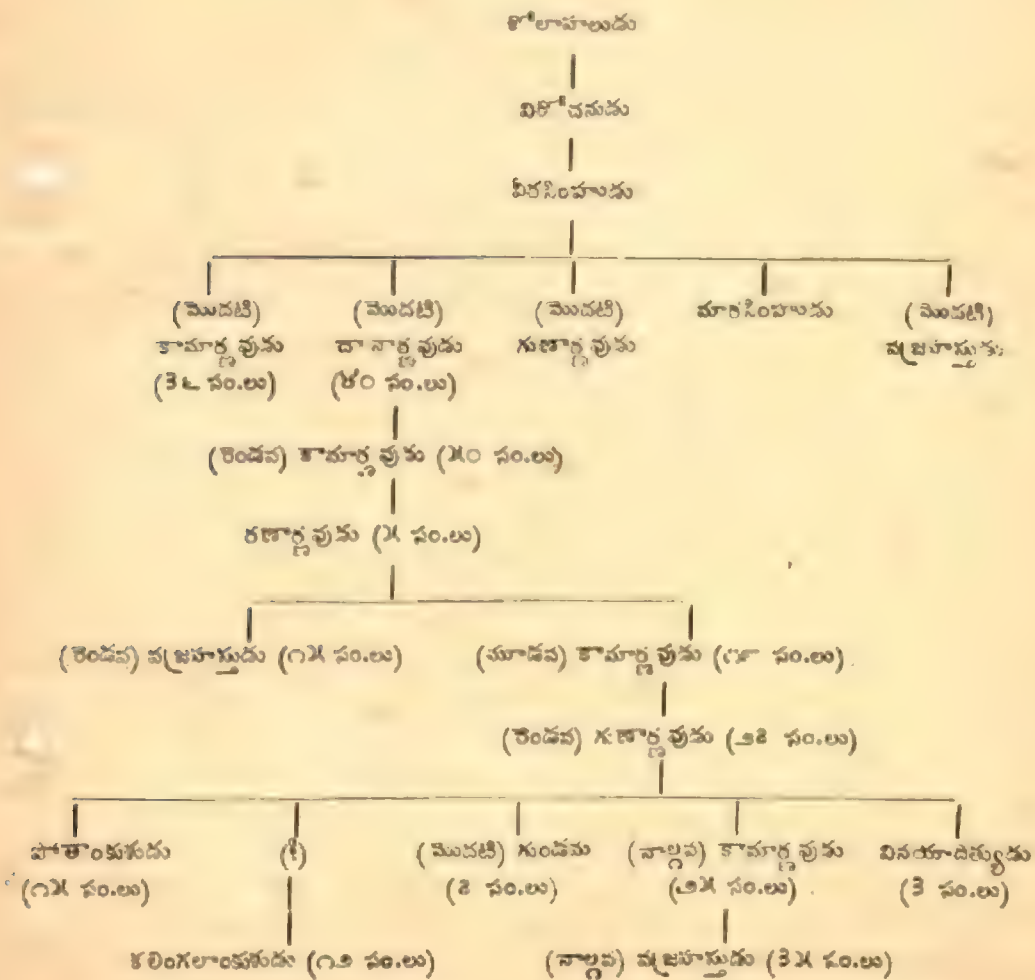
కాలము:

శాసనకాలము 'విజయరాజ్యస్యసకాదై
 సహస్రమేక సతత్ర చూగిక'మని శాసనమున
 జెలుపబడినది. దీని కర్థము 'వదకొందువం. అ
 మూడేక వదమూడువందలూ యని శంక
 కలుగుచున్నది. గంగవంశపు శాసనములు
 వరిగీలియైన వదమూడువందలనాటికి నాలుగవ
 వరసింహదేవుడు రాజ్యముచేయు చుండినట్లు

తెలియనగును. ఇతనికి దేవేంద్రవర్మ యను నామాంతర మున్నట్లు తెలియరాదు. అది యునుగాక లిపి అంతటి అర్వాచీనమైనదిగ నుండును. అంతటి అర్వాచీన శాసనములలో దేనిలోను గూడ గంగవంశానుక్రమణిక యియ్యనట్టిది కాని, అవిధమైన గంగవంశ ప్రశస్తి యిచ్చినట్టిది కాని కానరాదు. అందు వలన అది 'విజయరాజ్యస్య శకాబ్దసహస్రే

ఏకశతత్రయిశికే' అని యుండదగునని నాయనా హ. అట్లయినచో ఈ శాసనము ౧౧౧౩-వ శక వర్షమునాటిది అనగా క్రీ. శ. ౧౧౮౧ నాటి దగును. ఇంతకన్న శాసనకాలమును గురించి ఎక్కువ నిర్ణయింపలేము. శాసనము ౧౧౧౩ నాటి దగునను భావముతోనే పై చర్చ అంతయు జరుపబడినది.

కళింగగంగ వంశానుక్రమణిక

(౧౨౫) వేది తరువాయి

(నాల్గవ) వజ్రహస్తుడు (౩౫ సం.లు)

(వివర) కామార్గపుడు
(౬ సం.లు)

(రెండవ) గుండమ
(౩ సం.లు)

(ఆరవ) మధుకామార్గపుడు = వివరమహాదేవి
(౧౮ సం.లు)

* 1. (వివర) వజ్రహస్తుడు = వంగమ(?) (౩౩ సం.లు)

2. (మొదటి) రాజరాజు = రాజమండరి (౮ సం.లు)

3. అనంతస్థి అను చోడంగదేవుడు (౨౨ సం.లు)

కన్యకామోదినలన
4. (వివర) కామార్గపుడు
(౧౦ సం.లు)

ఇందరవలన
5. రామపుడు
(౧౫ సం.లు)

చంద్రశేఖరవలన

6. (రెండవ) రాజరాజు (౨౫ సం.లు) 7. అనియంకభీముడు = బాంబుల దేవి (౧౦ సం.లు)

8. (మూడవ) రాజరాజు = మంకురాదేవి (౧౭ సం.లు)

9. (రెండవ) అనంగభీముడు = కన్యారాదేవి (౩౪ సం.లు)

10. (మొదటి) నరసింహదేవుడు = సీతాదేవి (౩౩ సం.లు)

11. (మొదటి) భానుదేవుడు = బాకల్ల దేవి (౧౮ సం.లు)

12. (రెండవ) నరసింహదేవుడు = చోడదేవి (౩౪ సం.లు)

13. (రెండవ) వీరభానుదేవుడు = లక్ష్మీదేవి (౨౪ సం.లు)

14. (మూడవ) నరసింహదేవుడు = కామలదేవి (౨౪ సం.లు)

15. (మూడవ) భానుదేవుడు = సీతారాదేవి (౨౬ సం.లు)

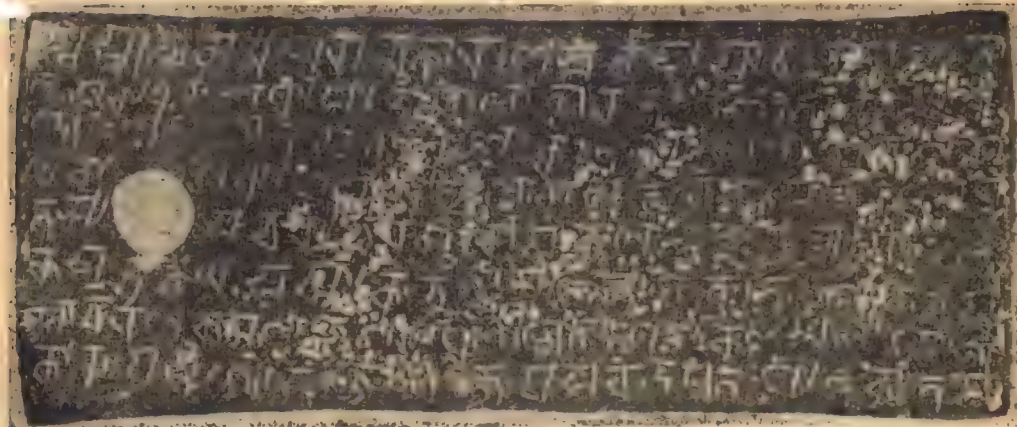
16. (నాలుగవ) నరసింహదేవుడు

17. (నాలుగవ) భానుదేవుడు

* ఈ సంఖ్యలు పరిపాలక క్రమమును దెలుపును.

మూలము *

ముదటిరేఖ : రెండవవెడ

౧. స్వస్తి అమరపురానుకారీణ సర్వభ్యశీఖరమసియ
౨. త సుధాధవల ప్రాసాదమాలా వీరతల్లిలీతల్లాన్యా [త]
౩. దోదణ్ణాన్దొత్తనకలాల[౦*]క్రీత శ్రీకలా [౦*]గనగరా
౪. ధివాసకా మహే[౦*]ద్రా చలామలకనకసిఖర ప్రతిష్ఠ
౫. తస్య సచరాచరగురో సకలభవన నిమ్మాకై
౬. కనూత్రధార ససా[౦*]కచుడామణే భక్తగవతో గోకనకన్యా
౭. మిన చరణకమలజగల్ ప్రణామోదిగత కలీరలంకో నే
౮. కామాయస[౦*]తోభి (॥) జనాతజయసవదప్రతాపావనాతన

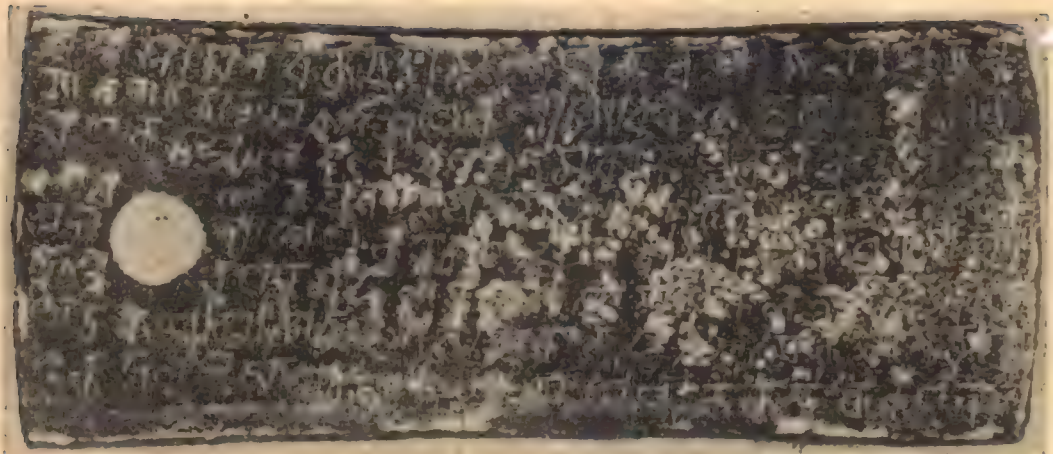
* నాదగ్గరనున్న రేఖల పక్షపరిచి.

సవరించినచో మూల మిట్లుండదగునేమో:

౧. స్వస్తి అమరపురానుకారీణ సర్వభ్య శుఖ రమణీయా
౨. త సుధాధవలప్రాసాద మాలావీరతల్లిలీతలో కాత్
౩. దోదణ్ణాన్దొత్తన సుబలాలంకృత శ్రీకలింగనగరా
౪. ధివాసకాత్ మహేంద్రాచలావల కనకసిఖర ప్రతిష్ఠ
౫. తస్య సచరాచరగురో సకలభవన నిమ్మాకై
౬. క నూత్రధారస్య కళాంకనూడామణే భక్త గవతో గోకనకన్యా
౭. మిన శ్చరణ కవలయుగత ప్రణామా ద్విగతకలికలంకో ౭ నే
౮. కాపావ సంతోభి జనిత జయశ్లొక ప్రతాపావనత స

రెండవ లేకు : మొదటి పాద

౯. మస్త సామ[౦*]తచక్ర చూడామణి ప్రభవ మ[౦*]జరిపు[౦*]జర [౦*]
 ౧౦. జీతనీజనీత్పు[౦*]సధారోపకలీ[౦*]గాధిరాజ దువారరైరివా
 ౧౧. రణకు[౦*]భస్మలదలదలితము కీకాప్రకరభస్మారాతికు
 ౧౨. లాచలో సయవీనయ దయాదానదాఖన్యసఉయోధాయ
 ౧౩. సత్యత్యాగి ప్రకరగుణన[౦*]పదాధారభూతో పరమమా
 ౧౪. హేస్వర పరమభూరక గ[౦*]గామ[౦*]కులతీలక శ్రీదే
 ౧౫. వే[౦*]ద్రవమ్మోస్య వీజయరాజ్యనకాద్దన[హ]న్ర మేకసతత్రయా
 ౧౬. ధిక ద[౦*]తిపురే స్థితో । తస్య మూర్ధ్వికకద[౦*]వకులతీ

౯. మస్త సామంతచక్ర చూడామణి ప్రభా మంజరీ పుంజరం
 ౧౦. జీత నిజ నిస్త్రీంక భాగోపార్జిత సకల కలంగాధిరాజ్యః దువారరైరివా
 ౧౧. రణ మంభిష్ఠల దలదలిత మూర్తిక ప్రకరః భస్మారాతికు
 ౧౨. లాచలో సయ వీనయ దయా దాన దాఖ్యానో యోధాయ
 ౧౩. సత్య త్యాగ ప్రకర గుణ సంపదాధారభూతో పరమ మా
 ౧౪. హేస్వరః పరమ భట్టారకః గంగామలకులతీలకః శ్రీదే
 ౧౫. వేద్రవమా. విజయరాజ్యస్య కేకాద్ద సహస్రే ఏకతేత్రయ
 ౧౬. ధికే దంతిపురే స్థితః తస్య మూర్ధ్వికః కదంబకులతీ

కె. శే. మాగంటి అన్నపూర్ణాచారిగారు

కె. శే. కట్టి పాపయ్యశాస్త్రిగారు

విజయనగరము

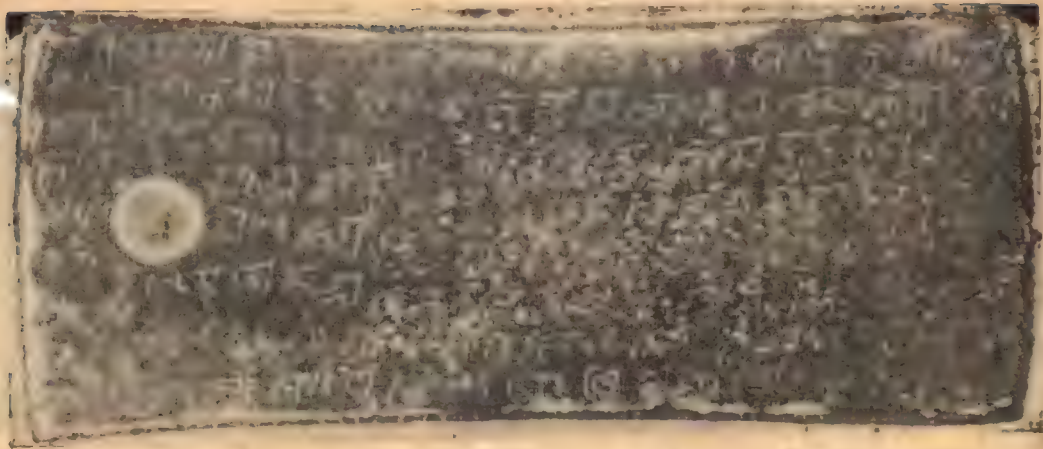
జ్యోతిషాశ్రమ పాశ్చాత్య పాశ్చాత్య కళా
భవిష్యత్కాలము

చిత్రము-చ సంవత్సరమున పాశ్చాత్య శ్రీమతి సిగరెట్టు త్రాగునపు డిట్టి యుడుపులను పొందుదు

ప్రకృతివాద! అనునట్టి
పాండిత్యము నేయుచున్నది.
ప్రకృతివాదము ను కనుగొని యామె కేరళాగారిని

రెండవ లేకు : రెండవ పెడ

౧౭. లక్ష్మీమాహామండలిక శ్రీధర్మః శేషీశస్యపుత్రో మహా
౧౮. మండలిక శ్రీధర్మయాదిత కుసలీ సహస్రపాత్ర వీరీ
౧౯. తమస్తు భవతా సహస్రవీర శేషవిక్రమ ఉదకపువః కి
౨౦. తా ప్రసీదనీకృత్య ప్రదపుత్ర రేవన నాయకస్య పుత్ర
౨౧. నారాయణనాయకస్య మేకభాగ ఆభినయా(?) సోమయాదా
౨౨. ఈజ్ఞానమేకభాగకృత ప్రదత్త రస్మాభీ అచటభట
౨౩. చంద్రావచరేసీమాలి [౦*]గాని లిఖ్య[౦*]తే ఈనానే శ్రీకుట
౨౪. గోపితే సీలాలపువఃగం గోపితసీలా అగ్నేయా

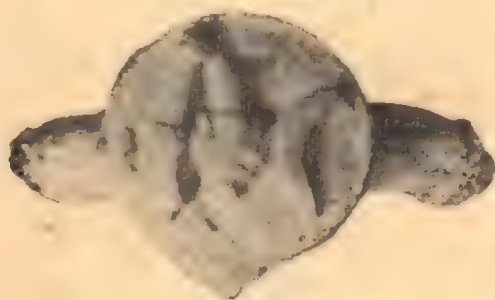
౧౭. లక్ష్మీ మాహామండలిక శ్రీధర్మ శేషీ శస్య పుత్రః మహా
౧౮. మండలిక శ్రీధర్మయాదితః కుసలీ. సహస్రపాత్రవిమయ విహారిణో జనపగా నిసూహగా దేవీ మహా
పయసి, విది
౧౯. తమస్తు భవతాం. సమయయే శేషవిక్ర గ్రామ ఉదకపూర్వకం కృ
౨౦. త్యా తామ్రావచరీకృత్య ప్రదపుత్ర రేవననాయకస్య పుత్రాయ
౨౧. నారాయణ నాయకస్య మేకభాగం ఆభినయ సోమయాదా (?)
౨౨. ఈజ్ఞాన మేకభాగం కృత్యా ప్రదత్త రస్మాభీ అచట భట ప్రసక్త్య మా
౨౩. చంద్రావచరీ సీమాలిం గాని లిఖ్యంతే. ఈనాస్యతః ప్రమా
౨౪. గోపిత సీలా. పూర్వకం గోపిత సీలా. అగ్నేయతః

మూలపాఠము: ముదిటి పెద

౨౧. చ తుకుటోపితసీలా||మధుఃపన్యభతలే రోపితసీ
౨౨. లా నభతే భుమి పనః తితలే రోపితసీలా||నభ
౨౩. రితే తేవురు ప్రీ భతలే రోపితసీలా [*][నచ్చి(?)]]మ జయతి
౨౪. గనః||వాయనే రోపితసీలా||ఉతరో రాపిత
౨౫. సిం|| తేభీగ్రమన్య దాత్త మాక దాథి ౨ అపర
౩౦. దోలి నడవేట వడత్తరప్ర నహోస్మీ[*]

రాజముద్రక

౨౧. చ త్రహులే రోపిత సిం|| మధుఃపన్యభతలే రోపిత
౨౨. లా|| దక్షిణః పనః||భూమితలే రోపిత సిం|| న
౨౩. నృత్యురే తేవురు (?) వృక్షతలే రోపిత సిం|| పశ్చిమః 'జయతి'
౨౪. గనః|| వాయవ్యః రోపితసిం|| ఉత్తరః రోపిత
౨౫. సిం|| తేభీ (?) గ్రామన్య మాక న్యూ ౨ పతా|| అపర
౩౦. దోలి|| వడవేట|| వడత్తర ప్రవత్తోస్మి 1||

1. (వినువగిరిగిరిన భాగమునకు అర్ధము తెలియ వచ్చుటలేదు.)

శ్రీ దేవీ అన్నపూర్ణాష్టతి

శ్రీమతి వ్రాసినట్లు లక్ష్మీదాయమ్మ గారు

“అన్నపూర్ణాష్టతి” యటంచు నకట! వ్యాద్య-చారకంబగు నీ పెనుఘోరవార్త
సాడుచేలుటతోడ నీనాడె వ్రాయ-వలసినవచ్చుటఁ దెలియ న్నవ్వు మున వైన.

ఉ. హా! విదుషీమణి! ప్రముఖ! హా! సుగుణాశ్రయ! హా! శుభాంగి! హా!
సానిని లోకయాత్ర గడుపందగు మేల్విధి నీ స్వభాతిక
వైవసమిచ్చి నీకు ధరఁ గల్గిన కార్యముఁ దీర్చి మా కిటక
నీవిమలాత్మజీవితము నేర్చి మనుషుని చెప్పబోయితే!

ఉ. హా! సనకద్యకౌరకమ! హా! మణిహారమ! హా! నటమణి!
హా! నవనీతపేశిమ! హా! విజయూర్జిత! భారతాంగనా
నూన మహానిధానమ! విమూర్త కళాకళితా! దయానిధి!
హా! నను బాసి పోవఁదగునా! నీ! పెన్వగ ముంచి నేఁగిటక.

చ. చదవితె పెక్కు గ్రంథములు సాధ్యతెఱఁ గదియంచు నట్టి నీ
చదవిన గ్రంథసారము బ్రశస్తి నొనర్చితివమ్మ నీకు నీ
నదమలబుద్ధివైభవము చక్కఁగ నెక్కడఁదక్క! భారతీ
నవనము పన్నె కెక్కునని చాలగ నమ్మితిమమ్మ! నోదరి!

గీ. “దేశమున కె పుట్టి దేశమున కె నిల్చి దేశమున కె చచ్చితరవలయు”
నను మదగ్రజనుడిఁ గని చాలఁ బరియించి - నావు సార్థకం బొనర్చినావు.

చ. పరగుణయుక్తవైన సనువంటి నటమణి మాకు దుర్దశా
పరులకుఁ దక్కునే కులము పన్నియ కెక్కఁగఁ బుట్టినాటికే
బరువముఁ జొచ్చునింటికి నవారితకీర్తియు వచ్చునట్టి న
చ్చరితమునక మెలంగవే! విజంబుగ నేమన నేర్చు సోదరి!

సీ. ప్రథితమా కలగరాన్వయసుధావారాశి - గణనీయ కౌస్తుభమణిగఁ బుట్టి
ప్రఖ్యాత మాగంటిపంశఁడయోధిఁ బూ - తమ్మునరించ బాదమ్ము నెట్టి

విముగ్ధులు గుణములు విశ్వాసములు - శ్రీభాగవద్విషయము
 చింతకాన్య కళావిలాస పాండిత్య ఫీ - విధన చాతురి విమర్శము
 మహాత్ గుణములు నెల్లరి మనసు బట్టి - అతులు నిస్వార్థులై మహాత్ములు బట్టి
 లోకపులో నెల్లవారి కుత్తిము సుట్టి - అట్టై మటుమాయమైతె దవాగ్ని నెట్టి

సీ. పెన్నిగెది సమ్మి ప్రేమఁ బొందిన తల్లి - మాత్రుల కేమని తరలితిమ్మ!
 పంచప్రణామముఁ బ్రేమించి యుప్పొగు నా - నేమను కేమని నేగితిమ్మ!
 పాలుపిడిని ముక్కుఁబచ్చలారిని మద్య - బిడ్డ కేమని చెప్పి పెరిగితిమ్మ!
 నిను సమ్మి పీచె దిక్కునియున్న బీదసా - ను కేమిగతిచెప్ప నొలగితిమ్మ!
 దేవభక్తుల కేమని మృతమ్మ! - సంఘసంస్కారములు నే ముసంగితిమ్మ!
 అప్పుడాదుల కేమని యాటితిమ్మ! అన్నపార్థమ్మ! మాయమ్మ! యరిగితిమ్మ!!!

మ. కలుపుకొనితనంబు పొవ్వలయు నిష్కాఙ్క్షముగా తాల్చి ని
 మ్మ! వైదుష్యవివేచనాఙ్గిమ సంపూర్ణియైగా నీవి; వ
 ల్నితాత్వము నితాంత ప్రేమమును పాదస్యంబు కారణ్యముగా
 చెలియ! నిక్కము నీదుసామ్ములుగదే! చింతిం నికేటికి?

గీ. ముఖమున్న నీహంబు ముఖపురాదు - ముఖమున్న నీగుణములు ముఖపురావు
 ముఖమున్న వైదుష్యంబు ముఖపురాదు-ముఖవంగుల దేవు యింక? నో మాన్యచరిత!

గీ. ప్రాణులగు నీవే మున్ను ముప్పదిదినములు - నీసుతునికె గిన్నెను మున్నగుగాఁగ
 నేప్పీ తిప్పు జెట్లు పితరు లీ ప్రసరమైన - గర్భకోకాగ్నిఁ దరియింపగలరు తల్లి!!

చ. ఏనుఁగిన నెన్నఁజేనియును నే జనుదేరిం గ "నేదదేది నా
 తనముగి నేమి ప్రాణిని? దాచితి? చూడక"యంచు పీయూచుగా
 ముగిమిప్రేమ నిమగ్నంబుగాఁ గొని చూచిఁ తిచ్చి ముతయో
 మనమున సంతరించెదవు మన్ననఁజేసిమవారి లేరికక.

సీ. చాళరీతి ద్వజేంద్ర నాటకంబులు దెల్లు - నొసరింపెనొటి పెం దునిచితిమ్మ!
 విశ్వాధారిల పెదజల్లు రామకృష్ణు - నివోధ కలు దారిఁ జూపితిమ్మ!
 ముగిమైన గీర్వాణ గ్రంథిరత్నముల భా - మాతరీకృత మెట కనితిమ్మ!
 అనుమనీశ నాంధ్రాగన నలరింతు - నని ప్రియ-తివి యొదఁ జూనితిమ్మ!
 అకట! ఇనువదిమైదేయలైన రాక - మున్నె భవదాఖ్యను సువర్ణములును బూర్వ
 పుణ్యపఠులు నామావళిఁ బొందుపజిచి - చదువుకొనుడని నై కుంకపదవి గంకె.

ఉ. భానము బుద్ధవిల్లును బ్రవాహముగా లిఖింపఁ శక్తి నీఁ
జావిధి వింగభాషఁ గలయట్టి యమూల్యపు త్రింభరాజముల్
నే నచియించెదన్ జదివి నీవు లిఖింపఁగదమ్మ! యంటి నో
దేవి! నిరాశఁ జేసి యది దివ్యఃఫంబును బూరఁగొంటినే.

ఉ. ఎన్నఁచో నీవు నేనుఁ బ్రకృతేచ్ఛల విడి మహాత్ముఁడైతి నా
జ్యోన్నతి నుద నే గుడ విశోభకసాక్ష్యము లేదు; పలయు
న్నన్నిదినాలు బుధములే? యంటివి తద్వని మిథ్యఁ జేసి హా!
ప్రన్నన స్వర్గధామమును గాంచితి? న నివసనాడి పోయితి?

ఉ. గారవ మొప్పు నానుతినిఁ గన్గొని లాలనఁ జేసి ప్రేమ ని
జారఁగ నెత్తి ముద్దవడి యక్కునఁ జేర్చి ముదాత్తి మా జమిం
దారని కల్కుచుండువుగదా! సతతం బమృతోపమానమా
కూరిమి మీరు నీదు నలుకుల్ మఱనన్ నశిమే నహోదరీ!

చ. కనుఁగొన దేవసేవకము గాంధీమహాత్ముఁడు ఖాదిగీతఁ గై
కొని వడిఁ గార్యరంగమునకున్ దిగ నెన్నఁచో, నాఁడె భక్తిహో
ష న మెరికాకుఁ జోవుట చటాలున మీని మహాత్మునాథుఁ గై
కొని దిగి కార్యభూమికి నకుంతన నేప యొనర్చి మించితి.

మ. మనమం దద్భుతమంద నెల్లరును సన్మాన్యంబుగా దేశనే
వనుగావించుచు నొక్కపర్వముననే ప్రహ్లాదమైనట్టి "మా
హాదాస్ ఖాదిపరిశ్రమాలయము" నాహా! స్థానన్ జేసి తా
లని ఏకే తగు సాక్ష్య మేరి కింక నంబా! యన్నపూర్ణానతి!!

సీ. ద్వజ ద్వజేతరూప వర్ధిలు నతిబాల్య వి-చారాంబులకు నంత పగచితమ్మ!
అనదల శిరణాలయస్థాన మొసర్పఁ-గొనకొని యెంతగాఁ గుండితమ్మ!
ప్రీతివద్య శిశువిద్య బృథుగతి బునరుత్థ-రింఁగా నంత చింతించితమ్మ!
అస్పృశ్యదోషంబు హరియింప నిమ్నజా-తుం జ్రోవఁగా నంత దూరేతమ్మ!
ఖడ్గ మహోద్యమమున కేగితిని స్వీయ-రిక్షపు హింస గర నదా రాల్పితమ్మ!
అన్నిటిఁ దలంచుకొనుచు జన్మాంతమును వి-చారవడుడని స్వర్గంబుఁ జేరితమ్మ

సీ. ప్రేలకు విశ్వవిద్యాలయం బశ్వంత-మావశ్యకంబని యనయ మంద
ఆరోగ్య మొక్కింత యనుకూలమైన సం-స్థానం మది నదా తలఁచుచుండు

కలుగు ఉన్న తీవిద్య గాంచిన నతులువా-ర లె యొజ్జలుగఁ జేరవలయు నందు
 మన మెల్ల నిర్మలాత్మల ఘనకృపి చేయ-కున్న ప్రయోజనం బుండు నందు
 ఎపుడో శుభదినములు నమిపించు టంచు-దీర్ఘనిశ్వాస మొక్కటి దీయుచుందు
 కటకటా! విస్మరింపుచుఁ గలఁతనవిక-ధైర్యము వహించి చరియింపఁ దరమె ల్ల!

గీ. హృదయశోకంబు నిలఁ బ్రవహింపఁజేసి-యాత్మభారంబు వీడుట యంత కాని
 కనులు నోవంగఁ గాయలు కాయనట్టు-లెంత యేడ్చిన లాభ మింతేనఁ గలవో

చ. పరచిరవాంఛితంబులు నవశ్యకృతంబులునై వెలొద్దు నీ
 గురుశరకార్యసంతతులకుఁ సనుబోటులు చాల రైస శ్రీ
 హరికృప యన్న సర్వము జయప్రదమా నటులౌట నానరా
 త్పించి మది నలంచుచు నితారకృషిం బొనరింతు సోదర!

చ. పరమ పతిప్రతాపగోవి పావనమూర్తివి నిచ్చు శింకన
 చ్చరితపు భారదాకృతివి సాధివి సర్వసమానపుఁ యశో
 భరితపు సత్యశీలపు నపారకృపాభివి ప్రేమమూర్తి వీ
 శ్వరిగుణపానమత్తపు ధ్రువంబుగ నీ కణవేడు నెచ్చరి!

సీ. పెద్దలకడఁ జేర్చిఁ బితరులయెడఁ గూర్చి-గన నీకు నీవె నిక్కముగ నాటి
 పతియందు భక్తి సంతతి గడు సమరక్తి - తలపోయ నీవె సత్యముగ నాటి
 చెలులందుఁ బ్రేమ బీదలయందు దాక్షిణ్య - భావంబునకు నిజ మీఠ నాటి
 నేకీయులం బ్రీతి దివిరి మాత్రీయుల - యెడ సానుభూతిగ నీవె నాటి
 అస్మదాదులహా భవదాత్మబంధు - జనులఁ బ్రేమానురాగ వాత్సల్యగరిమఁ
 గన నినువినాగ నేరు నెందునను లేరు - నీకు నివొక్కతవె నాటి నిశ్చయముగ.

గీ. భారతీయుల జార్భాగ్యవశమువలన - వ్యాధి హెచ్చి మానోగ్య మత్యంతక్షీణ
 గతిఁ గనిన పెద్దల్లెరు నతిగఁ బట్టు - పట్టిన మహాత్మునంతటివాఁడుగూడ
 వ్రాసినను ధృతి నెడి యాత్మవ్రతము విడిచి - సత్యవధమును విడి యహింసావ్రతంబు
 దూర్చి ధర్మముతప్పి ఈతుచ్ఛమైన - యసువులకుఁ బ్రతిజ్ఞాధంగ మగుట నొల్ల
 ఈశ్వరుఁడుగాని ద్రుంప రక్షింప కర్త - మననునుట వైచిత్రి ఈమాత్రమునకు మనుట
 కల్లయని కోడిగ్రుడ్లను నొల్లనట్టి - నీప్రతిజ్ఞ మిక్కిలి వర్ణనీయముగద!

సీ. నీమీఁద నిజమైనప్రేమ యుండిన నీ మ - హాశయంబులఁ దీర్చ నమలబుద్ధి
 ఆమరగాంతంబు స్వార్థంబుఁ ద్యజించి - పలుకట్టనిష్ఠురములకు నోర్చి

రక్షమాంసములు భరాతలంబున నోడ్చి - చిరకృషిచేసి సంసిద్ధి నొంది
భవదాత్మ సంస్కృతినిజేచి మాతృ గుండు - నీరిచి నీవరి జేరవలయు
సంతియేకాని భ్రమకులోనై నిరంత-రంబు దుఃఖం నేమిలాభంబు వై
గాక శాశ్వత మెనరు లోకంబునందు? - శాశ్వతము శుభాశుభ కర్మచయము గాక.

చ. చింతిం నేటికమ్మ మృతించిది రక్షించు వివే కమేది య
శ్రాంతిమూ నిశ్చయమేయ్యది? భ్రాతృలి విభ్రమముండె కాక నీ
మంత్రులు ఆత్మసత్వమని జెల్పుదు రింక శరీరమందుమా
భ్రాంతి, వివర్జనీయమగు వస్తువుకై వడి సోదరీమణి!

సీ పాస్వి, నీ శాశ్వతాంతి, హృచ్చాంతి మాకుం - గలుగ హరి నేడి పద్మనాభత్రమాలు
జేసితిని ఇంగె ద్వదభీష్టసిద్ధికొఱకుం - జీవితాంతంబును గృహి నేయుదాన.

మంగళమ్

విద్యార్థ కవితలక కంచనవల్లి కనకమ్మ గారు

శ్రీహరిగోరగము-అంతాళము

మంగళం రామాయ-మాన్లభాయ
సంగీతలోలాయ-శంకరాస్తాయ.

౧. ఆనందరూపాయ-హంసనేద్యాయ
జ్ఞానాధికరణాయ-కైవల్యదాయ. మం.

౨. దశరథతనయాయ-ధర్మరూపాయ
కుశలవజసకాయ-కోమలాంగాయ. మం.

౩. కర్తృకర్మక్రియా-కలితరూపాయ
భర్తృభార్యాకేళి-పరవంచనాయ. మం.

౪. కోదండరామాయ-సూర్యచర్యాయ
కోదండభంగాయ-కువలయేశాయ. మం.

౫. యమునాశుభాంగాయ-చూడనేంద్రాయ
కమనీయరూపాయ-కామితార్థాయ. మం.

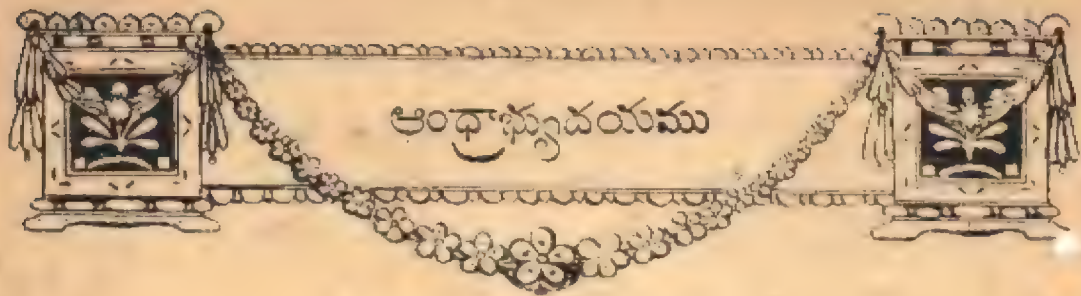
౬. ప్రహ్లాదవరదాయ-పరమహంసాయ
ప్రహ్లాదవరదాయ-పరమేశ్వరాయ. మం.

౭. భూరికల్యాణాయ-బుధనేవితాయ
సారసనేత్రాయ-సద్భూషణాయ. మం.

౮. శ్రీగిరినిలయాయ-శ్రీనివాసాయ
భోగీంద్రతల్పాయ-పురుషోత్తమాయ. మం.

[మం - దీనిని ద్విపదగానూపి గురువవచ్చును.]

ఆంధ్రాభ్యుదయము

పంచరత్నములు

కావ్యకళా సౌప్తి సూర్యనామాయాశాస్త్రే నామ

అచ్చయే ఒంబలి మహా కుసుమనాగా పోణింకజయుగే భవనీయే;
మంత్రివర్య! కరుణా మన్మథై త్పూ పాని కూర్చితి మననాసకటాత్మై.

శ్లో. అభ్యాసీనే భవతి సుధికే మంత్రిశీః మృహాహ్వా
సశ్వే పౌరా శ్చిఫలితమనోవ్యాసయ స్సాధువాదాః;
విప్రా స్తుప్తా అపిచ సుధియ శ్శీర్ణదార్పిర్యభదా
వేదోక్తాశీర్వచపవిత్రయం చక్రు రావందమగ్నాః.

శ్లో. విద్యుత్! భూసురవర్య! సంతి బహుః పృథ్వీశతే మంత్రిణః
కింతు శ్వశ్చదృశా న సంతి కవితా సారస్వ సంగేదిహః;
తద్వ త్సంతి బుధా న సంతి కవయో నిర్దుష్టవాన్వైధవా
నానాగ్రంథవిచారచారుమతయః కాతే కతో మాదృశాః.

శ్లో. యత్పాఠిత్వ తేజోన బుజ్జనగ్ధే సంగచాదితీ సాత్త్వికీ;
సంఖ్యావర్ధితకారిణీ నిజముఖగ్ధై స్సుపతై స్సుప్తైః;
సోఽయం వేంకటరంగచేతి విదితః ప్రసీదతీర్మదృష్టయః
స్థయా స్మంత్రిపదే మహీయసి దరూశాలీ సుశీలీ చిరమే.

శ్లో. ఇహో వ్యధికనందత్తి, మిహో వ్యధికవైభవమ్;
ఇహో వ్యధికమేధాగా చ, మిహో వ్యధికపరిశేత్స్యతి.

(శ్రీ) మామిడిపూడి వెంకటరంగయ్యగారు, యం. ఏ.

సర్. ఆర్. వెంకటరత్నంనాయుడుగారు
జన్మ పుర విశ్వవిద్యాలయోపాధ్యక్షులు.

మిస్. స్టేషన్

అడ్మినిస్ట్రేటివ్ స్టేషన్ గారి కుమార్తె ఈమె మహాత్మా
గాంధీకి కుక్రూప చేయను వారి ఆశ్రమముననుండును.

శ్రీయుత లక్ష్మీనులవరరామ్ గారు

M. A., F. R. Econ. S. (Lond.)

మిస్ కేథరీన్ మేయర్

శ్రీమద్విశ్వనాథమునకు సుజ్ఞయైన 'భారతీమాత' యను
గ్రంథమును రచించినది ఆమెకాదేకపు స్త్రీ.
ఈమె అమెరికాలోనున్న పునఃతీర్థన వామ ద్వితీయ.

శ్రీ రోవి చట్టిగారు

కొరి వివాహసానము అలంకారము. కీరు బొంబాయివద్ద
సముద్రములో ముప్పది మైళ్ళ మేర 12½ ఘంటలకాలమున
నీరగలిగిరి. భారతీయు లెవ్వరు నిద్రము కట్టి యుద్ధులి
సామర్థ్యమును బాపరైరి.

గురుదక్షిణ*

వెనుటనుండి వెలువట్టిన రావు గారు

శ్రీ రమణీశ్వరీ శిష్యుఁ

గౌరవస్థానము నంజలితో జన్మింపువాఁడ
చాళి, యనంగుం జనంత

శ్రీరామోః శీలము కీ. తిరుమన వలె!

గీ. సర్వదోషాశుభరక శక్తి యగుచు,
తాగుమన్ను పీర్థముగాఁ దగులీయు
వినుంగుంగాన వాహమై వెలుయలగా
నీయకలుషితజీవిత మోయలేంద్ర!

గీ. ప్రాణజేజ మిచ్చి పాటించు లోకము
లోక బంధము; శ్రీకరునగు

ప్రాణజేజ మిచ్చి మానవాత్మను ప్రేమ
నీవబాధ వేర్చి భాగ్యదాసి!

గీ. నీరంగరంగరత, నీచేకడన్నీశ్వ,
మూటిపేను నరసి, ముందుమంద
రాసులూకెనమచు, రఘునాథచేంకట
రత్నగురువరేంద్ర! రాజమాన్య!

గీ. తొలుత నీ వెంతపుణ్యము నలికినానో
నీవక నరరూపముగా నన్నిధివి మలగె!
స్వామిమానుంక, నయయుంచునవసునరిత!
అది మెచ్చాలు హేమంద్రీయముగలగును!

శ్రీయుతి లక్ష్మీసుందర రామగారు M. A. F. R. Econ. S. (Lond.)

ఈయన ఆంధ్రశైలికవియనము. ఇరువది రెండు
వర్షముల ప్రాయము. మచిలీపట్టణము జన్మస్థానము.
బంటునోబలు కళాకాలయంను పట్టపక్షిలో రెండవ
విభాగమును పేర్కొనె, మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయము
యం. ఏ యందు కృతాంగుడై, లండను "రాయల్ యిక
వామిక్ సొసైటీ" యందు "సర్వోత్తమము సంపాదించి,
దీనికప్రాయమురంటి కీర్తిసంపాదించెను. శాస్త్రజ్ఞము,
కాకినాడవారి "సర్వకలంకం శక్తివిధి" సహాయమును
జూచి ఇంగ్లాండునందు మూడేండ్లుండి, 'యిక వామిక్స్'
నందు డాక్టరేటును, ఐ. సి. యెస్ కీర్తియును పొందెను.

గులను, "బ్రిటీషు ఎడిమిటెన్తరీ"ను వ్రాయుచు పోయి
నాగు.

ఈతడు తనవ్రతు, దేవదేవయనముగూడ కీర్తిని
వ్రతులకు సందియములేదు. ఆదేశము గున్నత పక్షిల
విన్ను, కలహస్తాత్మకముగ, శాస్త్రజ్ఞులశిష్యులను
వార్జించి, ముఖ్యపాత్రలగు శిష్యులతో నానీ, వానితో
సంగ వివరముకి నిష్ఠాతో కీర్తి ను నీవలను వచ్చుతో
నీది మోలెను; నూది పంజరించెను. ఈతనిని పరి
నిధి పరిచువాడు రామోద్వయమ ప్రసాదించునాక!

[వం. వా.]

* వాగురువర్షులగు శ్రీ దివాన్ బహదూర్ సర్ సిద్దికవి నేతృత్వమున వాగుగారి యలువలియైన
జన్మస్థానమునాన్వితముగ నుండిన రామోద్వయమును పరిచించితి పంజరము.

[వె. కృ.]

* భారతము - ఆత్మోపదేశము

భాగవతుల సృసింహ శర్మగారు

మునులు దేవతలు మహర్షి మునుల మోక్షము గాంచి, నె
వ్వనివాదాదుమరలదానిరతిగా వ్యామోహము జూపి, సా
వననామము జపించుచును రతనికా నర్పించి భోగించువే?
మనమా! దేహము శాశ్వతంబే? వినుమా, మారాము నేవిపుమా.

మ. “జననాథుల్ భూవి లేక? భోగవదులై శాసించు రాజ్యము
మునులుగ మేని నన్ను తిలకిం దుదక మోక్షము గాంచెనా?”
యని వాదించెదనేమో, శ్లేష్మమునకు నర్పించెందు నామ్రాజ్య మో
మనమా! రాజ్యము గోరరాదు వినుమా, మారాము నేవిపుమా.

మ. జనకుల మాటల మోసపుచ్చి, వసుధకా శాసించ నానించి, నూ
తనిదేము హరించి, శ్లేష్మమును గాంతారంబునం బెట్టి నా
జననికా దేవతగా భ్రమించెదవె? సంసారము నిస్సార మో
మనమా! మానకులొంగరాదు వినుమా, మారాము నేవిపుమా.

మ. తనయుల హితును తల్లిదండ్రులు, జనుల్ ధార్మిక్యము హితు, బా
నను హితుల నును హితు బ్రహ్మములు, నర్మకుల్ శివు హితు, న
వ్వనివాదము నర్పించుచును రతనికా భివిపుమా నిత్యము
మనమా! మాయకులొక్కరాదు వినుమా మారాము నేవిపుమా.

మ. ననుజుల్ కొంద అధర్మకర్మములై ధార్మిక విజ్ఞాభిం, నూ
తన ప్రేమింకలేక లోక మహిళా ధర్మానారాధులు, భూ
జనుల గౌరవజన్ములై మోస సాక్షాద్విష్టు నిరాములై;
మనమా! ధర్మవంశము బట్టి చనుమా; మారాము నేవిపుమా.

మ. జననాథుల్ బలవంతులై స్థిరము లై శ్వర్యములై భావనన్
కవకాగీ కవకములై మరగి నొక్కండైన గొంపోయెనే
తనలో రాజ్యము, లేక కాలయమునికా రంపించి జపించనే?
మనమా, శాశ్వత మొకవైన మనమా! మారాము నేవిపుమా.

అమెరికీయులు నేరస్తులను పెట్టు చిత్రిహంస
'మృతిపల్లికి' పత్రికవలన విల్లు రోయవచ్చుచున్నది.

"కొలదికాలము క్రింపు - ఇద్దఱు ముదునగ్గన,
గుంపెనను నేరమునకై 'లక్ష్మీ'ని పోలీసువాడనివి, న్యాయా
దుర్మార్గులమున పట్టెను. తనచే కప్పియు నొప్పింప
జేయుటకై పోలీసువారు విద్యిక్రియానముల తనపై
ప్రయోగించి నా నొప్పిని తగ్గించునని ప్రయత్నించు
నపుడు మరల మువ్వలం దిగు గాయములతో నింకెదనెను,
దీనివలన ప్రాణము ను నెదిరికొనియు, విపరీతమును బాధ
కలుగునట్లు తనకాయనీతులను మెల్లనై దివనియు, పాల్గొ
నని ప్రయత్నించు కంటిపై తప్పవచ్చునయ్యక, తన
జొన్నకొనుటకై నింకెదనెను అవసరముగ ప్రక్కపడ్డ ము
వరిపించుమండెదనయ్య నాతిడ్డు నెప్పెను, ఆపని న్యాయ
వాది వివరించుటకు క్రిందపేర్కొనవచ్చునట్లు, గుంపె
యినచో అట్టిపనుకనుననున జరుగనున్న విచారణయం
దే పట్టికల ముఖ్యభాగము నాదిగల మువ్వలను పట్టు
కంటే దాక్తులనే పరీక్షించింబులను, గాయములకు
ప్రతిబంధమునును కలిగించు. పోలీసువారిగంతుల
కలిగిరింపడి న్యాయవాది నానీన పోలీసును గం
దింబుడు వారికి కైరవును రద్దుచేయించుటకై మాడు
న్యాయస్థానముల కక్రెను కాని లాభములేకపోయెను.

'పో' వార్యదేశమున జన్మించినవాడగుటచే వార్య
దేశమున నున్నవాడనియు నొకటిగా ముఖ్యము నాదిక ఆంధ్ర
ముద్రాకొరం. అందుకే నాన్యాయస్థాన వారిని ముఖ్య
యమును విచారించుటనే నియోగించిరి. పోలీసువారి
నిత్రాక్షులయ్యారే వార్యములు కల్ల కియ్యనీకుక
స్పష్ట గాదు విచార వానకొనని నముగించునట్లు.

'పో' ని క్షమచేయుటకు బూర్వ మొక న్యాయ
వాది క్రింద నేరముల జొప్పకొనుటకై న్యాయాదుర్మ
పోలీసువారు వారిని చిత్రిహంస కానించుచుండెదని
యొక్క న్యాయస్థానమున చాటికెప్పెవారు. ఇట్టివిని
ప్రపంచ ర్థమును సహించునాగరికదేశ మిప్రపంచమున
నింకొకటికావరదు. ఆక్కడనే యిట్టిప్రపంచము
స్వహా నిది యన్నచో రూపుమానియుండెనునది."

ప్రపంచమున నాగరికత మగులవానిగా. చిన
అమెరికా దేశమునందలి పోలీసువారు క్రిమినాలనుకై న్యాయ
భవన లిమిడేశమునకు కళంకమును కల్పి పెట్టుకొనుట
విశాల.

[వాడిరక రివ్యూ]

ఇందిరా నుచో రాణిగారి అట-పాట-వేట
అక్కో నీగ మూడిరక రివ్యూ ప్రక యిట్లు
వ్రాయుచున్నది :

బహుశంకె నంతయును మాచిరీహారు నుచో రాణి
ఇందిరా నది-యింట్లాండులో భారతీయవిశంకువుల కను
నీచిన అట-పాట-వేట, ముచో ను కాలమును బుచ్చు
మన్నెదను పత్రికాప్రకటనములకు మేమెంతయన విచార
మును, సిగ్గును కెంచుచున్నాము. ఇదివఱకు భారతీయ
నుచో రాణిలు మాత్రమే అనాధలను కమప్రజలుండి
నొగ్గించిన నీమను విశేషమునాండు విగజ్జునిట్లు
మునకు లోనగచుచిరి. ఇందిరానుచో రాణి త్రొక్కిన
యీ యనుదికమైకత్రోవను యిదిమచో రాణిలు త్రొ
క్కుట సంభవించునని మానాను భారతదేశమునకు
కల్గినవామను. మన ముండ్ల ప్రకటనయొక యాక్రంది
ప్రకటనము నాగ్రహింపబడి నొకానొక భారతీయ
వార్తావిలేజుకును మాకు సంబంధము:

“నర్తకులు మహారాణి” — ప్రస్తుతము లంపెను
 పగిలు పంపును. మునిపు నామ వర్తకబంధమున మహారా
 ణిచేరు యువరాజ్య మొకప్పుడు ఈమె చాల అందకత్తి.
 ఆధునిక వాగదాత ననుసరించి యీమె తనకిహోజనులను
 మునుముకొనుచున్నది. మేలియనునను మునిపుచినది.
 కాని నీమహారాజ్యము సంగారెందులనును నే మున్నది.
 ఈమహారాజ్యము నీమె ‘కళాత్ బ్రతు’ క్రిందనున నామము
 వచ్చినది. ‘నీవీ బాధకాను’ గానముచేసిన విభిన్న విధ గాన
 ములునుండి పండుగుల నీమె గుర్తించి చాల మెప్పుకొన
 గలిగినది. ఈమెకుగల ‘అంగ భాషాపరిష్కారమున కిది
 నిదర్శనము. ఈమె తండ్రి బహోదాగై క్యాదును ఈమె
 గిన్న, సోదరులు ఈమెతో విద్యనభ్యసించినవారును
 ననుటచే నిదియొక వింతకాదు.’

రాజ్యపరిపాలనమును పరిపాలన యువరాజ్య
 క-అంగును-వింతలపులు- సరకుపట్రియగు టందూరు
 మహారాణి అవల్యాఖ్యమొక్క యుక్తివిమర్శము
 ననుసరింపవలెను.”

యునెరిజన సామ్రాజ్యమునకు మార్గదర్శ
 కులుగ నెలయవలెసిన భారతీయ మహారా
 ణి ఇట్టి ప్రవర్తనము భారత దేశమునకు
 తకు వంతను గలిగించక మానదు.

భారతీయ సామ్రాజ్యసభయందు రాష్ట్రముల
 కుగల ప్రాతినిధ్యబలము

అట్టివారు ‘మాడరగారియ్య’ ప్రిక
 యందు రామానందచట్రాగారు భారతీయ సా
 మ్రాజ్యసభయందు పాశ్చాత్య దేశములయం
 దువలె రాష్ట్రములసంఖ్య ననుసరించికాని,
 నాని విస్తీర్ణము, ఆదాయము ననుసరించికాని,
 జనసంఖ్య ననుసరించికాని ఆ సామ్రాజ్యములు
 ప్రాతినిధ్యసంఖ్య సరిగా లేదనియు, ఎక్కువ
 విస్తీర్ణము, జనసంఖ్య గల రాష్ట్రములకు
 తక్కువ ప్రాతినిధ్యము, తక్కువ జనసంఖ్య,
 విస్తీర్ణము గల రాష్ట్రములకు ఎక్కువ ప్రాతి

నిధ్యమును గలదనియు, ఇందునాన రాష్ట్ర
 ములన్నియు సమానముగ అనగా వాని
 వాని విస్తీర్ణమునకు, జనసంఖ్యకు దగినట్లు
 వలసిన సాకర్తములను సమకూర్చుకొనుటకు
 గాని, భారత దేశ సేవ చేయుటకుగాని, రాజ
 కీర్తనార్థక సమస్యలయందు సముచితానుభ
 వమును గపించుకొనుటకుగాని తగిన యవ
 కాశములు లభించవనియు, ఇట్లు కొన్ని రా
 ష్రములు ఎక్కువ అవకాశమును, కొన్ని త
 క్కువ అవకాశమును కలిగియుండుటకు దగి
 సకారణములు కాన్పించవనియు వ్రాయుచు
 నిట్లు వివరించినారు.

“అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములు, ఆస్ట్రేలియా,
 కానడా మొదలయిన దేశములయందు ప్రజాప్రాతినిధ్య
 రాజ్యాంగవిధానముల ననుసరించిన రాష్ట్రము సభలయం
 దు ఎల్ల రాష్ట్రములకును సమానసంఖ్యగల ప్రాతినిధ్యము
 లకు. కానడానిర్మా సభ కుం దా గూర్చాష్టముల జనసం
 ఖ్యనుబట్టి ఎన్నుకొనబడిన ప్రాతినిధ్యము గలరు. భారత
 సేవ నిర్మా సభ క్రివిధానములనుగాని, మహాదేయిశా
 న్యాధ్య విధానములనుగాని అనుసరించుకొనబడినదికాను.

భారతకాసన నిర్మాసభయందు ఆసామ్రాష్ట్ర
 ముల ప్రాతినిధ్యము, వానలను కొనిన జనసంఖ్యయును
 నీక్రిందినవగులు.

రాష్ట్రము.	జనసంఖ్య	ఎన్నుకొనబడిన భారతీయ ప్రతి నిధిసంఖ్య
మహారాష్ట్ర	౪౨,౩౮,౮౫౫	౧౫
బెంగాలు	౪౫,౩౮,౮౫౫	౧౫
పంజాబు	౪౫,౩౮,౮౫౫	౧౫
మద్రాసు	౪౫,౩౮,౮౫౫	౧౫
బీహారు	౪౫,౩౮,౮౫౫	౧౫
ఉత్తరప్రదేశ్	౪౫,౩౮,౮౫౫	౧౫
రాజస్థాన్	౪౫,౩౮,౮౫౫	౧౫
గుజరాత్	౪౫,౩౮,౮౫౫	౧౫
ఆంధ్రప్రదేశ్	౪౫,౩౮,౮౫౫	౧౫
కర్ణాటక	౪౫,౩౮,౮౫౫	౧౫
తమిళనాడు	౪౫,౩౮,౮౫౫	౧౫
కేరళ	౪౫,౩౮,౮౫౫	౧౫
హర్యానా	౪౫,౩౮,౮౫౫	౧౫
పశ్చిమ బెంగాలు	౪౫,౩౮,౮౫౫	౧౫
అస్సాం	౪౫,౩౮,౮౫౫	౧౫
మిజోరాం	౪౫,౩౮,౮౫౫	౧౫
నాగాలాండ్	౪౫,౩౮,౮౫౫	౧౫
అరుణాచల్ ప్రదేశ్	౪౫,౩౮,౮౫౫	౧౫
సిక్కిం	౪౫,౩౮,౮౫౫	౧౫
హిమాచల్ ప్రదేశ్	౪౫,౩౮,౮౫౫	౧౫
జమ్మూ కాశ్మీర్	౪౫,౩౮,౮౫౫	౧౫
లడఖ్	౪౫,౩౮,౮౫౫	౧౫
చండీగఢ్	౪౫,౩౮,౮౫౫	౧౫
దాదరా నగరు హవెలి	౪౫,౩౮,౮౫౫	౧౫
పండిచ్చేరీ	౪౫,౩౮,౮౫౫	౧౫

విదేశములందు భారత దేశవాగీజ్యము:—

పై 'విదేశములందలి భారతీయులు' అను క్షీర్ణక్రీడన 'మాడరకాఠియా' పత్రిక యిట్లు వ్రాయుచున్నది:

భారతదేశవాగీజ్యపరిష్కలభావ్యసేవృత్తిప్రవృత్తియను ఆర్థికాదేశములో శ్వేతజాతికిని భారతీయులను జరుగించు స్వహాంతుమై నాభాగతతమున్నది భారతీయుల కల్లనము విశేషమైయున్నది. ఈ కిందిజాతిలను నెమరు పెరుగుచున్న అసూయన అట్టిటి వ్యాపారపరిష్కములు నున్నమైయున్నవి. ఆర్థికాదేశపు పత్రికయందు బ్రకటితమైన ఈ క్రిందివిషయములన నది తెలుగుకొననవచ్చును.

“వికోసా మహాపంక్తామయనమయంకుటాంగనీ కారాజ్యములో ప్రధానమైన వాన సీసన ప్రరిశ్రమ శ్వేతజాతులూ దుగతమైకొండెను. ఈ వానంతరము కొన్ని భారతీయుఁ జిద్దనసంఘము ఈ వానపరిశ్రమలను స్థాపించి వ్యాపారము చేయుగడంకులను చూచి శ్వేతజాతివారు భారతీయులు ఈ వ్యాపారములో నగ్నతేనని తలంచుటయే కాక న్యుగంశ్వయులవై కూడ ఉండెరి.

ఈపరిశ్రమభారతీయులను క్రొత్తయైనను దానిని నిర్వహించుటకు బూనుకొనిన భారతీయవాగీజ్యసంఘము విశేషముగా పరిశ్రమన వివనులకు పైకొగ్గి ప్రవర్తనము నందు వారు పడిన విజయమే ప్రబలిదర్శనము.

పైకొగ్గిప్రవర్తనమును చూడవచ్చినవను లందఱును ప్రవరింపబడిన యావారపరిశ్రమయందు తమవంత్వి పురికొనిరి. ప్రవరింపబడిన పలు మొలల్లిన కేవాన్యా టాంగనీకాదేశముల వానపరిశ్రమలో ఏ కంపెనీయూకో తప్ప భారతీయులు ప్రవరించినవానినో పరిపావునవి నేకుండెను. ఈపరిశ్రమయందారి తేరిన కగ్గవిత ఆర్. బి. బర్నెట్ గారు ఆప్రవర్తనమునకు వ్యవస్థిరికానుండిరి.

మాన్యునీలోని గొండా భారతీయపరిశ్రమాధికారుల ఈ వారప్రవర్తనమునందు ప్రభుమహుమతిని బహు వివందులకై కేవాన్యా టాంగనీకాదేశములలోని భారతీయులు మిక్కిలి గర్వపడవలసియున్నది. ఈ వారపరిశ్రమసంఘ కగింత కీనానీతీ కంపెనీవారికి చెందియున్నది కానిని అట్లయ్యం. ఎ. కరీమత్ గారు మిక్కిలి నిప్రూతిలోను, తెలివి తేలుటలోను నిర్వహించుచున్నారు.

పైప్రవర్తనమునకు మధ్యవర్తియైన కర్నల్ ఆర్. బి. బర్నెట్ గారు ప్రభుమహుమతిని పొందిన యాకం పెనీవారకు 100 & 94 మార్కులను ఇచ్చుటయే కాక అదిహావిధముల శ్రేష్ఠముగ నున్నచని చెప్పిరి. అనకాశము లభించునపుడెల్లను భారతీయులు ఏపనినైనను కనునకు ననో చేయగలవని తెలుపుటకు పైయుగాహనమే శి పాశ్వయు.”

పూలతోట్లలో మహావృక్షములు

౧౯౨౭ సం. అక్టోబరు నెల ఎనిమిదవ తేది 'టికెట్ బిక్సు' అను క్షీర్ణక్రియగ దిట్లు కలదు.

నూలుసంవర్షకములనయమును మించిన దేవదారు వృక్షము లనేములు పెండుగలుమాత్రమే పొడవు గలని జనానులో గలవు. అవికొంచెము పెద్దవనుపూలతోట్లలో పెరుచుచున్నవి. అడవులలోనున్న దేవదారువృక్షములను కీరికిని బరిమాణమునమాత్రమే కేరకు గలరు. ఇట్టిపూగవృక్షముగనే వీవి నిట్లు పెరుగకుండ అట్టిటి వారు చేయుచున్నారు. అందుచేత వారు వల్లసారమును విత్తనములనే విత్తెదరు. తేళ్లను కత్తిరించెదరు. చురుకుగ పెరుగుచుండు కమ్మలను ఎడతెగక క్రుంచితయుచుందురు. కేరము గిడసపోయిన కొమ్మలనుమాత్రమే పెరుగనిచ్చెరురు. ఇట్లు చూచునా శంకు చేసినచో వాడెట్లు పరిపక్వమగునీతికి వచ్చును. అది ఒకటి లేక రెండు అడుగులకు మించని పొడవుననే యుండును. ఈ పొట్టి చెట్ల కమ్మను రెండువంతులయెట్లు వైరుము చునును.

చాలందులో చాలనోట్ల నిట్లు పెంచబడిన వాగతీయునుచెట్లు చిన్న పూలతోట్లలో గలవు. వానిలో కొన్ని నీటి తేనుయే లేక వల్లుపనిచూచి ప్రవీణితువుకన్న కొంచెము పెద్దవిగ నుండును.

ఎవరయిన నిట్టిపొట్టి చెట్లను పెంచవచ్చును. ఆవిధానమిదివిశేషవిధ్యముగల వారింజపండును నెగులముగ కొని ఒకపగము చూచి నున్ననుతీసివైచి దానిపై భాగమున

లక్కాపూరి పోలీసు సాగవంతులకు చెందిన నీలి అంబు
 రెండు దేవగాదుల ప్రత్యేక లను కొత్తగా తెలుసు. అంత వానిని
 ఒక గదియందు సామర్పించి విస్తారముగ పోలీసు కమిషన్
 నకుట ప్రేరేపకములను దాని కప్పువస్తును నీరుపో
 యుచుండెను. ఆగదిలో వేడి యధికముగానుండ
 నాచుకొనవలెను.

దీప్తపూర్ణా నేర్లు దిగబారినప్పుడు వానిని దీప్త
 పంపునందు లక్కాపూరి పోలీసుల కిచ్చివలెను. పంపు
 కొండముపైకినదిరావలె తెల్లనొట్టిలోని మాన్యున
 వచ్చును. కొనవేర్లనుకొనిరిమిలదే వా కట్టు పెనుగ
 ఎల్లప్పుడును పొట్టిగనేయుండును.

మొగ్గురుట్టల ముద్దరాలు

రోడ్లపై మేకులులేకుండు చేయువద్దతి
 రోడ్లపైను మేకులులేకుండు చేయుటకై
 కనుగొనిన మొగ్గురొత్తసాధనమును మార్చి
 'ది అమెరికనుసిటీ'అను మ్యాగజిన్కు ప్రతీక
 యుట్టు వ్రాయుచున్నది.

ఇరువదియేండు అంగుళములసాదవుగల పాము
 పంపురాళ్లు అయిదుటన్నులబరువుగలవిని కిరీ ముందు, వరు
 కనున్న సక్రములనడుచు నొడ్డిండు అయిదు అంగుళముల యొ
 గున నుండునట్లు ప్రేరేపించును. ఆపాములరాళ్లకు
 విద్యుచ్ఛక్తిని ప్రయోగింప నది రోడ్లపైనున్న యిరువ మే
 కులనన్నిటి వాక్కించితిసికొనును. విద్యుచ్ఛక్తిని ప్ర
 యోగించుటకు నలసినపరికరములన్నియు వాబంధియం
 కలవు. పోలీసుల నిజవాక్యములపై నీరిధానమును ప్ర
 యోగించిరి. ఒకవారు చుట్టినచ్చినవారు మ్మో మేకయందు
 1870 పానులబరువుగల ఇరువ మేకులు, ముక్కలు మొదల
 యివి ఉండినవి. ఒకపైలు మేకకు సహజరి కల విడి
 ముక్కలు - మోటారుబండ్లవక్రములరబ్బునట్లును పాము
 చేయబడినవి-ఉన్నట్లు లేదనరి. ఈపద్ధతిని అధికరహసి
 తెలిసికొని 'కాగ్నెటు' నగరమునకు కలకొచ్చిరి. లెంకుగో
 లులకి కలగని పాముల ఇరువ మేకులు మొదలయినవి కొన
 కెను. [నె రివ్యూ ఆఫ్ ది లిబ్రర్యరీ ఆఫ్ బ్రిటన్. 1927.]

శ్రీ. పి. విశ్వప్రసాద్ అనువాసె యాముగర్ల పిల్ల
 లను ఒక్కవాడే కన్నది ఈముగ్గురిలోను తెల్లబట్టి
 అతి పానులబరువన్నయగు, పొంబాయయం కొకానొక
 ప్రవృత్తియను ను దిహబహుమానమును బలిపెను. 'ఇన్
 వన్ మిమంట్రి' అను నొకకొగవాని ముగ్గురుపిల్లలను
 మాకు ప్రత్యేకబహుమానముల నొసగవట.
 [ఇండియన్ డెయిలీ మెయిలు ప్రతికంబి]

ఫిరీప్సె నుదీవులలో రార్యరూపమైన
 విద్యాభ్యాసము

డి. ప్లెన్స్ ఫోకగారు 'భారతయువజనులు'
 (Young Men of India) అనేపత్రికలో ఫిరీప్సె
 నుదీవులలోని విద్యాభ్యాసమునుగురించి వ్రాసినాడు.
 ఆదీవులలోని ప్రజలు తమ భావివాగరితులను గొప్పవత్తి
 యిచ్చి, అత్యుత్సాహమున, అనుభవమునా కలవారినిగానూ,
 దీవులకు వచ్చునందా అధ్యయనమునా, శాస్త్రవిద్యనూ
 చేపూర్వవారినిగానూ తమకున్నట్లుగానే విద్యయను వారు
 చక్కగా తెలియకీవివారు. ఈ పాముల చెప్పినారు ;

“జిచ్చెనుదీవులలోని వ్యవసాయ వ్యాపార వి
 వ్యాపకమును గురించిన్న, విద్యలలోని తోటపనిని
 రించివీడి నిలయనమొనఁగు తెలుగుకొని సంచర్యమున ఒక
 పక్షినికలయు అక్కడె దివమైన ఆనగనాలో ఉండి
 పక్షి మాడగా చాలాసంతోషము కలిగినది. ఆ ఆకాయ
 నివల్ల భావరేఖలతో ఇప్పుడిప్పుడే తోడ్పెట్టుగా,
 ఆపత్రియూ ప్రబలతూ ఉన్నది. ”

కార్యరూపమైన విద్యాభ్యాసము

వివిధఫలములలోనూ, వివిధపదములవలననూ ఈ
 ఆకాయము పనిచేస్తూ ఉన్న పనియందు ముఖ్యముగా
 ‘మ్యానలి’ లోని ‘ఇయలత్ ల్యాజన్ ఇగ్రికల్చరల్
 మ్యానలి’ను గురించి చెప్పి తే మంచివిద్యనను చూపించి
 పట్టి, ‘ఇగ్రికల్చరల్ మెమో’ దినిని కడివులలో ఉన్న పద
 చే ను వ్యావసాయకవిద్యాసంస్థలలోనూ ఉన్న మన
 వాటిలో ఒకటిగా పరిగణించినది.

విద్యార్థులు పాఠశాలకు వచ్చి తమ గైకొనవల
 నిన పనినిగూర్చి విద్యాల నాధికారులతో అలోచించి,
 సమగ్ర కార్యములు నిర్వయించుకొంటారు. ప్రతివిద్యార్థి
 యూ ఒకభాగస్వామిని ఎన్నుకొంటాడు. ఈ ఇద్దరు
 భాగస్వాములూ ఒకకొంత భూభాగము ఇస్తారు. అందు
 లోనే వారి నివాసముగా, పనియూను. అది కొలకు పుచ్చు
 కొన్నట్టి పుచ్చుకొంటారు. అక్కడ ఒకయిల్లు కట్టు
 కొంటారు. విల్లులూ, నీటిపనియల్లూ, ఇదివివాహ
 యాల్నూ, పట్టుగాని గుక్కపాడుగాని ఒకటిగిచ్చి, వారిప
 నిది అందరిపైనే కోటిపెట్టులూ, పాకేషియలూ, నందు
 లన్నూ పాఠశాల ఎరుగిస్తుంది వారికి. కొలుదారులకు
 లేనే విద్యార్థులు ఇచ్చియీ సంతోషముతో పుచ్చుకొం
 తారు. కోటి లయినతొవ్వల నిర్ణయము జరుగుతుంది.
 ఈలాగు జరిగినగా ఉండి పనిచేయుచు అందరయి
 ఏమంటే: ఒకడు బాగ్రతగావలనుపని చూపూడం
 ప్టిగా ఒకడు పాఠములకు వెళ్లవలెను. కొందరువిద్యార్థులు
 పనిమాత్రమే చూపూడంటారు; వారికి ప్రతివారమా
 క్రాత్రపనులు లేనటుతూఉంటుంది.

ఈపాఠశాల ఒకవిద్యార్థులపట్టాయనలే ఉం
 టుంది. విద్యార్థులు లేకు భావికీతిగనన సంఖ్యయూ
 పరినే తమవ్యవహారముల పరిపాలనకోసము ఒకఅధ్య

క్షిణి, నాలుగుగళయ ఎన్నుకొంటారు. విద్యార్థి పాఠశాలకు
 అత్యున్నతము నాగములో ‘మ్యానలి’ కాపాడుతాడు.
 ఒకవిద్యార్థి వ్యాచాధిపతి అధికారములన్నయూ తన
 వ్యాయభావములో విచారిస్తాడు. ఎన్నుకోబడిన ఆరో
 గ్యకాభాధికారి పట్టములో ఆరోగ్యమునూ, పనిత్ర
 తను చూచుకొంటాడు ఒక పట్టధర్మములే ఒకగరితు
 నుకు కొందరువిద్యార్థుల ఆరోగ్యకాభాదలనులుముక్తి
 పచాయముతో గాయములనూ, గోగములనూ విడిచి
 చేపూడంటాడు.

అప్పుడుని అధికారము ఒక నటన కాదు. అత
 ను విద్యార్థి వారి పథమ అధికారము నుంచి విద్యార్థి
 లను పనులు ఒప్పగిస్తూ, మెలకుతో సంస్కరించుచునగు
 విద్యాయభాగమైన కార్యనిర్వహణము చేపూడంటాడు.

దీవులలో గుట్టులనూ, అడవులనూ సంబంధించిన
 వేర్వేరుప్రాంతములనుండి వచ్చినవిద్యార్థులూ, వాటిని
 క్షేమము అందజేయుచేత పరిపాలన మరింత క్లిష్టమవుతూ
 ఉంటుంది. వేర్వేరురాష్ట్రములవారికి వేర్వేరుపడకట్టి
 ఉంటుంది. అరుగరాష్ట్రముల సాంకేయవహారములను
 అనుయిరాష్ట్రముల ప్రతినిధులేనే విద్యార్థులు చూ
 పూడంటారు. విద్యాల నాగ్యునినికీ విద్యాధికారిగా
 (అంటే ఒకవిద్యయమును కుడిచి పెట్టి అధికారము)
 ఉన్నది: కాని అది అతను ప్రయోగించడము చాలాఅ
 దురు: ద్విరయోగంంది.

ఈపాఠశాలయూ, దీనివల్ల ఏర్పడే సంఖ్యనున్న
 ఒక యెరుకైన సంస్థ. సంకల్పించుపొడుగునా, చాలా
 వ్యాపారము నడపవలసి ఉంటుంది. విద్యార్థులు లేమన
 గులను అన్యవహారమునూ, కాలమునూ కొనవలసిన
 న్నూ ఒకసంతచాపి ఉంటుంది. మంచిస్థితిలో ఉన్న
 విద్యార్థులంతరికీ ఇక్కడ అరువు ఉంటుంది. విద్యార్థులు
 కోశిమ (బ్యాంకు, వారిజమార్పులు చూస్తూ వాటిం
 పాపములూ, వాస్తవికతలన్నమునూ విలువనెడిపెట్టు
 కుంది. వారకువారయూ వారివాడకము పోను మిగతఉ
 న్నదానికి లేకలు ఏర్పడుకొని.

అది, లేకు విడిచి రెక్కినకోశాలలో కోశాకు
 నాలుగుగంటలవంతున పడినపాటు వారిభోజనమునకు
 చాలను. స్వయముగా విద్యార్థులే లేమనానెకాలలో
 విశాయనాస్త్రానసారము పోజనము నీ గూరుస్తారు.

విద్యార్థులు వదిలేవాస్తావారములు ఒకపట్టణములో
 వలెనే పలువురులుగా ఉంటుంది. కొంతామనుకొనము,
 గంపపుయ్యలయ్యలు, పినిమెట్లగ్రామము, ముద్రతాలయము
 కొలము, అన్నియో వారుసాంబముగా పెట్టినదుపుతారు.
 తినుకొన్నప్పుడుముట్టలో తినుకేటా పంపిన బియ్యమున్ను,
 చెట్టుప్రక్కను ఉన్న భయముబియ్యమున్ను వినుకు
 తారు. తినుపడకటిల్లగా, వానిగృహములూ, తక్కినవక్కుడి
 ములున్ను స్వయముగానే నిర్మిస్తారు. తామే వండు
 కొని వడ్డించుకొంటారు. వీధులూ, వంతెనలూ వక్కు
 యి నిర్మిస్తారు. ఇతరు తమరు చేయకలేనివి పనిఅయి
 వానిరే వారు చెనుచియుంటూ చేసేస్తారు. కుడిమయ
 మై వారి కింకో గియ్యము. ఇగ్గరము ఎంత ధార్మికము!
 ఎంత ప్రశస్తము!!

తక్కువరకమువస్తువులు తయారుచేయదయనకు
 వారు ఒక్కరు. ఒకపనిలో ప్రతి పమైన వస్తువులు తయారు
 చేయదయనకు వారికి అనుభవము చాలకపోయినట్లు
 యితే ఆరి తేరిన పనివానిని ఒకనిని పెట్టుకొని తయారు
 కొందరు తయారవుతారు. ఈ దావారము మూడింటిః
 మున్ను వారిముద్రతాలయము సంస్కృతభాషనమునో
 పెద్దయకాగా వారు ఈ పునపుదరిని పనిచాసింనే నిమిత్త
 మున్ను, ముట్టుగా తినుకో కొందరు ఆరి తేరి పెద్దప
 నివారు అయేనిమిత్తమున్ను 'మనిలా' నుంచి ఒక చెయి
 నిరిగిన పనివానిని తీమిచ్చి పెట్టుకొన్నారు.

కృషికవిద్యార్థులందరూ ఒకవాదము పెట్టుకొని
 స్వయంకృషిచెల్ల నేమగు నెక్కి-వలెతిగలము తీర్చుక
 వ్వాగో నిర్మయించుకొంటారు. అన్నియలలూ వినిన
 యము ద్వారా అమృతమోతంది. వారి కోత్సవపునాని
 యలో బహువశులున్ను, నుండులు పోనే తూగ్గ
 తాపత్రయలున్ను యథామోగ్యముగా పంపిపెట్టబడు
 తింది.
 [మాడరకొ రివ్రాసుంది.]

వెంతివృక్షములు
 'సామ్యులరు పిట్టోరియలు'అను ప్రితియం
 దుత్తవిరోజుర్పు అను నాతడు వృక్షజాతిలో కొ
 న్ని వెంతివిషయముల నిట్లు వ్రాయుచున్నాడు:

ఈలవేయుచెట్టు

దీనినే 'విన్లెంపు ట్రీ' అనవదు. ఇతలనే దీనిని
 ప్రాంతు శకములో పంయిలకు ప్రాంగంబించిరి. ఈ చెట్టు
 అనులకు కన్న ములుండును. వానినిండా గానినింతుకము
 మారి అత్తార్యులగు గావము బయలుదేరును. మెండుప
 ర్యయము నిచ్చు ప్రకృతి భయంఠిమగ నుండును. ఈకన్న
 ములును పురుగులు సవా చేయుచుండునట్లు. అన్నియు దీని
 ట్రీను 'సో'గాని అని పేర పెట్టెరు. సో'సాగుఅనగా ట్రీ
 సక్రొ'విమని వారీయర్థము. ఆకట్టును విన్న బిలులు కంఠం
 మును. బర్మ గావ, మువానుశకములందు 'అకేషి'గా'న
 ట్రీగా దీనిని వాడుదున్నారు. యూనివర్సులు దీనికి
 'విన్లెంపు ట్రీ' అను పేరికిరి. మువానో సంగీధు చెట్టు అని
 ఈన్ను వికాని ఈకు లుండువు. కంఠము బండువు. వాటిని
 వానిము వగుచున్నట్లు అనవదు.

"అకాపెడెంపు ట్రీ"

ఇది ఇంకొను అమృతముచెట్టు. క్కారీగొన్న ఈ గివే
 వా ట్రీలో నాదేకములందు దీనిని 'నాన్లగ్రీ' అనవదు.
 ఇది దీని నుంకి ది అనులకు సానుగుండును. గావచ్చి
 కదినను తను అసహ్యరిను అనిట్టుతను వాపుటకు కేంకిం
 గను. అనులన్నియు బలబలపడి ఒకవిగములెట్టును
 వెలుదెక్కుల వ్యాపించును. వాయుచుండుయు భరింపరాని
 నుర్వంగముతో నెంతోవాపును. తిను ముట్టుకొన్న కోప
 మువచ్చుచెట్టు అని చెప్పుచున్నును. మనిలోగూడ అ
 పట్టిపట్టు ఒకటిగలను. వానినింట్టుకొన్న అనులన్నియు
 మనుచునుపోవును. దీనినిగూడ కోపముగను, 'అయిట్టు
 ము'గను అర్థముచేయవచ్చునని తలంచెదము.

అగ్నిపర్వతపుచెట్టు

ఇది జపానులో నుండును. మూర్ఖు డిస్త్రుయం
 నముయము చెట్టదివరనున్న కొవ్వలనుంకి తల్లులొగ
 కొన్నిండును. సోగలుక్రములు. కొరియు తలయరుగావ
 చాయలకు అగు తిమగనుండును. వాగా పేరిగిన చెట్టు
 ట్రీ అనులనుపెట్టు ఉండును. మూర్ఖులయెందును
 ముందు ఏకావ్యయందుగూడ చెట్టులొగ కొన్నిండును.

"బర్మింగు ట్రీ"

అనగా అగ్నివృక్షము. అకులు ప్రాను ముట్టు
 కొన్న గ్రుచ్చుకొనుముట్టుండును. సో'దయను భోధి

యందును. ఎట్లుగాగారిని మూడులవలె ముట్టమన్న చుట్టువ కాలును. ఆమంట కిరమంతయు ప్రాణి గంటలకి లది బాదపెట్టును. మనలో పెదురుపోతులు కొంతవరికి పోలికనుండవచ్చును. అనిగూడ స్రుచ్చుకొనునుగాని కాలినసూదిని ముట్టుకొన్నపుడు గలుగు బాధ యుండును. గారికిరారుకొని అంటుకొనుస్వభావము గలను. అంతవరకే పోల్చి చెప్పవచ్చును.

సూది దారము నిచ్చుచెట్టు

మేక్సికోలో మాది దారము నిచ్చుచెట్టున్నది. ఏ అర్బునది మైన పనికైవను బాంబాసారికి మాది దారము పుట్టుచేయును.

దీనినే 'మాగ్నిట్రి' అనెదరు. పలుపుతో గూడిన ఆకుపచ్చని ఆకులుండును. ప్రతిచూపుకొరమున ముల్లు వంటిసూది లోపలనుండును. పారలోనుండునన్నమాట. దీని వాసాలవమండి తీయగానే చాలనిడుమైన దారము వంటినార నునుపుగా బయలుదేరును.

సిరాచెట్టు

దీనినే 'ఇంపుట్రి' అనెదరు. ఇది కొలంబియాలో నున్నది. దీనినుండి ఎట్లనిరసము ద్రవించుచుండును. గక్కటి ఎట్ల సిరాకింద దీనిని ఉపయోగించుచున్నాము. దీనితో 'వ్రాసినవో' పోలేగాని కలముగాని తుప్పుపట్టదు. అయినను పాదు నీళ్లలో వాని రిట్టిన తుప్పురట్టదు.

కొన్ని గంటలయినపిదప కాగితమువీధి వ్రాసిన అక్షరములన్నియు క్రమముగా నల్ల గాఢురును.

"కాంపస్ ట్రీ"

దీనినే దారికప్పివ్రోవను నాపుచెట్టు అనెదరు. ఇది మారిపాశ్చాత్య ప్రాంతములలో నుండును. దారికప్పిప్రాచీనునిడికిన బాటపారికి మనలోపకారి. పచ్చనిపూవులుండును. కనుక ౬ అడుగులు ఎత్తుండును. ములు లేగునిగుళ్లును ఉత్తమముగను, నక్షీమముగను పును. అగ్రాత్రియందు పెనుచీకటిలోగూడ దారికప్పి పాంథుండు తపత్రోవను కనుగొనగలడుట.

"ట్రావెలగ్న ట్రీ"

ఇది మడగాస్కరులో నుండును. ప్రతిఆకుఆకు నున నీరుయుండును నెట్లలోకము. తియ్యగా నల్లగా

నుండును. ఒక్కొక్క ఆకుఆకుగను గ్యాల్లములో $\frac{1}{4}$ వంతు నీరుండును. ప్రతిచెట్టులో అగ్రమును నాలుగుఆకులుండును. ముందుపూవు అగ్రచీకములో ఇది మనోవాగముగ గమ జీయగనుండును. అచట ఉండు దేశీయులంతమకు నీరు గానులినపు ఒకశాశుగో ఆకును బోడుకురు. ఆకు త ముతలమీదుగానే యుండుటచే ఒకచెంబును ఆకు క్రిందుగా బట్టుదురు. నీరుకారునున్న ను ఆ ఆచెంబు లోపలను.

పరిహాసముచేయు చెట్టు

దీనినే క్యారి కీదరుష్టాంటు అనెదరు. పలుపుతో గూడిన ఆకుపచ్చని ఆకులవీధి వింతయగు పచ్చని గుర్తులుండును. వాటినిజూచువారిని చెక్కిరించుచున్నవా ముట్టించు ముఖచిత్రములు ఆకులవీధి కన్పించును.

మొదటి మానుచకముచెట్లకు మనకున్న చెట్లకు పువ్వయిందివిగాని ఇతిరబాతులకు ఏమియునో రులేదు. కృత్కాస్త్రవిజ్ఞాన నిపుణులు ఈవిషయ ము నాలోచించి తెలుపగోరెదను. [జ. సా.]

ఈనెలు

ఆప్రేమియాలో సిక్కి నగరమున క్రిమికాస్త్రజ్ఞులు ౩౦౦౦౦౦౦ ఈగలను లెక్కపెట్టిరి. రెండుసంవత్సరము లలో ౧౪మనారిగా ఈ ఈగలకు ఏర్పాటుచేసిరి. గొ తెలను బాధించుచుండి దానిని నివారణచేయుటకు ఇట్లా పూనుకొనిరి. ప్రతిసంవత్సరము నేలకొలది ఈజంతువులు పనిపోవుచున్నవని దానిని ఆపుటకు ఉపాయము కనుగొనుటకు ఈజంతువర్తిరట, ఏసంవత్సరములో ఏయె డగుఈగలు అగ్రవృద్ధియగునో తెలిసికొనుమాధ్యమను తెలుపుచున్నాడు. అయిదుగళములఈగలను ఇంతవరకు ప్రత్యేకించిరి. వీటిని ర్తించువారు గోల ౧-౩ ౧౦౦౦౦౦ ఈగలను గకమువాకగా ఏర్పాటుచేయగలరు. ఈ అయి డుట్టిలో పెండు గోగురుండుగాను మాడు ఆకుపచ్చగం దుగాఉండును. గోగురునింగుఈగకు గోమరులలోగూడు కొన్న సార్తికమిపుండును. ఇదియే ఆకుపచ్చవాటికి గేదా. మాడు ఆకుపచ్చని ఈగలలో ఒకటిదాలాది న్నది. తెల్లనియిలుపుండును. ఆప్రేమియా కామవృద్ధి

అంబియన్ హామిలిన్ గ్రూప్ కు హామిలిన్ గ్రూప్ మ్యాట్రిక్స్
 హామిలిన్ గ్రూప్ లోని ప్రతి సభ్యుని పేరుకొన్ని పాఠాలు
 మిగిలును,

విత్తావళి సుందరము. కావ్యక్రమముక్తి ముగియవలయు
నామము. అంతిమి ఆకరియము. పేర్లు నుండి విత్తావళి
వలదు. పేర్లు నుండి విత్తావళి విత్తావళి నుండి విత్తావళి
పేర్లు నుండి విత్తావళి. ఆకరియము. ఆకరియము. ఆకరియము.

నేర్పు వివరాలు

శ్రీ లకు జ్ఞాతీయం దే పుష్పము నేర్పుట

రజనీలయిన పెద్దపిల్లలకును, విశేషపురుషును,
 మహారాజుచే నుం. ప్రేమన సంభవించి వే. ప్రాణును, మను
 యు సేర్పించు పుణ్యముగా. (ప్రేమ, మహారాజును) మను
 ను ఏర్పడినది భావ్యమును. పంజాబు స్వయంభవ
 కును వ్రాయుచున్నాడు. ౬౦ మంది నీతిదాయకము
 లను పుత్రకములను మనువునకు ప్రేమ కిచ్చి ప్రసాదించి
 బంధు కామలసినారికి ఇచ్చెనట. ఈమె ఉదారముగ
 ఈపుత్రకములను ఇంటింటికి పంపావుము. ముఖ్యము
 నేర్పించి వే. ప్రేమ ఈమధ్య నుండి నేర్పించును
 నుండి సంభవముగా. తమకు కామలసిన పుత్రకములను
 దీసికొని మనువుకొనవచ్చును. ప్రతికమున ఈపుత్ర
 కములను కొంతకాల మునునరికి మార్చి ప్రోత్సహకములను
 కట్టించుచేతగు. మహారాజుల ఇట్లు ౧౦౦ సంవత్సరగ్రం
 తాలయములు ఏర్పడినవి. పంజాబురాష్ట్రముం దంతట
 నీతపురుషును ముఖ్యమున నుండును ప్రయత్నించుచు
 న్నాడు. ప్రేమన ప్రయత్నించుగ మునుముగించుచున్నాడు,
 సంభవలు అందరిని పంచి పెట్టెదను. ఇట్లు ఒక్కొక్క
 గ్రంథాలయమునకు ఆదిలో ౧౦౦ రూపాయలు మాత్ర
 నును.

పట్టానుగా ప్రతినిధులను పాఠకులను
 కెప్పులను పాఠకుల చేర్చునందు. ఇజనల్ల పట్టాను కాలను
 నోరులను కలిగించునందు. గృహిణులు, విదించువులు, పట్టాను
 పను పోతుండుగా చే నిర్మియు పట్టాను కావలసి చేరువను
 లను, ఇతివశలను పట్టాను దీని యున్న పట్టాను చేర్చుకొని
 వచ్చును. ఇంతిగా పట్టాను అయిన పట్టాను చేర్చుకొని వచ్చును.
 పట్టాను పాఠకులను జయప్రతినిధుగ పాఠించి పట్టాను పట్టాను
 తమ పట్టానులను గ్రహించి, పట్టాను పట్టాను పట్టాను పట్టాను
 చేయగలను. పట్టాను పట్టాను పట్టాను పట్టాను పట్టాను
 కావలసి పట్టాను పట్టాను పట్టాను పట్టాను పట్టాను
 మును జరుగునంగుల చే చేర్చునందు కావలసి పట్టాను పట్టాను

మొదటిది, గొప్పలను కలిగియున్నవారు, గొప్పలను
పుష్కలము తీరలను జూచుచు, అప్పుడప్పులను చేయుచు, జరి
చేయుచు, చేతపని, విధియందును అలాగ్గొమ్మగ నుండు
అను అలాగ్గొమ్మ ప్రాయశ్చితముగా విడిచి, నువు, ప్రాంత,
దెక్కలు, ముగ్ధమును భర్తములు, పరిపాలనవిధాన
మను మున్నగువిధి నేర్చుకొను. అప్పుడు ముగ్ధమునకు
పరిగొట్టు అనె ఐతిహాసానుబంధముగా నీపనిని పూను
కొని పంచాలయమునకు సంఘసంగీతం పంపుచునకు
దోడ్చుచున్నాడు.

[illegible]

ఇట్టి సంఘమును చెప్ప రాజధానియందు గూడ
 వేర్వేరులగు విద్యార్థులను దాక్షగు గుర్తించి వచ్చి
 గారు మున్నగువారు పూనుకొన్న పరిచయ బాగుండును.
 ఒక్కరివ్యాధివరంకై కాక ముద్రాను రాజధానియందు
 నున్న సంఘసంఘటనంబులు, కాంక్షను సంఘము,
 సర్వంబును అట్ల ఇంకినా సాంఘికీవారగును పూనుకొ
 న్నుచో వేరేమిద భాగ్యవ్యయములను. స్త్రీలయందు
 వికారభావము బుద్ధియందును. కలహానందంబివాసము,
 కాలగిరిను సహస్రము మున్నగుచు ముగిసెన పరిష్కా
 ము గాగలవు. వరదక్షిణల వికారముగూడ వరులును.
 కాంగ్రహ సంఘము కూర్చున్న వారువపు తోప్పకిన బుద్ధి
 స్త్రీలును లేవుక ప్రచారము గాంచును. స్త్రీలు అందు
 గును బుద్ధిగవనాక్షును గ్రహించినపుడే సర్వకల్యాణ
 ప్రాప్తి గలుగును. ఇట్టి యుత్సవముయను మన రాజధా
 నందుగూడ కలకొల్పుటకు వెంటనే ప్రయత్నంబు
 గును పూనుకొనుచును. తిహాపురము మహారాజాగారు,
 దాక్షగు తిహాసాగారు మున్నగువారు మార్గమున
 బుగడరు గాక!

[३. ५.]

అజంతా చిత్రములు

౧. విజయసింహుని సింహాత్మక వేళము—శ్రీ. పూ. శిరర

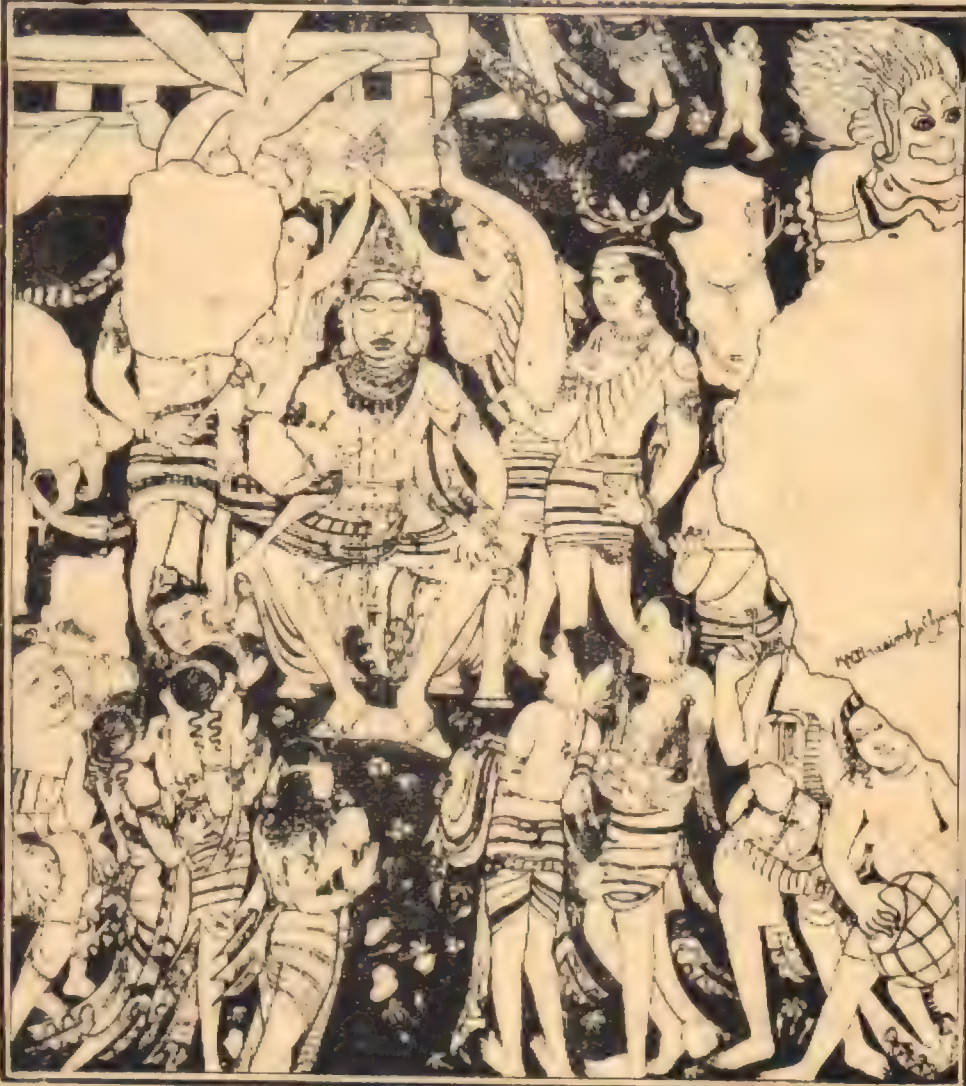

౨. యుద్ధరంగము

422

అజంతాచిత్రములు

3. విజయని పట్టాభిషేకము

ఆముక్తమాల్యద సంబంధవ్యాఖ్యానహితము

వ్యాఖ్యాత:—మహాపాధ్యాయ, కళా
ప్రపూర్ణ బిరుదాంబితులగు బ్రహ్మశ్రీ వేదము
వేంకటరాయ శాస్త్రిగారు.

రాయలు రాజేంద్రవైభవ తారాచేటిలుగల
సంపుటను; క్యాలిగోలైదు, చల ర. త-౧-౦

విలాసము: గ్రంథకర్త చే; శి. ర మల్లికార్జున
శిర్, మత్స్యలక్ష్మి, తార్కికము, మదరాసు.

కవిపండితావతరము, బహు గ్రంథకర్త, భీరయ్య నయి యాంధ్రభాషాభివృద్ధికి బ్రహ్మాండమైన విద్యావగ్రంథములను శ్రీకృష్ణ నేపథ్యములకాలమున వెలిసిన రసోత్తమప్రబంధములలో శైలి ప్రాథమ్యమున యా ముద్రికావ్యయము నిగుపనానసంస్కృతాంధ్రాంగ్ల తాంకితముండియును, సంస్కృతాంధ్ర వాక్యము ప్రపంచమున చేబదివందలకు బలముకొన్నతొలుతాను వ్యాఖ్యానరూపక గ్రంథములను చిక్కటిని వెలియించిన ప్రతిభాకాలమున నగు శ్రీవేంకటరాయ శాస్త్రిగారి యొక్క సిద్ధహస్తమువనుండి బయలుపడెదలిన యీవంశీ నవీవ్యాఖ్యాన మార్గధాణి చిరకాలమునుండి యా కాంక్షించుచుండిన మొదట ముద్రికావ్యయము, కవి మృత్యులయ్య, ముంతవృద్ధులయ్య, శ్రీ శాస్త్రిగారు దీక్షతో నీవ్యాఖ్యానమును నిడియించి ప్రకటింపగల్గు యాంధ్రవాక్యములై త్వజిహ్నువుల భాగ్యమునుబు య దిశము కై గావాలము. ఈయన ద్వైత గ్రంథముననుసారము

గతమును జెప్పరానిది నిగ్రహ పాశమును వాల్చి బోకముపై గలదు.

తత్త్వప్రకాశములకు సమందితమును, నతిప్రాథమ్యమునను నీ ముక్తమాల్యదముక్క ప్రావీణి ముగి ముగి ముగి వ్యాఖ్యానములు బహుముఖముల నింపారమున్న కావ్యరస స్వరూపమును విస్తరించి ముగ్రహముగ వివరింపజాలనిదిగత, అసంబద్ధములగును, సముగ్రసంస్కృతసాధుపాత నిర్ధారణ - తు వ్యాఖ్యాన విమరణ - సమంజసాధ్యావిమరణ - మార్కక విప్రలవ్యాఖ్యానమును" వీరు రచించియారు.

శాస్త్రిగారి వ్యాఖ్యానవనాదిధానమును వీరిది వలెను రచించి ప్రకటించి యాంధ్రలోకమునవల గ్రహించిన శృంగారప్రేమనీ వ్యాఖ్యానము చాటుచున్నది ఆవ్యాఖ్యానము మతయద్భుతమును రకరక వ్యాఖ్యానమును పరసాంధ్రలోకము నదియొదయొనున్నది ఆముక్తమాల్యదావ్యాఖ్యానమును పైకిము అట్టి పది పదిభాములు నమరించియే శాస్త్రిగారు రచించియారు. సంస్కృతాంధ్రవాక్యముల యం పరి ప్రామాణ్యగ్రంథములను చిక్కటిని వీర్పుమయి బరిచించి వానినుండి తెలిసిన బహుప్రయోగములను బుద్ధిమంతుని వీరిందు సాగ్వసాగుపాత్యయమును, అర్థవిమరణమును గావించియున్నారు.

గ్రంథప్రావీణ్యము నల్లకేయిని, ప్రావీణ్యము ప్రతి గ్రంథములసంస్కృత రీతిగ్రంథముపై వాగోపించిన వామల మద్భాతించుచు నదిమర్చుచును, నతిప్రాముఖ్యము (గతపుటలు) నగు వీరికను ప్రాణి దీక్షతో తేర్చివారు.

పూర్వముచేత గ్రంథముయొక్క "ఉపోద్ఘాతములో
 ఆముక్తమాల్యదను కృష్ణరాయప్రణేషియను ప్లాకించు
 టకై, అందులోనిది విస్మయము, హింసితశబ్దములు కన్న
 దెవదములని వ్రాయఁబడియున్నవి....." అని వ్రాసి
 అది కన్నదెవదములు కావని సిద్ధాంతీకరించుచు 'హిం
 సిత' శబ్దవిషయమై కాస్త్రముగా గొప్పగిన యీశ్రావణి
 ప్రసాదబాహుళ్యమువలన కీడు గావించిన సంస్కృత
 తాత్పర్యాబాహుళ్యమువలన క్రమము గోచరము కాగలదు.

"హింసితము. — ఇది హింసిత మనుటకు కన్నదమా
 చు.

'ఖండితపూగీనాకర
 ఖండంబులు ఘనశకాంక ఖండంబులచే
 హింసితములు గావించి య
 ఖండ నిర భక్తి నొసగి కదలి వెలులతో.''

ఈ పద్యములో ఆయొప్పగిన పన్ను చేదో లేదు.
 వ్రాతలలో మాటిపోయినది గానలయు. 'హింసిత' వగు
 తాంబూల మఖండ' అని పఠించినయెడల తాంబూలము
 దొరకును. — [చీక. హింసితములు గావించి = కలియఁ
 గూర్చి.] ఇందే 'పరిహింసితము' 'హింసన'యనం
 'గంప' పెండెంబునం బొడయు నఖండ ప్రభామండలం
 బునం నరిహింసితంబులై మట్టిపండుల వచ్చు గల మద
 ముల దెవదగువది భావి నిజ కవతావతార మాచకంబు
 లుబోలె గొవమ తాతేళ్ల మేళ్లనగు మీఁగాల్లనో' -
 ౬ (౧౨). [చీక. — మండలంబులకొ = సమాసము చేత -
 పరిహింసితంబులై.]

'ఖండయుబోలె భక్తి వలగొంచున నాడు నిజ
 గ్రుమద్రవీ, హింసన వ్రాటపాకలపు లేనుగుబోలె
 నొసల్పవలయులగు, మండ రొవ లృహగీరులు నానారనఁ
 బ్రతుతివ్రాటి' - ౬ (౪౩.)

[చీక. — ద్రవీ = మట్టు తిరుగుబయొక్క - హిం
 సనకొ = అవృత్తిచేత.]

మను. ౪(౬౦)లో 'వెండిఘండలఁ జండకరకర
 హింసలంబునం తాంబూలప్రభలు నింప.' [కర = కిరణముల
 యొక్క - హింసలంబునకొ = వ్యాపనచేత.]

శ్రీకాశీహస్తమాహాత్మ్యములో | దాసిని రాజు
 తల గొరిగింపఁగా దాసినిరవనం పుష్కలంబు పును
 శివుడు హస్తమును ఉంపఁగా,] ౧(౫౨, ౫౩)

ఉ. 'ఎత్తిన సింధ్రబాలకరుఁ డెత్తిన బస్తి మనంగ, మన్య
 ఘం - డెత్తిన పుష్కలంబుమి. మెత్తిన మెత్తిన పిం
 దునాది నాఁ, జెత్తిన రాజ్యలక్ష్మి కళిదేశము వీయ
 శివుడు కాంతకై, యెత్తిన నీలమంధరుని హింద
 నమో యద నన్ముకంబుగాక.'

క. 'నెటి మిగలఁ గలిగి నలుపై
 రెట్లచే మువనప్రతాప దావాగ్ని శిఖా
 మెఱయు నవిధూమ మనఁగాఁ
 దెఱవఁ గవధరము వచ్చి దేవునికరుణా.'

మోయు రావాలతొరొండ్రె-న్మోచోవలెనె కథలో -
 'చండవాతోర్థ భూరజోహిండవమునఁ
 గొండమెందునఁ గదలక యుండుచైత్య
 వండలేంద్రుని హే ముద్దండముగను
 గండకండాది నొరయవేదండగము.' పు. ౨౯.

పాలికాతాపపారకంపుపు (౩ పు.)-౧ (౧౩-
 ౧౪) లను సజ్జిమిగద్యలో - 'ప్రభు ఘనము న్నామా
 కర్తవ్యమిది కోనఁ దామన కాప్రకాశ తానా
 దెప్పగొప్పి యితితొరియు పుష్పిక ఖమ్మి మట్టితా
 ఖమ్మ భూమియలఁ'

'పక్షి అహిద్వై' స్వర్నవాసవతః; 'ఇతస్త
 తోహ్యహిద్వై' నృపుకట్టి.

'అశ్వాత్మంతో కరోనిమాస్త్రాన మహిహాహులజ్వాల
 ఘాత్రుశ్శక్తితతో భుజవంపి హింసితసాంప్రదాన
 గ్ధాన్తానా, నిశ్చిత్రాతమతోపి వెల్వదిరి రుద్రహార
 గాత్రంబునకొ, గూఢ్యాండాగ్నివతనీ (౧) విహగగం
 రజోభూతభేతాశమతో.' పరాపా. ౫ (౧౦౬)

'మందువా దెదండకోట మామూరాది మేది
 మండలేశ్వరస్తుతాన మానమానుషదయా
 భంపి నాశప్రపంచ పలుకా (వాక్య?) నిన్వనాన్వితీ
 హింసితాద్వయ్య-మంగ యాశ్వరాశ్మసంభవా' -

‘సంధ్యాతాండవ చంపభంజనము స్వామజ్జటా మంబరీ, సంధ్యాహిందీతగాంగధింకజమిళ స్సంఘం పుంశీకృతా, వంధ్యాంశ సుమంఘమోన్నతిసర్వ గ్యాచాలపుటాన్వృతీ, వింధ్యశ్యాంరహిణీతివివర త్విద్యోపియోపిత్రితీ.’ కుచిలశాస్త్ర్య. ౪(౧౧౩)

‘తాండవభలనోద్దండ భండవరసు జటామండ బాగ్ర హిందమాన భండవీక’ ౧ (౧౩)

‘హిందవము. సం. వి. అ. న. ౧. వ్యాప్తి., ౨. భ్రమణము; ౩. సురకము,’ క. ర.

‘హిందీరము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) వ్యాపిం చినది.’ క. ర.

‘హిందవము N. S. spread, extension. wandering; వ్యాప్తి, ప్రసరించడము, తిరగడము, (హిందవము, రగీ, లేఖనీ, † Sc) Swa. ౪(౬౦) ‘చండికాండ’ [ఇత్యాది పూర్వోదాహరణము.] Calahasti mahatyam ౧(౬౦) ‘నీలరుచి హింద వమా యన.’ A. ౬(౫౮) ‘నిజదురుభ్రమిహిందవ వ్రాలు పాకలపుటేనునవోరే’-తాత్పర్యము.

‘హిందీరము-వ్యాపించే, తిరిగే[ఇ స్థిరము వ్రాసే త్రాసుదొంగారు అందులకు తారాళికాంకవిజయము ౧ (౬౫), నమచరిత్ర ౬(౬౦), అను సంఖ్యలతో ‘హిందీర కీర్తియుక్తి’, ‘మదాకరవంక హిందీరంబు’ అను ప్రయో గములను, ఆముక్తమాల్యదలోని ‘భండిత పూగీనాగ’ రత్యాదిపద్యమును-ఉదాహరించివారు.] [హిందీరమును గావించి-సమ్యేకవసుచేసి అని వారిటేక.]

అతారాళికాంక పద్యము:-

‘పండిత మంపరీప్యాయ పంకజభానుడు బుచ్చి కృష్ణయా-న్యండు సునీనమారబడియున్ వొలి నో వివ నోముసంబగా - హిందీరకీర్తియుక్తి జనియిం చెను వేంకటరాఘవాప్యం - ప్రంకు విభాసమాన నుగు రుద్రుండు పంకలవంక చంద్రుడై.’

ఆ వసుచరిత్ర ప్రయోగపాదము:-

‘మాణికృపారంబు లాడిముతైములు ను మ్మిది మదాకరవంక హిందీరములు’ ౬(౩౩)

[దీపిణీక.-‘ఇవి-మదాకర-వాకు ఆకర్షమైన- పంకలములను-హిందీరములు విధిమానములను-ప్రముఖము

లైనవినుమాయనియర్థము. మరో-వాసంబంధమున- ఆకర-గమలయందును-పంక-వసుల్ల యందును-ప్రవర్తమా నములైనవి-అని యర్థాంతరము.’]

‘మన్యో-సఖి సాంఖ్యామన, నిశ్చలభోజి పూర్వేన్య రగభాజనముత్సాహిన యన్వర్తిత్వం దర్శనీయం ర్వయా.

‘విమామక-చయస్య; త్వయా తాడత్ అను ధ్యాన్నం పృకుంపృకుం ప్రతి హిందమానేన బాధుమో పరిశుక్లమను శేవ సమాపాదితం సాహిత్యమ్’ రతిమన్యక.

‘నాలదా - చమృతో రమరక్తయోరసి మిమత్ సంపాదితం వాకేం, ప్రకాప్తం సమాసా నియుక్త మథవా భిక్ష్యోన్నత ర్బాలకైః, ఉన్మోహాగ నియ మ్మగ్నైః పితౄణాం యోగుం విమోహాగ్ధురాన్, పత్య నిర్వివృత మానసాః నవరం హింజ్ఞ మహిమన్మదే’

‘విమామక. జనరాజి హ్యహింద్యోజే అటవీకోట బిమ్, కామంజల.

‘విమామక - ధా. త్వం తాడత్ అటవీ అటవీ మాహిందమాన, నర వాసికామిమ లోలుపయ్య కస్యచి త్వేరస్య ముఖే నిపతివ్యక్తి-’

‘అవిమోహేన హయమన్మోహా, భురమ్మ త్యానిత ముత్తకమ్, భుజమ్మ మ్మలిత చ్చిద్రమ, స్వప్రతికాల్లా హిందీర విమృగజమ్.’ అమృతరాయ 4 (17).

[దీక.-కాణ్డెర్బుడై ర్విదీతా మానతో నిరస్తా, విమృజా శ్చిన్నకరాః గజాః యస్మిం స్తత్.] ‘త్వం తావ న్మత్తోఽత్రాహింద్యీ.’ ప్రతిజ్ఞాయాగధారాయన. పాలాయంధుని కలిహస్యమనందు-

‘హింద్యే యే మృషా రాత్రీ పరస్త్రీమహిమన్తయే, హేడతే నీరిసంపన్న కానవా నసి తా నసా.’ ‘అయి ముగ్ధే, కిమక్కా మితే స్తతో హింద్యే.’ శుక విలిక. 2 (850 పు)

ఈప్రమాణములన ‘హిందీరములు’ అనుపదము నకు ‘వ్యాప్తములు’ అని యర్థమనియు, ‘శకాంక భండం బులచే హిందీరములు గావించి’ అనగా ‘కన్నురపుఁ దునియలతో మిశ్రము చేసి’ అని భావ మనియు, స్పష్ట

మ. 'ఘంఘరిలులే' అను పదమంబి 'చేత' ప్రత్యయము కన్దను తెలుపుచున్నది. 'హిండితము' లో కర్కశ్యమందు క్తప్రత్యయము. 'హిండి'య 'నకు' అచ్చున్నప్పు కర్ణిబుకపదముగా 'హుర్బు' యర్థమేరి, 'ఘంఘరిలు' ఘనంశాంఘంఘరిలునకు' అని స్వతీయమేరి, 'ఘనశ' తాంశ ఘంఘరిలున' అని తోచునీయమేరి, ప్రతము క్తమై యుండును. మూడీయ, అన్యకేశ్యమునకు 'పరి' యని యుపసర్గపయోగము వచ్చునా? 'పరిశింఠితము' లు, 'జూమంపరి' సంధ్యాహింకిరి గాఢభంగ' అను నులులందు సంస్కృతపదమునలో ఇది మొట్టమొదట. అకర్ణిబుకపదాధారణమును అను నీపదము కర్ణిబుక కవిని పాధింతులు కేశ్యము గాదు."

దీనినిఁగానిక 'పంచితమా నులకంఠే నీలు'గాదా!

ఇట్లే కొన్ని పరిమలప ఏలసి, యాటునది దనుకను
బ్రహ్మోగమల సుష్టినించి చూపియున్నాడు.

ఈక్రింది వ్యాఖ్యలపై వ్యాఖ్యానము "గమనము బదిలీం
నివ్వనిది కాదు" అని గారి వ్యాఖ్యతో ముగిసాం. పిమ్మట,
అందు శేషమేదా? అనియు అది వికాసంలేదు.

చ. కర్పూరం పంపి. కోర్కె, ముక్కలును వానలి సూర్య
నల్లు ప, ముక్కలును వానలి సూర్య, ముటి యానలి
లాధిపతిన్న వానలి, కేర్పూరం వానలి, కేర్పూరం
నల్లు పంపి. కోర్కె, ముక్కలును వానలి సూర్య
నల్లు పంపి. కోర్కె, ముక్కలును వానలి సూర్య

[illegible]

బానిసాడ నీకు వసించి, తాను సూర్యుడను, కర్మలు
కర్తుడును అంశ్రియించు ఉన్న వాడని, ఆత్మిక, ఆనంద
అనునట్లుగా, ఎలమిడ అనంతలో, కర్మము కలిగి
కర్మముక రాకమును ఉండును, కాంచెను అందును.

అచ్చినపు పెంపులెంత నాన్మనఁగొకన్మనఁగొకన్
రాశి వచ్చుచు గొల్లంజే నని-నాన్మనఁగొకన్మనఁగొకన్
మందు ప్రూరుఁ డనునిన రాఁగా, ఆఁకు చానిక కల
గించి, చురునిని వచ్చుచు వచ్చుచు యను పేరు తానును
తెచ్చునాఁ గోరినవాడై, అచరుణాదు పుట్టుగా, 'నదీ
వాం సాగనో గతి' అన్నప్రకారము నదులన్నియు నము
ప్రమనం బనుండు తేసి, సముద్రహవయన జలములను
సావెఁదెట్టుకొనునో, అట్లే తానును పునెమలొని నదులు,
చిలుపులు లో నను జలశయముల జలమునైర్లు
అనిరిగూనమున మింబుం గూడెఁ దెట్టుకొన్నవాడై,
అనిజితో ననియుఁ అచరుణానో ధంకమ పోటికై
అచరుణాదు గంగలో గంగకు వాహనమైన మకరము
విసమను వాహన మున్నదే గంగయందు ముఖముగా నుం
డఁగా, (నూర్మనా) తానును గంగ యింక మునదినలెనే
జలజమనైన కర్మభక్తమందుఁ బ్రవేశించి ముఖముగా
నన్నాప్తో యనున స్థలంజేను, నన్నట్లు పుట్టి పుట్టి నని
భావము. ఉ ర్మగంబంకారము.

‘కర్కశుడు’-‘కర్కశో’ నిర్దయః ప్రకరః ఖర
 పుర్యశ్చ పాపానీ’ వానా. ‘వాః పతి’-‘సలిలాధిప’-
 సమప్రసవనృప పంక్తియనుబంధాః ‘ప్రవేత’-‘నగుణి పాశీ
 యాచసాంపతి రప్పతి’ అని అను. ‘అర్కుడు’-
 ‘అగ్రో మధ్యాని స్ఫుటికే శ్శీఘ్రభ్రాంతి భాస్కర’
 వానా. - ‘సలిలాధిపచిహ్న’ - ‘నగుణునికిని సమప్రసవసిని
 మగళము చిహ్నము, అయినను ఇటు నగుచిహ్నము
 ఉచితలేరముగా, గవణుడుమచ్చది.

[illegible]

వేల్పురికు ప్రాయశ్చిత్తముగా పాపాన మే నివృత్తము-

శా. గరుడవ్యూహం, నృమవ్యూహం. పరుణునిశి మొసలి వాహనంబును, సింహమును.

మ. మగుడికేద్యుపవాసశోభ, శిఖిసూర్యుడోమి, గీవారకా - పరశోపశభ, రాక్షసాశిలికాంధర్వధిజా, వారిధి - శ్వేన కేమయ్యసి, మానిరిశ్వ వారివచ్చాయకా, ధివాగ్నిక్షుణ్ - లరుదికా, ధువ్వాతికంఠకాంతిక దమ ముల్ వ్యాపించె దిగ్విత్తులకా. పాఠి. 4(46).

‘దిహ్నా-కళకాల్పాల్పలాభ్యసం చ దిహ్నం లక్ష్మ్య చ లక్ష్మణమ్’ అను. ‘దిహ్నం లక్ష్మ్య పతాక ము’ పాదవి. ‘వాగ వాహవ్య గంధ్య తాయ వైధి పప్తయః’ అను. ‘ఆసలిలాధిపదిహ్న వాహతం చేర్కల గంధా-ఈసమాసమున ఆర్జుము గంగకు విశేషణము. సమమ వ్యస్తపదంబుల కలిపికి; ప్రాథవ్యా. సమాస. ౧౨ వ నూ. ను జూచునది. అందు ‘ఈ కన్నులు తెలిపని శిశువు’ భోజ. ౬ ఆ. అని, త్రికమునకును, ‘గగన మునుర్రుగ్ధామి సేకతిమ తిరుగు సుమరుమి’ సేడు కొలది దయ్యంబు మీదె’ అని నైమ. ౨. ఆ., ‘జరిమి గులేరుదికా గలిది బాగుగఁ గొన్న రవిప్రకాశమై యలరును నున్న భ్రమ్యక మనందు రమింపును కోర్కు లారకా.’ రామా. ఆర. ౨ ఆ. అని ధాతుజవిశేషణములకును, ప్రయోగములం జూపినారు. మకరము గంగకు వాహన మునుట- ‘మః శోర్యో మృషాధశయిత వరశశిలయే’ అని గంగామతిలో, క. క. ల.

‘ఆరిభ్య సఖ్యా మపవత్త్యధర్మే మధ్యే సుమధ్యా మకరం కర్తా, యత్రైవ తై మున మాలీ గునం మస్యేత్యనేకానిరీ వాకనద్యాః.’ నైమ. 6 (69)

అందు టీకలోలో మల్లి నాథవారాయణులు ‘గడ్డ మకరవాహినీ ఇతి ప్రత్యేక’ అని వర్ణించినారు. పరుణునిశి మకరము వాహనము-‘పరుణాయ జలాధిపతయే మకరవాహనాయ సాశివాస్తాయ’ అని పరు శ్రీవల్లభన గతము.

‘సకాద్య దన్యాధర ఘోరదర్శనే యుద్ధాయ దూధో మకరే మహత్రికే, కుర్వావరపాశో మరుశోరణోత్పల స్తమ్యో గూయ త్రిపుం ప్రకాశ్యజమ.’ సుమర. 4(9)

గంగయందు తద్వాహనము మకర మున్నది గాన మకర వాహనంబు పరుణుండు నున్నాడనుట. అట్లు గంగ యందు సూర్యుండు లేడే యన్న? ‘గంగా’ అనగా ఈపక్షమందు ‘గంగానాం ఘోషః’ అనువాక్యమందుం బోధ ‘గంగకడ’ అని సామీప్యార్థమును చెప్పి-‘వలయును. మఱియు నిటు నదిలో నెకర్కలటకమునకును కర్కలకరాశిని ఆభేకోపచారము. నాలుగు వ్రాణప్రతుల యందు ఇదిగ్రతి భేదములు మెంతుగానేయున్నను, ఇవల మంత్రము పాఠము ‘చేర్కల గంగ’ అనియే యున్నది.

‘నికమకరనిషణ్ణాం శుక్లవర్ణాం త్రిశైతాం శిశ్మకై మహావ్య త్సాన్విలాశ్మయత్రామ, విభిహిహరరూపాం సేన్ధుకోటిరమాదావ్ కలికసికందుకూలాం జాహ్నువీం త్వం నమామి.’ గంగాధ్యానము.”

ఆయుక్తమాల్యదకర్తరిషయమై కామ్రులింగా రిందు ముక్తకముగ బట్టికాంతమును గావించక “సస్యైస్థైవ పద్మైః సువిమయముగ పరమస్థాంతమును నెలకొల్పుదురు గాక” యనిరి. కాని, పీరు పీఠిక యొక్క ఈ పదంబోడునఁ గల్గున తెలఁపాయక రత్నస్వ జానమును బూర్వపక్షముచేయుటకై కావించిన విఖల బద్ధి ‘తారుణ్యతిగ’ (ఆ. ౨-౬౨) అనుపద్యమందలి ‘మాన్వ్యోచ్ఛేపహాక’ విషయకమయిన బద్ధి, ఈగ్రంథ మునుండియే యేర్పియ్యవలెన ‘పాజముగ కృష్ణ దేవరాయని కలసిపని కళసెలు’, కృష్ణ దేవరాయకృతములుగ ‘పాతి తుల్కేయ’ మి అనుపద్యమునఁ జేర్కొనఁబడిన ‘సత్య నభూపరి య’, ‘నినకంజరీ’ కావ్యములు అల్లసానిపెద్ద వారికృతములుగఁ జెప్పిన ‘ప్రపంచనిర్వహ’మును బండ్రియ్యగ్రంథ్యంతోను, అంబ్రపత్రికయందు నెనుఁ బ్రకాశింపి నేబూరి ప్రభాకరకామ్రులింగారు ప్రకటించిన న్యాసప్రస్తావన మొనలయినది “ఆయుక్తము పెద్దనప్రదీతమును వాఖ్యానమునకే కైదండ యొసంగుచున్నది.”

అయ్యవ్యాఖ్యానము లేదియు వంశగాఁ నడిచి యేతత్కా-వ్యర్థేతి మాటాధారము విస్తృతైతిక ద్విమును కామ్రులింగారు వ్రదిక పాఠాంతిక ప్రమాణాభ్యాసముగ వ్రాసెన గూర్వానము వందలి విష్ణువి భవం, అన్య మతఖండన, ఖండిక కళ్యాణజంపానముల వ్యాఖ్యానమున లెస్సనివరించియున్నారు.

‘శాస్త్రాభ్యాసముఁ పూర్తికైంది యిప్పటికియి
వాఁడొంట్లయ్య నీవాఁడు ప్రకటితమగుటయు,
శాస్త్రీగారే తాను ‘ఇన్నిక’ వండ్ల పాలయితి’
నని చెప్పుటయు, వాంగ్మోక్షమునకుఁ గలవాఁడు గూఢీ
పడుచును జూచుచున్నది. ఇతఁడే! గ్రంథసాగర్థమును
గుర్తించి యిప్పటికియినను బ్రకటితమగుటయు యథా
శక్తిని దోష్టమైన సదాస్యులగు పునపురు గణింపటయు న్య
వాదముల నప్పించుట సమచిరము. సాహితీసంపన్నుల
తోపాటు సంపన్నులను ననుమతస్థి కట్టప్రమా
త్తులును గానింపినే కాని సప్తకోశమునాఁడే త్యాగి
నృధికాఁడాడు?

‘అలరినవక తదియుఁడీ యన్నలార’ యని
కావ్యులుగారు నడిచిరి. కాని, యట్లు తలప నవ్వరు
సాహించునగి ఇది యన్యథామరణ గాక ‘అలరినవ’
య్యెనని! కావ్యులగారి ఇట్టి యన్యథామరణ బలమే
యాంధ్రభారతీ దేవి భస్మరాలయినది. ఇంకను జీరకాల
మాత్రమే కావ్యులగారిలన నితోధక పేదనబడయునునని
‘మోక్షముం దాల్చి పతికిమోతము’ మిచ్చిన ప్రదంబ
వాళస్వామి వారి కాయారోగ్యములను బ్రసాదించి
యనుగ్రహించుఁ గావ!

* * * *

బసవపురాణము (ద్విపద)

[అంధ్రగ్రంథమాలయందు ద్వితీయమును.]

కర్త:—ప్రాచీనాంధ్రకవి పండిత లోకమునఁ
తేజగన్న పాల్కురికి సోమనాథుఁడు.

కవిగూర్త:—అశ్వరవాంధ్రకవి పండిత లోక
మునఁ జేగున్న బ్రహ్మశ్రీ వేదాచారి ప్రభాకర
శాస్త్రీగారు.

రాయలుపైబాస ౪౩౦ పేజీలుగలవు. వెల రు.
౪-౦ ముద్రము.

విలాసము:—అంధ్ర గ్రంథమాల, సం. 7, తింబ
కెట్టికి, మద్రాసు.

నివారమునును బ్రకటింపఁడు వాంఛగ్రంథ
ములలో నుత్తమునందగు నీబసవపురాణము పండిత్యుని
యవతానమని కీర్తకై పులు విశ్వసించిన బసవేశ్వరుని

యుక్తచరిత్రము ప్రధానీతివృత్తయగాఁ గలది. అను
ప్రసక్తములుగ వాంఛప్రాచీన కర్తృత్వమహారాష్ట్రదేశ
ములకుఁ జెందినవారును, బసవేశ్వరునకుఁ బూర్వులును,
సమకాలియును నగు శివభక్తులముక్తచరిత్రములును ను
పకర్షణగఁ గందురతితమునై నవి. శ్రీ. శ. ౧౧౫౬ మొదలు
౧౧౬౭ వఱకుఁ గల్యాణకటకము రాజధానిగఁ బశ్చిమ
చాతుర్వర్ణి బిరుదును బలిపొందిన ‘కలరావ్య’ రాజగు
బిల్హణము బసవేశ్వరుని పేరమామయును బలవంత
మంత్రి దండవాఁడయ్యుడుగా వందఱి మృత్యుడుకాఁగా
బిల్హణుడు బసవేశ్వరుని నమ్మించి గుఱంపివాఁడకడయు
పనిచుమించును. బిల్హణులకేమున ‘వేదవాఁడొనియున్న
కైవల్యవతియులగు శ్వేతకు ప్రబోధపద్యము గూర్చి
మాతృకానందాయునును గుఱాలమున బసవేశ్వరుఁడు
కైవల్యము నడఁగార్చి, కైవల్యమును జెంపించింది,
కీర్తియగఁ గలకొన్నవాఁడు. కాన నీబసవపురాణమును శ్లో
కులు గొప్పమత్తగ్రంథముగఁ బరిగణించి యారాధింపు
వారు. ఈగ్రంథ ముద్రాభాషయందు వెలసినను ప్రథమ
విప్రతివాదగ్రంథ మగుటచే వాంఛదేశమునకుఁ గుఱ
ప్రథమ మిక్కిలిగా వ్యాపించియున్న కర్తృత్వవిమర్శ
విగలఁ బ్రచారమును గాంచినది.

తొలుకొల్ల బసవేశ్వరునిచరిత్రము నిట్లు ‘బసవ
పురాణ’ మనుపేరఁ బెంపెనన రచియించిన యాతఁడీ
సోమనాథునిదే. ఈయన శ్రీ. శ. ౧౧౫౬ దంపితతాత్పర్య
తమున (శ్రీ. ౧౧౬౦ ప్రాంతముల) నుండినవాడు.
ప్రజేయుల ముగియుననఁ నాడ నిచ్చునందని కీర్తన
దీతఁడు; సంస్కృతాంధ్రకర్తృత్వభాషాకవిగఁ డు; నీ
తైవమత్తప్రసర్తములలో నొకఁడుగఁ జేయన్నవాడు;
బహుగ్రంథకర్త.

“వీ బసవపురాణము, పండితారాధ్యుల
చేరింబు, ననుభవసారమున, బ
కుశ్యసార నూత్తుల, సోమనాథా
వ్యమ్యు, శ్రీమద్రథావ్యమ్యు బసవ
రగవ, గంగోత్తరగవ, శ్రీబసవాధ్యు
రగవయు, సర్వయరగవ, చెన్న
మల్లు నీనములు, నమస్కారగవ్య, వృ
షాపవళికంబు, విత్తరాంక

గద్యపద్యమూర్త, పంచప్రకారగద్య,
యష్టకము, పంచకము, నూతనాచారముగము
వాది.యగుకము"

నీతిగం గదించినది. వానిలో గొన్ని తెలుగుకవులు;
కొన్ని పరిష్కారకవులు; కొన్నివని కర్తృత్వములు.
ఇన్నియు నిసారినవైన, క్షణమాతాభ్యుదయము ప్రతి
పాదించినది. ఈవి తెలుగుకవులలో ద్వీపకవృత్తి
యగు పండితారాధ్యక్షునిత్రము గొప్పది. నీకావరే కన్న
వగినది యాచనవత్తుకామే. సోమనాథుని కేరమగూడ
గొన్ని కృతులు గలవు. నీలకంఠ తెలుగన నలసిన యాచ
సరపురామమయ గ్రంథముగ సంస్కృతప్రాయవక్త్రాబా
దిభావలయందు లెక్కన వానములు బహులు నవ్వినది.
మలేయు నింకొక క్షుల యాచార్యుడను కొన్ని యాచ వక్త్ర
లుగ ద్వీపకవక్త్రప్రబంధములనాచమము వాచ్చింది. దీనిని
సోమనాథునికం నెరువాతినారన పేర్కొ రారాధ్యక్షులు
ద్వీపకవక్త్రకృతగానము, ఈత గానములగు నుదయించి
నాగు. నీకర్తృత్వమువాది కేరమపురామము పారాయణ
గ్రంథము కావున పరిష్కారప్రయోగముట్టివ తేలికగిం
పురికలుక్రమముగ నెక్కువన్న లోకప్రవాచమునకొక
యాచితములుగాఁ జొచ్చివని ముద్రణాంశాభ్యుదయములు
లభించినదివారే నిజమిల నొందుకొనుమాగును కొన్ని
భిన్నకాలముల ముద్రితమయిన గ్రంథము క్షేత్రమున నుద్భ
వములగు నూతనము గానుం కెనది. ఆచార్యవాచమనకు
యాలాధారముగ ప్రాచీనగ్రంథమయినను తోవభూయి
ష్టమగు క్షేత్రక వత్తులనే పంపిలీను నీగ్రంథప్రకర్తృ
మును, ప్రామాణ్యమును సంకెగా ను ర్తింపజాలకనావుం
వింతగాదు.

ఇపు డీగ్రంథమును బ్రహ్మశ్రీ-తేజూరి ప్రభా
కరాశ్రమిగారు భిన్నభిన్నప్రాంతముల నుపలబ్ధములయిన
జహితాశిప్రతిపాద్యకలను బరిశీలించి సమదిద్దీసిది బరి
ష్కరించినను, పరిష్కారముగ్రంథకరిమగునమును, విప్రు
లమును (పాఠ-కేరీలు), ఆచార్యమును పరిశీలించు
చియించి యందు జూరించినయు పట్టుకొత్త వెలయించి
గూర్చి పరిష్కారమునకు ముద్రాపకకారము గావించి
నారు. పరిష్కరింపజలబలమును, ముద్రాపకకారము
మును ననుపారాంభరములను మూలముతోఁ జేర్చినారు.

నీతిగం యందు శ్రీకాశ్రమిగారు కవికాల మలగోత్రములు,
గ్రంథకవాకాలము, బసవేశ్వరగీత్రము, కాలము, విజ్ఞ
యనిగీత్రము, కాలము, బసవేశ్వరునిపాద కాలము బాగలగిరి
గ్రము, కైవసునిస్వగూపము, తన్వితవ్యాప్తి, పీర్తవనము
ప్రప్రారంభకాలము బసవపురా మునాగింపవలసివెన్ర నీన
భక్తులగుక్క- ఆధారాంశోపలబ్ధునిత్రములు ముద్రలను
విషయములను కానవాదులను, సంస్కృతాంధ్రవాచిక
ద్వీపకాచార్యములులను జరికోపించి వానిలను లభించిన
యూధారిములను బ్రహ్మాయుగా గొని పము శ్రికముగను,
సమంజసమగును జర్పించి సిద్ధాంతీకరించినారు. గ్రంథ
మును చివరి, చివర, కవియొక్కభంపసాస్వితలెత్తెము,
గ్రంథమునందే ముద్రితానది శేషములు, ఆపూర్వప్రయో
గములు, క్షేపితశేషములు ప్రాంతమునంబట్లు మొదలయిన
విషయములను జ గ్గంగా జర్పించి విమపాంక్షిప్రక
ర్తము కాటినారు. ఇదివరకే సాగుపురియ నాలో చితముగ
కొందలుప్రాచీనులు, నర్వాచీములు నిజైవ దినభంజ
కృతరీణాది విశేషములు, కల్పవృక్షాపములు, పలుకు
భట్ల సాగుపుత్రముని యయాల్యమును నీలవపురాణ
పరిశీలమునలనఁ జేసెనున్నది. ఈద్ధాంతము లవాశశ్చ
కములను పేర్కొనిర్వంధములనే గట్టువశియున్న తెలు
గనాచార్యుల- విక సమంజంబగును నుపకరించినది.
ఈయంపకారము కాశ్రమిగారి సజ్జదుష్కరముల; ముద్ర
కునిశ్చయము.

శ్రీ కాశ్రమిగారు నీతిగంయందు గావించినసారస్వ
నివిషయక విమర్శ,విభాసమునకు కెంత దాహరణము:

౧. గ్రంథమునందలి యసాధారణప్రయోగకల్పము
లను జర్పించుచు 'నొంగిట్లు' అను కల్పమునగుచ్చి యిట్లు
వ్రాసిరి:—"నొంగిట్లు క.౩ లో నీతిగమునకు నీటికొట్లు,
మొకకొట్లు. అవి యిట్లును కలను. భట్ల జగద్రాజునిపద
జనవత్తురామలోని యా ద్వీపకలే యపహితములతో
పం మునోపగ్రము లయ్యెను. శేజూర్నాకమునఁ జేర్కొ
పట్టిరి బసవపురాణ పండితారాధ్యక్ష చరిత్రములలోని
ద్వీపకలే భట్ల చరిత్ర ద్వీపకభాగము పరిశీలనాచరిత్ర
ములలోనివిగా ముద్రంపవలసివని. ఆ గు- ద్వీపక భాగము
గ్రంథములను వాడుక గానరాచీను. క. ౩. లో గ్రంథ
సంకేతి వివరణ పట్టికలో భట్లచరిత్రము వాచిత్వము

దీనిని జెప్పబడినది. చాలేళ్ళనుండి వచ్చుకృతి.) ఇక్కడ ముద్రితమయిన పాతమును కే. ర. పాతమును జూచినచో దెలియగలను. తెలుగునప్పుడు పక్షవిద్వజుల బంధుభావంబేట్టిటకయి చాలిన యూర్వయ్యయినను దొంగిల్లని పక్ష 'వొంగిల్ల'పైనిది లింగమూర్తినినినగన గావించు నభ్యంజనము' అనుద్వైపదను గన్నడకృతిలో 'కీమకవియిట్లు' పరిరక్షించినాఁడు: 'ఏకమేవోపి గగ్గమేతే పరమనా | విరసిపతే యభ్యంగనవనా | చరిను'. మలేయు అంగిటి మట్టామనంచుచుక్రేల - దొంగిల్ల గాస్తీరు దొంగిల్లమిదు' అనువానికి 'అంగిలియమల్లం నునదికిం నంగళవి నొక్తునగు గుంగ' | స్వంగదిం సురిదింబువని తంత్రై యుకేరెనకు."

౨. "వక్షీపమానమున 'పుం, పు, లం:—పు. ౩౨- 'ధీ'యొట్టి, 'గిం'గింబు లిట్టి, 'ఇ'త్యాదులు. ప్రాచీనకృతులలో వక్షీపమానమున ఈ కారమున 'పు', 'పు'లు గానరానివి కొంతయును గాని యిది పరికాదు. బసవ పురాణపు వ్రాతప్రతులలో రెండుమాపములును గాన వచ్చుచున్నవి 'ధీరంపుగట్టి గంభీరంపుగట్టి, 'ఇ'త్యాది గాఁగూడఁగలను. దిక్కవాదులు మఱుచుగా నిట్టి ప్రయోగి:చిరి. ప్రాత్రప్రాత్రప్రతులు చూడవలెను. ప్రాస స్థలములలోని ప్రయోగము లరివార్ధములు, నాసిక జాతిమన్నాడను 'ఏ. శివయను—గల్గిక్రిడి క, య్యపు వెన వెక్కుడై గెలుచువట్టుగ'—కన్ద. ౩ ఆశ్వా. 'లాపు చేవిక | య్యపువెన వేపురాన్తి'—కృష్ణపద్యము. 'కృష్ణం దిలింపఁ దెంపఁ బరికింపఁ గలూ దుదయించు నందు చే, దపుగని వెల్పువెప్పి:—సో'ననపారింశేమ, ౧ ఆశ్వా. 'కపటయవన్ని జానకి నకల్మషఁదెచ్చినయట్టి పాపక, గృపుఁబాడువక'—భాస్కర రామాయణము, యుద్ధ కాండము. ఇత్యాదులు కవిలోకచిత్రామణిలో వెల్లంకి తాతంభట్టుగూడ వక్షీపమానమున నీ గూడతము గలదిని వదించెను."

దేశీయప్రధానిని జానుఁదెనుఁడన వెలసినయొగ్రంథ మయొక్క రసనాసౌందర్యముచుగూర్చి శాస్త్రీగా నీ క్రిందితీరున జెప్పిరి:

"మన సోమనాథుని రచన మపాధారణ సౌందర్యము గగ్గియున్నదిమట యతిశయోక్తిగాదు. భంధము,

భావ, విషయము మాఁదను దేశీయము లే యున్నయు, కవి శిలైచ్చైవ్యునభిమను నోలరాదును: చక్కముడై కవితాదేశము వొందియుండుటయు నట్టి యపాధారణ సౌందర్యమునకుఁ గారణములు.

పడిఁ బాటు జలమున కొడలెల్లఁ గాల్గు
పడిఁ గాలు చిచ్చున కొడలెల్ల నోళ్లు
పడి పినుగాడ్చున కొడలెల్లఁ చులు
పడి జేయు బసవన కొడలెల్ల భక్తి.

అని బసవనిగూర్చి సోమనాథుఁడు భావపురములుగాఁ బోకిన పలుకులు స్వరమమునఁగూడ సమన్వితము లయ్యెను. ప్రతిపక్షభావము శింభక్తి పరమంబైయుండి సోమనాథుఁడు గ్రంథముల రచించెను. మగ్ధభక్తుల కృతులు మొదలగువానిలోఁ గొన్ని పట్టులు చిదువునప్పుడు మనము ద్రవించితీయును. దెజ్జనుపోశిది కథయు, గొడ గూచికథయు, గన్నప్పనికథయు జదువునప్పుడు నేను దీప్తురీతిమలు కరఁగితిని. మాయమర్కములు చేని విశుద్ధ మగ్ధభక్తిని బ్రకటించుటలో సోమనాథుఁడొక్కడొడై మధురమధురములయిన జానుఁదెనుఁడం బలుకుట జాలు వార్చి ముద్దులు గలిపించెను. శిష్టాలంకారములకయి, యర్థాలంకారములకయి, సోమనాథుఁడొక్కడను భాగ పడలేదు. శివమఁ దేలియక యప్రయత్నముగాఁ పొందు పడినవే కాని యాలంకారియుల కేర్పొన్న కాన్యములు మల ననుగ్ధానించి పనిలూని వొట్టిగలిపెట్లు కన్నట్లు పట్టు నీగ్రంథమున నొక్కడను గానరావు. మునుపుగా రచింపఁదగిన ద్వైపన మునుచే సోమనాథుని చూపు కథాకల్పనమందును, విషయవివ్యాసమందును, భావ ప్రపంచనమందును జరుగువాననవే కాని యతిప్రాస స్పందనోభావ బంధములందు నెక్కుకొని యొక్కడను ద్రొక్కటపడలేదు. అట్లు పరుగునాటుటలో లిక్కు పట్టులం దీతఁడు పాతఁడును పరిగాఁ దన్ను వెన్నాడఁ గలఁడా యనిమాడఁ జాడఁబోఁ దయ్యెను."

ఇక వాచిషయమునుగూర్చి యిటు జర్విరచర్యముగ నేమియును జెప్ప బనిలేదు. కాని యొక్రింది యుదాహరణమును గాంచెదఁగు:

'గుప్రపతుపతి' యను నొక మగ్ధభక్తుఁ డాదిపురాణమునందలి సమద్రుమధనకథ నెవరో నదువుమంద నం

దు శివుడు చోలపాలుడును మించిననుటను వివేచించి. దాన
శివున శేషుడేమిటా నాటిట్లు కోయని యువకు డిట్లు పరితాప
మును తెందుచున్నాడు :

“ఆత్మద్రవ్యపతి యాలింది భక్తుఁ
కారగిందుట నిక్కమా విమఁకి బనుచు
‘ననుమానమా! త్రాచె పారుఁడు విషంబు
బనుగొన నటమోఁడిపను లెఱుంగమన
విని యుల్కిపడి పిచ్చువీణికి “హా! చెడితి”
నని నేలఁబడి పొర్లి యక్కటా! నిన్ను
చెట్టిఁ జేసిరిగాక! విశ్వేశ! యెట్టి
చెట్టివా రైనను విషముఁ బ్రాప్తుదురే?
బ్రదుకుదురె విషమృతాలైన పాఠ?
లిది యెట్లు వివచింపు? నేమి నేయుచును?
నిక్క మెవ్వధమున నిన్నె కాని (కే)లుఁగ
మక్కంటి! నా కింక ది క్కెచ్చరయ్య! ?
నాకొలకైనఁ దివాక! యిచ్చివము
చేకొన నమియచే నీకు మ్రొక్కెనను
కలుకటా! మేన సగంబున నుండి
యెటు నోయిరవ్వ! నీ వెఱుఁగచే గౌరి!
ప్రమథగణములార! పరమాత్మలార!
సమసిన వెండి మోకవ్వ మే కావ ?
శేతరుద్రులార! యసంఖ్యాతులార!
క్షీతిధరకన్యకాపతిఁ గావరయ్య!
పీఠభద్రయ్యశో! విషముఁ బ్రాణేకుఁ
కారగించె నిఁ కెట్లు లపుకోకడయ్య!
పీపురాకనులార! యొడయందు బ్రదుక
నోపు నోకో! విషం బొగి నారగించె
జాపుఁ బప్పింపరే సద్గురునాగు
దీవన లీయరే కావరే శివుఁ
దల్లి లేని ప్రజలఁ దలఁకురె యెయలు
తల్లి యున్న విషముఁ బ్రాప నే లిచ్చు!
పరమేశుఁ డీపారి బ్రదికె నేనియును
మరణంబు లేదునో మఱి యెన్నఁటికిని!
నని ప్రలాపింపుముఁ బనవుచు నొందు
వివేచలఁ బ్రాణముతో విషము దీవనముఁ
దడయక ఘనజలంకరమున ముఱుకఁ
బడకుండ నారుద్రపతుపతిఁ బట్టి

పార్వతీసహితుడై ప్రయత్నముచేసి
సర్వసురామరసంఘంబుఁ గొలువ
పొందుడు ప్రకృత్తుమే”

తాను విషమును కుత్తుకము నాలుసీయవంతునని
యూర్ధ్వభక్తి వనమిచ్చెనట! ఈపరితాపవర్ణన మొనరి
పూర్వయద్రావకముగ నున్నది. ఇట్లులే భావోద్రేక
మును గలిగించి పాతకములనున్నయులఁ జీయు సజ్జు
లీపు న్నకమున లెక్కకుమిక్కిలిగఁ గలవు.

జేకోద్ధారములు, శ్రీ కాశీనాథుని నాగేశ్వర
రావు పంతులుగారు (గ్రంథమాలాసంపాదకులు) తెలు
సీతైన మనములయొక్క ఉత్పత్తి, వ్యాప్తి, స్వరూప
తత్త్వములను వివరించుచు గవియించిన విజయగలప్రస్తావ
న (అక పేజీలు) గ్రంథాదిని వెలసియున్నది.

కృతిగర్త కవితరసము; పరిమృత్త పండిత
వరసము. ఇఁకఁ తెప్పరలసినదేమి? బంగారమునకుఁ
బరిమళమిచ్చినది. తత్సంపన్న సాగభ్యములను గ్రహించి
యూనందించులసిన నేర్పు ఆంధ్రలోకముననుఁ గలవని
ఓశ్యసిండుట పొరపాటు కానేరదు.

జానుఁజెనుఁడు నుడికొరములు, జాతీయములు,
నామగ్లు నను వెలలేని మానీగముల నీగ్రంథము గవి.
గ్రంథింకనాగిలామి లగు నీ కాలప్రసూనములెల్లరు
నివలి రత్నములను సంగ్రహించి కమనవనముల నలంక
రించుకొనఁదగుదురు. ఈగ్రంథముయొక్క ప్రాచీనతను,
ప్రాకృత్యమును గుర్తించి విద్యా కాళాధికారులు
ఉన్నర పాఠశాలయందును, గృహాలయందును దీని
వాచకాత్మకపాఠ్యగ్రంథముగ నిర్ణయించి ఆంధ్రవిద్యాగృ
హాభివృద్ధికిఁ దోడ్పడుట సకమావశ్యకము.

* * * *

తెల్లగ రాజస్వామిదేవీత్రము (పద్యకావ్యము)
[ఆంధ్రగ్రంథమాలయందలిసప్తమకుసుమము]
గ్రంథిగర్త : శ్రీయుతి పసుమరి కృష్ణమూర్తి
కాశ్మీగారు, బరంభునిను, గంజామునుసలము.

[కాను ౧౬ పేజీలపైజాన రెండవంకలపుటలు
గల గ్రంథము. వెల రు. ౦-౧౦-౦
విలాసము:-ఆంధ్రగ్రంథమాల, 7 కంబుకెట్టిలిక్కి,
మరరాను.

అంగ్రహేయన త్యాగరాజ రచించిన కృతులను ఎటుగవి దక్షులు అందెను. ఇక్కడ అంగ్రహేయననే యేలీ అంగ్రహేయప్రాంతములను పైతము వందెరను బరిశయింప గాదు. త్యాగరాజ వోగమండలముననున్న పంచన వశేతమున నివసించుచుండిన యొక చూర్ణకుటుంబమునందు కాకన్త నగరాజ బ్రహ్మయనునాయనను క్షిరీయ పుత్రుడుగ జన్మించినవాడు; సంగీతసాహిత్యములయందు సమానపాండిత్యము గడించి, పుష్పపు మొదలు శ్రీరామ చంద్రుని పక్షపాదముగా నమ్మి శిష్యవాసరాయణుడై ప్రాపంచిక వ్యామోహముల వగల్గొనక శీతలమును పరిత్రయగ గడపిన పుత్రుడుభావుడు. అట్టి రామభక్త శ్రేణుడు ఉత్తమసంగీతకు శసమందిరములుగను, లలిత లలితములుగను, సగంధభావంపన్న ములుగను రచియించిన కేయములు భక్తిపదమును జూలవల్పుచు కన్దకసాయనములై రమితోత్సాహమునను మైముగించుచుండుట అమభవీప్రము.

శ్రీ కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు గాయకబ్రహ్మయను నామహానీయునిచరిత్రనునే యిట్లు రసవిశ్లేష కావ్యముగా రచియించినారు ఇందలి సరసము భారా శుద్ధి గలిగి, లోకోత్తమతో నొప్పి యొందెము హృదయంగమముగ నున్నది.

త్యాగరాజ శీతలచారిత్రమునందలి వివిధ పద్యములకు దగినట్లులు తేద్రవివేకములయందు నెబబియ్యిడిటి నేర్పియిం దాచూపట్టుల తేర్చినారు. ఈసాంక్షిక గ్రంథమునకు ముఖేతి విష్ణు దిద్ది పాతకులను భక్తిపరమగులను గావింపజాలియున్నది.

ఈగ్రంథము నిఖిలాగ్రజనపమాదరణ పాత్ర మగుట నిస్సంశయము.
మధ్యనకు :

ఉ. చూడక యుండలేను భవ,
కోమల నీ నగుమోము చందురుం
చూడక యుండలేను మృదు,
భామని నీదిలవల్లుగాంబలుం
చూడక యుండలేను రఘు,
కుచర నీపవనవృత్తులక

వేదవ రమ్య కంటలుచి
వేమనసొందెను నమ్మఁ బోవుమా.
ఉ. రామవృషాల, నే జనక
రాజున నీకాకకన్య విద్వి నీ
ప్రేమడిఁ జారకొంటుకు ?
నభిప్రకమై యలరారుచున్న నీ
నామము రేయియందు బవలు
నాక జలించుచు నున్న వేద న
న్నేమిటి కన్నియుం దలిపి
యట్లుల నట్టెల రెట్టుచుంటివో.
* * * * *
పైడిలేడి-అపవాదము

శ్రీ నాగమ కృష్ణారావుగారు రచించినది. గ్రామ. 3౨ పైజాన ౨౦ పుటలున్నవి. వెల ౧-౪-౦.

రెండుకావ్యములందును శేవలకు సంభాషణములును, అశ్వత్థామా ములునుచక్క కలి ప్తయముగ జెప్పునదేమియు లేదు. కథాభాగములు పరిచితములేకాని యీ పద్యకావ్యరచయిం నుల రక్షి నే నుగ్గుచున్నవి.

ఇందు 'పైడిలేడి' యను కావ్యము—
'అదిగ! సామిరి! వింటివే యా తరవము',
అను నీకావ్యముతో వారంభమై,
'దురితముగనుల లక్ష్మణుని మోలయంటి,
గట్టిమడుపకయున్న యాకర్షణలను?'
అను నీకావ్యములతో ముగియుచున్నది. ఆ 'అర్ధనిదు'న నంశురించిన కావ్యమువలన అత్యంతమనస్విగ్నయై లక్ష్మణుని నిందించుచున్ననీతి యొక్కపక్షాత్తాపమున పరి తమై, ఆమె యనిమ్యుష్ట కావ్యము వలన బ్రాప్తింపనున్న మనస్థలమును సూచించుచు 'శిష్యమమ గ్రహు'చున్నది.

'అపవాదము' అను కావ్యము లక్ష్మణుని నీతి నవి వియందు విడువరా నామె,
'ఏమి లక్ష్మణ! నేడు నీమోముఁ జూడ
విన్నపైయున్న దేటికి చెన్నుదొంగి?'
అని యాశించుటచే మొలగుచు. అదివినిన నామె నిజావధ దేటిగి, వందుటి, తుదకు—

‘మగ్ధుడే నిట్లు నోటికి వచ్చినట్లు
 పెరిగితిని గాక, భోక్తాభిమానమునకు
 పరిని గురిసేయ నేనెట్లు పాలుపడుదు?
 విభునియానతి పడియుండు వివసమందు.’

అని తన కిలప్రాశస్త్యమున తనవ్యగ్రపు నాహుతిచేసి,
 ‘ప్రజలు విడ్డబులోలఁ గాపాడు మనుము
 తలఁప నాకేముగద యెప్పు తానె యనుము
 భావ మెప్పుడు తనమూర్తిఁ బాయదనుము
 నెప్పు యొకయింత నామోద నిలుపుమనుము.’

అని తన పరిహిత పరాయణత్వమును, నైరాశ్యాంధకా
 గమున ముని సోపాపుమున్న తన సజ్జ్యప్రవేశవసమమును
 వంపించిన గుడసంక్షేపము చెబుచున్నాడు. కాన్య మిట్లు
 ముగియుట బాగున్నది.

నివ్వబాదు నై ప్రణికితోడు కైశీపారశ్యమును, రస
 మ్మగమును నీకాన్యములకు వస్తె నెట్టుచున్నది.

ఈదిష్టిసంపుటము చాలమున్నగ నున్నది. వెల
 యొకను తక్కువ అయిన బాగుండెడిది.

మద్రాసుకులు: మల్లయ్య - ట్రైటింగ్ వర్క్సు,
 రాజమండ్రి.

శ్రీ మహాభక్తివిజయము-ప్రథమ సం
 పుటము:—గ్రంథకర్త: శ్రీశ్రీ శేషులైన శ్రీమాన్
 పరబ్రహ్మయ్యులు మురిగారు. క్రానుపైజా ౩౩౬ పుటలు.
 క్యాబిలోబైండు. వెల రు. ౨-౦-౦.

‘దేవా, అపధిరిపుము’ వలకును గ్రంథ కీర్తి
 మన కాన్యపురాణాదిసంప్రదాయము ననుసరించి పన్నగ
 ద్యాత్మకమైయున్నది. గ్రంథముమాత్రము గద్యాత్మక
 కము. కైరి ప్రాధస్యిగ్గమై యొప్పుచున్నది.

‘వలయువారు—1. లెంగువారునెడి, నగర్తపేట,
 పావుగడ వెంకటరమణప్రకేడియం యందు రామా
 నుజాచార్య అండ్ కంపెనీ వాసికేరగాని’—

‘2. లెంగువారు నెడి అండ్ మిలిటరీస్టేషన్
 పెప్పింగ్ ఫోర్డునందరి గాయక గ్రామణీద్యూపంపు

కాన్యద్యుగళులు ఆర్. యదిరాజులపేరఁ గాని—
 పాన్య పంపి తెప్పించుకో వచ్చును.’

నీల (పురాణకథ):—శ్రీ. కలికాని సూర్య
 రావుగారు వ్రాసినది. క్రానుపైజా ౧౩౩ పుటలు. (వెల
 తెలియదు.) శ్రీరామముద్రాక్షరకాల, చిత్రాడ. తా
 పురము.

ఇది గుల్ఫకైలో నోప్పుచు జనసామాన్యము
 నకు మహోన్నతమన్నది. నమమనకును పవ్యయులు
 గలవు. “విట్టి గ్రంథములు పాఠశాలలయందలి బానికా
 బాలకులకు నిర్మలచరిత్రతోఁగలబులును, నీతిమాన్ సాధకం
 బులును, సాగోపదేశంబులును, వత్తప్రకాశకంబులునై
 మహాపాఠశాలకంబులుగా నుండఁగలవు.” అని శ్రీశ్రీ
 కటపార్వతీశ్యాకవులు దీని యుపోద్ఘాతమున నుడివి
 యున్నారు.

సూక్తిసుఖార్జనము (గద్యకావ్యము):—
 గ్రంథకర్త: శ్రీ. మాన్ విశ్వనాథశాస్త్రిగారు, పవ్వు
 యప్పపాఠశాలాంధ్ర పండితులు, చెన్నపురి. క్రానుపై
 జా. వెల ౦ అ.

ఇందు ధర్మశ్యాభోపాఖ్యానము; ౩౭ పుటలు;
 పారిశ్రమ్యపాఖ్యానము; ౩౫ పుటలు.

పాండిత్యప్రకర్త ను ప్రవర్తింపగోరుచున్నది కైది.
 విద్యార్థులకు పదబాల మెప్పుర సేర్పకొనుట కిదితో
 డ్బడును. ఇది నీతిదాయకముగను నున్నది.

శ్రీరామచరిత్రము (సటికము):—
 ఇది పోతనామాత్య భాగవతాంత్యకము. క్రానుపైజా
 ౧౪౪ పుటలు. వెల ౦ అ. ఏడవమూర్తి.

శ్రీ. గా. వరిసోక్త్యర్థురావు, యం.పి. గారు
 తమ టీకను చేర్చి దీనిని ప్రకటించివారు. “యమ
 రుల్లరు శ్రీమద్రామానుజభక్తే ఎప్పురగా ఎఱింసి
 యుండువారు గాన ఆకళను, భాగవతకళను గల
 తారలెవ్వముల వ్యాఖ్యానమందుఁ గొంతము విపులముగఁ
 గనఁబడినాడ” అని టీకాకారులు కీర్తికలో నుడివిరి.
 అర్థతత్పర్యములే కాక విశేషంకముల వివరమునాడ
 నిడుచున్నది. రసితావుల విశేషములను వ్యాకరణవి
 మయములుగూడ నున్నవి.

ఈపుస్తకములు వలయువారు ఈకాకాదుల పేద సంధ్యాలకు వ్రాసి రెప్పించుకొనవచ్చును.

కేదారేశ్వరస్తోత్రకల్పము:—విద్యాక శ్రీ. ముదిగొంప పిఠేశంగళాస్త్రిగారిచే వివిధ పరిష్కారము. క్రాంతిపైజా ౮౦ పుటలు. వెల ౪ అణాలు. కైవల చారిణీ గ్రంథమాల, వరంగల్, డక్కను.

లలితాంధ్రకథావళి:—గ్రంథకర్త: శ్రీ వెంకటేశ్వరమూర్తిగారు. డెవ్విపైజా ౧౬ పుటలు. చివరగల 'ఉపదేశములు' చక్క పుటలు. వెల ౪ అణాలు.

లలితాశ్రమగ్రంథావళి, నెం. ౬-౩, సోలయప్ప మొదటిపేజి, మైసూర్, మద్రాసు.

సురభి:—గ్రంథకర్త: బుక్కపట్టామూర్తిగారు. మలనరసింహాచార్యులుగారు. క్రాంతిపైజా ౭౮ పుటలు. వెల ౪ అణాలు.

ఇది యొకభిషకావ్యముల సంపుటము. ఇందు శ్రీమద్రామాయణములకు భిషకావ్యములు చాలగ నున్నవి. ఆశానైరాశ్యములు మెండుకొన్న కవిత్వములనుండి వ్యర్జిత యిందు బాగుగ గోచరించుచున్నది. చివర 'వశిష్ట' మనుకథ యున్నది. ఇందు కవికిగల ప్రకృతిప్రేమయు, నిష్ఠాభావము నెడ సానుభూతియు ప్రకటింపబడుచున్నవి కథనశైలి సురభియు నున్నది. అనునట భాషాదోషములు, భంజోదోషములును గలవు.

భిషకవైద్యులు కావలయునై చక్కని మద్రాసులోడను, మంచిద్రండుతోడను సంపుటయు ముచ్చటగా నున్నది.

వలయువారు 'ఆల్ఫ్రాబుక్ డిటా', 45, బండరు పేజి, మద్రాసు' అని వ్రాయవలెను.

హరిశ్చంద్రమహారాజు:—గ్రంథకర్త: శ్రీ వేదకాని వేంకటనరసింహాచార్యుగారు. డెవ్విపైజా ౮౦ పుటలు. వెల ౪ అణాలు.

శైలి మృదుమధురమై యుప్పుచున్నది. కథనము ప్రవాహమువలె నున్నది. శ్రీ చెల్లపిళ్ల వేంకటాశ్రీగారు గ్రంథాదివి, 'వెట్టి వనప్రబంధములు' మూలు

విద్యాగల కల్పగోప కారకములుకావున విద్యాభ్యాసమున నిరతినించి పదిమంగ్రంథముగా నియమించి గ్రంథకర్తకు శ్రోత్యాపాన లభింపజేయుచున్నాడని అని నవదీనినది యుక్తము.

వలయువారు 'ఆల్ఫ్రాబుక్ డిటా', ౪౫, రైల్వే లక్ష్యసర్వాపుట, పితాపురముపొట్టు, తూర్పుగోదావరిజిల్లా' అని వ్రాయవలెను.

నీతిమర్కాని:—గ్రంథకర్త: శ్రీ. నూగుల పాటి నరసింహశతభిగారు. క్రాంతిపైజా ౨౮ పుటలు. వెల ౪ అణాలు. చంద్రికామద్రాక్షరకాల, గుంటూరు.

'అన్నమాటను తప్పదు', 'అవ్వారి నొంటికి నాటకములను పంపదు', 'నీపుస్తకములను శుభ్రముగ నుంచుకొనుము'—ఇట్టి నీతివాక్యములు నింకను పుస్తకమిది.

రామదాసునాటకము:—గ్రంథకర్త: రామ సాహెబు పి. వేంకటరమణయ్య, బి. ఏ. గారు. డెవ్విపైజా ౧౦ పుటలు. వెల ౧ రు. రెండవకూర్పు.

తొలికూర్పులోని కొన్ని పాటలకు మారుగా నిండు కొన్ని పద్యములు రచింపబడినవి. పాటలన్నియు గ్రంథముచివర అనుబంధముగా చేర్చబడినవి 'ఈ రెండవకూర్పులో గ్రంథము నింకను గంగానదులము గాగించినాను' అని గ్రంథకర్తగారు ఉపోద్ఘాతమున వ్రాసుకొన్నారు.

ఈ పుస్తకము దొరకుచోటు:—

నావిక్ల రామస్వామికాశ్రీ ఆంధ్రజన్మ, 292, ఎస్. జే. డెన్నె ఫ్రె. హి. జి. బాబెను కంపెనీ వై. లెస్. పుస్తకాలలోమాడ దొరకును.

శ్రీమన్నారాయణకవచము:— బమ్మెరకపోతనామాశ్మకృతము. శ్రీ. అయ్యగారి పితృద్రంధ్రాచార్యచే టీక వ్రాయబడినది. వెల ౪ అణాలు.

శేషనాటకాదిటా, రాజమండ్రి.

శ్రీసూర్యపురాణము:—గ్రంథకర్త: శ్రీ వేమూరి జగన్నాథకవిగారు. శ్రీ నిడుగు వేంకట సీతాపతిగారిచే సంకీర్ణము డెవ్విపైజా ౧౩౪ పుటలు.

శ్రీ సీతుని చేతులు రానున్నా ర్థవయిం గారు
 దీనిపై పోసిన ముద్రి ప్రాయము తిలకించవలసివది. అందు
 వారు 'అష్టావశేష్పురాణాదులు తెలుగున వననముగా
 రచించిన శ్రీ నేమారి జగన్నాథశర్మగారు కీర్తనామలలో
 నున్న సూర్యపురాణము తెలుగుచేసి తెలుగునారికి వంద
 నీయులై వారు... రచన సామ్రాజ్యము చేసినది... ఇదివరకు
 నేను కనిపించి ఎరుగని ముద్రియు ఎన్నో సామ్రాజ్యముం
 దున్నవి. ఇతరపురాణములు ఏడు స్థానములో తెలుగునారు
 చదువుకున్నారో ఆడు స్థానములోనే సూర్యపురాణము
 కూడా చదివి నే వారికోరిక తప్పకుండా పరచేడునుండి.
 అని వ్రాసివారు.

మయువారు గ్రంథకర్తగారి పేర 'సహాయా
 ధ్యాయము, ఆస్థాన-మూలము, శాస్త్రపురం, గంజాం
 జిల్లా' అని వ్రాయవలెను.

దీనిబంధు కబీరు:—గ్రంథకర్త: శ్రీ శాం
 నాథ్ గారు. ప్రకాశము: ఆమెహల్ ప్రెస్ లో ఆస్థా
 నీయేషన్, బెంగుళూరులో. గ్రామపైజా ౨౮ పుటలు.
 (మెల తెలియదు.)

ఇది యొక హిందీనాటకము. దీనికి గాఢమహా
 త్మ్యము వ్రాసిన భూమి కయననాథము ఈదివన గలవ:

'నామనాటకజ్ఞున చేపియు లేదు. నే నీప్రయ
 త్నము ననుమోదించుచున్నాను. దీనిమీద రాష్ట్రభాష
 ప్రేమ యీ ప్రదేశమున వృద్ధులందు ననుభవతో అల్లు
 చేయుచున్నాను.'

ఇది స్వల్పకాలములో ప్రచురించుట కనువుగ
 వ్రాయబడినది.

భద్రాద్రి రాముడు:—కర్త: శ్రీ. అల్లప
 రాజు వారాయణరావుగారు. గ్రామపైజా ౯ పుటలు.
 మెల ౦-౨-౦. లలితా అండ్ కో., గవర్నరు పేట, రెజ
 నాప, కృష్ణాజిల్లా.

సవల:—అనువాదకర్త: శ్రీ పంజీత్ ఆదిభట్ట
 తిరియ్యసింహాద్రిగారు. దెమ్మిపైజా ౨౩౨ పుటలు.
 మెల ౮. ౧-౦-౦.

అనియోగ నిరూపకనియోగ ఇది శ్రీ. శే. శ్రీహరి
 భూమిగారి సంకమాన్యక కనువాదము. కళన క్తి గూ
 ర్చుచున్నది. శైలియు పరకముగనే యున్నది.

మయువారు వేలూరు గ్రంథమాలాధికారు
 లను, 'పూడిపెట్టివారి వీధి, బరంపురం (గంజాం)' అ
 వ్రాయవలెను.

వెన్నెలకుప్పయ:—సంపాదకులు: శ్రీ. గోపా
 కూరు పక్కనారాయణరావుగారు. గ్రామపైజా ౫౨
 పుటలు. మెల పారస్వత్యం ఇది కామందలి సందా వారులకు
 రు. ౧. ఇతరలకు రు. ౧-౪-౦.

పారస్వత్యం ఇది కామందలి, అన్నపాడు, గంపల
 గూడెంపాడు (కృష్ణాజిల్లా.)

ఇది కొన్ని ఆధునిక సంకరాన్ని మలన పుటయు.

శ్రీ సందిరాజు లక్ష్మీచారాయణ దీక్షితచరిత్రము
 అబ్బరాజు హనుమంతరాయశర్మ పాక గూడె విరచితము

పద్యకావ్యము ౫ అధ్యాయములు. ముద్రాగ్రా
 మాలలో ౩౪౦ పేజీలుగల గ్రంథము. ఆంధ్రప్రదేశ్
 నందు మహారు ౧౦౦ సం. క్రిందట జన్మించి నియోగి
 బ్రాహ్మణులమయ నేమిప్పును వ్యాపి పతేజిన నంది
 రాజు లక్ష్మీనారాయణదీక్షితులవారి శిష్యునికైత్ర మించు
 వివరముగ విశ్లేషింపబడియున్నది. పాకకులకు ముఖ్యముగ
 తెలియుటకై శిష్యులందు దీక్షితులవారి చరిత్రము సంగ్ర
 హముగ వరచుచున వ్రాయబడియున్నది. మెల రు. ౧.

నిలాసము: అబ్బరాజు హనుమంతరాయశర్మ
 పాక గూడెగారు. బ్రాహ్మణులు తెలుగుపండితులు, పెర
 వలి-చావలిపాడు, గంటూరుజిల్లా.

ధమ్మోదము:—ఆంధ్రగ్రంథమాలయందలి ఎరి
 వివరములకు ఇది శ్రీ కొంపిలి రంగాచార్యులుగారు
 అనువదించినది. గ్రామపైజా ౧౧౫ పుటలు. మెల గూ
 అనాలు.

ఆంధ్రగ్రంథమాల, ౨, తంబుపెట్టివీధి, మహారా గు.
 ఇది 'పాక' భాషయందు వ్రాయబడిన పాకపైది
 కగ్రంథములలో నొక్కటి క్లిష్టపదములున్నను అనువా
 దము ముద్రాధముగనే యున్నది.

ఇందు 'బుద్ధుని' 'సౌఖ్యములు,' 'భాగ్యములు' 'దాంతులు' అను రెండవబంధములు చేరియున్నవి. ఈట్లు కుదకు కొన్ని పారిభాషికపదములను చక్కనిదిప్పులు మున్నది. శ్రీకాళీవాళుని నాశక్తిరారావుపంతులు గారు దీనికి ప్రతిష్ఠిమైన ప్రస్తావన వ్రాసియున్నారు.

ఇది ఆంధ్రభాషలోని తాత్పర్యపరివర్తనవాద్యయమున నొక విలువగలగ్రంథము.

పత్రికలు

సుభాషి. సంపుటం ౧. సంచిక ౧.

౧౯౨౭ సం. ఆక్టోబరు నెలలో శాస్త్రీకమానము యీ పత్రిక. సంపాదకులు శ్రీయుత పంచరి ముక్తేశ్వర రావుగారు. రాజమండ్రి.

యదా సంవత్సరానికి రు. ౨-౦-౦
" ఆరు నెలలకు రు. ౧-౦-౦

నేలలో విజ్ఞానపరుగులు బారాలంటే మంచి పత్రికలు కావాలి. కాని వనశకంలో ఉండేవాన్ని? పత్రికలు ఉత్సాహంతో ఉన్న పేట్టి పత్రికలు ప్రకటిస్తామంటే వాళ్ళకు మంచివాసాలు వ్రాసేవాళ్ళా? వదిలేవాళ్ళా? దొరకడం కష్టం గా ఉంటుంది. అసలు మనదేశంలో చదువు కొన్న వాళ్ళు తక్కువ. ఆకాంక్షతో వ్రసే పత్రికలు విడిచిపెట్టి, వాళ్ళు వ్రాయడానికి ఆకలి, ఉత్సాహం ఉండేవాళ్ళు చాలాకొంచెం మంది. ఇట్లాంటివ్యవస్థలను ఎక్కడికెక్కడో కాని భృత్యంచేసి ఒక్కొక్కరు ప్రారంభిస్తూనే ఉంటారు.

క్రిమల్ కాన్ఫరెన్సు గా రద్దీంటివాళ్ళలో ఒక్కరు. ఉపక్రమణికలో వారు చెప్పారు:

"ఆంగ్లభాషా సేవాభివృద్ధిలో పెరిగిన ముగ్గులలో ఇదికొన్నిది. కొత్తభాషలతో రేకెత్తింది." అని, సారస్వత, మత, సాంఘిక, రాజకీయ ఆధికరణాల్లో ప్రబలి వాస్తవతీవాదాలను సూక్ష్మ ఉపక్రమణికలో ముచ్చటగా చిత్రిస్తూ వాటి "సంబంధం" ఈనాడును ములలో సారస్వత, కళ, చరిత్ర, ఈనాటిమీసంగా తెలుగు స్వరూపాన్ని వ్యక్తీకరించడమే ముఖ్యము" అని,

"ఈ పైసలల్లాలు నిండుమనస్సులో తొలుగులాడిన ఫలితమే యీ పత్రిక" అని.

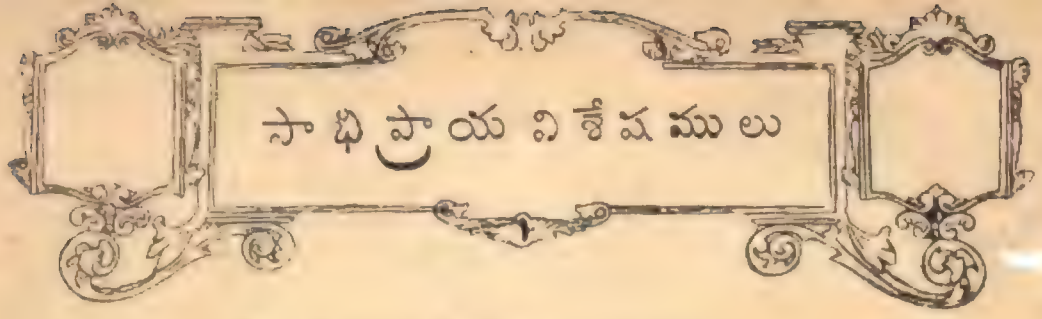
ఇట్లాంటి తన ఉద్దేశాలను వెల్లడించుకోడానికి ఈ పత్రిక బాగా పనిచేస్తూ చిరంజీవిగా మనవాలి.

ఈ సంచికకు తెలుగుదేశంలో సారస్వత ప్రపంచ వేడుకలైన పెద్దతే వ్యాసాలు వ్రాశారు.

శ్రీ చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారు వ్రాసిన 'ఆన్నయజేవుడు—వింతవైతం' అనే వ్యాసం 'కాలమున నమలో' మదివాసాలులు బాహుళ్యముగా రాజకుటుంబములలో జరుగుచున్నట్లు చిత్రించుగా' తెలియజేస్తూంది. శ్రీయుతులు—శ్రీపాద కృష్ణమూర్తికాశ్రమిగారు, 'తేజూరి ప్రభాకరకాశ్రమిగారు, విశ్వనాథసత్యనారాయణగారు వ్రాసిన పద్య వ్యాసాలు భాగవతి తాలు, రసోద్ధరాలు. శ్రీ. శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యకాశ్రమిగారు వ్రాసిన పద్య మంచియైతమిద కర్ణ వ్యాసహరిక భాషాసారాన్ని ఇవ్వతూ ఉంటూ చూపుతుంది. ఇంకా రెండుమూడు గద్య పద్య వ్యాసాలు కలవు.

సాధిప్రాయ విశేషములు

శ్లో. సత్త్వగుణావా స్యాశ్చ క్రథా భవతి భారతి,
క్రథామయా యం పురుషో యో యస్మిన్ధిస్థ ఏవహః.

మానవులు సంకల్పసిద్ధిని బడయుటకు
భక్తిశ్రద్ధలు మూలసాధనములుగ
నున్నవి. దక్షిణార్థములేని పనులు వ్యర్థము
లైన మనోరథములైనను పుట్టిగిట్టించుట
ను. భక్తిశ్రద్ధలు గలుగకను తామసిచి
హనులను జేయుట తగదని వేమనయోగి
చేసిన హితోపదేశమును ఎద్దిమూసకాలము
నూడు ప్రపంచ మంతయును మననము చేయ
దని యున్నది. నీగరిండుటవలనను విచమస్థితి
గలుగుచున్నది. వాయువిమానములు, వాయు
వాద్యలుఁరిపాటిమైన యుగమునందైనను వేగిర
వడుట ప్రయోజనకరము గాదు. వృక్షములు,
కుటుములు, సంఘములు, జాతులు ఒక్కసారి
వృక్షాలోహణము చేయవలసడుచున్నవి. ఎవ
రికిని సాధ్యాసాధ్యములుతో నిమిత్తము గను
నవ కున్నది. ఈవేగావేశమునందు చేర్చుట
కును వినుటకును సావకాశము గలుగకున్న
ది. సత్త్వగుణభేదము కావ్యసిద్ధి దుర్లభ మగు
చున్నది. సత్త్వగుణభేదము ప్రపంచ మంత
యును సంక్షోభమును బొందుచున్నది.

శాంతిని ప్రసాదించుట కేర్పడిన నానాజాతి
సమితి శాంతిస్థానమునకు నిరర్థకమైనది; ప్రబ

లములైన పాశ్చాత్యరాజ్యముల స్వప్రయో
జనములకు వినియోగపడుచున్నది. బ్రిటీషు
మంత్రినర్థ మాయుధధారణయమమన క
భ్యంతరములను గల్పించుచున్నది. ఇటలిదండ
యాత్ర నభినయించుచున్నది. ఫ్రాన్సుసంగ్రామ
భయమున నటించుచున్నది. రుష్యా సోవిటు
ప్రాజాతంత్ర్యమును విశ్వమునం దంతటను ప్రా
బలం గోరుచున్నది. యూరపు రాజ్యము
లన్నియును యుద్ధజ్వరదాహమును
గోరుచున్నవి. మాటలందు జనీవా సమా
వేశము, శాంతిస్థానము, ఆయుధనియ
మము, మూసనస్వాతంత్ర్యము- చేతలందు
సంగ్రామము, మానవ దాస్యము, ఎరవీడనము
ప్రత్యక్షమగుచున్నవి. యూరపు సంగ్రామ
ఫలము శ్వశానవైరాగ్యము, ప్రసూతి వైరా
గ్యము చందమైనది.

యుద్ధము ముగిసి పడేండ్లు
గాకపోయినను యుద్ధజ్వరము యూరపురాజ్య
ముల నావహించినది. యూరపు రాజ్యముల
విజయములకును, ప్రపంచవీడనమునకునుగార
ణంబైన ఆయుధసంచయము యూరపురాజ్య
ములవినాశనమునకు గారణంబగుట ప్రకృతి

ధర్మము. సుతోపసుతోపాఖ్యాసమునందు మొదటి యథ్యాయములు యూరపుమహా సంగ్రామముతో ముగిసినవి. కడపటి యథ్యాయములు యూరపునందును, ఆసియానందును నారంభమగుచున్నవి. భవిష్యాధ్యాయములు శలము మహాదారుణముగ నుండగలిగినమును యూరపుపరిస్థితులు, చీనాపరిస్థితులు విశేషము చేయుచున్నవి. రుష్యానందు మహాపరివర్తన మేర్పడినది. ఇంగ్లాండునందు సంపన్న కార్మిక సంరంభము వృద్ధియగుచున్నది. చీనాయందు మహాసంక్షోభముచేల రేగుచున్నది. ఆసియా యందలిచిత్రకథ భావికాలమునం దాస్త్రికాకు వ్యాపించ గలదు. లియోనార్డు పుల్కుగాగు మొదలగువారు చేసెడి హితోపదేశములు సామ్రాజ్యలోభోపహతులకు సంస్కృతినిగలుగ జేయజాలవు.

యూరపు విజయములు పశు బల విజయములు; స్వప్రయోజన విజయములు; పరిపీడన విజయములు. యూరపు విజయము లాసియాహృదయమును నిర్వీర్యము చేసినవి. యూరపు రాజ్యముల యంతఃకలహములు ఆసియాప్రజల నిశ్చేష్టతను తొలగించినవి. ఆసియాప్రజల కాత్మవిశ్వాసము గలిగినది. పాశ్చాత్యపాశబద్ధులైన ప్రజల కాత్మవిశ్వాసము గలిగినను పాశబంధములను తొలగించెడి మార్గము సాధ్యము గాకున్నది. పాశ్చాత్య పాశబంధములు భిన్న దేశములందు భిన్న రూపముల నున్నవి. తురుష్క పారసీకరాజ్యముల నార్థికపాశములు బంధించుచున్నవి. చీనాను ఆర్థికవాణిజ్య పాశబంధములు బం

ధించుచున్నవి. భరతవర్షమును ఆర్థికవాణిజ్య రాజకీయవైజ్ఞానికాది నానావిధ పాశములను బంధించుచున్నవి. పాశబంధములైన దేశములందు భరతవర్షస్థితి బహుస్థితియుగ, నున్న విధము ప్రపంచవిఖ్యాతముగ నున్నది.

విజ్ఞానపరాక్రమ నయింనులైన ముప్పది కోట్లప్రజలుకొఱగాములగుచు మహాకష్టముల ననుభవించుచున్నాడు. ప్రజలుకష్టపామైస్థితి కోపానేకమును గలుగజేయుచున్నను సొసె నాయకుల స్వప్రయోజన పరాయణత్వము పాశబంధములను విగచ్ఛియటకు వినియోగ పడుచున్నదిగాని సవరించుటకు వినియోగ పడుటలేదు. జపాను తుక్కుదేశములు పర దేశ పాశబంధములను విచ్ఛింపకొనగల సాధనమును ప్రాయులకు విశేషము చేసినవి; ఇల్లును ఈజిప్టు పరిషియా చీనారాజ్యములు విశేషము చేయుచున్నవి. భారతీయులకును అంతఃకలహములపోయి సంయోగము గలుగసంతకరకును పాశబంధములనుతొలగించుటకు ప్రజాకుశల చాలదు. మొదటి పాశపుస్తకమునందు గల కట్టలమోపు కథనే భారతీయుల యంతర్విశేషములు సంస్మరింపజేయుచున్నవి. కట్టలను ప్రత్యేకించి విడుచుట సులభము. మోపుగ నేకమై యున్నపుడు భేదించుట దుర్లభము. ఈరహస్యము బ్రటిషుప్రభుత్వబలమును, భారతీయుల దుర్బలమును విశేషముచేయుచున్నవి. అంతర్విశేషములకును, పరాధీనత్వమునకును చిరకాలాభ్యంతమైన భరతభంపమునందు సంయోగము దుస్తరముగ నున్నది. సంయో

గావసరమును భారతీయులు గ్రహించుచున్న విధమును కలకత్తాయందు గూడిన సంయోగ సమావేశము, డిల్లీయందు గూడిన రాజప్రతినిధి సమావేశము విశేషము చేయుచున్నవి.

* * * *

సంయోగ సమావేశము

శ్రీమంత్ శ్రీనివాసయ్యగారు వారి శక్తిసామర్థ్యములు వినియోగించి సంయోగ సమావేశమును సభాముచేసి భారతీయుల కృతజ్ఞతకు బాత్తులగుచున్నారు. హిందూ మహమ్మదీయ సమస్య, హిందూవులును మహమ్మదీయులును నున్నంతవరకును నిలిచిన యందును, ఆ సమస్య తీర్మానమును దాల్చి నపుడే శాంతిసహనము అవసరములు. శ్రద్ధా నందనాదులు మొదలగు వారి హత్యలు హిందూ మహమ్మదీయ సమస్యను భయ ప్రదము చేసినవి. శుద్ధి తాత్పర్యము ఉద్యమములు, మేళతాళములు, గోబలులు హిందూ మహమ్మదీయ సమస్యకు పరోక్ష కారణాలు లైనను ప్రత్యక్ష కారణాలు గాజాలవు. ఈ సమస్యలు చిరకాలము నుండియును వచ్చుచున్నవి; చిరకాలముండగలవు. కాని ప్రస్తుత సమయమునందు భయంకర కారమును దాల్చుటకు గారణము రాజకీయముగాని మతసంబంధము గాదు. పరాధీనస్థితియందున్న దేశమునందు రాజకీయసంరంభము సహజముగను గలుగుచుండును. పట్టుదల లేర్పడినపుడు విషయము లందును పట్టుదలలు ప్రబలుచుండును. హిందూ మహమ్మదీయులు పట్టుదలను విడిచినపుడు దేశముమీదను ప్రజ

లకు భక్తి శ్రద్ధలు వర్ధిలుట కవకాశములు విస్తరింపగలవు.

కొందఱు చెప్పినట్లులు గోబలులు లేని చోట్లను గోబలులు పొచ్చుటయును, చివటలు లేనిచోటను మేళతాళముల నాపుటయును సంప్రాప్తము గాజాలదు. సంప్రాప్తమైనను హిందూమహమ్మదీయులు ప్రత్యేకమైన హక్కులను రక్షించుకొనుటకు పట్టు పట్టినంతవరకును సమావేశములు నిరర్థకములు. సమరసభావముతో నీవిషయమును నిర్ణయించవలయును. ఈవిషయవిచారణ చిరకాలము నుండియును జరుగుచున్నది. కాలయాపనము విభేదములను పెంచుచున్నది గాని సంయోగమునకు వినియోగపడుటలేదు. ఇట్టి విషమస్థితిలందు కలకత్తాయందు సంయోగ సమావేశము చేసిన తీర్మానములు ప్రశంసార్హములుగాని నిందార్హములు గావు. సంఘరతులకు సమగ్రత్వ మసంభవము. ఈపరతులమీదను సంయోగసాధమునుగట్టుట కవకాశములు గలవు. ప్రజానాయకుల యందు భేదాభిప్రాయము లీవిషయమై పెరుగుట యనవసరము. సంయోగ సమావేశ మామోడించినయొడంబడికలు సమగ్రములుగాని, శాశ్వతములుగాని కాజాలవు. క్రొత్తస్థితిలు క్రొత్తరాయబారములు నిరంతరము సంప్రాప్తమగుచుండును.

ప్రస్తుతము నిర్ణయించిన యొడంబడికలు మహమ్మదీయుల కనుకూలములైనను భరతఖండమున శాంతి స్థాపనమునకు ప్రయో

జనకరములై సంయోగమున కవపరింబాలుగ నున్నవి. హిందూమహమ్మదీయుల కన్యోన్య విశ్వాసము, మిత్రత్వము గలుగుట కుభయ స్వభావములును మహాత్మాగము చేసినను వప్తము గలుగదు. మహమ్మదీయులు బహ్య దృష్టిని వదలి మాతృదేశమునందు వారిదృష్టిని లగ్నముచేయుటకు హిందువులబామ్మ, త్యాగము సాధనములుగ నున్నవి. హిందువులందన్ని కుటుంబముల వామను వజ్రాక్రమ ధర్మములందలి నామరూపములను వివర్ణించి భావము నారాధించుట ప్రయోజనకరము. శుద్ధసంఘటనోద్దయములను దేశమంతయును ననలునించునపుడు హిందూసంఘమున కపూర్వమైనబాము గలుగగలదు. మహమ్మదీయసంఘమునందు ప్రభోధము వ్యాప్త మగునపుడు గోవధనాపమైన జీవహంస సహజముగను నంతరింపగలదు. మాంసాశనమును మహమ్మదులును, మునులును, భక్తులును నిరసించిన విధమునను ప్రపంచ మంతయును నిరసించునపుడు మహమ్మదీయులును గోవధను, గోమారనభక్షణమును నిరసించగలరు.

హిందువులు హిందూధర్మోద్ధరణమును చేయుటయే భారతాభ్యుదయమునకును, ప్రపంచకల్యాణమునకును సాధనముగ నున్నది. ఆహింసాధర్మమును, మాంసాశననిరసనమును ప్రపంచమునకు ప్రసాదించిన భారతభూమియందు మాంసాశనులు, బలులు, జాతరలు ప్రబలుట భారత ధర్మవైకల్యమును విశేషము చేయుచున్నది. భారతధర్మోద్ధరణమునకు భారతసత్త్వోద్ధరణ

ము సాధనముగ నున్నది. ప్రజానాయకులు భక్తితత్వము గలిగి అంతర్విభేదములను వివర్ణించి ప్రజాసత్త్వాభ్యుదయమునకై పాటునడిచి మాతృదేశ పాశబంధములను ధర్మమార్గమునను విచ్ఛేదము చేయవలగు గాత! బ్రిటీషురాజ్యాధికారులు వారిపాశబంధములను దృఢతరము చేయుటకు చేయుచున్న ప్రయత్నములు బ్రిటీషుసామ్రాజ్యమునందుకుటను ప్రశ్నకు నుగుచు భారతీయులకు ప్రతిబంధకముగ నున్నవి. మహావీర వానిస్థియై నేనను భారతీయు అంతర్విభేదములను వివర్ణించి సంయోగబామును విశేషముచేసి కృతార్థులగుట వివేకము, ధర్మము.

* * * *

ప్రపంచసామ్రాజ్యము-భారతీయులు

బ్రిటీషుసామ్రాజ్యము శ్వేతసామ్రాజ్యము గాని మానవధర్మసామ్రాజ్యము గాదని నకలదేశవ్యవహారములు విశేషము చేయుచున్నవి. సామ్రాజ్యాంతర్యాగములందును, స్వదేశమునందును, విదేశములందును భారతీయులు దాసులుగ నుండుట కవకాశములు గలవు

గాని సమానులుగ నుండుట కవకాశములు లేవు. సైన్యరంగులందు బ్రిటీషు సామ్రాజ్యమునకును, మానవస్వాతంత్ర్యమునకును ఆత్మార్పణము చేసిన భారతీయయోధులకు సమాధులను నిర్మించుటయును, వారిగణములను సంకీర్తనము చేయుటయును సుకరము. బర్మనుపెట్టు ప్రభువు, సీమగు ప్రభువు, ఫకునాగ్యకుడు భారతయోధుల త్యాగమును, తొర్యంతాములును కొనియాడుట

సూరము. క్రియ వచ్చినపుడు మూర్తము బర్హెను హెడ్డు ప్రభువునకును, శ్వేతములు కును చేతులు వెనుకబడుచున్నవి.

భారతీయులు సైన్యమునందును, శర శ్రమలందును, రాజ్యాంగములందును దాను లుగను బనిజేయునంతవరకును, వారు వీరు లు, విశ్వసనీయులు, ప్రభుభక్తిపరాయణు లును నగు చున్నారు. స్వతంత్రమును వ్యక్త ము చేసి న వెంటనే పిరికి పండులు ను, కుత్సితులును, రాజద్రోహులును నగుచు న్నారు. ఈ విపరీతభావములకు స్వప్రయో జనపరాయణత్వము, శ్వేతజాత్యభిమానము, సంభావనాభావము గారణములుగ నున్నవి. భారతీయుల సాహచర్య మంతరించిన వెంటనే బ్రిటీషుసామ్రాజ్యప్రతిభకు దౌర్బల్యము గలు గుట సహజము. బ్రిటీషుగయానాయందును, కెనియాయందును, తూర్పుదక్షిణాఫ్రికాలందు ను, మలయాసింహళములందును భారతీయుల సహాయము తెల్లదొరల లాభములకు సాధ నంబుగ నున్నది. భారతీయుల సహాయము లేనపు డిప్పుడు వారు తలచునటులు దేశము నంతను ననుభవించి జీర్ణముచేసికొనజాలరు.

కన్సర్వేటిపుప్రభుత్వము భారతీయుల హక్కులను నిర్హూలము చేయుటకు సామ్రా జ్యమునం దంతటను చేయుచున్న దుష్ప్రయ త్నములకును, బర్హెను హెడ్డు ప్రభువున్యూహా పెలునందు జెప్పిన తియ్యని మాటలకును సం బంధ మెచ్చటను గనుపడదు. బ్రిటీషు ప్రభు త్యాధికారులు రానున్న యువప్రవమునుండి తప్పించుకొనుట కవలంబించుచున్న మార్గము మూర్తము నిరర్థకముగ నున్నది. నిర్బంధ ములు భక్తి విశ్వాసములను గలుగ జేయ జాలవు. శ్వేత ప్రజలవట్లను జూపుచున్న భక్తి

విశ్వాసమును శ్వేతేతర ప్రజలకు వారి స్వగృహము లందు జూపకుండుట శ్రేయః ప్రాప్తికి సాధనము గాదు. తుపాకులు ప్రాణ హింసనుజేయుటకు వినియోగపడును గాని ప్రాణసంవర్ధనమును జేయుటకు సాధనంబులు గావు. గయానా, కెనియా, ఆఫ్రికా మొద లగు దేశములందు భారతీయుల సాహచర్య ము తెల్లవాగు బాగుపడుటకును, బ్రిటీషు సామ్రాజ్యము వికసించుటకును నవకాశము లను గలుగజేసినది. సమానుల సాహచర్యము వలెను బానిసల సాహచర్యము కార్యసిద్ధికి ప్రయోజనకరము గాదు. ప్రపంచానుభవ మీధార్మ్యమును సహస్రముఖములను బోధించు చున్నను సంకుచితహృదయము ప్రతిబంధక ముగ నున్నది. బ్రిటీషుప్రభుత్వమును, భారత ప్రభుత్వమును దలపెట్టిన స్టాట్యూటర్ కి కుషను బ్రిటీషుప్రభుత్వముయొక్క సహజమైన సంకుచితహృదయమును విశదము చేయు చున్నది.

* * * *

స్టాట్యూటర్ కి కుషను - భారతీయులు

కమిషను నిర్ధారణను భారత బ్రిటీషు ప్రభుత్వములు ఆగస్టుమాసమునందు జేసినవి: పార్లమెంటరికమిషను నిర్ణయించినది. కమిషనునందు భారతీయప్రాతినిధ్యము లేకపోయి నను కార్యనిర్వాహకసభ యామోదించినది. సర్ హబీబుల్లా సాహేబుగారు మూర్తము ప్రతికూలాభిప్రాయమును చెలిపిరట! ఇప్పుడు గుణసంపన్నులైన ఇర్విను ప్రభువుగారు ప్రదర్శించుచున్న ప్రదర్శనమునకు మూర్త మర్థము గనుపడకున్నది. సిరపడిన విషయ మునుగురించి నాయకులతో సంప్రతించుటకు రాజప్రతినిధి ఏల పూనుకొనెనో తెలియ

కున్నది. గాంధీమహాత్ముడు, శ్రీనివాసయ్యంగారు, అన్నారి, బిన్నా, పట్టెలుగారులు మొదలగువారితో ఇర్వినుప్రభువు సానుభూతిని గలిగి మాటలాడినను ఫలము మాత్రము సమానముగ నున్నది. రాజప్రతినిధి యవలంబించిన చతురోపాయమే బ్రిటీషు భారత ప్రభుత్వము లవలంబించిన యనుచిత విధానమునకు వ్యాఖ్యానముగ నున్నది. భారత రాజ్యాంగమునకు సంబంధించిన కమిషను నందు భారత ప్రతినిధులు లేకుండుట నాయకుడులేని నాటకమువలె నున్నది. అస్సెసరులను, సహకారసభ్యులను నియమించుట నిరర్థకము. బ్రిటీషు ప్రభుత్వము పార్లమెంటు సభ్యులను నియమించునటులు భారత ప్రభుత్వము సామ్రాజ్య శాసనసభ్యులను నియమించుట సమంజసముగ నుండును. న్యాయదృష్టిగల ఇర్వినుప్రభువునకు నాయకులతో జేసిన సంప్రతింపులు కర్తవ్యమును న్యక్తముచేసి యుండును. పార్లమెంటు పక్షములనుండి వలె సామ్రాజ్య సభాసభ్యులపక్షములనుండి సమాన సంఖ్యగల సభ్యులను నియమించి ఇర్వినుప్రభువు స్వధర్మనిర్వహణమును జేయునని సమ్మతించునాము. కేవలము పార్లమెంటు కమిషనును భారతీయులు బహిష్కరించుట సహజమని బ్రిటీషు ప్రభుత్వము గ్రహించి వారి నిర్ణయములను మార్పుకొనియెడ రని సమ్మతించునాము. వర్తమానమహోపద్రవ సమయమునం దైనను భారతీయు లంతర్విభేదములను విడిచి సంయోగబలమును వ్యక్తము చేసి భారతసత్త్వమును బ్రిటీషు ప్రభుత్వమునకు విశేషము చేయుదురు గాత! గాంధీమహాత్ముడు ప్రతిపాదించిన సాత్త్వికనిరోధమును జూపుటకు వర్తమానసమయమును భార

తీయులు వినియోగించి కృతకృత్య లగుడ గాత!

* * * *

సాత్త్వికనిరోధము

రాజ్యాంగవ్యవహారముంగల వికలభాయి పట్టెలుగారు భాషాబంధవిమోచనమునకు సాత్త్వికరణ్యమని పునహాయం దిటిపల యుండిరి. యూరపుసంచారాసంతరః గా రీభావమును ప్రకటించుట వారి ప్రభుత్వముపట్లను గల విశ్వాసాభాసిదర్శనముగ నున్నది. కన్సర్వేటిము శ్వేతపాశబంధములను సర్వోచచున్న విధమును భారతవర్ష వ్యవసవలసరాజ్య వ్యవహారములును విచున్నవి. సంకల్పసిద్ధికి సాత్త్వికమన సాధనములు ఉత్తమ మధ్య సాధనములుగ నున్నవి. పశుబలము సిద్ధి కథమసాధనముగ నున్నది. యరాజ్యముల విజయముల కవలంబనముగ ఆయుధధారణము ప్రపంచనాశనమునకు యోగపడుచున్నది. ఆయుధభారము ప్రసత్త్వమును నాశనము చేయుచున్నది. దేశదాయ మాలయును ఆయుధధారణ వ్యయవనకు వినియోగపడుచున్నది. ప్రజాసత్త్వము నిర్వీర్యమై రాజనతామసరూపములను దాల్చుచున్నది. ఆయుధనియమము కుదిరినను యారపు రాజ్యముు ప్రయోజనముల కేర్పడుచున్నది గాని తదితరుల కుపయోగపడజాలదు. పరాధీన దేశములం దాయుధధారణము స్వదేశస్థులయందును రాజద్రోహముగ నున్నది. పిస్తోళ్లకును రాజద్రోహములకును సంబంధము భారతకోశమునందు బాగుగ ఉద్ధించి

నది. ప్రస్తుతము దేశమునం దంతటను పిస్తో
ల్లను బట్టుకొనుటకు జరుగుచున్న సోదాలు
పోలీసు పరిపాలనమునకు నిదర్శనముగ ను
తామన సాధనములు స్వరాజ్య
ందు గలుగ జేయగలసంతో భము
సంభముమహాద్యశ్యముగనున్నది.
ముఖ్యమైన చీనాప్రజలనుభ
దుఃఖవేదన నిరాయుధులైన
లనుభవింపగల విధమునకు నిదర్శ
న్నది. జలియనువాళాబాగుహత్య
నిరాధారస్థితిని భయంకరముగను
కీయుచున్నవి. ఈ బీభత్సనాటక
ముచుటకు భారతీయులకు దగిన
ములు లేవు శక్తిసామర్థ్యములు
ందు గలిగినను రాజన తామన
వరమాసర్థములకును సాధన
విధమును యూరపు రాజ్యముల
ము విశేషము చేయుచున్నది. యూర
ముల చరిత్రము చరమాభ్యాసము
ప్రదర్శించబడనున్నది.

ఇప్పుడు నానాజాతినమితి నిర్ణయింప
జలచిన ధర్మ సందేశమును ఆశోకచక్రవర్తి
2300 ఏండ్ల క్రితము ప్రపంచమున కుపదేశిం
చిన విధమునకు వారి శిలాశాసనములు నేటి
సాక్షి భూతములుగ నున్నవి. ప్రపంచ
మునందు ధర్మ విజయము వలెను ఆయుధ
విజయములు ధర్మసిద్ధికి సాధనములు గావు.
భారతీయులు ప్రాచీనకాలమునందు ప్రదర్శించిన
సాత్త్వికవిజయమే వర్తమాన కాలమునందును
ప్రపంచశాంతికి సాధనంబుగ నున్నది. భారతీ
యులుసాత్త్వికనిరోధమునభ్యసించుటకు భార
తీయ సంస్కారము అనుకూలముగ నున్నది.

బుద్ధభగవానుని ధర్మసందేశము ప్ర
పంచము సంతయును జయించినది. భారత
విజయములు ధర్మవిజయములుగాని తామ
విజయములు గావు. భారతీయ విజయముల
ప్రతిభను నేటికిని జావా, బలి, సయాము
ప్రాంతములందు ప్రత్యక్షముగ నున్నది.
రవీంద్రనాథ ఠాకూరు గారు జావా సయా
ము యాత్రాసంతరము చాటిన సందే
శము భారతీయవిజ్ఞానవిజయములను వ్యక్తము
చేయుచున్నది. వరదేశాక్రమణము, వరధనా
పేక్ష, వరదాస్యము రాజన తామనవరమైన
సాత్త్వికవిజయములకు ఫలము. ఆ విజయ
ముల దుష్ఫలము ననుభవించుచున్న ప్రపంచ
మంతయును సాత్త్వికాయుధ విధానమున
ప్రతిఘటనమును జూపుచున్నది. ఆ ప్రతిఘట
నమునందు నాయకత్వమును వహించుటకు
భారత సంస్కారము సకల విధములను తగి
యున్నది. భారతీయసాత్త్వికవిజయము విజ్ఞాన
విజయము, త్యాగవిజయము, ధర్మవిజయము,
ప్రేమవిజయము. వర్తమానకాలమునందు ప్ర
పంచము రాజనవిజయములను నిసింపి సా
త్త్వికవిజయములను బడయుటకు పరితపించు
చున్న విధము మహానుభావుల యువదేశములు
విశేషముచేయుచున్నవి. భారతహృదయము
నందు ప్రక్షిప్తముగనున్న ధర్మసంస్కారము
ను గాంధీమహాత్ముడు సాత్త్వికనిరోధరూప
మునను లోకమునందు ప్రతిష్ఠించుటకు బూను
కొనుచున్నాడు. భారతీయులు ప్రక్షిప్తముగ
నున్న సత్త్వికమును ప్రత్యక్షముచేసి శ్రద్ధా
పరాయణులై సాత్త్వికనిరోధము నభ్యసించు
చు సకల శుభంబులను బడయుదురు గాత!

దేవమయంతి

చిత్రకారుడు: ఏ. వెంకటేశ్వరరావు నాగు, రాజమండ్రి